

Regeringens proposition

2002/03:119

Reformerad räddningstjänstlagstiftning

Prop.
2002/03:119

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 22 maj 2003

Göran Persson

Leni Björklund
(Försvarsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lägger regeringen fram förslag till en ny lag, lagen om skydd mot olyckor, som skall ersätta den nu gällande räddningstjänstlagen. Den nya lagen är kapitelindelad och språkligt moderniserad. Lagen innehåller bestämmelser om de åtgärder som stat och kommun skall vidta till skydd mot olyckor. Bland annat betonas kommunernas förebyggande verksamhet. Lagen innehåller också bestämmelser om de förebyggande åtgärder som enskilda skall vidta.

Den föreslagna lagen innehåller ett antal materiella nyheter. En sådan är att det i lagen anges övergripande nationella mål. De nationella målen skall kompletteras med verksamhetsmål och handlingsprogram. Systemet medför bl.a. att kommunerna får en ökad möjlighet till lokal anpassning av organisation och dimensionering av verksamheten. Andra nyheter är att brandsynen ersätts av en ny ordning, att kommunerna blir skyldiga att se till att en olycka som har föranlett en räddningsinsats blir undersökt och att staten ges rätt att överklaga domstols avgörande beträffande en kommuns rätt till ersättning av staten i vissa fall. När det gäller sotningsverksamheten föreslår regeringen bl.a. att kommunen även fortsättningsvis skall ha ansvaret för att rengöring (sotning) och brandskyddskontroll utförs, men att kommunen skall få medge att en enskild fastighetsägare själv utför eller låter annan utföra sotning på den egna fastigheten, om detta kan ske på ett från brandskyddssynpunkt betryggande sätt. Lagens krav på sotning och kontroll av imkanaler skall endast omfatta imkanaler i restauranger, storkök och därmed jämförbara utrymmen. Imkanaler i bostadskök och liknande utrymmen skall således inte omfattas.

Vidare föreslås en ändring i sekretesslagen som innebär att en ny regel om sekretess till skydd för enskildas personliga och ekonomiska förhål-

landen vid utförandet av vissa uppgifter enligt lagen om skydd mot olyckor införs. Prop. 2002/03:119

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2004 med vissa övergångsbestämmelser.

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om skydd mot olyckor	6
2.2	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100) ..	21
2.3	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	22
2.4	Förslag till lag om ändring i miljöbalken	23
2.5	Förslag till lag om ändring luftfartslagen (1957:297)	24
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.....	25
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1981:1104) om verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler...	26
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor	27
2.9	Förslag till lag om ändring i prisregleringslagen (1989:978)	28
2.10	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1720) om civilt försvar	29
2.11	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning	30
3	Ärendet och dess beredning.....	31
4	Bakgrund och utgångspunkter	33
4.1	Politiska utgångspunkter	33
4.2	Gällande regelverk	38
5	Från detaljstyrning till styrning genom mål.....	41
5.1	Målstyrning av arbetet på räddningstjänstområdet	41
5.1.1	Nationella mål	41
5.1.2	Verksamhetsmål för statlig räddningstjänst...	44
5.1.3	Verksamhetsmål för kommunal verksamhet till skydd mot olyckor	45
6	Skyldigheter för stat, kommuner och enskilda	49
6.1	Förebyggande åtgärder	49
6.1.1	Vissa skyldigheter för kommuner och enskilda	49
6.1.2	Brandsynen ersätts av ny ordning	56
6.1.3	Sotningsverksamheten.....	61
6.2	Förutsättningarna för en räddningsinsats	68
6.3	Efterföljande åtgärder.....	70
6.4	Tillsyn m.m.	72
7	Geografisk avgränsning mellan statens och kommunernas skyldigheter.....	75
8	Vissa frågor om ledning.....	77
9	Kompetensfrågor	80
10	Sjuktransporter.....	82
11	Miljöräddningstjänst till sjöss.....	85

12	Övriga frågor.....	87	Prop. 2002/03:119
12.1	Nya regler om rätt att överklaga m.m.	87	
12.2	Ikraftträdande, övergångsbestämmelser och följändringar	89	
12.3	Förbud mot bisysslor för arbetstagare hos kommuner m.fl.	90	
12.4	Vissa frågor om sekretess.....	91	
13	Konsekvenser av förslagen	94	
14	Författningskommentarer.....	101	
14.1	Förslag till lag om skydd mot olyckor	101	
14.2	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	127	
14.3	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	128	
14.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.....	128	
14.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1981:1104) om verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler.	128	
14.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor.....	129	
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Reformerad räddningstjänstlagstiftning (SOU 2002:10)	130	
Bilaga 2	Räddningstjänstlagutredningens lagförslag	141	
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser, SOU 2002:10	156	
Bilaga 4	Sammanfattning av den i Försvarsdepartementet den 21 februari 2003 upprättade promemorian med vissa förslag avseende bestämmelserna om sotning och kontroll i räddningstjänstlagstiftning.....	158	
Bilaga 5	Remissinstanser till promemorian om sotning och kontroll.....	162	
Bilaga 6	Lagrådsremissens lagförslag.....	163	
Bilaga 7	Lagrådets yttrande.....	189	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 maj 2003	196	
	Rättsdatablad.....	197	

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om skydd mot olyckor,
2. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i miljöbalken,
5. lag om ändring i luftfartslagen (1957:297),
6. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
7. lag om ändring i lagen (1981:1104) om verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler,
8. lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor,
9. lag om ändring i prisregleringslagen (1989:978),
10. lag om ändring i lagen (1994:1720) om civilt försvar,
11. lag om ändring i lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om skydd mot olyckor

Häri genom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Bestämmelserna i denna lag syftar till att i hela landet bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor.

2 § Med räddningstjänst avses i lagen de räddningsinsatser som staten eller kommunerna skall ansvara för vid olyckor och överhängande fara för olyckor för att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljön.

Till räddningstjänst hänförs också räddningsinsatser som görs enligt 4 kap. 1–4 §§ utan att det har inträffat någon olycka eller föreligger överhängande fara för en olycka.

Staten eller en kommun skall ansvara för en räddningsinsats endast om detta är motiverat med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt.

I denna lag behandlas endast sådana räddningsinsatser som avses i denna paragraf.

3 § Räddningstjänsten skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt.

4 § Lagen gäller inte hälso- och sjukvård som avses i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

5 § Länsstyrelserna skall genom rådgivning och information stödja kommunerna i deras verksamhet enligt denna lag.

6 § Kommunerna och de statliga myndigheter som ansvarar för verksamhet enligt denna lag skall samordna verksamheten samt samarbeta med varandra och med andra som berörs.

7 § Kommunerna och de statliga myndigheter som ansvarar för räddningstjänst skall se till att allmänheten informeras om vilken förmåga att göra räddningsinsatser som finns. Dessutom skall de lämna upplysning om hur varning och information till allmänheten sker vid allvarliga olyckor.

Skyldighet att varna och tillkalla hjälp

1 § Den som upptäcker eller på annat sätt får kännedom om en brand eller om en olycka som innebär fara för någons liv eller allvarlig risk för någons hälsa eller för miljön skall, om det är möjligt, varna dem som är i fara och vid behov tillkalla hjälp. Detsamma gäller den som får kännedom om att det föreligger en överhängande fara för en brand eller en sådan olycka.

Skyldigheter för ägare eller nyttjanderättshavare till byggnader och andra anläggningar

2 § Ägare eller nyttjanderättshavare till byggnader eller andra anläggningar skall i skäligen omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olycka och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand.

3 § Ägare av byggnader eller andra anläggningar, där det med hänsyn till risken för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet, skall i skriftlig form lämna en redogörelse för brandskyddet. En nyttjanderättshavare skall ge ägaren de uppgifter som behövs för att denne skall kunna fullgöra sin skyldighet.

Är det fråga om sådana anläggningar som avses i 4 § skall i stället den som utövar verksamheten på anläggningen se till att en redogörelse enligt första stycket upprättas. Ägaren av anläggningen skall ge den som utövar verksamheten de uppgifter som behövs för att denne skall kunna fullgöra sin skyldighet.

Redogörelsen skall lämnas in till kommunen.

Skyldigheter vid farlig verksamhet

4 § Vid en anläggning där verksamheten innebär fara för att en olycka skall orsaka allvarliga skador på människor eller miljön, är anläggningens ägare eller den som utövar verksamheten på anläggningen skyldig att i skäligen omfattning hålla eller bekosta beredskap med personal och egendom och i övrigt vidta nödvändiga åtgärder för att hindra eller begränsa sådana skador.

Den som utövar verksamheten är skyldig att analysera riskerna för sådana olyckor som anges i första stycket.

Första och andra stycket gäller även flygplatser som har godkänts enligt 6 kap. 9 § första stycket luftfartslagen (1957:297).

5 § Vid utsläpp av giftiga eller skadliga ämnen från en anläggning som avses i 4 § skall den som utövar verksamheten underrätta länsstyrelsen, polismyndigheten och kommunen om utsläppet påkallar särskilda åtgärder till skydd för allmänheten. Underrättelse skall också lämnas om det föreligger överhängande fara för ett sådant utsläpp.

Förebyggande verksamhet

1 § För att skydda människors liv och hälsa samt egendom och miljö skall kommunen se till att åtgärder vidtas för att förebygga bränder och skador till följd av bränder samt, utan att andras ansvar inskränks, verka för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder.

Kommunerna skall ta till vara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för förebyggande verksamhet.

2 § En kommun skall genom rådgivning, information och på annat sätt underlätta för den enskilde att fullgöra sina skyldigheter enligt denna lag.

3 § En kommun skall ha ett handlingsprogram för förebyggande verksamhet. I programmet skall anges målet för kommunens verksamhet samt de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser. I programmet skall också anges hur kommunens förebyggande verksamhet är ordnad och hur den planeras.

Handlingsprogrammet skall antas av kommunfullmäktige för varje ny mandatperiod. Innan programmet antas skall samråd ha skett med de myndigheter som kan ha ett väsentligt intresse i saken. Kommunfullmäktige kan uppdra åt kommunal nämnd att under perioden anta närmare riktlinjer. I ett kommunalförbund skall handlingsprogrammet antas av den beslutande församlingen.

Regeringen får, om det finns synnerliga skäl, på framställning av den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ändring av ett handlingsprogram för förebyggande verksamhet.

4 § En kommun skall i brandförebyggande syfte ansvara för att rengöring (sotning) sker av fasta förbränningsanordningar, som inte är inrättade för eldning uteslutande med gas, och därtill hörande rökkanaler. Detsamma skall gälla imkanaler i restauranger, storkök och därmed jämförbara utrymmen.

Kommunen får medge att en fastighetsägare utför eller låter annan utföra sotning på den egna fastigheten. Ett sådant medgivande får endast ges om sotningen kan ske på ett från brandskyddssynpunkt betryggande sätt.

Kommunen skall i brandförebyggande syfte även ansvara för att det som skall rengöras enligt första stycket samt skorstenar, tak och anslutande byggnadsdelar kontrolleras från brandskyddssynpunkt (brandskyddskontroll). Detsamma skall gälla fasta förbränningsanordningar inrättade för eldning uteslutande med gas och därtill hörande avgaskkanaler.

5 § Den som utför sotning eller brandskyddskontroll enligt 4 § har rätt att få tillträde till den anläggning som berörs och att få nödvändiga upplysningar och handlingar.

Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs.

6 § En kommun får föreskriva att avgift skall betalas för sotning och brandskyddskontroll enligt 4 §.

Kommunen får ge den som enligt 4 § tredje stycket utför brandskydds-kontroll utan att vara tjänsteman hos kommunen befogenhet att på kommunens vägnar meddela nödvändiga förelägganden och förbud enligt 5 kap. 2 § andra stycket. Ett sådant föreläggande eller förbud får inte för- enas med vite.

Räddningstjänst

7 § En kommun skall ansvara för räddningstjänst inom kommunen, om inte annat följer av 4 kap. 1–6 §§.

Kommunerna skall ta till vara möjligheterna att utnyttja varandras re- surser för räddningstjänst.

8 § En kommun skall ha ett handlingsprogram för räddningstjänst. I pro- grammet skall anges målet för kommunens verksamhet samt de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser. I programmet skall också anges vilken förmåga kommunen har och avser att skaffa sig för att göra sådana insatser. Som en del av förmågan skall anges vilka resurser kommunen har och avser att skaffa sig. Förmågan skall redovisas såväl med avseende på förhållandena i fred som under höjd beredskap.

Handlingsprogrammet skall antas av kommunfullmäktige för varje ny mandatperiod. Innan programmet antas skall samråd ha skett med de myndigheter som kan ha ett väsentligt intresse i saken. Kommunfullmäk- tige kan uppdra åt kommunal nämnd att under perioden anta närmare riktlinjer. I ett kommunalförbund skall handlingsprogrammet antas av den beslutande församlingen.

Regeringen får, om det finns synnerliga skäl, på framställning av den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ändring av ett hand- lingsprogram för räddningstjänst.

Efterföljande åtgärder

9 § En räddningsinsats är avslutad när den som leder insatsen (räddnings- ledaren) fattar beslut om detta. Beslutet skall redovisas i skriftlig form. När en räddningsinsats är avslutad skall räddningsledaren, om det är möj- ligt, underrätta ägaren eller nyttjanderättshavaren till den egendom som räddningsinsatsen har avsett om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning.

Behövs bevakning med hänsyn till risken för nya olyckor men kommer bevakningen inte till stånd, får räddningsledaren utföra bevakningen på ägarens eller nyttjanderättshavarens bekostnad.

Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs.

10 § När en räddningsinsats är avslutad skall kommunen se till att olyck- an undersöks för att i skälig omfattning klarlägga orsakerna till olyckan, olycksförloppet och hur insatsen har genomförts.

Den som utför en undersökning enligt första stycket har rätt att få till- träde till olycksplatsen. Polismyndigheten skall lämna den hjälp som be- hövs.

11 § En kommuns uppgifter enligt denna lag skall fullgöras av en eller flera nämnder.

12 § En kommun får träffa avtal med en annan kommun om att de uppgifter kommunen har enligt denna lag helt eller delvis skall utföras av den andra kommunen. Genom ett sådant avtal får en kommun tillhandahålla tjänster åt en annan kommun.

En kommun får även efter överenskommelse med en annan kommun uppdra åt en anställd i den andra kommunen att besluta på kommunens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden, dock inte i sådana ärenden som avses i 6 kap. 34 § kommunallagen (1991:900). Bestämmelserna i 6 kap. 24–27 §§ och 35 § kommunallagen om jäv och anmälan av beslut till nämnd skall tillämpas på den som fattar sådana beslut.

Av kommunallagen följer att kommuner kan ha en gemensam organisation för uppgifter enligt denna lag.

13 § Uppdrag att besluta på en kommuns vägnar får inte omfatta förelägganden eller förbud vid vite eller verkställande av åtgärd på den försumliges bekostnad.

14 § Den personal som för kommunens räkning har att utföra förebyggande verksamhet, att planera, leda, genomföra och följa upp räddningsinsatser samt utöva tillsyn skall genom utbildning och erfarenhet ha den kompetens som behövs.

15 § Den personal som ingår i en kommuns organisation för räddningstjänst skall vara anställd i egen eller annan kommun eller i ett kommunalförbund. Kommunen får överlåta åt någon annan att göra räddningsinsatser som kräver särskild kompetens.

I organisationen för räddningstjänst kan också ett räddningsvärn ingå. Ett räddningsvärn består av personal som uttagits med tjänsteplikt.

Om det vid en anläggning i kommunen har organiserats en särskild enhet för insatser vid anläggningen, får kommunen träffa avtal med ägaren eller nyttjanderättshavaren till anläggningen om att enheten skall ingå i kommunens organisation för räddningstjänst. En sådan enhets räddningsinsatser är att anse som kommunal räddningstjänst enligt denna lag också när insatserna görs inom den egna anläggningen.

Ledning

16 § I en kommun skall det finnas en räddningschef. Räddningschefen ansvarar för att räddningstjänsten är ändamålsenligt ordnad.

Räddningschefen är räddningsledare men får utse någon annan som uppfyller de behörighetskrav som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att vara räddningsledare.

Berör en räddningsinsats mer än en kommuns område, skall länsstyrelsen eller länsstyrelserna bestämma vem som skall leda insatsen, om inte räddningsledarna från de berörda kommunerna själva har bestämt det.

Om ledning av omfattande räddningsinsatser finns bestämmelser i Prop. 2002/03:119 4 kap. 10 §.

4 kap. Statens skyldigheter

Räddningstjänst

Fjällräddningstjänst

1 § I fjällområden skall den eller de myndigheter som regeringen bestämmer ansvara för den räddningstjänst som innefattar att

1. efterforska och rädda den som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan befaras att det föreligger fara för dennes liv eller allvarlig risk för dennes hälsa,

2. rädda den som råkat ut för en olycka eller drabbats av en sjukdom och som snabbt behöver komma under vård eller få annan hjälp.

Flygräddningstjänst

2 § Vid flyghaverier inom Sveriges sjöterritorium och inom Sveriges ekonomiska zon skall den myndighet som regeringen bestämmer ansvara för räddningstjänst. Vad som nu sagts gäller inte vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren.

Myndigheten skall också ansvara för de insatser mot skador som behövs, när ett luftfartyg är nödställt eller när fara hotar lufttrafiken, samt ansvara för efterforskning av luftfartyg som saknas.

Sjöräddningstjänst

3 § Inom Sveriges sjöterritorium och inom Sveriges ekonomiska zon skall den myndighet som regeringen bestämmer ansvara för efterforskning och räddning av människor som är eller kan befaras vara i sjönöd och för sjuktransporter från fartyg. Vad som nu sagts gäller inte vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren.

Efterforskning av försvunna personer i andra fall

4 § I andra fall än som avses i 1–3 §§ skall den eller de myndigheter som regeringen bestämmer efterforska personer som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan befaras att det föreligger fara för deras liv eller allvarlig risk för deras hälsa.

Miljöräddningstjänst till sjöss

5 § Inom Sveriges sjöterritorium och inom Sveriges ekonomiska zon skall den myndighet som regeringen bestämmer ansvara för räddningstjänst, när olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i vattnet eller det föreligger en överhängande fara för detta. Vad som nu sagts gäller inte vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren.

6 § Vid utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning i sådan omfattning att särskilda åtgärder krävs för att skydda allmänheten eller då överhängande fara för ett sådant utsläpp föreligger skall den myndighet som regeringen bestämmer ansvara för räddningstjänst.

I 10 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet finns bestämmelser om skyldighet för innehavare av kärnteknisk anläggning att vidta de åtgärder som behövs för att upprätthålla säkerheten vid anläggningen.

Efterföljande åtgärder

7 § En räddningsinsats är avslutad när den som leder insatsen (räddningsledaren) fattar beslut om detta. Beslutet skall redovisas i skriftlig form. När en räddningsinsats är avslutad skall räddningsledaren, om det är möjligt, underrätta ägaren eller nyttjanderättshavaren till den egendom som berörts av räddningsinsatsen om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning.

Behövs bevakning med hänsyn till risken för nya olyckor men kommer bevakningen inte till stånd, får räddningsledaren utföra bevakningen på ägarens eller nyttjanderättshavarens bekostnad.

Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs.

8 § Den myndighet som regeringen bestämmer skall ansvara för saneringen efter utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning.

För sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen i andra fall än som sägs i första stycket skall den statliga myndighet ansvara som regeringen föreskriver eller i särskilda fall beslutar.

Med sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen avses sådana åtgärder som staten skall vidta för att göra det möjligt att åter använda mark, vatten, anläggningar och annan egendom som förorenats genom utsläpp av radioaktiva ämnen. Staten är skyldig att vidta sådana åtgärder endast i den utsträckning detta är motiverat med hänsyn till följderna av utsläppet, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt.

Ledning

9 § Räddningsledaren utses av den myndighet som ansvarar för räddningstjänsten.

10 § I fråga om omfattande räddningsinsatser får regeringen föreskriva eller i ett särskilt fall besluta att en länsstyrelse eller annan statlig myndighet får ta över ansvaret för räddningstjänsten i en eller flera kommuner. Om en sådan myndighet har tagit över ansvaret utses räddningsledaren av denna myndighet.

I fråga om sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning får regeringen föreskriva eller i särskilda fall besluta att en länsstyrelse skall ta över ansvaret för saneringen inom flera län

5 kap. Tillsyn

1 § Tillsyn över efterlevnaden av denna lag och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen utövas av en kommun inom kommunens område och av länsstyrelsen inom länet. Statens räddningsverk eller, i fråga om statlig räddningstjänst, den myndighet som regeringen bestämmer, utövar den centrala tillsynen.

2 § För tillsynen har tillsynsmyndigheten rätt att få tillträde till byggnader, lokaler och andra anläggningar. Tillsynsmyndigheten har också rätt att få de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen.

Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

Beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite. Om någon inte vidtar en åtgärd som denne är skyldig att vidta enligt tillsynsmyndighetens föreläggande, får myndigheten vidta åtgärden på dennes bekostnad.

3 § Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs för tillsynen.

4 § Kommunen får föreskriva att en avgift skall betalas för tillsynsbesök som föranletts av bestämmelserna i 2 kap. 2 §.

6 kap. Särskilda skyldigheter för enskilda, kommuner och statliga myndigheter

Tjänsteplikt

1 § När det behövs, är var och en som under kalenderåret fyller lägst arton och högst sextiofem år skyldig att medverka i räddningstjänst, i den mån hans eller hennes kunskaper, hälsa och kropps krafter tillåter det.

Tjänsteplikten fullgörs på anmodan av räddningsledaren.

Bland dem som är tjänstepliktiga enligt första stycket och som är bosatta i kommunen får en nämnd som avses i 3 kap. 11 § ta ut lämpliga personer för att ingå i kommunens räddningsvärn. I första hand skall frivilliga tas ut. Den som tagits ut är skyldig att delta i övning med räddningsvärnets under högst tjugo timmar årligen.

Ingrepp i annans rätt

2 § Om fara för liv, hälsa eller egendom eller för skada i miljön inte lämpligen kan hindras på något annat sätt, får räddningsledaren vid en räddningsinsats bereda sig och medverkande personal tillträde till annans fastighet, avspärra eller utrymma områden, använda, föra bort eller förstöra egendom samt göra andra ingrepp i annans rätt, i den mån ingreppet är försvarligt med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som vållas

genom ingreppet och omständigheterna i övrigt. Sådana ingrepp får också göras av en nämnd som avses i 3 kap. 11 § eller, i fråga om statlig räddningstjänst, av den myndighet som ansvarar för räddningstjänsten. Om länsstyrelsen eller annan statlig myndighet i enlighet med vad som sägs i 4 kap. 10 § första stycket har tagit över ansvaret för den kommunala räddningstjänsten, får ingrepp göras av den myndigheten i stället för av den kommunala nämnden.

Vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen får, under de förutsättningar som anges i första stycket eller om det är nödvändigt för att göra det möjligt att åter använda den förorenade egendomen, den myndighet som ansvarar för saneringen göra sådana ingrepp i annans rätt som anges i första stycket.

Förbud eller föreläggande som avses i 7 kap. 5 § lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg får meddelas med stöd av denna paragraf bara om Sjöfartsverkets beslut inte kan avvaktas.

3 § Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs vid ingrepp enligt 2 §.

4 § Den som med stöd av 2 § har beslutat om avspärrning eller utrymning, skall i skäligen omfattning hjälpa till med att ordna uppehälle för dem som till följd av åtgärden är i behov av det.

5 § Anordning som varaktigt behövs för räddningstjänsten får placeras på annans mark eller byggnad, om det inte medför inverkan av någon betydelse på markens eller byggnadens användningssätt.

Beslut om åtgärd enligt första stycket meddelas av en nämnd som avses i 3 kap. 11 § eller, i fråga om statlig räddningstjänst, av den myndighet som ansvarar för räddningstjänsten.

Redovisning av beslut om tjänsteplikt och om ingrepp i annans rätt

6 § Den som med stöd av 1 eller 2 § har beslutat om tjänsteplikt eller ingrepp i annans rätt skall redovisa beslutet i skriftlig form. Av beslutet skall framgå när och av vem det har fattats samt skälen för beslutet och vem det avser.

Skyldighet att medverka i räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen

7 § En statlig myndighet eller en kommun är skyldig att med personal och egendom delta i en räddningsinsats på anmodan av räddningsledaren och vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen på anmodan av den myndighet som ansvarar för saneringen. En sådan skyldighet föreligger dock endast om myndigheten eller kommunen har lämpliga resurser och ett deltagande inte allvarligt hindrar dess vanliga verksamhet.

8 § Statliga myndigheter, kommuner och enskilda skall på begäran av en myndighet som ansvarar för räddningstjänst eller sanering efter utsläpp

av radioaktiva ämnen lämna upplysningar om personal och egendom som kan användas i räddningstjänsten eller vid saneringen. Prop. 2002/03:119

9 § Kommunerna är skyldiga att delta i planeringen av räddningstjänsten vid utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar och att medverka vid övningar i sådan räddningstjänst.

Kommunerna är även skyldiga att medverka i planering och övningar för sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar.

Alarmering

10 § Kommunerna och de statliga myndigheter som ansvarar för räddningstjänst skall se till att det finns anordningar för alarmering av räddningsorganen.

När ett räddningsorgan gör en räddningsinsats skall polismyndigheten underrättas om insatsen.

Om effekterna av en olycka kan kräva särskilda åtgärder till skydd för befolkningen eller miljön i ett annat land än Sverige, skall det räddningsorgan som gör räddningsinsatsen omedelbart underrätta berörd myndighet i det andra landet.

7 kap. Bestämmelser om ersättning

Ersättning till kommun

1 § Om en kommun har medverkat i en annan kommuns räddningstjänst, har kommunen rätt till skälig ersättning av den andra kommunen.

Om en kommun har medverkat i statlig räddningstjänst eller vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen eller vid övningar i sådan räddningstjänst eller sådan sanering, har kommunen rätt till skälig ersättning av staten.

2 § När utflöde i vatten av olja eller andra skadliga ämnen föranleder insatser i kommunal räddningstjänst, har kommunen rätt till ersättning av staten för den del av räddningstjänstkostnaderna som överstiger ett av regeringen fastställt belopp, om utflödet har skett utanför Sveriges sjöterritorium eller inom den del av sjöterritoriet där räddningsinsatser skall göras enligt 4 kap. 5 § eller inom Göta älv, Trollhätte kanal eller Södertälje kanal.

Om en kommun haft kostnader för sanering med anledning av sådant utflöde som avses i första stycket, har kommunen rätt till ersättning av staten för den del av saneringskostnaderna som överstiger ett av regeringen fastställt belopp.

3 § Om en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst har medfört betydande kostnader, har kommunen rätt till ersättning av staten för den del av kostnaderna som överstiger en självrisk. En förutsättning för rätt till ersättning är att kostnaderna är direkt hänförliga till räddningsinsatsen. Självriskan beräknas enligt grunder som regeringen fastställer.

4 § Den som på grund av tjänsteplikt eller frivilligt med räddningsledarens samtycke har medverkat i räddningstjänst enligt denna lag eller i övning i sådan tjänst har rätt till skälig ersättning för kostnader för resa och uppehälle samt för arbete och tidspillan enligt bestämmelser som meddelas av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer. Rätten till ersättning omfattar också skada på kläder och andra personliga tillhörigheter.

Första stycket gäller inte den som har fått ersättning av någon annan eller på grund av tjänst eller annars genom avtal har rätt till ersättning för medverkan i räddningstjänst.

5 § I lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. finns bestämmelser om ersättning vid personskada till den som har medverkat i räddningstjänst enligt denna lag eller i övning i sådan tjänst.

6 § Om utrustning för räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen har tillhandahållits frivilligt eller tagits i anspråk med stöd av 6 kap. 2 §, har ägaren eller nyttjanderättshavaren rätt till ersättning för skada på eller försämring av egendomen, förlorad avkastning eller nytta av egendomen och kostnad med anledning av att egendomen har tillhandahållits.

Första stycket gäller inte den som har fått ersättning av någon annan eller som på grund av tjänst eller annars genom avtal har rätt till ersättning för att tillhandahålla egendom för räddningstjänst eller för sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen. Det gäller inte heller den som har tillhandahållit egendom för räddningstjänst, om räddningsinsatsen har avsett att hindra eller begränsa skada på dennes egendom eller har föranletts av olycka i dennes verksamhet.

7 § Om egendom tas i anspråk genom en åtgärd enligt 6 kap. 5 §, är ägaren eller nyttjanderättshavaren berättigad till ersättning för förlorad avkastning eller nytta.

8 § Frågor om ersättning enligt 4, 6 och 7 §§ prövas i fråga om kommunal räddningstjänst eller övning i sådan tjänst av en kommunal nämnd som avses i 3 kap. 11 § och som ansvarar för räddningstjänsten eller, i fråga om statlig räddningstjänst och sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen, av den myndighet som ansvarar för räddningstjänsten eller saneringen.

Ersättningen skall betalas av kommunen eller, i fråga om statlig räddningstjänst och sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen, av staten.

8 kap. Räddningstjänst under höjd beredskap

1 § När den totalförsvarspliktiga personal som är inskriven för civilplikt vid en kommunal organisation för räddningstjänst inkallats för tjänstgöring enligt 4 kap. 7 § lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt ingår även denna personal i kommunens organisation för räddningstjänst.

2 § I syfte att skydda och rädda befolkningen och civil egendom från verkningar av krig skall kommunens organisation för räddningstjänst under höjd beredskap, utöver vad som i övrigt framgår av denna lag, ansvara för

1. upptäckande, utmärkning och röjning av farliga områden,
2. indikering, sanering och andra åtgärder för skydd mot kärnvapen och kemiska stridsmedel,
3. kompletterande åtgärder som är nödvändiga för att verksamhet enligt denna paragraf skall kunna fullgöras.

Personal inom kommunens organisation för räddningstjänst skall under samma tid delta i åtgärder för första hjälp åt och transport av skadade samt för befolkningsskydd.

Vad som gäller vid kommunal räddningstjänst skall gälla även när personalen inom kommunens organisation för räddningstjänst utför uppgifter enligt första och andra styckena.

3 § Är Sverige i krig eller krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen meddela sådana föreskrifter som avviker från denna lag om det är av betydelse för totalförsvaret eller om det behövs för räddningstjänsten eller för att sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen skall kunna genomföras.

4 § Under höjd beredskap får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta att personal inom en kommuns organisation för räddningstjänst får tas i anspråk för uppgifter som inte rör den egna kommunen.

Om personal har tagits i anspråk enligt första stycket, har kommunen rätt till ersättning av staten för skäligena kostnader.

9 kap. Utländskt bistånd

1 § Regeringen, en kommun eller en statlig myndighet som ansvarar för räddningstjänst får i den utsträckning som följer av överenskommelser som Sverige ingått med Danmark, Finland, Island eller Norge begära bistånd från eller lämna bistånd till utländska myndigheter vid räddningsinsatser.

I andra fall får regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer begära eller lämna internationellt bistånd vid räddningsinsatser enligt internationella överenskommelser som Sverige ingått.

2 § Om en utländsk fysisk eller juridisk person som saknar hemvist här i landet medverkar i en räddningsinsats i Sverige på begäran av regeringen, en kommun eller en statlig myndighet enligt 1 § skall staten i stället för den utländska personen ersätta skada som uppkommer i samband med räddningsinsatsen för vilken den utländska personen annars skulle ha varit skadeståndsskyldig enligt svensk lag.

Staten skall även ersätta en utländsk fysisk eller juridisk person som saknar hemvist i Sverige och som handlar för biståndsgivarens räkning

för personskada och skada på utrustning eller materiel som används vid biståndsgivningen, om skadan uppkommit i Sverige i samband med räddningsinsatsen.

3 § Staten får kräva tillbaka ersättning som betalats enligt 2 § första stycket av den som vållat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. För den som är att anse som arbetstagare skall dock ansvaret vara begränsat på det sätt som sägs i 4 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207).

Om rätt till återkrav för ersättning som har betalats för atomskada finns särskilda bestämmelser i atomansvarighetslagen (1968:45).

Om utländskt bistånd har begärts av en kommun, får staten av denna kräva tillbaka vad staten har betalat enligt 2 § eller enligt åtagande i internationella överenskommelser om sådant bistånd i den mån kostnaden tillsammans med kommunens egna kostnader för räddningsinsatsen inte överstiger självriskan enligt 7 kap. 3 §.

4 § Biståndspersonal från Danmark, Finland, Island eller Norge tjänstgör i samband med en räddningsinsats i Sverige i enlighet med de tjänstgöringsbestämmelser som gäller i det egna landet. Även fordon, räddningsmateriel och annan utrustning från något av de nämnda länderna får utan särskilt tillstånd användas i samband med räddningsinsatser i enlighet med de bestämmelser som gäller i det egna landet.

Bestämmelser om immunitet och privilegier i vissa fall i samband med utländskt bistånd vid räddningsinsatser i enlighet med internationella överenskommelser finns i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall.

10 kap. Bemyndiganden, ansvar och överklagande

Bemyndiganden

1 § Regeringen får i de avseenden som behandlas i denna lag meddela ytterligare föreskrifter som rör skydd för liv och hälsa, miljö samt utbildning.

Regeringen får vidare meddela föreskrifter om förbud mot eldning utomhus och liknande förebyggande åtgärder mot brand.

Regeringen får överlåta åt en förvaltningsmyndighet eller en kommun att meddela föreskrifter enligt första och andra styckena.

2 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att fysiska eller juridiska personer skall medverka vid övningar av betydelse för befolkningsskyddet eller den räddningstjänst som skall bedrivas under höjd beredskap.

Ansvar

3 § Till böter skall den dömas som

1. uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot förbud mot eldning utomhus som har meddelats med stöd av 1 § andra stycket,

2. uppsåtligen eller av oaktsamhet inte fullgör sin skyldighet att ge upplysningar eller lämna ut handlingar enligt 3 kap. 5 §, 5 kap. 2 § eller 6 kap. 8 §,

3. uppsåtligen eller av oaktsamhet lämnar oriktig uppgift om förhållande av betydelse vid fullgörande av uppgiftsskyldighet som följer av 3 kap. 5 §, 5 kap. 2 § eller 6 kap. 8 §,

4. uppsåtligen eller av oaktsamhet inte fullgör vad som åligger honom eller henne enligt 2 kap. 1 eller 5 §,

5. uppsåtligen eller av oaktsamhet, utan att ha giltigt skäl, låter bli att fullgöra den tjänsteplikt som han eller hon är skyldig att fullgöra enligt 6 kap. 1 §,

6. uppsåtligen hindrar eller försöker hindra en åtgärd som beslutats enligt 6 kap. 2 § eller annars utan giltig ursäkt åsidosätter en sådan åtgärd.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar. Till ansvar enligt denna lag skall inte heller dömas, om ansvar för gärningen kan dömas ut enligt brottsbalken.

Den som har överträtt ett vitesföreläggande eller ett vitesförbud skall inte dömas till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

Överklagande

4 § Ett beslut om fullgörande av tjänsteplikt enligt 6 kap. 1 § eller om ingrepp i annans rätt enligt 6 kap. 2 § gäller även om det överklagas.

Om det finns särskilda skäl, får en tillsynsmyndighet bestämma att dess beslut skall gälla även om det överklagas.

5 § Ett beslut av en räddningsledare om fullgörande av tjänsteplikt enligt 6 kap. 1 § eller om ingrepp i annans rätt enligt 6 kap. 2 § får överklagas hos länsstyrelsen. I övrigt får räddningsledarens beslut enligt denna lag eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen inte överklagas.

Ett beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen får, om det har fattats av en kommunal nämnd eller av någon som handlat på en kommuns vägnar, överklagas hos länsstyrelsen.

Länsstyrelsens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

6 § En statlig tillsynsmyndighets beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Detsamma gäller en statlig myndighets beslut enligt 6 kap. 2 och 5 §§ eller 7 kap. Beslut av statlig myndighet enligt 7 kap. 1 § får dock inte överklagas.

Om en kommun överklagar ett beslut enligt 7 kap. 2 eller 3 §, skall Statens räddningsverk vara kommunens motpart sedan handlingarna i ärendet har överlämnats till domstolen.

7 § Beslut enligt 8 kap. 4 § får inte överklagas.

8 § Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av beslut enligt denna lag.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004 då räddningstjänstlagen (1986:1102) skall upphöra att gälla. Dock skall 3 kap. 10 § träda i kraft först den 1 juli 2004.

2. I fråga om överklagande av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

3. Ett förbud eller ett föreläggande enligt äldre bestämmelser skall anses som ett förbud eller ett föreläggande enligt denna lag.

4. En redogörelse enligt 2 kap. 3 § skall ha upprättats och lämnats in till kommunen senast den 1 januari 2005. Bestämmelserna om brandsyn i räddningstjänstlagen skall gälla fram till dess att redogörelsen lämnats in till kommunen.

5. En kommun skall senast den 1 januari 2005 ha antagit handlingsprogram enligt 3 kap. 3 och 8 §§. Till dess handlingsprogrammen har antagits skall den kommunala räddningstjänstplanen gälla.

6. När det i 15 § atomansvarighetslagen (1968:45) hänvisas till räddningstjänstlagen (1986:1102) skall hänvisningen i stället avse lagen (0000:000) om skydd mot olyckor.

2.2 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att det i sekretesslagen (1980:100)¹ skall införas en ny paragraf, 9 kap. 30 §, av följande lydelse.

9 kap.

30 § Sekretess gäller hos kommuner och statliga myndigheter i verksamhet enligt lagen (0000:000) om skydd mot olyckor som avser

1. utförande av räddningsinsatser,
2. undersökningar av olyckor, eller
3. tillsyn

för uppgift om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.

2.3 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 15 § brottsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

15 §¹

Den som genom oriktig uppgift att det föreligger fara för en eller flera människors liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom föranleder onödig säkerhetsåtgärd, döms för falskt larm till böter eller fängelse i högst ett år.

Är brott som avses i första stycket grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Den som genom missbruk av larm, nödsignal eller annan liknande anordning föranleder onödig uttryckning av polis, räddningskår, ambulans, militär, sjöräddning eller annat organ för allmän bevakningstjänst, döms för missbruk av larmanordning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som genom missbruk av larm, nödsignal eller annan liknande anordning föranleder onödig uttryckning av polis, *kommunal organisation för räddningstjänst*, ambulans, militär, sjöräddning eller annat organ för allmän bevakningstjänst, döms för missbruk av larmanordning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Senaste lydelse 1993:207.

2.4 Förslag till lag om ändring i miljöbalken

Härigenom föreskrivs att 33 kap. 3 § miljöbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 kap.

3 §

Från saneringsförsäkringen betalas, enligt vad som närmare anges i försäkringsvillkoren, ersättning för saneringskostnader som har uppkommit med anledning av att en tillsynsmyndighet har begärt verkställighet enligt 26 kap. 17 § eller meddelat förordnande om rättelse enligt 26 kap. 18 §, om den som är ansvarig enligt denna balk inte kan betala. Ersättning som nu sagts skall dock inte betalas för kostnader som har uppkommit med anledning av räddningsinsatser enligt *räddningstjänstlagen (1986:1102)*.

Från saneringsförsäkringen betalas, enligt vad som närmare anges i försäkringsvillkoren, ersättning för saneringskostnader som har uppkommit med anledning av att en tillsynsmyndighet har begärt verkställighet enligt 26 kap. 17 § eller meddelat förordnande om rättelse enligt 26 kap. 18 §, om den som är ansvarig enligt denna balk inte kan betala. Ersättning som nu sagts skall dock inte betalas för kostnader som har uppkommit med anledning av räddningsinsatser enligt *lagen (0000:000) om skydd mot olyckor*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

2.5 Förslag till lag om ändring luftfartslagen (1957:297)

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 1 § luftfartslagen (1957:297)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

1 §²

Bestämmelser om flygräddnings-
tjänst finns i *räddningstjänstlagen*
(1986:1102).

Bestämmelser om flygräddnings-
tjänst finns i *lagen (0000:000) om*
skydd mot olyckor.

Ett luftfartygs ägare eller innehavare och de som tjänstgör på luftfartyg eller vid flygplatser eller andra anläggningar för luftfarten är skyldiga att delta i flygräddningstjänsten. Regeringen meddelar bestämmelser om ersättning av allmänna medel för deltagandet. I fråga om ersättning vid personskador gäller lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m. m.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Lagen omtryckt 1986:166.

² Senaste lydelse 1991:472.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen eller till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med räddningskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med *en kommunal organisation för räddningstjänst* enligt lagen (0000:000) om skydd mot olyckor eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken,

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som i annat fall än som avses i första stycket frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Senaste lydelse 1998:613.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1981:1104) om verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1981:1104) om verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Den som svarar för alarmeringscentraler som anges i 1 § får inte utan tillstånd av regeringen spela in telefonsamtal, varigenom någon avser att tillkalla eller annars komma i förbindelse med polis, *brandkår*, ambulans eller något annat hjälporgan och som befordras via ett allmänt *tillgängligt tele-nät* till eller från en sådan central.

Den som svarar för alarmeringscentraler som anges i 1 § får inte utan tillstånd av regeringen spela in telefonsamtal, varigenom någon avser att tillkalla eller annars komma i förbindelse med polis, *kommunal organisation för räddningstjänst*, ambulans eller något annat hjälporgan och som befordras via ett allmänt *telefonnät* till eller från en sådan central.

Tillstånd får även i den utsträckning som krävs för snabba och effektiva hjälpinsatser innefatta rätt att

1. avlyssna och spela in sådana telefonsamtal som avses i första stycket och som har kopplats vidare av en alarmeringscentral till ett hjälporgan,
2. avbryta pågående telefonsamtal för att samtal skall kunna kopplas vidare från en alarmeringscentral till ett hjälporgan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Senaste lydelse 1993:610.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

Lagen gäller inte sådan transport av brandfarliga eller explosiva varor som omfattas av lagen (1982:821) om transport av farligt gods.

I miljöbalken finns bestämmelser avsedda att förebygga andra skador än sådana som kan uppkomma genom brand eller explosion vid hantering av brandfarliga eller explosiva varor. Bestämmelser om skyldighet för arbetsgivare och arbetstagare att vidta skyddsåtgärder mot skador som kan uppkomma genom brand eller explosion vid hantering av brandfarliga eller explosiva varor finns i arbetsmiljölagen (1977:1160). I räddningstjänstlagen (1986:1102) finns bestämmelser om skyldighet för ägare eller innehavare av byggnad eller andra anläggningar att vidta olycks- och skadeförebyggande åtgärder vid brand.

I fråga om sprängning och användning av pyrotekniska varor finns bestämmelser i 2 kap. 20 § och 3 kap. 6 och 7 §§ ordningslagen (1993:1617).

I miljöbalken finns bestämmelser avsedda att förebygga andra skador än sådana som kan uppkomma genom brand eller explosion vid hantering av brandfarliga eller explosiva varor. Bestämmelser om skyldighet för arbetsgivare och arbetstagare att vidta skyddsåtgärder mot skador som kan uppkomma genom brand eller explosion vid hantering av brandfarliga eller explosiva varor finns i arbetsmiljölagen (1977:1160). I lagen (0000:000) om skydd mot olyckor finns bestämmelser om skyldighet för enskilda att vidta åtgärder för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Senaste lydelse 1998:842.

2.9 Förslag till lag om ändring i prisregleringslagen (1989:978)

Härigenom föreskrivs att 8 § prisregleringslagen (1989:978) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §¹

Om det av någon annan orsak än krig eller krigsfara finns risk för en allvarlig prisstegring inom landet på en eller flera viktiga varor eller tjänster, får regeringen föreskriva att en eller flera av

1. bestämmelserna i 13, 14, 19, 22–26, 28 och 29 §§ skall tillämpas på varor och tjänster som tillhandahålls i näringsverksamhet,

2. bestämmelserna i 13, 14 och 19 §§ skall tillämpas på avgifter som tas ut i annan verksamhet hos staten än näringsverksamhet,

3. bestämmelserna i 13, 14 och 19 §§ skall tillämpas på avgifter som tas ut i annan verksamhet hos kommunerna än näringsverksamhet enligt föreskrifter i

– lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,

– 27 kap. 4–7 §§ miljöbalken,

– lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem,

– räddningstjänstlagen (1986:1102),

– plan- och bygglagen (1987:10).

3. bestämmelserna i 13, 14 och 19 §§ skall tillämpas på avgifter som tas ut i annan verksamhet hos kommunerna än näringsverksamhet enligt föreskrifter i

– lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,

– 27 kap. 4–7 §§ miljöbalken,

– lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem,

– lagen (0000:000) om skydd mot olyckor,

– plan- och bygglagen (1987:10).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Senaste lydelse 1998:823.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1720) om civilt försvar

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 4 § lagen (1994:1720) om civilt försvar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

4 §

En räddningsledare enligt 31 § räddningstjänstlagen (1986:1102) får under höjd beredskap ta i anspråk verkskydd inom kommunen för räddningstjänstuppgifter som rör annat än den anläggning där verkskyddet organiserats.

En räddningsledare enligt 3 kap. 16 § eller 4 kap. 9 § lagen (0000:000) om skydd mot olyckor får under höjd beredskap ta i anspråk verkskydd inom kommunen för räddningstjänstuppgifter som rör annat än den anläggning där verkskyddet organiserats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

En polismyndighet eller den som är räddningsledare enligt *räddningstjänstlagen (1986:1102)* får bedriva allmän kameraövervakning utan tillstånd, om övervakningen är av vikt för att avvärja en hotande olyckshändelse eller för att begränsa verkningarna av en inträffad olyckshändelse.

Föreslagen lydelse

8 §

En polismyndighet eller den som är räddningsledare enligt *lagen (0000:000) om skydd mot olyckor* får bedriva allmän kameraövervakning utan tillstånd, om övervakningen är av vikt för att avvärja en hotande olyckshändelse eller för att begränsa verkningarna av en inträffad olyckshändelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

3 Ärendet och dess beredning

Genom räddningstjänstlagen (1986:1102), som trädde i kraft den 1 januari 1987, skapades en samlad reglering för de olika grenarna av den räddningstjänst som stat och kommun har ansvar för. I lagen finns även bl.a. bestämmelser om förebyggande åtgärder och om rättigheter och skyldigheter för enskilda. Sedan räddningstjänstlagens tillkomst har lagen tillsammans med den tillhörande räddningstjänstförordningen (1986:1107) ändrats och kompletterats vid ett flertal tillfällen.

1996 års Räddningsverksutredning överlämnade den 29 oktober 1997 en skrivelse till regeringen, i vilken utredningen redogjorde för behovet av en översyn av räddningstjänstlagen. Man framhöll bl.a. att den nuvarande författningsregleringen upplevdes som föråldrad och delvis alltför detaljerad. I sitt slutbetänkande Räddningstjänsten i Sverige, Rädda och Skydda (SOU 1998:59), angav Räddningsverksutredningen bl.a. vissa principer som borde gälla för det offentliga åtagandet i fråga om räddningstjänst. Utredningen föreslog bl.a. att effektmål skulle formuleras för räddningstjänsten. Vidare lämnade Räddningsverksutredningen olika konkreta förslag som tog sikte på ändringar eller förtydliganden i lagstiftningen. Utredningens slutbetänkande har remissbehandlats.

I propositionen Förändrad omvärld – omdanat försvar (prop. 1998/99:74) förklarade regeringen att den i stort anslöt sig till de principer för det offentliga åtagandet när det gäller skydd mot olyckor som Räddningsverksutredningen hade fört fram. I propositionen aviserade regeringen en översyn av räddningstjänstlagen och följdförfattningar till denna. För översynen skulle enligt propositionen bl.a. bedömningar och förslag i Räddningsverksutredningens slutbetänkande i huvudsak ligga till grund. Även Statens räddningsverk och Svenska kommunförbundet påtalade genom skrivelser till Regeringskansliet under år 1999 behovet av en översyn av räddningstjänstlagstiftningen.

Utredningen om kemikalieolyckor m.m. behandlade i sitt slutbetänkande Säkrare kemikaliehantering (SOU 1998:13) bl.a. frågor som hör samman med miljöräddningstjänst till sjöss. Utredningen konstaterade i detta sammanhang att vissa frågor skulle kräva ytterligare överväganden i samband med en översyn av räddningstjänstlagstiftningen. Bland annat avsågs befogenhet att så tidigt som möjligt inleda en miljöräddningsoperation till sjöss samt fördelningen av ansvaret mellan statliga och kommunala myndigheter då ett fartyg i samband med en räddningstjänstinsats bogseras in till hamn.

Regeringen uppdrog i november 1999 åt Statens räddningsverk att i samarbete med bl.a. Svenska kommunförbundet pröva behovet av en förändrad utbildning av den kommunala räddningstjänstens personal. Utredningsuppdraget redovisades till regeringen den 15 september 2000 i en rapport kallad Förändrad utbildning av den kommunala räddningstjänstpersonalen. Rapporten innehåller bl.a. förslag till författningsreglering av utbildningen inom den kommunala räddningstjänsten.

Efter beslut av regeringen den 18 november 1999 tillkallades en särskild utredare med uppgift att lämna förslag till en reformerad räddnings-

tjänstlagstiftning. I uppdraget ingick bl.a. att föreslå hur lagstiftningen kunde moderniseras och hur detaljregleringen av den kommunala räddningstjänsten kunde minskas. Utredaren skulle vidare tydliggöra gränsdragningen mellan räddningstjänstlagstiftningen och annan lagstiftning som reglerar olycks- och skadeförebyggande verksamhet. I uppdraget ingick också att se över vissa frågor som rör utbildning av räddningstjänstpersonal och miljöräddningstjänst till sjöss m.m. Slutligen skulle utredaren se över frågan om sjö- och flygräddningstjänsterna borde integreras, och i så fall hur detta skulle ske. Utredningen, som antog namnet Räddningstjänstlagutredningen, lade den 24 januari 2002 fram sina förslag i betänkandet Reformerad räddningstjänstlagstiftning (SOU 2002:10). Tidigare hade utredningen överlämnat delbetänkandena Samordning av sjö- och flygräddningstjänsterna (SOU 2000:63) och Reformerat sotningsväsende (SOU 2001:42, se vidare nedan).

Utredningens sammanfattning av betänkandet Reformerad räddningstjänstlagstiftning finns i *bilaga 1*. Betänkandet innehåller förslag till ny lag om skydd mot olyckor som kan föranleda räddningsinsatser, förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100) och förslag till ny förordning om skydd mot olyckor som kan föranleda räddningsinsatser. Utredningens lagförslag finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. *Bilaga 3* innehåller en förteckning över remissinstanserna. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i Förvarsdepartementet (dnr Fö2002/201/RS).

Frågan om hur sotningsväsendet skall organiseras och hur sotningsverksamheten skall bedrivas har genom åren behandlats vid ett flertal tillfällen, bl.a. i betänkandena Räddningstjänst i samverkan och på entreprenad (SOU 1994:67) samt Sotning i framtiden (SOU 1998:45). Sotningsfrågorna har också berörts i regeringens proposition 1999/2000:140 Konkurrenspolitik för förnyelse och mångfald. I propositionen uttalade regeringen att en väsentlig minskning av regleringen inom sotningsväsendet borde eftersträvas. Regeringen avsåg att återkomma till riksdagen med förslag om att imkanaler i bostadskök eller därmed jämförbara utrymmen inte längre skulle vara föremål för sotning. Regeringen avsåg även att redovisa andra åtgärder och förslag till hur regleringen av sotningsväsendet skulle kunna minskas.

Som ovan nämnts avgav Räddningstjänstlagutredningen delbetänkandet Reformerat sotningsväsende (SOU 2001:42). Detta överlämnades till regeringen den 11 maj 2001. Utredningen konstaterade att det skulle vara förenat med uppenbara fördelar om det kommunala sotningsmonopolet upphävdes och om ansvaret för att rengöring (sotning) och brandskyddskontroll (brandskyddsbesiktning) vidtas kunde föras över på den enskilde. I betänkandet föreslogs även bl.a. att imkanaler i bostadskök och därmed jämförbara utrymmen skulle undantas från det lagfästa kravet på rengöring och brandskyddsbesiktning. Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i Förvarsdepartementet (dnr Fö2001/1179/RS).

I regeringsförklaringen vid öppnandet av 2001/02 års riksmöte den 18 september 2001 anfördes att regeringen kommer att ta initiativ till en omfattande och förutsättningslös utvärdering av de genomgripande avregleringar och förändringar av offentlig verksamhet som genomdrivits under senare år. I ett interpellationssvar den 29 januari 2002 anförde För-

svarsministern att en reformering av sotningsväsendet därmed skulle få anstå till dess att resultatet av denna utvärdering var klar.

Försvarsutskottet tog fasta på detta. På utskottets förslag gav riksdagen den 22 mars 2002 regeringen tillkänna att regeringen snarast skulle återkomma till riksdagen med förslag om en avveckling av det s.k. sotningsmonopolet när utvärderingen är genomförd (bet. 2001/02:FöU4, rskr. 2001/02:188). Riksdagen biföll utskottets förslag. Utskottet har där efter skärpt sin inställning. I betänkandet 2002/03:FöU1 förklarade utskottet att det inte finns skäl att invänta utvärderingen.

Den 21 februari 2003 upprättades inom Försvarsdepartementet en promemoria med ytterligare förslag avseende sotning och kontroll. En sammanfattning av promemorians förslag finns i *bilaga 4*. Då flera av förslagen i promemorian inte tidigare varit föremål för remissbehandling föranledde detta Försvarsdepartementet att den 3 mars 2003 hålla ett remissmöte. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. Protokollet över remissmötet samt de skriftliga remissvar som ingetts finns tillgängliga i Försvarsdepartementet (dnr Fö2003/494/CIV).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 27 mars 2003 att inhämta Lagrådets yttrande över de förslag som finns i *bilaga 6*. Lagrådet har i huvudsak godtagit förslagen men också föreslagit vissa ändringar. Regeringen har på de flesta punkter följt Lagrådets förslag. Dessutom har vissa redaktionella ändringar gjorts i lagtexten. Vi återkommer till Lagrådets synpunkter i avsnitt 5.1.3, 6.1.1 samt i författningskommentaren. Vad gäller Lagrådets synpunkter på dispositionen av den föreslagna lagen om skydd mot olyckor kan emellertid redan här sägas att regeringen, i enlighet med Lagrådets yttrande, föreslår att bestämmelserna om bemyndiganden, ansvar och överklagande tas in i ett avslutande kapitel (10 kap.), varvid de bestämmelser om räddningstjänst under höjd beredskap och utländskt bistånd, som i lagrådsremissen föreslogs ingå i lagens sista kapitel, i stället fördelas på kapitlena dessförinnan (8 och 9 kap.). Lagrådets yttrande finns i *bilaga 7*.

4 Bakgrund och utgångspunkter

4.1 Politiska utgångspunkter

Två unga människor, en man och en kvinna, dör i en villabrand. Ett 40-tal ungdomar har haft fest i en stor 2½-plansvilla. Förutom de två omkomna fick åtta personer föras till sjukhus med rök- och brännskador. Brandvarnare fanns men utlöste först efter att branden redan blivit upptäckt. En äldre dam dör vid en villabrand. Dödsorsaken var koloxidförgiftning. Brandvarnare fanns inte. En medelålders man dör i en lägenhetsbrand. Orsaken till branden var sängrökning. Brandvarnare fanns inte.

Det här är några exempel på dödsbränder som nyligen inträffat i Sverige. Under perioden 1988 till 2001 har antalet människor som dött i brän-

der varierat mellan 106 och 177 personer årligen. Av dessa har 80–90 procent dött i samband med bostadsbränder, med undantag för 1998 då 63 ungdomar miste livet i samband med branden i Makedonska föreningens lokaler i Göteborg. Det inträffar årligen cirka 25 000 bränder i Sverige som leder till en insats av den kommunala räddningstjänsten. Dessutom sker årligen olyckor med stora konsekvenser inom verksamhetsområdena för sjöräddning, miljöräddningstjänst till sjöss, flygräddning och fjällräddning.

Det är enligt regeringen inte acceptabelt. Det måste bli färre som dör, färre som skadas och mindre som förstörs. I denna proposition föreslås en lag om skydd mot olyckor som skall ersätta dagens räddningstjänstlag. Den nya lagen om skydd mot olyckor som presenteras i propositionen skall skapa en bättre förmåga i samhället att förebygga och hantera situationer som kan leda till räddningsinsatser. Enligt regeringen kommer lagen att förbättra möjligheterna för enskilda, kommuner och statliga myndigheter att minska antalet olyckor och konsekvenserna av dem.

Från detaljstyrning till målstyrning

Den nu gällande räddningstjänstlagen har funnits i drygt 16 år och inte förrän nu genomgått en samlad översyn. Lagen detaljreglerar den kommunala räddningstjänsten och har i vissa avseenden upplevts vara otydlig. Regeringen vill med den nya lagen om skydd mot olyckor öka kommunernas möjligheter att anpassa räddningstjänstorganisationen efter lokala förhållanden.

Bestämmelserna i lagen om skydd mot olyckor syftar till att ge människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett, med hänsyn till lokala förhållanden, tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor i hela landet.

Styrningen av kommunerna på området kommer att övergå från detaljreglering till en styrning genom angivande av nationella, övergripande, mål. De nationella målen skall sedan kompletteras med lokala verksamhetsmål. Det kommer att innebära olika mål för olika kommuner. Regeringen menar att en minskad detaljreglering och en större erfarenhetsåterföring kommer att öka effektiviteten i det olycksförebyggande och skadeavhjälpande arbetet. Modellen med nationella mål som statligt styrmedel ställer höga krav på en utvecklad och väl fungerande tillsynsfunktion. Oavsett om tillsynen riktar sig mot enskilda, kommuner eller statliga myndigheter kommer även rådgivning, stöd och information från det offentliga att vara väsentliga medel för att uppnå lagstiftningens syften.

Kommunernas behov av kompetens varierar, bland annat på grund av storlek, befolkningstäthet och aktuell industriell verksamhet. Deras behov av kompetens kan också variera över tiden, på grund av förändringar i den lokala riskbilden. Det nya regelsystemet på området bör därför vara mer flexibelt än det nuvarande och skapa utrymme för en kontinuerlig anpassning till olika kommuners skilda behov. Personalen måste genom utbildning och erfarenhet ha den kompetens som krävs för att allmänheten skall ha en tillfredsställande säkerhet. I samband med tillsynen över kommunerna får länsstyrelserna och i sista hand Statens räddningsverk

följa upp att kommunerna i sin verksamhet har den kompetens som behövs.

Prop. 2002/03:119

Förebyggande verksamhet

För att färre skall dö, färre skall skadas och mindre förstöras måste antalet olyckor minimeras. Dessutom måste åtgärder vidtas så att konsekvensen av de olyckor som trots allt inträffar blir så små som möjligt. Regeringen föreslår därför ett flertal åtgärder i denna proposition som skall öka effekten av det förebyggande arbetet hos den enskilde och hos kommunen.

Samtidigt sker stora förändringar inom den utbildningsverksamhet som bedrivits av Statens räddningsverk för att förse den kommunala räddningstjänsten med kompetens. Utbildningen bedrivs sedan årsskiftet inom ramen för Centrum för risk- och säkerhetsutbildning. För att möjliggöra en bredare utbildning med större tonvikt vid förebyggande risk- och säkerhetsarbete blir den nya utbildningen i skydd mot olyckor betydligt längre än den nuvarande 15 veckors brandmannautbildningen.

Centrum för risk- och säkerhetsutbildning bildades den 1 januari 2003. Centrumet, som är en del av Statens räddningsverk, har egen styrelse med företrädare för kommuner, myndigheter, näringsliv och universitet och högskolor. Syftet med att inrätta centrumet var att öka avnämarnas inflytande över utbildningen men också att skapa bättre förutsättningar för ett kontinuerligt förändrings- och förbättringsarbete av utbildningen. Centrumet skall inte bara arbeta med den nya utbildningen för skydd mot olyckor utan också med utbildning i ett bredare risk- och säkerhetsperspektiv.

Den nya utbildningen kommer att omfattas av studiemedelssystemet och därigenom finansieras av den enskilde studenten i stället för som i dag av arbetsgivaren. Ett av syftena med att låta utbildningen föregå anställning i kommunal räddningstjänst är att öka rekryteringsgrunden. Regeringen hoppas därmed också kunna öka andelen kvinnor och personer med annan etnisk bakgrund inom svensk räddningstjänst. Det är regeringens fasta övertygelse att svensk räddningstjänst måste spegla samhället. Det pågår också ett arbete med att utveckla utbildningen för de inom kommunal räddningstjänst som har en annan huvudarbetsgivare.

Skadeavhjälpande åtgärder

Regeringen betonar i denna proposition det förebyggande arbetets betydelse. Samtidigt är det enligt regeringen viktigt att minnas att det inte råder ett antingen eller förhållande mellan förebyggande och skadeavhjälpande arbete. Den kvalitet som i dag finns på det skadeavhjälpande arbetet måste även den utvecklas om konsekvenserna av de olyckor som sker skall minimeras.

Den enskilde

Den enskilde, vare sig det är en fysisk eller juridisk person, har ett primärt ansvar för att skydda liv och egendom och att inte orsaka olyckor. I

första hand är det den enskilde som skall vidta och bekosta åtgärder som syftar till att förhindra olyckor och begränsa konsekvenserna av de olyckor som inträffar. Principen finns redan i den nu gällande räddningstjänstlagstiftningen och tydliggörs ytterligare genom den i denna proposition föreslagna lagen.

Enligt nu gällande regler är kommunen skyldig att svara för att det genomförs regelbundna brandsyner. En brandsyn är en kontroll av brandskyddet som genomförs genom besök på plats. Brandsyner genomförs vid byggnader eller anläggningar där bränder kan orsaka särskilt svåra skador. Det har i olika sammanhang framförts kritik mot det sätt som brandsyner i dag är organiserad på. En invändning som framförts är att den enskildes ansvar framstår som oklart och att den enskilde felaktigt kan få intrycket att det är kommunen som genom brandsyner tar över hela ansvaret för brandskyddet. Mot bakgrund av bland annat detta föreslår regeringen att brandsyner utgår. Regeringen föreslår i stället att ägarna till sådana byggnader eller andra anläggningar där det med hänsyn till risken av brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på kontroll av brandskyddet skall lämna in en skriftlig redogörelse för brandskyddet till kommunen. I vissa fall skall det i stället för ägaren vara den som utövar verksamheten i dessa som skall göra redogörelsen. Redogörelsen är sedan en utgångspunkt för kommunens tillsyn.

Regeringen gör bedömningen att grunden för förmågan att förebygga och hantera räddningstjänstsituationer främst skapas i den normala verksamheten, och inte genom de åtgärder som det offentliga utför. Samma bedömning gjordes i proposition Samhällets säkerhet och beredskap (prop. 2001/02:158) när det gällde samhällets förmåga att hantera kriser. Regeringen vill på detta sätt markera den helhetssyn och enhetlighet som gäller synen på olyckor i fred, extraordinära händelser, svåra påfrestningar och höjd beredskap.

Kommunen

Kommunen har redan i den nu gällande räddningstjänstlagstiftningen ett tydligt reglerat ansvar för räddningstjänsten. I detta avseende innebär den föreslagna lagen om skydd mot olyckor inte någon förändring. De förändringar som avser kommunen är i första hand relaterade till övergången från detaljstyrning till målstyrning. Kommunerna skall, som tidigare nämnts, komplettera de nationella målen med lokalt anpassade verksamhetsmål. Dessa verksamhetsmål skall för varje ny mandatperiod fastställas i form av handlingsprogram.

Det skall finnas handlingsprogram dels för den förebyggande verksamheten, dels för räddningstjänsten. I handlingsprogrammen skall bland annat målen för kommunens verksamhet på områdena redovisas. Handlingsprogrammen skall bygga på en riskbedömning.

Den stora betydelse verksamheten till skydd mot olyckor har för människors trygghet motiverar enligt regeringen att staten har kvar vissa möjligheter att utöva inflytande på kommunens verksamhet. Regeringen skall därför, efter förslag av Statens räddningsverk, ges möjlighet att besluta om ändring av ett handlingsprogram. Naturligtvis bör ett sådant ingripande inte göras utan att det finns starka skäl. Befogenheten skall ses som en yttersta utväg.

Kommunen föreslås också få i uppgift att undersöka de olyckor som lett till en räddningsinsats. Undersökningen skall i skälig omfattning ge svar på frågorna varför och hur olyckan skedde. Undersökningen skall också följa upp hur räddningsinsatsen genomförts. Regeringen menar att dessa undersökningar, som vissa kommuner redan genomför, kommer att ge en god grund för de handlingsprogram som kommunerna varje mandatperiod skall ta fram samt vara ett bra underlag för den skadeförebyggande verksamheten.

Kommunernas nuvarande brandsyn kommer som nämnts tidigare att ändras till att vara en tillsyn av den enskildes ansvar när det gäller brandskyddet vid vissa byggnader och anläggningar. Förändringen kommer att ge kommunerna en större möjlighet att anpassa sin tillsynsverksamhet efter de lokala förhållandena i stället för att i stor utsträckning vara styrda av centrala regler. Regeringens avsikt med detta är att skapa en ur brandskyddssynpunkt effektivare tillsynsverksamhet.

Staten

Det är inte bara kommunerna som skall precisera de nationella målen i verksamhetsmål. De statliga myndigheter som har ett ansvar för räddningstjänst skall på samma sätt ha handlingsprogram i vilka de presenterar mål för denna verksamhet. Mål som anpassats efter myndighetens uppgifter.

Staten kommer genom Statens räddningsverk och länsstyrelserna att ha ansvar för tillsynen av kommunernas verksamhet. Denna tillsynsverksamhet kommer att bli än viktigare om antalet olyckor skall bli färre och konsekvenserna minimeras.

Sotning

I lagen om skydd mot olyckor ökas möjligheten för den enskilde att själv eller genom någon annan utföra rengöring i form av sotning på den egna fastigheten. Regeringen menar att det genom dispensmöjlighet skall skapas en reell möjlighet för den enskilde att själv påverka hur rengöringen av den egna eldstaden sker. I förlängningen kan detta, och de övriga förändringar som föreslås, leda till fler aktörer inom sotningsverksamheten och därigenom ett ökat inslag av konkurrens.

Det kommunala ansvaret för rengöring och kontroll kommer att bestå. När kommunen beslutar om dispens kan ges skall den pröva om rengöringen kommer att kunna ske på ett från brandskyddssynpunkt betryggande sätt. Det kommunala ansvaret tillsammans med statens normgivning säkerställer enligt regeringen en enhetlig och betryggande täckning över hela landet. Därmed är även glesbygdsområdena garanterade att rengöring och kontroll utförs. Det skapar dessutom förutsättningar för den trygghet för tredje man som gällande lagstiftning bygger på och som regeringen vill slå vakt om.

Behovet av sotning och kontroll av imkanaler har varit föremål för särskild forskning och bedömning och det får numera anses klarlagt att brandriskerna i samband med imkanaler i bostadskök och liknande utrymmen är mycket begränsade, och att det från brandskyddssynpunkt

inte är motiverat att låta reglerna om sotning och brandskyddskontroll omfatta dessa. I propositionen föreslås därför att dagens krav på rengöring och kontroll av imkanaler i bostadshus tas bort. Även framöver skall dock rengöring och kontroll ske av imkanaler i restauranger, storkök, och därmed jämförbara utrymmen.

4.2 Gällande regelverk

Räddningstjänstlagen, *RäL* (1986:1102), trädde i kraft den 1 januari 1987. Därigenom skapades en samlad reglering för de olika grenar av räddningstjänst som stat och kommun har ansvar för. Tidigare fanns bestämmelser om räddningstjänst i ett flertal författningar och i vissa fall var verksamheten t.o.m. oreglerad.

RäL och den därtill knutna räddningstjänstförordningen, *RäF* (1986:1107), innehåller till största delen regler om samhällets skyldigheter i fråga om räddningstjänst. I författningarna finns emellertid även andra bestämmelser, bl.a. om förebyggande åtgärder, som riktar sig både till det allmänna och till enskilda. Till författningarna har Statens räddningsverk gett ut föreskrifter och allmänna råd.

Begreppet räddningstjänst definieras i 2 § RäL som de räddningsinsatser som staten eller kommunerna skall svara för vid olyckshändelser och överhängande fara för olyckshändelser för att hindra och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön. Till räddningstjänst hänförs också räddningsinsatser som bl.a. görs såsom flygräddningstjänst och sjöräddningstjänst utan att det har inträffat någon olyckshändelse eller föreligger en överhängande fara för en sådan. Skyldighet för stat eller kommun att göra en räddningsinsats föreligger endast om det med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt är påkallat att staten eller kommunen svarar för insatsen. Enligt 3 § RäL gäller lagen inte hälso- och sjukvård som avses i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

Många av lagens bestämmelser (bl.a. 6–24 §§) handlar om den kommunala räddningstjänsten. Varje kommun är enligt 21 § skyldig att upprätta en räddningstjänstplan för räddningstjänsten. Planen, som skall antas av kommunfullmäktige, skall vara grundläggande för verksamheten. Kommunen skall enligt RäL ingripa vid olyckor i skilda sammanhang, men till kommunens ansvar hör även att svara för att förebyggande åtgärder mot brand vidtas. Kommunerna skall också främja annan olycks- och skadeförebyggande verksamhet i kommunen (7 §). Särskilda föreskrifter om förebyggande åtgärder mot brand i form av brandsyn och sotning finns i 15–20 §§. Kommunen skall svara för att brandsyn och sotning utförs regelbundet. Brandsynen avser kontroll av brandskyddet vid byggnader eller anläggningar som bestäms av regeringen eller den myndighet som regeringen utser. Bestämmelserna om sotning innehåller detaljerade föreskrifter om rengöring av eldstäder m.m. och om att brandskyddskontroll skall göras i samband med rengöringen. Vidare ges bestämmelser som bl.a. tar sikte på avgifter för brandsyn, sotning och kontroll av brandskyddet. Ytterligare föreskrifter om brandsyn och sotning samt om kompetens hos och utbildning av personal för brandsyn- och sotningsverksamheten finns i RäF. I RäL finns vidare särskilda be-

stämmelser om hur den kommunala räddningstjänsten skall vara organiserad (12–14 §§). Det är kommunens räddningskår som skall göra de räddningsinsatser som kommunen har ansvaret för enligt lagen. Räddningskåren skall bestå av en räddningschef och en eller flera räddningsstyrkor. I räddningskåren kan också ingå ett räddningsvärn. En räddningsstyrka skall bestå av anställd personal. I RåF anges de krav på kompetens och utbildning som ställs på den personal som ingår i räddningsstyrkan.

Statens ansvar för räddningstjänst är fördelat på olika myndigheter och avser vissa i RåL särskilt angivna typer av räddningsinsatser (25–28 §§). Fjällräddningstjänsten handhas av polisen, Luftfartsverket är ansvarigt för flygräddningstjänsten och sjöräddningstjänsten åligger Sjöfartsverket. I andra fall än vid fjällräddningstjänst, flygräddningstjänst och sjöräddningstjänst skall polisen efterforska personer som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan befaras att det föreligger fara för deras liv eller allvarlig risk för deras hälsa. Kustbevakningen svarar för miljöräddningstjänst till sjöss. I RåL finns även bestämmelser om räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen och sanering efter sådana utsläpp. Länsstyrelsen svarar för räddningstjänst när det gäller utsläpp från en kärnteknisk anläggning som skett i sådan omfattning att särskilda åtgärder krävs för att skydda allmänheten eller vid överhängande fara för ett sådant utsläpp. Länsstyrelsen skall också svara för saneringen. I RåL och RåF finns även föreskrifter om att länsstyrelsen skall ta över ansvaret för kommunal räddningstjänst i en eller flera kommuner om det krävs mer omfattande räddningsinsatser. Kommunerna har dessutom, enligt 35–37 §§ RåL, möjlighet att få ersättning av staten för mer kostnadskrävande insatser.

RåL innehåller vidare vissa gemensamma bestämmelser för alla typer av räddningstjänst. Både kommunerna och de statliga myndigheter som svarar för räddningstjänst skall således se till att det finns anordningar för alarmering av räddningsorganen (30 §). Vidare finns, i 31–32 §§, bestämmelser om ledning av en räddningsinsats. Vid varje räddningsinsats skall finnas en räddningsledare. Räddningsledaren har såväl i kommunal som i statlig räddningstjänst givits särskilda befogenheter som bl.a. innefattar myndighetsutövning. Både statliga och kommunala myndigheter är skyldiga att på räddningsledarens anmodan delta i en räddningsinsats med personal och utrustning om myndigheten har lämpliga resurser och ett deltagande inte allvarligt hindrar myndighetens vanliga verksamhet. I sammanhanget bör även nämnas 44 § RåL, enligt vilken räddningsledaren kan anmoda den som är mellan 18 och 65 år att medverka i räddningstjänst. Räddningsledaren får också enligt 45 § göra sådana ingrepp i annans rätt som är försvarliga med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som vållas genom ingreppet och omständigheterna i övrigt.

Även den enskilde har skyldigheter enligt lagen. Den enskilde har bl.a. skyldighet att varna och larma i vissa fall (38 och 39 §§). Vidare skall, enligt 41 §, ägare eller innehavare av byggnader eller andra anläggningar i skälig omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olyckshändelse och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand. Bestämmelsen utgör grund för den fortlöpande kontroll av brandskyddet som utövas enligt bestämmelserna om

brandsyn och sotning. Om det behövs för att förebygga att människor skadas på grund av brand får regeringen enligt 42 § föreskriva att material får användas i lös inredning i byggnader eller andra anläggningar endast efter godkännande (typgodkännande). På grund av regelsystemet inom EU utnyttjas emellertid inte bemyndigandet. Vid en anläggning, där verksamheten innebär fara för att en olyckshändelse skall orsaka allvarliga skador på människor eller i miljön, har anläggningens ägare eller innehavare enligt 43 § särskilda skyldigheter. Detsamma gäller även flygplatser som har godkänts enligt 6 kap. 9 § första stycket luftfartslagen (1957:297). I 68 § RåF finns bestämmelser om ägares eller innehavares skyldighet att analysera riskerna för olyckshändelser vid dylika anläggningar. Den enskilde är även enligt 44 § RåL under vissa förutsättningar skyldig att delta i räddningsinsatser (tjänsteplikt) och enligt 45 § skyldig att underkasta sig att vissa ingrepp görs i hans eller hennes rätt, t.ex. att egendom tas i anspråk vid en räddningsinsats. Tjänsteplikten fullgörs på anmodan av räddningsledaren. Den kommunala nämnd som svarar för räddningstjänsten kan med stöd av bestämmelsen om tjänsteplikt ta ut lämpliga personer att ingå i kommunens räddningsvärn. I 47 § finns även bestämmelser om att anordning som varaktigt behövs för räddningstjänsten i vissa fall får placeras på annans mark eller byggnad. Det kan t.ex. gälla brandposter eller larmanläggningar. Den som på grund av tjänsteplikt eller frivilligt efter anmodan medverkar i en räddningsinsats eller vars egendom tas i anspråk har möjlighet att få ersättning av kommun eller stat (48–51 §§).

I 54–57 §§ finns bestämmelser om tillsyn. Kommunen utövar den omedelbara tillsynen inom kommunen över att enskilda efterlever RåL och de föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Inom länet utövar länsstyrelsen tillsyn och den centrala tillsynen utövas av Statens räddningsverk. I fråga om den statliga räddningstjänsten utövar den myndighet som svarar för räddningstjänsten också den centrala tillsynen över efterlevnaden av RåL och därtill knutna föreskrifter. En tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att RåL eller föreskrifter som meddelats med stöd av RåL skall efterlevas. Beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite. Underlåter någon att vidta en åtgärd som tillsynsmyndigheten förelagt honom, får myndigheten vidta åtgärden på hans bekostnad.

RåL innehåller i 58 § även bestämmelser om ansvar för den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot vissa av lagens skyldigheter. I ringa fall skall inte dömas till ansvar, och inte heller om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken. Den som befins ansvarig enligt RåL skall dömas till böter. I 59–60 §§ finns bestämmelser om överklagande; kompletterande bestämmelser om detta ämne finns i RåF. Vidare finns i 61 § RåL bemyndiganden enligt 8 kap. 7 § regeringsformen för regeringen att meddela ytterligare föreskrifter i avseenden som behandlas i RåL. Bestämmelsen innehåller även ett bemyndigande för regeringen att överlåta åt förvaltningsmyndighet eller kommun att meddela sådana föreskrifter.

Mot slutet av lagen (64–68 §§) ges bestämmelser om räddningstjänst under krig m.m. (höjd beredskap). Bestämmelserna kompletteras med föreskrifter i RåF.

I lagen finns slutligen (69–72 §§) även bestämmelser om utländskt bistånd. Kommuner och statliga myndigheter som ansvarar för räddningstjänst i Sverige kan, enligt bestämmelser i RåL om internationellt samarbete, begära och lämna bistånd i direkt samverkan med behöriga myndigheter i de andra nordiska länderna. I andra fall begärs och lämnas bistånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

5 Från detaljstyrning till styrning genom mål

Enligt regeringens mening föreligger ett behov av att modernisera lagstiftningen och att minska detaljregleringen i syfte att skapa en effektivare räddningstjänst på såväl det kommunala som det statliga området. Frågan om en minskad detaljreglering av den kommunala verksamheten på räddningstjänstområdet hänger bl.a. ihop med i vilken grad och på vilket sätt riksdagen och regeringen vill styra verksamheten på området och vilken hänsyn som skall tas till det kommunala självstyret. På flera kommunala områden har det förvaltningspolitiska reformarbetet inriktats mot att minska den statliga detaljregeringen. I stället har man angett allmänna nationella mål och riktlinjer för den verksamhet som skall bedrivas. Den stora betydelse som den kommunala verksamheten till skydd mot olyckor har för människors trygghet motiverar enligt regeringen att staten har kvar vissa möjligheter att utöva inflytande på verksamheten. Även med en minskad detaljreglering måste en ändamålsenlig tillsyn och kontroll kunna bedrivas. I följande avsnitt lämnar regeringen förslag när det gäller mål och styrning på området. Frågor om tillsyn behandlas i avsnitt 6.4.

5.1 Målstyrning av arbetet på räddningstjänstområdet

5.1.1 Nationella mål

Regeringens förslag: I den nya lagen skall anges övergripande nationella mål för den verksamhet som regleras i lagen. Därvid skall anges att bestämmelserna i lagen syftar till att i hela landet bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor.

Vidare skall anges att räddningstjänsten skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ett stort antal remissinstanser tillstyrker att nuvarande detaljreglering ersätts med övergripande nationella mål. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* delar utredningens uppfattning att den nuvarande starka styrningen av den kommunala räddningstjänstverksamheten genom en detaljerad lagstiftning begränsar kommunernas möjligheter att själva utforma en funktionell kommunal räddningstjänst med utgångs-

punkt i de lokala förhållandena. Ett par remissinstanser är kritiska mot utredningens förslag. *Statskontoret* anser att den statliga målstyrningen är otillräcklig, eftersom förslagen till mål är för vaga och opreciserade. Enligt *Statskontoret* blir den statliga styrningen för svag och de lokala variationerna riskerar att bli stora. *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* är bl.a. tveksam till om målstyrning medför effektiv resursanvändning och undrar vilka sanktionsmöjligheter det finns mot kommuner som gör sin egen tolkning av reglerna.

Vissa remissinstanser har haft synpunkter på begreppet ”likvärdigt skydd” i utredningens förslag till formulering av nationella mål.

Skälen för regeringens förslag: På flera områden har graden av detaljreglering från riksdagens och regeringens sida i lagar och andra författningar minskat. I stället anges allmänna nationella mål och riktlinjer för hur verksamheten skall bedrivas. Målformuleringarna kompletteras med olika system för efterkontroll. Det gäller inte minst regleringen mot kommunerna i syfte att bl.a. ge kommunerna större frihet att själva bestämma formerna för sin verksamhet. Utvecklingen har således gått mot att kommuner och landsting har fått ökad frihet att själva bestämma över organisationen av den verksamhet som bedrivs, över regeltillämpningen och över användningen av de ekonomiska resurserna.

Den nuvarande starka styrningen av den kommunala räddningstjänsten genom en detaljerad lagstiftning kan begränsa kommunernas möjlighet att själva utveckla en effektiv verksamhet för skydd mot olyckor med utgångspunkt från de lokala förhållandena. Detaljregleringen minskar även möjligheten till flexibilitet i verksamheten. Mot bakgrund härav anser regeringen att styrningen av kommunerna på området skall övergå till en mer indirekt styrning genom angivandet av övergripande mål. Den nya lagen skall således innehålla inledande bestämmelser om nationella mål för den verksamhet som skall bedrivas enligt lagen. De nationella målen skall vara riktningsgivande för det allmännas ansvar. En minskad grad av detaljreglering jämte bestämmelser om nationella mål ger, för kommunernas del, i enlighet med principen om kommunal självstyrelse ökade möjligheter till lokal anpassning av organisation och dimensionering av räddningstjänstverksamheten. Enskilda skall inte själva mäta sitt ansvar och sina skyldigheter enligt lagen mot de nationella målen.

Hur nationella mål för i första hand kommunal verksamhet bör formuleras för att utgöra grund för en ändamålsenlig styrning från statens sida har diskuterats i olika sammanhang. I kompletteringspropositionen 1991/92:150 (s. 90 f.) angavs bl.a. att övergripande nationella mål syftar till en allmän riktningsgivning för den kommunala verksamheten och att inom ramen för dessa så bör mer specifika mål formuleras som är möjliga att följa upp och utvärdera. Vid den granskning som gjorts av olika utredningar när det gäller den statliga styrningen av kommuner och landsting genom nationella mål (se t.ex. SOU 1996:169, SOU 1997:57 och SOU 1998:166) har denna styrning visat sig vara förenad med vissa problem bl.a. när det gäller att formulera målen på ett sådant sätt att de blir möjliga att följa upp och mätas mot resultat.

Utredningen har föreslagit att det som övergripande och nationellt mål skall anges att det i hela landet skall upprätthållas ett, med hänsyn till de lokala förhållandena, tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor med avseende på människors liv och hälsa samt på egendom och miljön.

Vidare bör det, enligt utredningen, anges att den enskildes och de olika samhällsverksamheternas förmåga att själva vidta åtgärder till skydd mot olyckor skall stödjas. Utredningen föreslår dessutom att det nationella målet skall kompletteras med lokalt anpassade verksamhetsmål både för den statliga och för den kommunala verksamheten på området (se vidare nedan avsnitt 5.1.2–5.1.3). Verksamhetsmålen skall uttryckas i form av säkerhetsmål (mål som formuleras för att uppnå t.ex. minskade olyckrisker, färre dödsfall eller mindre skador) och prestationsmål (ett prestationsmål är det resultat som skall uppnås för att tillgodose de nationella säkerhetsmålen).

Flera remissinstanser har haft synpunkter på utredningens förslag till formulering av nationellt mål. Statskontoret är av uppfattningen att det föreslagna målet är för vagt och opreciserat. Alingsås kommun menar att målet är mer av en policy än ett mätbart, konkret mål och påpekar att det är viktigt att det nationella målet är möjligt att uppnå även för den lilla kommunen med de små ekonomiska resurserna. Länsstyrelsen i Jönköpings län är av åsikten att de kvalitetskrav som anges i det nationella målet måste förtydligas och konkretiseras. Länsstyrelsen i Värmlands län anser däremot att det nationella målet verkar vara välavvägt och lagom hårt formulerat, men att det ställer stora krav på tillsynsfunktionen.

Det nationella målet måste, anser regeringen, vara tillräckligt tydligt för att kunna utgöra en grund för den statliga styrningen av verksamheten. Det är vidare viktigt att det inte utformas på ett sådant sätt att ambitionsnivån hos ansvariga organ riskerar att bli för låg. Samtidigt skall det inte vara uttömmande och fullt av detaljer. Det nationella målet skall i stället vara av riktninggivande och övergripande karaktär och skall i sin tur kunna brytas ned, konkretiseras och förtydligas till – för kommunernas del – lokalt anpassade verksamhetsmål. Dessa skall, tillsammans med det nationella målet, utgöra grunden för den nödvändiga uppföljningen och utvärderingen. Det av utredningen formulerade målet uppfyller, enligt vår mening, dessa krav. När det gäller utredningens förslag att det i målet bör ingå att den enskildes och de olika samhällsverksamheternas förmåga att själva vidta åtgärder till skydd mot olyckor skall stödjas anser regeringen emellertid att detta i stället bör formuleras som en direkt skyldighet för kommuner och länsstyrelser och tas in på annat ställe i lagen (jfr avsnitt 6.4).

Vissa remissinstanser har yttrat sig över utredningens förslag att det i hela landet skall upprätthållas ett, med hänsyn till de lokala förhållandena, tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor. Statskontoret och Jönköpings kommun saknar en närmare förklaring av hur ”tillfredsställande och likvärdigt skydd” skall förstås. Ett par remissinstanser menar att små kommuner kan få svårt att nå detta mål.

Det kan konstateras att trots den detaljreglering som i dag finns på räddningstjänstområdet så förekommer det skillnader mellan de olika kommunerna. Med den nya regleringen följer att kommunerna i stor utsträckning själva skall få möjlighet att anpassa verksamheten i varje kommun till de risker som finns just där. Således finns det lokala variationer och förekomsten av dessa kommer snarare att öka. Emellertid måste verksamheten inom räddningstjänstområdet i varje del av landet hålla en godtagbar nivå; ett betryggande skydd skall finnas oavsett var i landet man befinner sig. Så förhåller det sig redan enligt de regler som gäller i

dag. Enligt regeringens uppfattning bör det därför, i linje med utredningens förslag, i det nationella målet uttryckas att människors liv och hälsa samt egendom och miljö i hela landet skall beredas ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor. Det blir en fråga för tillsynsmyndigheterna att se till att kommunerna uppfyller målet.

Inom ramen för det nationella målet skall även förutsättningarna för en ekologiskt hållbar utveckling beaktas. Med detta avses, förutom skyddet av miljön, en hållbar försörjning och en effektiv användning av resurser. Hänsynstagande till detta skall ske såväl i samband med det förebyggande arbetet som vid räddningsinsatsen och vid åtgärder efter insatsen. Exempel på sådant som bör beaktas i dessa sammanhang är val av släckmedel, val av medel vid miljöräddningstjänst till sjöss och omhändertagande av kontaminerat släckvatten.

Som ett nationellt mål bör, enligt regeringens mening, även anges att räddningstjänsten skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan genomföras på ett effektivt sätt. En bestämmelse av detta innehåll finns i dag i 4 § RåL och bör även fortsättningsvis finnas i lag. I 4 § RåL anges även att räddningstjänsten skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan påbörjas inom godtagbar tid. Utredningen har anfört att snabbhet måste anses vara ett självklart mål för effektivitet och att detta inte behöver betonas särskilt. Utredningen anser att den nuvarande bestämmelsen kan uppfattas på ett sätt som kan leda till en fokusering på en s.k. första räddningsinsats på kort tid, där räddningsstyrkans förmåga och möjligheter kommer i andra hand. Därför har kriteriet fått utgå i utredningens lagförslag. Juridiska institutionen vid Lunds universitet framhåller emellertid att snabbhet är en väsentlig del i ett effektivitetsbegrepp som skiljer räddningstjänsten från andra områden. Enligt regeringens uppfattning finns det flera faktorer som är viktiga för en effektiv räddningstjänst. Förutom snabbhet kan t.ex. nämnas utbildning, övning, utrustning, ledning och samverkan. Tidsaspekten har dock en mycket central betydelse i denna typ av verksamhet. Att ta bort detta kriterium ur lagtexten kan ge felaktiga signaler. Kravet på att räddningstjänsten skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan påbörjas inom godtagbar tid skall därför även fortsättningsvis framgå av lagtexten.

De nationella målen måste kompletteras med verksamhetsmål. För kommunernas del bör beträffande det förebyggande arbetet vissa grundläggande verksamhetsmål finnas i lag. Se vidare nedan, avsnitt 5.1.3.

För att nationella mål skall fungera tillfredsställande som statliga styrmedel ställs höga krav på en utvecklad och väl fungerande tillsyn. Beträffande regeringens förslag i denna del, se avsnitt 6.4.

5.1.2 Verksamhetsmål för statlig räddningstjänst

Regeringens bedömning: Som komplement till de nationella målen bör verksamhetsmål formuleras för de statliga myndigheter som har ansvar för räddningstjänst. Som huvudregel bör dessa inte anges i lag.

Utredningens bedömning: Överensstämmer i huvudsak med regeringens bedömning. Utredningen anser emellertid att det även för statliga myndigheter skall formuleras lokalt anpassade mål.

Remissinstanserna: *Kustbevakningen* är tveksam till bedömningen att lokalt anpassade verksamhetsmål även skall formuleras för rikstäckande myndigheters ansvar. *Statskontoret* påpekar att det saknas mål för styrningen av den statliga räddningstjänsten, och anser att mål för styrningen av den räddningstjänst som statliga aktörer ansvarar för bör utgöra en del av målstrukturen inom området.

Skälen för regeringens bedömning: Som framgått av tidigare avsnitt måste, för att uppföljning och utvärdering skall kunna göras, de föreslagna övergripande nationella målen kompletteras med mer specifika mål. Sådana mål är således nödvändiga både för den kommunala och för den statliga verksamheten på området.

Till skillnad mot vad som gäller för styrning av kommunal verksamhet behöver styrningen från statsmakternas sida av den statliga verksamheten emellertid inte komma till uttryck i form av lag eller tillämpningsföreskrifter till lag. Regeringen kan i stället styra statliga myndigheter genom t.ex. beslut i anslagsfrågor, regleringsbrev eller myndighetsinstruktioner. Statliga myndigheters verksamhet inom räddningstjänstområdet omfattas av den statliga mål- och resultatstyrningen, som anger syftena med verksamheten och som inbegriper en uppföljning och utvärdering av effekterna. Det finns därför enligt regeringens uppfattning ingen anledning att i lagstiftning inta närmare bestämmelser om de verksamhetsmål som skall gälla för de statliga myndigheterna. Undantag bör dock göras för nödvändiga bestämmelser om samordning som finns i nu gällande 5 § RåL och som är gemensamma för både statlig och kommunal räddningstjänstverksamhet. I övrigt kan regeringen ange den närmare inriktningen för hur arbetet inom olika delar av den statliga räddningstjänstverksamheten skall bedrivas i t.ex. regleringsbrev eller myndighetsinstruktioner.

För att kunna användas som utgångspunkt för uppföljning och utvärdering bör verksamhetsmålen i sin tur kompletteras med handlingsprogram. I handlingsprogrammen bör ansvariga myndigheter bl.a. ange vilken förmåga (inklusive vilka resurser) man har att göra räddningsinsatser och på vilket sätt nödvändig samverkan med kommunerna och andra myndigheter ansvariga för statlig räddningstjänst skall ske. Förekomsten av och innehållet i sådana handlingsprogram får regleras av regeringen på samma sätt som de statliga verksamhetsmålen ovan.

5.1.3 Verksamhetsmål för kommunal verksamhet till skydd mot olyckor

Regeringens förslag: Som komplement till de nationella målen skall verksamhetsmål anges för kommunerna. Vissa väsentliga verksamhetsmål skall anges i lag. I övrigt skall kommunerna i handlingsprogram formulera lokalt anpassade mål. Regeringen får, om det finns synnerliga skäl, på framställning av den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ändring av ett kommunalt handlingsprogram.

De i nu gällande lag uppställda detaljerade kraven på kommunala räddningstjänstplaner skall utgå.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget tillstyrker det i huvudsak. *Konkurrensverket* menar att en förstärkning av det kommunala självbestämmandet på detta område borgar för en effektivare resursanvändning. *Glesbygdsverket* framhåller att förslaget medför större flexibilitet för kommunerna och betonar principen om kommunalt självstyrelse. Många kommuner är positiva till förslaget, och betonar bl.a. att man på detta sätt kan åstadkomma en önskvärd flexibilitet och kontinuerlig anpassning av arbetet utifrån behoven i kommunen, att metoden stimulerar till ett helhetstänkande och till samarbete över administrativa gränser och att den kan bidra till att skapa ökad medvetenhet för det förebyggande arbetet. Några kommuner påpekar att handlingsprogrammen enligt utredningens förslag skall antas av kommunfullmäktige och att detta möjligtvis kan ge upphov till problem då räddningstjänstverksamheten handhas av kommunalförbund.

Juridiska fakulteten vid Lunds universitet anser emellertid att begreppet handlingsprogram är behäftat med en rättslig oklarhet och förordar att begreppet räddningstjänstplan behålls. Fakulteten anför vidare bl.a. att styrning med hjälp av föreslagna program inte innebär minskat detaljintresse utan snarare tvärtom och är tveksam till om metoden innebär effektiv resursanvändning. Dessutom ifrågasätter fakulteten om det finns några sanktionsmöjligheter mot kommuner som gör sig egen tolkning av reglerna.

Statskontoret menar att det bör övervägas om inte länsstyrelserna bör ges möjlighet att yttra sig över de kommunala handlingsprogrammen.

Skälen för regeringens förslag

Verksamhetsmål som bör anges i lag

Kommunernas ansvar på räddningstjänstområdet omfattar – både enligt nu gällande lag och enligt utredningens förslag – dels förebyggande åtgärder, dels själva räddningstjänstinsatserna. Som komplettering till de nationella målen behöver, för båda dessa områden, särskilda verksamhetsmål formuleras.

Då det gäller de förebyggande åtgärderna anser regeringen att det i lagen, med utgångspunkt från vad som nu framgår av 7 § RåL, skall anges att kommunen, för att skydda människors liv och hälsa samt egendom och miljön, skall se till att åtgärder vidtas för att förebygga bränder och skador till följd av bränder. Kommunen skall också, utan att andras ansvar inskränks, verka för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder. Meningen med det sistnämnda är att kommunen i större utsträckning än i dag skall ta initiativet till en samordning av olycksförebyggande och skadebegränsade verksamheter inom kommunen. Syftet är att åstadkomma en samsyn i fråga om tryggheten och att undvika sektorskollisioner. Kommunen skall dock inte ta över ett ansvar som åligger någon annan myndighet eller något annat organ. Eftersom samverkan är en förutsättning för en effektiv förebyggande verksamhet inom kommunen bör dessutom anges att kommunerna skall ta tillvara möjligheterna att utnytt-

ja varandras resurser för förebyggande verksamhet (jfr 8 § i nu gällande RåL). Kommunerna får själva bestämma formerna för detta samarbete (se vidare avsnitt 6.1.1).

Vidare bör i lagen intas sådana nödvändiga bestämmelser om samordning som finns i nu gällande 5 § RåL och som är gemensamma för både statlig och kommunal verksamhet. Dessa gäller för kommunernas del både det förebyggande arbetet och räddningstjänsten. Övriga verksamhetsmål skall enligt regeringens förslag anges av kommunerna själva i av kommunfullmäktige antagna handlingsprogram.

Verksamhetsmål i kommunala handlingsprogram

Utredningen har föreslagit att övriga verksamhetsmål skall formuleras av kommunerna själva i s.k. handlingsprogram. Enligt utredningens förslag skall handlingsprogrammen innehålla de lokala säkerhets- och prestationsmål som mot bakgrund av de lokala förhållandena är nödvändiga för att nå de nationella målen. Målsättningar skall formuleras både för det förebyggande arbetet och för räddningstjänsten. Många remissinstanser, bl.a. Konkurrensverket, Glesbygdsverket och flera kommuner har uttryckt sig positivt över denna ordning. Bland annat har anförts att förslaget medför större flexibilitet för kommunerna, att metoden stimulerar till ett helhetstänkande och till samarbete över administrativa gränser och att den kan bidra till att skapa ökad medvetenhet för det förebyggande arbetet.

Juridiska fakulteten vid Lunds universitet har framfört att man anser att begreppet handlingsprogram är behäftat med rättslig oklarhet och man därför förordar att begreppet räddningstjänstplan behålls. Användningen av begreppet handlingsprogram i författningstext är emellertid inte nytt, även om det inte tidigare använts i kommunala sammanhang. Begreppet förekommer t.ex. i lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor. Räddningstjänstplan är ett etablerat begrepp i nuvarande RåL, vars 21–24 §§ innehåller särskilda bestämmelser om denna. Före RåL:s tillkomst fanns i den då gällande brandstadgan regler om skyldighet för kommunerna att anta en brandordning och om dennas innehåll. Vad räddningstjänstplanen skall innehålla för minimiuppgifter är i detalj reglerat i 21 § RåL. Det handlar bl.a. om uppgifter om insatstider till kommunens olika delar, den kompetens som krävs för att vara befäl i räddningskåren och det minsta antal övningar som skall hållas med personalen i räddningskåren. Det innehåll som det nu diskuterade dokumentet skall ha skiljer sig väsentligen från innehållet i räddningstjänstplanen (se vidare nedan). Dokumentet bör därför inte benämnas räddningstjänstplan utan i stället få beteckningen handlingsprogram.

Regeringen anser således att kompletterande verksamhetsmål skall anges av kommunerna i handlingsprogram. Kommunerna kan härvid välja att ha olika program för det förebyggande arbetet och för räddningstjänsten eller använda sig av ett gemensamt dokument. Kommunerna skall dels redovisa målsättningen för den förebyggande verksamheten samt hur denna är ordnad och hur den planeras, dels redovisa målsättningen för räddningstjänsten samt vilken förmåga kommunen har och avser att skaffa sig för att göra räddningsinsatser. Som en del av förmågan skall

anges personella och materiella resurser som kommunen har och avser att skaffa sig. Förmågan skall redovisas såväl med avseende på förhållandena i fred som under höjd beredskap. Kommunerna skall vidare redovisa de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser. Såsom utredningen anfört bör handlingsprogrammen, liksom nuvarande räddningstjänstplan, utformas i samråd med vissa särskilt berörda myndigheter. Bland annat skall länsstyrelserna ges möjlighet att yttra sig. För att kommunerna i handlingsprogrammet/handlingsprogrammen skall kunna redovisa de risker som finns i kommunen kommer det vidare att krävas att de genomför en riskinventering och en riskanalys med åtföljande riskbedömning. Inom flertalet av landets kommuner har det emellertid redan i dag arbetats fram olika former av riskinventeringar och riskanalyser, trots att gällande lag inte kräver sådant arbete. Handlingsprogrammen skall antas av kommunfullmäktige för varje ny mandatperiod. Kommunernas uppgifter enligt den föreslagna lagen kan emellertid även handhas av ett kommunalförbund. I enlighet med vad *Lagrådet* anfört i sitt yttrande finns anledning att klargöra att handlingsprogrammen i sådant fall skall antas av den beslutande församlingen.

Bestämmelser om att kommunerna skall upprätta handlingsprogram med ovan angivet innehåll skall anges i lag. Detaljregleringen minskas, eftersom kommunerna nu själva skall besluta om den närmare inriktningen för och organisationen av verksamheten med hänsyn till de lokala förhållandena.

Den stora betydelsen som den kommunala verksamheten till skydd mot olyckor har för människors trygghet motiverar enligt regeringen att staten har kvar vissa möjligheter att utöva inflytande på verksamheten. Regeringen skall därför ges en möjlighet att besluta om ändring av ett handlingsprogram efter framställan av den myndighet som regeringen bestämmer. Det ligger i sakens natur att ett sådant ingripande inte bör komma i fråga utan att det föreligger starka skäl. Befogenheten skall ses som en yttersta utväg. Möjligheten att ändra i ett program får endast användas om det finns synnerliga skäl. En grundläggande förutsättning för att rekvisitet synnerliga skäl skall vara uppfyllt, är att kommunen inte rättat sig efter ett påpekande från länsstyrelsen. Vidare skall handlingsprogrammet i fråga vara behäftat med mycket allvarliga brister (se vidare författningskommentaren, avsnitt 14). *Lagrådet* har i sitt yttrande tagit upp frågan om regeringens möjlighet att besluta om ändring av ett kommunalt handlingsprogram. Därvid har *Lagrådet* konstaterat att de nu föreslagna bestämmelserna har motiverats på motsvarande sätt som i propositionen med förslag till räddningstjänstlag (1985/86:170 s. 58). I förhållande till räddningstjänstlagen är det dock fråga om en viss utvidgning av regeringens möjligheter att ingripa med ändringar av kommunala beslut, vilket kan kritiseras utifrån principiella synpunkter, menar *Lagrådet*. *Lagrådet* anser sig trots detta, med hänsyn särskilt till de föreslagna bestämmelsernas begränsade tillämpningsområde, inte ha grund för att hävda att regleringen är oförenlig med principen om kommunal självstyrelse.

Enligt lagen (2002:833) om extraordinära händelser i fredstid hos kommuner och landsting skall varje kommun fastställa en plan för hantering av extraordinära händelser. Vidare är kommunen skyldig att ha de

planer som behövs för verksamheten under höjd beredskap enligt lagen (1994:1720) om civilt försvar med därtill knuten förordning. Kraven på kommunal planläggning enligt dessa författningar har beröringspunkter med de handlingsprogram som ovan diskuteras. De möjligheter som finns till samordning av de olika planerna och handlingsprogrammen bör givetvis tillvaratas.

6 Skyldigheter för stat, kommuner och enskilda

Vårt samhälle förändras snabbt. Utvecklingen när det gäller bl.a. kommunikationer, större och fler transporter av bl.a. farligt gods, användningen av nya kemiska ämnen samt ökade miljöhänsyn ställer allt större krav på att det allmänna, bl.a. genom verksamhet på räddningstjänstområdet, skall tillgodose anspråk på trygghet och säkerhet. Ett effektivt arbete inom det kommunala räddningstjänstområdet innebär inte bara effektiva räddningsingripanden utan också ett bra förebyggande arbete. På flera områden ställs emellertid också ökade krav på att den enskilde skall skydda sig, sin egendom och miljön. Med enskilda avses inte bara fysiska personer utan även, och kanske i första hand, juridiska personer som bedriver verksamhet som kan medföra skada (jfr SOU 1998:59 s. 43 ff.). Uppgifterna inom räddningstjänstområdet att förebygga olyckor och att vidta åtgärder för att förhindra eller begränsa skador till följd av olyckor skall fördelas på olika sätt mellan staten, kommunerna och enskilda beroende på om uppgifterna avser olycks- och skadeförebyggande åtgärder, åtgärder i samband med en räddningsinsats eller efterföljande åtgärder. Vissa frågor då det gäller fördelningen av ansvaret mellan stat, kommun och enskilda behandlas i följande avsnitt.

6.1 Förebyggande åtgärder

6.1.1 Vissa skyldigheter för kommuner och enskilda

Regeringens förslag: Ägare eller nyttjanderättshavare till byggnader eller andra anläggningar skall även fortsättningsvis ha vissa särskilda skyldigheter.

De skyldigheter som enligt nu gällande räddningstjänstlag åvilar ägare eller innehavare vid anläggningar där verksamheten innebär särskild fara skall fortsättningsvis åvila anläggningens ägare eller den som utövar verksamheten på anläggningen. Skyldigheterna skall kompletteras med en skyldighet att analysera riskerna för sådana olyckor som kan orsaka allvarliga skador på människor eller miljön. Denna skyldighet skall fullgöras av den som utövar verksamheten på anläggningen.

För att skydda människors liv och hälsa samt egendom och miljön skall kommunen se till att åtgärder vidtas för att förebygga bränder och skador till följd av bränder samt, utan att andras ansvar inskränks, verka för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder. Kommunerna skall ta till vara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för förebyggande verksamhet.

Utredningens förslag: Överensstämmer i stora delar med regeringens förslag. Utredningen anser dock att det i lagen skall finnas en portalparagraf, av vilken skall framgå att var och en har ett ansvar att vidta skäligen åtgärder till skydd mot olyckor. Vidare menar utredningen att ägare och innehavare av byggnader eller andra anläggningar till skillnad från vad som gäller i dag skall ha ett solidariskt ansvar att vidta vissa åtgärder.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser är positiva till att den enskildes ansvar för att skydda sig och sin egendom och inte förorsaka olyckor tydliggörs i lagen. *Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Sorsele kommun* och *Arjeplogs kommun* tillstyrker att ägare och innehavare av byggnader och andra anläggningar skall ha ett solidariskt ansvar att vidta åtgärder till skydd mot brand m.m.

Juridiska fakulteten vid Lunds universitet påpekar dock att åtgärder som riktar sig mot enskilda bör ha stöd och specificeras i lag och att riksdagen bör precisera gränserna bättre än vad som framgår av betänkandet. *Kemikontoret* menar att man bör precisera vad den enskildes allmänna ansvar omfattar. *Jönköpings kommun* och *Laxå kommun* är av uppfattningen att ägares och innehavares särskilda skyldigheter borde utökas till att avse även annat än brand. *SABO, Statens räddningsverk* och *Kemikontoret* är kritiska till det av utredningen föreslagna solidariska ansvaret.

När det gäller kommunernas ansvar för förebyggande åtgärder menar *Konsumentverket* att detta borde utsträckas utöver räddningstjänstområdet till att i princip omfatta alla typer av olyckor där det förebyggande arbetet inte är reglerat i speciallagstiftning. *Räddningstjänsten i Östra Skaraborg* anser däremot att utredningens förslag innebär att kommunen riskerar att komma in på andras ansvarsområden och att det allmänna ansvaret för säkerhetsfrågor kan bli svårt att hantera i ett kommunalförbund. *Kemikontoret* är av uppfattningen att lagens tillämpningsområde måste specificeras.

Skälen för regeringens förslag

Principen om den enskildes primära ansvar

Syftet med gällande räddningstjänstlagstiftning är inte att befria den enskilde från ansvar och kostnader för ingripanden vid olyckshändelser och föra över ansvar och kostnader på det allmänna. Av förarbetena framgår tydligt att lagens syfte i stället är att det allmänna skall hålla en organisation som kan gripa in när den enskilde inte själv eller med anlitande av någon annan klarar av att bemästra en olyckssituation. Det allmänna skall ingripa när det framstår som rimligt att detta skall ansvara för de åtgärder som behövs för att avvärja eller begränsa en skada (jfr prop. 1985/86:170 s. 63). Regeringen vill särskilt framhålla att den nya lagen inte innebär någon ändring av denna ordning. Tvärtom betonas den enskildes ansvar på området i den nya lagen, t.ex. genom den nya ordningen som ersätter brandsyn (se avsnitt 6.1.2 nedan). Den enskilde – fysisk eller juridisk person – har således ett primärt ansvar för att skydda sitt liv och sin egendom och att inte orsaka olyckor. I första hand ankommer det på den enskilde att själv vidta och bekosta åtgärder i syfte att förhindra olyckor

och begränsa skador till följd därav. Samhället utövar tillsyn över de mer specifika skyldigheter som den enskilde har i dessa avseenden enligt olika lagstiftningar. Först om en olycka inträffar eller överhängande fara råder för att en olycka skall inträffa och den enskilde inte själv eller med anlitan av någon annan kan klara av situationen, är det samhällets skyldighet att ingripa. Räddningstjänstbegreppet har konstruerats med utgångspunkt i denna princip (jfr avsnitt 6.2).

Utredningen har föreslagit att det i den nya lagen skall föras in en särskild bestämmelse enligt vilken det åligger var och en att vidta skäligen åtgärder till skydd mot olyckor. Juridiska fakulteten vid Lunds universitet och Kemikontoret har invänt att man bör precisera vad den enskildes allmänna ansvar omfattar. Utredningens syfte med den föreslagna bestämmelsen är visserligen endast att ge uttryck för den existerande principen om den enskildes ansvar på området. Regeringen anser dock att det skulle föra alltför långt och medföra betydande svårigheter av rättslig art att låta denna princip komma till uttryck i en lagbestämmelse. En sådan svårighet är att i lagtexten avgränsa omfattningen av den enskildes ansvar. En annan svårighet är att fastställa bestämmelsens relation till annan lagstiftning, t.ex. på de straff- och skadeståndsrättsliga områdena. Några särskilda sanktioner har utredningen inte heller tänkt skall knytas till regeln. Mot bakgrund av vad som nu sagts menar regeringen att den nya lagen inte bör innehålla någon allmän regel av det slag som utredningen föreslagit.

Särskilda skyldigheter för ägare och innehavare av byggnader och andra anläggningar skall i den nya lagen, liksom i den nu gällande, redovisas i speciella bestämmelser (se nedan). Begreppet ”innehavare”, med vilket i RåL avses arrendator, hyresgäst eller någon annan som innehar egendomen med nyttjanderätt (prop. 1985/86:170 s. 84) skall dock bytas ut mot det juridiskt mer tydliga begreppet ”nyttjanderättshavare”. I sammanhanget bör även erinras om att det förutom bestämmelserna i lagstiftningen på räddningstjänstområdet även finns bestämmelser i andra lagar som reglerar den enskildes ansvar att vidta åtgärder till skydd mot olyckor. Som exempel på sådana andra lagar kan t.ex. nämnas arbetsmiljölagen (1977:1160), lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor och lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.

Särskilda skyldigheter för den enskilde

Den enskildes ansvar kommer i dag bl.a. till uttryck i 41 § och 43 § RåL, som ålägger ägare eller innehavare (d.v.s. nyttjanderättshavare) av byggnader och andra anläggningar vissa särskilda skyldigheter. Naturligtvis kan även ett offentligrättsligt subjekt, en kommun eller staten, äga en byggnad eller ha nyttjanderätten till denna. I egenskap av ägare eller nyttjanderättshavare omfattas då även det offentligrättsliga subjektet av bestämmelserna.

Enligt 41 § skall ägare eller innehavare av byggnader eller andra anläggningar i skäligen omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olyckshändelse och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand. Bestämmelsen gäller alla typer

av byggnader eller andra anläggningar, men kraven på vilka åtgärder som skall vidtas är olika från fall till fall beroende på vad byggnaden eller anläggningen används till (prop. 1985/86:170 s. 49). Utrustning för släckning av brand kan vara allt från brandsläckare till permanent installerade brandvattenledningar. Utrustning för livräddning kan t.ex. vara trappor, stegar och nödbalkonger men också exempelvis livbojar. Som exempel på utrustning för att hindra eller begränsa skador till följd av brand kan nämnas olika typer av anordningar för varning, t.ex. brandvarnare.

Enligt 43 § är, vid en anläggning där verksamheten innebär fara för att en olyckshändelse skall orsaka allvarliga skador på människor eller i miljön, anläggningens ägare eller innehavare skyldig att i skälig omfattning hålla eller bekosta beredskap med personal och egendom och i övrigt vidta erforderliga åtgärder för att hindra eller begränsa sådana skador. Detsamma gäller flygplatser som har godkänts enligt 6 kap. 9 § första stycket luftfartslagen (1957:297). Vad för sorts åtgärder det här kan röra sig om varierar med typen av anläggning. Det kan exempelvis vara fråga om varningsanordningar och släckmedel men också utrustning för återkondensering av gaser och särskilda uppställningsplatser för farliga ämnen. I sammanhanget bör även påpekas att skyldigheterna enligt 41 § och 43 § RåL är begränsade till vad som i varje enskilt fall är skäligt med hänsyn till kostnaderna (se prop. 1985/86:170 s. 72).

Utredningen har föreslagit att liknande bestämmelser skall tas in även i den nya lagen, dock att skyldigheterna enligt nuvarande 43 § skall kompletteras med en skyldighet att analysera riskerna för allvarliga olyckor. Ett krav på att utföra riskanalys finns i dag intaget i 68 § RåF. Detta krav skall nu föras över till lagen.

Regeringen delar utredningens uppfattning att skyldigheten att utföra riskanalys skall föras över till den föreslagna nya lagen. Riskanalysen bör bl.a. innehålla en beskrivning av möjliga scenarier för sådana olyckor som skulle kunna medföra allvarliga skador på människor eller i miljön. Den skall i första hand utgöra ett underlag för bedömningen av vilken beredskap för effektiva räddningsinsatser som behöver upprätthållas vid anläggningen för att komplettera den kommunala insatsberedskapen. Riskanalysen utgör vidare ett underlag för kommunens tillsyn över anläggningen.

Vidare har utredningen föreslagit att ägaren och innehavaren (nyttjanderättshavaren) till skillnad från vad som nu gäller skall ha ett solidariskt ansvar att vidta åtgärder. Som skäl för detta har utredningen anfört att begreppet ”ägare eller innehavare” har gett upphov till oklarheter rörande vem av de två som i det enskilda fallet har ansvaret. Enligt utredningen kan ett gemensamt ansvar också leda till att ägaren och innehavaren i samband med upplåtelse av nyttjanderätten i avtal eller liknande bättre uppmärksammar frågorna om förebyggande åtgärder, vilket är ägnat att stärka brandskyddet. Vissa remissinstanser har ställt sig positiva till konstruktionen med solidariskt ansvar, men den har också fått kritik. Statens räddningsverk och SABO menar att alla aspekter av det solidariska ansvaret inte har utretts. Statens räddningsverk har bl.a. pekat på att det vid ett hyresförhållande normalt är så att innehavaren inte kan eller får vidta åtgärder i den andres byggnad eller verksamhet och att det solidariska ansvaret i många fall inte kommer att kunna utkrävas i enlighet med vad

lagförslaget förutsätter. Kemikontoret anser att förslaget med solidariskt ansvar medför stora praktiska problem och framför bl.a. att det är verksamhetsutövaren (och inte ägaren) som känner till verksamheten och som kan bedöma riskerna och behovet av åtgärder. Kemikontoret menar vidare att man bör fundera på om inte verksamhetsutövare är ett bättre begrepp än innehavare.

Regeringen anser att införandet av ett solidariskt ansvar för ägare och nyttjanderättshavare skulle medföra problem, både av rättslig och av praktisk natur. En nyttjanderättshavare i form av t.ex. en bostadshyresgäst eller en bostadsrättsinnehavare har, enligt reglerna i jordabalken och i bostadsrättslagen (1991:614), skyldighet att vårda den egna lägenheten. Någon skyldighet – eller rättighet – att företa åtgärder vad gäller fastigheten i övrigt (såsom t.ex. rörande skorstensstock, rökkanaler eller fasad) föreligger inte. Och även i den egna lägenheten är möjligheterna att göra ingrepp i viss mån begränsade. När olika typer av näringsverksamhet bedrivs på en med nyttjanderätt upplåten fastighet är det dock, som Kemikontoret påpekat, vanligen den som utövar verksamheten (och inte ägaren) som har kännedom om vilka åtgärder som behöver vidtas för att bl.a. förebygga brand och som har praktisk möjlighet att analysera riskerna för olyckor. Mot bakgrund av vad som nu anförts anser regeringen att det inte är lämpligt att införa ett solidariskt ansvar på sätt som utredningen föreslagit. När det gäller de skyldigheter som i dag regleras i 41 § RåL bör ansvaret för dessa även fortsättningsvis vara delat.

Lagrådet har i sitt yttrande haft synpunkter på ansvaret för de skyldigheter som enligt 43 § RåL i dag ligger på ägare eller innehavare. Man menar att starka skäl talar för att den som utövar verksamheten i förhållande till det allmänna ensam bör bära ansvaret för dessa. Enligt *Lagrådet* blir uppdelningen av ansvaret oklar på ett sätt som kan medföra problem i praktiken vid exempelvis förelägganden. Att ägaren av en anläggning skall bära ett primärt ansvar i förhållande till det allmänna för en verksamhet som han själv inte svarar för framstår, menar *Lagrådet*, inte heller som naturligt. Enligt *Lagrådets* bedömning synes också avsikten med den nuvarande regeln om ansvar för ägare eller innehavare vara att peka ut den som faktiskt bedriver verksamheten. *Lagrådet* förordar därför att ansvaret i den föreslagna lagen läggs på ägaren eller annan som utövar verksamheten.

Med hänsyn till de nu diskuterade anläggningarnas speciella natur torde i många fall ägaren av en sådan även vara den som utövar verksamheten på densamma. Några problem rörande ansvarsfördelningen föreligger då inte. Emellertid kan det även förekomma att den som utövar verksamheten inte äger anläggningen utan endast har nyttjanderätten till denna. I sådant fall har verksamhetsutövaren inte rättslig möjlighet att i alla lägen vidta åtgärder vad gäller fastigheten. Den i lagrådsremissen föreslagna bestämmelsen, enligt vilken ägaren eller den som utövar verksamheten är skyldig att i skälig omfattning hålla eller bekosta beredskap med personal och egendom och i övrigt vidta nödvändiga åtgärder för att hindra eller begränsa allvarliga skador, skall inte tolkas så att ägaren bär ett primärt ansvar i förhållande till det allmänna över verksamhet som han inte själv svarar för. Regeln skall i stället uppfattas så att ansvaret att vidta åtgärder ligger på den som har faktisk rådighet över egendomen ifråga samt rättslig möjlighet att utföra en viss åtgärd. Givetvis kan ett föreläggande från

det allmänna att vidta en åtgärd därför endast riktas mot den som har möjlighet att vidta den ifrågavarande åtgärden. I de flesta fall är det verksamhetsutövaren som har ansvaret för de åtgärder som här är aktuella, men i vissa fall kan det i stället vara den som äger anläggningen. Med hänsyn härtill anser regeringen att skäl saknas för att frångå den ordning som gäller i dag. Skyldigheterna bör av praktiska skäl fortsättningsvis åvila ägaren eller den som utövar verksamheten på anläggningen. Det delade ansvar som nu kommer till uttryck i 43 § RåL bör således även bestå i den föreslagna lagen.

Vad beträffar den ovan föreslagna skyldigheten att, vid anläggningar där verksamheten innebär särskild fara, utföra riskanalys menar regeringen dock att denna lämpligen bör läggas på den som utövar verksamheten på anläggningen. Det är som regel endast denne som har praktisk kännedom om de faktiska risker som finns med verksamheten. Även lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor, miljöbalken och lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor lägger vissa skyldigheter på verksamhetsutövaren eller den som bedriver viss verksamhet. Bland annat skall denne enligt lagen om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor med därtill knuten förordning utarbeta ett handlingsprogram, vilket skall innehålla uppgift om de mål och allmänna handlingsprinciper som verksamhetsutövaren har ställt upp för hanteringen av riskerna för allvarliga kemikalieolyckor samt om en säkerhetsorganisation för verksamheten.

Det ställs alltså särskilda krav på ägare eller utövare av verksamhet vid anläggningar där verksamheten innebär fara för att en olycka skall orsaka allvarliga skador på människor eller miljön. Enligt 21 § RåL skall varje kommun redovisa de anläggningar inom kommunen som här avses i räddningstjänstplanen. Kommunen skall vidare bedriva tillsyn över att den enskilde företar de förebyggande åtgärder m.m. som vilar på honom eller henne. Tolkningen av vilka anläggningar som omfattas av 43 § RåL varierar mellan kommunerna. Bestämmelsen gäller emellertid samtliga anläggningar där den verksamhet som bedrivs innebär fara för att en olycka skall orsaka allvarliga skador på människor eller miljön (prop. 1985/86:170 s. 86). Som exempel kan anges anläggningar där farliga ämnen produceras eller hanteras, depåer, terminaler och lager för sådana ämnen, hamnar med t.ex. oljehantering, rangerbangårdar för uppställning av vagnar med farliga ämnen, rörledningssystem för farliga ämnen, dammanläggningar och gruvor. De typer av anläggningar som avses i bestämmelsen är av olika karaktär. Det är inte möjligt att i författningstexten mer exakt definiera vilka olika anläggningar som omfattas. Dessutom blir nya typer av anläggningar aktuella på grund av ny teknik, nya farliga ämnen m.m. En bedömning får därför även i fortsättningen göras från fall till fall.

Regeringen anser, i likhet med utredningen, att det bör eftersträvas att de nu diskuterade anläggningarna bedöms likartat i landets kommuner. En absolut likabehandling är dock knappast möjlig att åstadkomma, och framstår, som utredningen påpekat, inte heller som ändamålsenlig i alla lägen. Exempelvis kan riskbilden variera mellan eller inom de kommuner där likartade verksamheter finns eller etableras. Vidare kan anläggningar ha etablerats under olika geografiska förutsättningar; i något fall i anslut-

ning till tät bebyggelse och i ett annat mycket mera avskiljt. Anläggningens läge kan dessutom ha inverkan på risken för miljöskador. För att åstadkomma större likformighet i bedömningarna har utredningen föreslagit att regeringen bör bemyndigas att i förordning inta en regel om att länsstyrelserna skall besluta vilka anläggningar som skall omfattas av bestämmelsen. Regeringen instämmer i förslaget. Länsstyrelserna bör i dessa fall ha förutsättningar att göra en mer övergripande bedömning än kommunerna, bl.a. eftersom länsstyrelserna enligt annan lagstiftning har uppgifter som knyter an till kontroll av sådana anläggningar som avses i 43 § RåL (t.ex. enligt miljöbalken och enligt lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor). Länsstyrelsernas beslut bör givetvis fattas efter samråd med respektive kommun.

Förutom vad som redogjorts för ovan betonas den enskildes ansvar för sitt brandskydd genom det system som enligt regeringens förslag skall ersätta brandsynen. En del av det föreslagna systemet innebär att den som äger en byggnad eller annan anläggning, där det med hänsyn till risken för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet, skall redogöra för sitt brandskydd i skriftlig form. I vissa fall skall det i stället vara den som utövar verksamhet på anläggningen som skall lämna en redogörelse över brandskyddet. Detta förslag redovisas nedan i avsnitt 6.1.2.

Allmänna skyldigheter för kommunerna

Som angetts i avsnitt 5.1.3 är regeringen av uppfattningen att vissa för kommunen grundläggande verksamhetsmål bör anges i den nya lagen. När det gäller det förebyggande arbetet bör i lagen anges att kommunen, för att skydda människors liv och hälsa samt egendom och miljön, skall se till att åtgärder vidtas för att förebygga bränder och skador till följd av bränder samt, utan att andras ansvar inskränks, verka för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder.

Den bestämmelse som beskrivits ovan har formulerats med utgångspunkt i 7 § RåL. I 7 § RåL anges att kommunen skall svara för att åtgärder vidtas inom kommunen så att bränder och skador till följd av bränder förebyggs. Kommunen skall också främja annan olycks- och skadeförebyggande verksamhet i kommunen. Detta innebär dock inte att kommunerna har något självständigt ansvar för andra förebyggande åtgärder än sådana mot brand, utan endast att kommunerna har ett särskilt ansvar att främja samarbetet och verka för att brister i säkerheten vid olika anläggningar och verksamheter rättas till. Detta kan t.ex. ske genom påpekande till den ansvariga myndigheten (prop. 1985/86:170 s. 66 f.). Konsumentverket har anfört att kommunernas förebyggande ansvar i den nya lagen borde utsträckas till att omfatta i princip alla typer av olyckor där det förebyggande arbetet inte är reglerat i speciallagstiftning. Detta skulle emellertid, enligt regeringens mening, innebära att närmast oöverskådliga krav skulle ställas på kommunerna. Det är inte regeringens avsikt att kommunernas skyldigheter att vidta förebyggande åtgärder skall vidgas genom den nya lagen, t.ex. genom övertagande av ansvar från något annat organ. Däremot skall den nya lagen syfta till att stimulera kommunerna och ge möjlighet till ett tvärsektorieellt säkerhetsarbete utifrån egna

ambitioner, där olika sektorer skall samverka för att höja den allmänna säkerhetsnivån. Tanken är att kommunen i större utsträckning än i dag skall ta initiativet till en samordning av olycksförebyggande och skadebegränsade verksamheter inom kommunen. Det kan gälla samverkan med aktörer med ansvar inom t.ex. trafiksäkerhetsområdet, plan- och byggsektorn, miljöförvaltningen, folkhälsoverksamheten och civilt försvar, där verksamheten bl.a. styrs av speciallagstiftning. Syftet är att en samsyn mellan de olika inblandade aktörerna beträffande tryggheten och säkerheten i kommunen skall kunna uppnås. Denna samsyn skall sedan kunna ligga till grund för kommunens planering för det förebyggande arbetet.

I lagen skall även anges att kommunerna skall ta till vara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för förebyggande verksamhet. Kommunerna får själva, utan inblandning från staten, bestämma formerna för ett sådant samarbete. Särskilt för mindre kommuner kan det vara en fördel att söka samarbete för att utveckla verksamheten. Det kan t.ex. råda svårighet att anställa personal med särskild kompetens. Ett samarbete kommuner emellan kan då vara en lösning. Samarbete kan ske genom särskilda avtal men också i kommunalförbund eller gemensam nämnd.

6.1.2 Brandsynen ersätts av ny ordning

Regeringens förslag: Det nuvarande brandsyneinstitutet utmönstras och ersätts av en ny ordning. Enligt denna skall ägare av byggnader eller andra anläggningar, där det med hänsyn till risken för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet, i skriftlig form lämna en redogörelse för brandskyddet. En nyttjanderättshavare skall ge ägaren de uppgifter som behövs för att denne skall kunna fullgöra sin skyldighet. I vissa fall skall redogörelsen för brandskyddet i stället lämnas av den som utövar verksamhet på anläggningen. Ägaren skall då ge denne de uppgifter som behövs.

Redogörelsen skall lämnas in till kommunen.

Kommunen skall utöva tillsyn över anläggningarna.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen föreslår dock att ägare och innehavare (nyttjanderättshavare) av byggnader och andra anläggningar skall ha ett solidariskt ansvar för dokumentationen.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser är positiva till utredningens förslag. *Svenska Brandförsvarsföreningen* anser att den föreslagna förändringen kommer att leda till ett bättre brandskydd i samhället, då den kräver ständigt engagemang av den enskilde. *Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO)* har inga principiella invändningar mot dokumentationskravet men vill påpeka att, med hänsyn till att detta kan vara kostnadskrävande för fastighetsägaren eller hyresgästen, dokumentationskravet inte skall vara mera omfattande än vad som behövs för sitt ändamål.

Några remissinstanser har emellertid invändningar mot förslaget. Vissa, däribland *Ovanåkers kommun* och *Älmhults kommun*, anser att brandskyddet kommer att försämrats. *Räddningstjänstens Glesbygdsklubb* känner osäkerhet över vad den föreslagna reformen kommer att leda till.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att räddningstjänsten bör ha en skyldighet att genomföra en ”stickprovsmässig” brandsyn och menar att det finns en betydande risk för att egenansvar medför ett sämre brandskydd hos resurssvaga ägare och innehavare. *Boverket* är positivt till kravet på dokumentation, men anser att detta inte kan tas som intäkt för att minska tillsynen, varken när det gäller antalet objekt eller antalet tillsynsbesök.

Ett antal remissinstanser påpekar att kommunerna kommer att förlora intäkter genom avskaffande av brandsyneinstitutet och anser att kommunerna bör få avgiftsbelägga all den hantering som har samband med granskning av dokumentation och tillsyn.

Skälen för regeringens förslag: Enligt nu gällande bestämmelser är kommunen skyldig att svara för att regelbunden brandsyn förrättas. Brandsynen avser kontroll av brandskyddet, genom besök på platsen, vid vissa byggnader och anläggningar som bestämts av regeringen i 16 § RåF. Det rör sig om objekt där risken för bränder är särskilt stor eller där bränder kan orsaka svåra och omfattande skador, bl.a. industrianläggningar, flygplatser, hotell, sjukhus, skolor och vissa varuhus. Antalet brandsyneobjekt i landet uppgår f.n. till cirka 85 000. Brandsynen företas i enlighet med frister som Statens räddningsverk meddelar i intervaller om ett, två, fyra och sex år beroende på objektets karaktär. Kommunen får meddela föreskrifter om kortare frister. Brandsynen grundar sig på de åtgärder som ägare eller innehavare av byggnader eller andra anläggningar enligt 41 § RåL är skyldiga att vidta mot brand och skador till följd av brand (se ovan, avsnitt 6.1.1) och syftet är att en kontroll skall ske av att ägare eller innehavare har vidtagit nödvändiga åtgärder.

I olika sammanhang har kritik mot den nu gällande regleringen framförts. Bland annat har invänts att den enskildes ansvar i sammanhanget framstår som oklart och att den enskilde kan få ett felaktigt intryck av att kommunen genom brandsynen tar på sig hela ansvaret för brandskyddet. Vidare har uppgetts att den nuvarande brandsyneverksamheten brister i effektivitet och är alltför resurskrävande. Regeringen anser att det finns behov av att vidta förändringar beträffande brandsynefunktionen, så att kontrollen görs mer effektiv och ändamålsenlig. Regeringen delar uppfattningen att den nuvarande ordningen för brandsyn felaktigt kan uppfattas som att kommunen mer eller mindre tar på sig hela ansvaret för brandskyddet vid de byggnader eller andra anläggningar som omfattas av brandsynen. Det är angeläget att regelsystemet inte ger upphov till en sådan felaktig uppfattning. Den enskilde har ansvar för sitt brandskydd. En allmän utgångspunkt vid utformningen av den nya regleringen bör, liksom utredningen föreslagit, vara att det klart framgår att det är den enskilde som har ansvaret för brandskyddet.

Utredningen har föreslagit att ett nytt system, som i större utsträckning betonar den enskildes ansvar, skall ersätta brandsynen. Det av utredningen föreslagna systemet innebär att ägare och innehavare skall föra dokumentation över sitt brandskydd och att kommunen med utgångspunkt i dokumentationen skall bedriva tillsyn över de byggnader och andra anläggningar som omfattas av dokumentationskravet.

Enligt regeringens uppfattning innebär utredningens förslag om att den enskilde skall dokumentera de brandskyddsåtgärder som vidtagits ett klagörande av den enskildes ansvar. Syftet med kravet på brandskydds-

dokumentation är att en fortlöpande egenkontroll skall ske av att en jämn och, med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet, skälig brandskyddsnivå upprätthålls. En sådan dokumentationsskyldighet medför således att den enskilde med viss regelbundenhet tvingas att fundera över hur brandskyddet är ordnat och vilka förändringar som bör göras i detta. Flera remissinstanser har ställt sig positiva till förslaget, däribland Statens räddningsverk och Svenska Brandförsvarsförbundet. Skyldighet för den enskilde att lämna dokumentation som i olika utsträckning berör brandskydd finns för övrigt redan i dag på områden som omfattas av andra författningar än räddningstjänstlagstiftningen. Bestämmelser om den enskildes skyldigheter i detta avseende finns bl.a. i föreskrifter utfärdade av Arbetsmiljöverket med stöd av arbetsmiljölagen (1977:1160) och av Statens räddningsverk med stöd av lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor. Vidare krävs en brandskyddsdocumentation när en byggnad uppförs eller byggs till enligt föreskrifter utfärdade av Boverket, med stöd av plan- och bygglagstiftningen och lagen (1994:847) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m. Av denna dokumentation skall framgå förutsättningarna för utförandet av brandskyddet samt brandskyddets utformning. Mot bakgrund härav anser regeringen att, såsom utredningen föreslagit, en ny regel om att den enskilde i skriftlig form skall lämna en redogörelse för brandskyddet bör införas. Redogörelsen skall beskriva byggnaden och dess brandskyddslösningar, men också vilken verksamhet som bedrivs och den organisation (inklusive planer för underhåll och kontroll) som finns för brandskyddet. Den dokumentation som upprättas vid nybyggnad m.m. i enlighet med Boverkets föreskrifter kan ligga till grund för den dokumentation som här diskuteras. Redogörelsen över brandskyddet skall hållas aktuell och lämnas in till kommunen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall bemyndigas att meddela föreskrifter om vilka slag av objekt som skall omfattas av krav på dokumentation. För bedömningen av det totala antal objekt som kommer att beröras kan det antal som i dag omfattas av brandsyn vara *en* utgångspunkt. Regeringen gör dock bedömningen att för de objekt som i dag mer sällan omfattas av brandsyn, dvs. sådana som befinner sig i en lågriskverksamhet, torde det inte vara motiverat med ett obligatoriskt dokumentationskrav. För dessa objekt bör andra vägar användas för att inskräpa det ansvar för brandskyddet som redan åvilar ägaren eller nyttjanderättshavaren, t.ex. utökade informationsinsatser från tillsynsmyndigheten, i kombination med den förändrade tillsyn som inte kommer att vara knuten på samma sätt som tidigare till fasta besökintervaller. Den grundläggande skyldigheten för ägare och nyttjanderättshavare av byggnader och andra anläggningar att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand skall vara oförändrad.

För de objekt som i dag, på grund av de risker som verksamheten är förknippad med, ofta omfattas av brandsyn är det motiverat att införa ett obligatoriskt dokumentationskrav. Strävan skall emellertid enligt regeringen härvid vara att inte göra detta krav onödigt betungande. Därför bör de innehållsmässiga kraven på dokumentation begränsas till de för brandskyddet mest väsentliga. I det sammanhanget är det av stor vikt att tillämpningsföreskrifterna kompletteras med praktiska verktyg för att

uppfylla dokumentationskravet, t.ex. genom att checklistor anpassade till olika slag av objekt finns tillgängliga på Internet.

Syftet med dokumentationskravet är att minska riskerna för svåra bränder och allvarliga olyckor och därigenom minska mänskligt lidande. Regeringens bedömning är att de administrativa kostnaderna för berörda företag totalt sett inte kommer att öka jämfört med nuvarande system för brandsyn. Detta har sin grund i att den ökade administrativa börda som läggs på vissa objekt i normala fall kompenseras genom färre antal tillsynsbesök och därmed sammanhängande kostnader som företaget måste betala för tillsynen.

Det är även regeringens målsättning att en utvärdering bör ske inom fem år av hur det nya systemet fungerar, i vilken mån de nya dokumentationskraven har påverkat brandskyddet i positiv riktning och hur administrativt betungande systemet är för företagen.

Utredningen har föreslagit att ägare och innehavare av de byggnader och andra anläggningar som omfattas av dokumentationskravet skall ha ett solidariskt ansvar härför. Både ägare och innehavare skall alltså vara skyldiga att se till att brandskyddet dokumenteras och redovisas till kommunen. Detta ligger i linje med utredningens förslag om solidariskt ansvar för skyldigheter enligt 41 och 43 §§ RåL. När det gäller skyldigheterna enligt de sistnämnda bestämmelserna finns vissa problem av praktisk och juridisk natur med ett gemensamt ansvar. Som redovisats ovan under avsnitt 6.1.1 delar därför inte regeringen utredningens uppfattning på denna punkt. Med hänsyn härtill är ett solidariskt ansvar för dokumentationen inte lämpligt. När det gäller ansvaret för dokumentationen är av praktiska skäl inte heller delat ansvar lämpligt. Lagen bör peka ut en person som ansvarig för denna. Detta bör, menar regeringen, som huvudregel vara ägaren av byggnaden eller anläggningen. Det är denne som har den största rådigheten över egendomen. Vanligtvis är byggnadens eller anläggningens ägare även fastighetens ägare. Denne är då, med hjälp av fastighetsregister m.m., också enklare att lokalisera än en nyttjanderättshavare. Vissa av de objekt som i dag omfattas av brandsyn är dessutom sådana att innehavarna endast i korta perioder utövar någon nyttjanderätt (t.ex. hyrestagare till samlingslokaler). Dokumentationen skall dock inte endast omfatta åtgärder av byggnadsteknisk karaktär. Även vilken verksamhet som bedrivs och organisationen för brandskyddet skall dokumenteras. När det gäller kravet på dokumentation av verksamheten m.m. är det som huvudregel nyttjanderättshavaren som har den närmare kännedomen härom. Nyttjanderättshavaren skall därför vara skyldig att ge ägaren de uppgifter som denne behöver för att kunna fullgöra dokumentationsskyldigheten.

När sådana anläggningar där verksamheten innebär fara för att en olycka skall orsaka allvarliga skador på människor eller i miljön (jfr 2 kap. 4 § i den föreslagna lagen) omfattas av kraven på dokumentation anser emellertid regeringen att det i stället för ägaren skall åligga den som utövar verksamheten att se till att dokumentationen upprättas. Vid sådana anläggningar skall ju enligt regeringens förslag vissa särskilda skyldigheter, bl.a. att upprätta riskanalys, åvila denne (se ovan avsnitt 6.1.1 samt jfr 43 § RåL). Innehållet i riskanalysen och dokumentationen kommer att tangera varandra. Den som utövar verksamhet på anläggningen bör därför även omfattas av det nu diskuterade kravet på doku-

mentation. Ägaren av anläggningen skall emellertid vara skyldig att ge den som utövar verksamheten de uppgifter som denne behöver, t.ex. av byggnadsteknisk karaktär, för att denne skall kunna fullgöra sin skyldighet.

Utredningen har vidare, som ovan nämnts, föreslagit att reglerna om obligatorisk brandsyn utmönstras och att de byggnader och anläggningar som täcks av dokumentationskravet i stället skall kontrolleras inom ramen för kommunens ordinarie tillsynsverksamhet. Detta innebär att de aktuella byggnaderna och anläggningarna fortfarande skall omfattas av kontroll från det allmännas sida, men att denna inte i varje fall behöver genomföras just genom ett besök på platsen. Bland andra Länsstyrelsen i Stockholms län och Boverket är kritiska till detta förslag. Boverket (som är positivt till kravet på dokumentation) anser att antalet tillsynsbesök inte skall minskas. Länsstyrelsen i Stockholms län menar att kommunen bör ha en skyldighet att genomföra en ”stickprovsmässig” brandsyn. Vissa andra remissinstanser anser att brandskyddet kommer att försämrats. Svenska Brandförsvarsföreningen anser å andra sidan att den föreslagna förändringen kommer att leda till ett bättre brandskydd i samhället, då den kräver ständigt engagemang av den enskilde.

Regeringen anser att det av utredningen föreslagna systemet har flera fördelar och därför bör genomföras. Enligt regeringens uppfattning medför detta att tillsynen kan göras mer behovsstyrd och att kommunernas resurser kan utnyttjas bättre. Resurserna kommer därmed att kunna koncentreras på de från brandskyddssynpunkt mer angelägna objekten. Kontrollen skall utgå från den ingivna dokumentationen. Där tillsynsmyndigheten på grund av innehållet i dokumentationen eller av andra skäl bedömer att ett besök på platsen är lämpligt för att kontrollera brandskyddet skall ett sådant naturligtvis göras. Som Länsstyrelsen i Stockholms län har pekat på finns det i det här sammanhanget anledning att uppmärksamma brandskyddet hos resurssvaga ägare och nyttjanderättshavare. Men i de fall då tillsynsmyndigheten kommer fram till att brandskyddet är tillfredsställande, skall det – till skillnad från vad som gäller i dag – inte finnas någon skyldighet för kommunen att göra besök på platsen. Hur kommunen administrerar sin tillsyn skall således vara en kommunal angelägenhet.

I sammanhanget vill regeringen för tydlighets skull peka på vissa möjligheter som finns, för kommunen och polisen, att ingripa vid brister i brandskyddet. De medel som står till buds för en tillsynsmyndighet är enligt RåL, och föreslås även fortsättningsvis att vara, beslut med föreläggande om rättelse samt beslut om nyttjandeförbud. Besluten kan förenas med vite. Om ett föreläggande om rättelse inte följs, kan beslutas att åtgärden skall vidtas på den enskildes bekostnad. Föreligger särskilda skäl, kan en tillsynsmyndighet besluta att dess beslut skall gälla även om det överklagas. Polisen skall lämna den hjälp som behövs för tillsynen. Vidare finns möjlighet för polismyndigheten att med stöd av 2 kap. 23 § ordningslagen (1993:1617) upplösa en allmän sammankomst eller offentlig tillställning då sammankomsten medför avsevärd fara för de närvarande eller då det vid tillställningen förekommer något som strider mot lag eller om den medför fara för de närvarande. Detta innebär bl.a. att en sammankomst eller tillställning kan upplösas vid vissa missförhållanden från brandsäkerhetssynpunkt. Mindre ingripande åtgärder måste dock,

enligt 2 kap. 24 §, först ha visat sig vara otillräckliga. Ett nära samarbete bör således ske och sker också med polisen i olika sammanhang på räddningstjänstområdet.

Prop. 2002/03:119

6.1.3 Sotningsverksamheten

Regeringens förslag: Målsättningen med sotningsverksamheten skall vara att förebygga olyckor och skador till följd av bränder.

Kommunen skall även fortsättningsvis ansvara för att rengöring (sotning) och brandskyddskontroll utförs.

Kommunen får i enskilda fall medge att en fastighetsägare själv utför eller låter annan utföra sotning på den egna fastigheten, om det kan ske på ett från brandskyddssynpunkt betryggande sätt.

Sotning och brandskyddskontroll av imkanaler behöver endast ske i restauranger, storkök och därmed jämförbara utrymmen.

Någon bestämmelse om att sotning och brandskyddskontroll skall utföras av skorstensfejarmästare eller skorstensfejare som biträder skorstensfejarmästaren skall inte finnas i den nya lagen.

Kommunen får föreskriva att avgift skall betalas för sotning och brandskyddskontroll.

Utredningarnas förslag: I betänkandet *Reformerat sotningsväsende* (SOU 2001:42) föreslogs att det ansvar för rengöring (sotning) och brandskyddskontroll som i dag åvilar kommunerna skulle föras över på den enskilde. Vidare föreslogs att imkanaler i bostadskök och därmed jämförbara utrymmen skulle undantas från det lagfästa kravet på rengöring och brandskyddsbesiktning.

Förslagen i betänkandet *Reformerad räddningstjänstlagstiftning* (SOU 2002:10) innebär att sotningsverksamhetens målsättning, att förebygga olyckor och skador till följd av bränder, skall betonas och att detaljregleringen skall minskas.

Förslagen i den vid Förvarsdepartementet den 21 februari 2003 upprättade promemorian överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: När det gäller betänkandet *Reformerat sotningsväsende* och dess förslag att föra över det ansvar för rengöring och brandskyddskontroll som i dag åvilar kommunerna på den enskilde ställde sig flera remissinstanser positiva till utredningens förslag, däribland *Statens räddningsverk, flera länsstyrelser, Boverket, Konkurrensverket, åtskilliga kommuner, Svenska kommunförbundet* och *flera av de boendes sammanslutningar*. Flera av remissinstanserna framhöll att ett upphävande av det kommunala monopolet och ett ökat ansvar för den enskilde ligger helt i linje med de ansvarsprinciper som råder inom andra områden. Även *Svenska brandförsvärsföreningen* och *Sveriges försäkringsförbund* ställde sig positiva till utredningens förslag, men underströk vikten av tillsyn och kontroll.

En rad remissinstanser var negativa till utredningens förslag, däribland *Hovrätten för Övre Norrland, Konsumentverket, Riksrevisionsverket, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Glesbygdverket, många kommuner, Företagarnas riksorganisation* och *Sveriges Skorstensfejarmästares Riksförbund*. Hovrätten för Övre Norrland och Riksrevisionsverket me-

nade att utredaren inte på ett övertygande sätt visat att fördelarna överväger riskerna i det föreslagna systemet. Många av remissinstanserna befarade att reformen skulle leda till försämringar av brandskyddet. Ett antal remissinstanser menade att förslaget kommer att medföra negativa effekter för glesbygden; bl.a. Konsumentverket trodde att förslagets genomförande inte skulle leda till konkurrens i exempelvis glesbygd. Vidare ansåg vissa remissinstanser att det skulle uppstå risk för att tillgången på sotare i glesbygd försämras. När det gällde förslaget att undanta imkanaler i bostadskök och liknande utrymmen från räddningstjänstlagstiftningens krav på rengöring och kontroll, så var *Statens räddningsverk*, *Länsstyrelserna i Jönköpings och Norrbottens län ett antal kommuner*, *Svenska kommunförbundet* samt *flera av de boendes sammanslutningar* positiva till utredningens förslag. Länsstyrelsen i Norrbottens län pekade på att förslaget tillsammans med en förlängning av fristerna för brandskyddskontroll (som också föreslogs i betänkandet) innebär att förutsättningarna för företags lönsamhet i mindre glesbygdskommuner minskar väsentligt.

Konsumentverket, *ett par kommuner*, *Funktionskontrollanterna i Sverige (FUNKIS)*, *Riksförbundet för Sveriges ventilationsrengörare (RSVR)* och *Sveriges Skorstensfejarmästares Riksförbund* var negativa till utredningens förslag. Vissa remissinstanser framhöll att avskaffandet av den obligatoriska rengöringen av imkanaler enligt räddningstjänstlagstiftningen kommer att medföra att ett stort antal fastigheter som även är undantagna från den obligatoriska ventilationskontrollen helt kommer att stå utan någon form av kontroll från samhället.

När det gäller *betänkandet Reformerad räddningstjänstlagstiftning* tillstyrker *Glesbygdsverket* utredningens förslag om att betona sotningsverksamhetens målsättning.

Ett stort antal remissinstanser anser att sotningsväsendet i stället helt bör reformeras i enlighet med huvuddragen i betänkandet *Reformerat sotningsväsende (SOU 2001:42)* och att den enskilde bör ha ansvaret för att rengöring och besiktning kommer till stånd. Vissa remissinstanser menar att sotningsverksamheten borde lyftas ut ur räddningstjänstregleringen och i stället regleras i en särskild författning. *Sveriges Skorstensfejarmästares Riksförbund* anser att nu gällande regler utan ändring skall föras in i den nya lagen.

Av vid remissmötet framlagda samt senare inkomna synpunkter när det gäller den vid Förvarsdepartementet upprättade promemorian har flertalet instanser, bl.a. *Statens räddningsverk*, *Konsumentverket*, *Glesbygdsverket* och *Boverket*, tillstyrkt förslagen. *Svenska kommunförbundet* och *länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att det är olämpligt att integrera föreliggande förslag i den föreslagna lagen om skydd mot olyckor då den senare grundas på den enskildes ansvar medan bestämmelserna om sotning slår fast det kommunala ansvaret. En särskild sotningslag borde därför övervägas. Ett antal instanser bl.a. *Österåkers kommun* och *Fastighetsägarna Sverige* menar att de föreslagna förändringarna inte medför nödvändig avreglering. *Konkurrensverket* förordar att en avreglering sker och anser att ett upphandlingsförfarande i enlighet med förslagen kommer att medföra att sotningsverksamheten inte kommer att vara fullt konkurrensutsatt förrän om cirka 25 år, dvs. då de sista av dagens avtal mellan kommun och skorstensfejarmästare löper ut. Detta är förenat med nackdelar från konkurrens- och konsumentsynpunkt eftersom anbuds-

konkurrens enligt denna modell motverkar nyetablering och troligen kommer att medföra ökad marknadskoncentration. Denna syn delas av *Svenska kommunförbundet* som menar att en reell förändring kommer att ta lång tid, i vissa fall upp till 25 år. Det som föreslås i promemorian påverkar inte gällande civilrättsliga avtal mellan kommuner och sotare. Vidare begränsar kommunallagens likställighetsprincip och regler för upphandling kommunens möjlighet att själv bestämma sin organisatoriska lösning.

Sveriges Skorstensfejaremästares Riksförbund anför att rengöring och kontroll bör hållas samman samt att distriktsindelningen bör bibehållas. Statens räddningsverk bör vidare även framgent bestämma sotningsfrister då kommunerna saknar nödvändig kompetens. Likaså bör rengöring av imkanaler i bostadshus fortsatt ske då kostnaden är försumbar och det minskar riskerna för brand, hälsa och miljö.

Skälen för regeringens förslag

Ansvarsförhållandet

Rengöring (sotning) och kontroll av brandskyddet i eldstäder och rökkanaler har en brandförebyggande effekt. Det finns ett samband mellan mängden sot och brandrisken vid eldning med främst ved, men också med pellets och olja. Sotningen minskar brandrisken och är en brandförebyggande åtgärd. Från brandskyddssynpunkt finns därför behov av sotning i form av rengöring av dessa eldstäder med tillhörande rökkanaler. Förutom själva rengöringen finns det också behov av att kontrollera förbränningsanordningens status och funktion från brandskyddssynpunkt.

Enligt 17 § RåL skall de flesta eldstäder och andra fasta förbränningsanordningar och därtill hörande rökkanaler samt imkanaler göras rena genom sotning. I samband med sotning skall det som rengörs kontrolleras från brandskyddssynpunkt. Enligt 15 § samma lag har kommunen ansvaret för att sotning utförs regelbundet.

Flera av de remissinsatser som yttrat sig över betänkandet *Reformerad räddningstjänstlagstiftning* menar att det s.k. sotningsmonopolet borde avskaffas och att hela sotningsväsendet borde reformeras i enlighet med huvuddragen i betänkandet *Reformerat sotningsväsende* (SOU 2001:42), vilket bl.a. innebär att huvudansvaret för rengöring och kontroll läggs på den enskilde. I regeringens förklaringen vid öppnandet av 2001/02 års riksmöte anfördes att regeringen kommer att ta initiativ till en omfattande och förutsättningslös utvärdering av de genomgripande avregleringar och förändringar av offentlig verksamhet som genomdrivits under senare år. I ett interpellationssvar den 29 januari 2002 anförde försvarsministern att en reformering av sotningsväsendet fick anstå till dess att resultatet av utvärderingen var klar.

Försvarsutskottet tog fasta på detta. På utskottets förslag gav riksdagen den 22 mars 2002 regeringen tillkänna att regeringen snarast skulle återkomma till riksdagen med förslag om en avveckling av det s.k. sotningsmonopolet när utvärderingen är genomförd (bet. 2001/02:FöU4, rskr. 2001/02:188). Utskottet har därefter skärpt sin inställning. I betänkande 2002/03:FöU1 förklarade utskottet att det inte finns skäl att invänta utvärderingen.

Flera av de instanser som yttrat sig över förslagen i betänkandet Reformerat sotningsväsende har uttryckt oro för att förslaget innebär ökade risker. Liksom Riksrevisionsverket anser regeringen inte att det är visat att fördelarna överväger riskerna om ansvaret överförs från kommunen till den enskilde. Det kan således inte anses klarlagt att förslaget inte medför en försämring av brandskyddet. Det system vi har i dag har en hög genomförandegrad och ger stor säkerhet ur brandskyddssynpunkt. Systemet medför även en trygghet för den enskilde att rengöring och kontroll verkligen kommer till stånd av den egna fasta förbränningsanordningen. Regeringen anser med hänsyn till detta att det kommunala ansvaret för rengöring och kontroll skall bestå. Detta tillsammans med statens normgivning på området säkerställer en enhetlig och betryggande täckning över landet. Därmed är även glesbygden garanterad att rengöring och kontroll utförs.

Regeringen vill också betona vikten av ett konsumentperspektiv. Flera remissinstanser menade att ansvaret skulle bli betungande för den enskilde. Från något håll framfördes också att risken uppstår för att mindre nogräknade fastighetsägare underlåter att på eget initiativ vidta nödvändiga förebyggande åtgärder mot brand.

I sammanhanget är det även viktigt att understryka att den enskilde har ett ansvar för sitt eget brandskydd. Såsom anförts i bl.a. avsnitt 6.1.1 har den enskilde ett primärt ansvar för att skydda sig och sin egendom och inte orsaka olyckor. Enligt såväl RåL som den föreslagna lagen om skydd mot olyckor har vidare den enskilde vissa särskilda skyldigheter, t.ex. skall ägare eller nyttjanderättshavare av byggnader i skälig omfattning vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och hindra eller begränsa skador till följd av brand. Detta gäller naturligtvis även den egna eldstaden. Att kommunen även i fortsättningen skall ha ansvar för att sotning och kontroll kommer till stånd förtar givetvis inte detta.

Vissa remissinstanser har framfört att sotningsverksamheten borde brytas ut ur räddningstjänstregleringen och i stället regleras i en egen författning. Bestämmelserna om kommunernas ansvar på området har emellertid, som JO påpekat, ett sådant samband med samhällets verksamhet till skydd mot olyckor att de lämpligen kan tas in i den nya lagen.

I förarbetena till RåL understryks att syftet med den obligatoriska sotningen är att vara brandförebyggande (prop. 1985/86:170 s. 27). Sotningsverksamheten som ett åliggande för kommunerna i räddningstjänstlagstiftningen är således en uppgift som endast skall utföras i brandförebyggande syfte. Vikten av förebyggande arbete mot bl.a. brand betonas i den föreslagna lagen. Så anges t.ex. som ett verksamhetsmål för kommunerna att kommunerna skall främja säkerheten och se till att åtgärder vidtas så att bränder och skador till följd av bränder förebyggs. Kommunerna skall vidare i handlingsprogram bl.a. redovisa målsättningen för det förebyggande arbetet samt hur den förebyggande verksamheten är ordnad och hur den planeras (se ovan avsnitt 5.1). Mot bakgrund härav anser regeringen att syftet med sotningsverksamheten – att vara brandförebyggande – bör förtydligas i den nya lagen.

Sotning i form av rengöring är en åtgärd som behöver vidtas när funktionen nedgått till en viss nivå. Åtgärden leder till minskade driftkostnader och minskade risker för hälsa, miljö och brand. Även andra åtgärder än sotning har betydelse, t.ex. pannservice och injustering av brännare

samt rådgivning om eldningsteknik och skötsel. Det är stora variationer i behovet av sotning av brandskyddsskäl, beroende på bl.a. typ av förbränningsanordning, utförande, inställning och användning. Rengöring av detta skäl bör därför ske med behovsanpassad regelbundenhet som baseras på rådande lokala förhållanden — såsom bebyggelsestruktur samt klimatfaktorer som påverkar graden av användning — och således *inte* såsom i dag är fallet, regleras i centralt för landet föreskrivna sotningsfrister. Regeringen avser att i förordning meddela föreskrifter som innebär att kommunen skall föreskriva om hur ofta rengöring av olika sotningsobjekt skall ske med hänsyn till behoven från brandskyddssynpunkt utifrån bl.a. förbränningsanordningens utförande och användning samt de lokala förhållandena på orten. Statens räddningsverk bör emellertid till vägledning för kommunerna utge allmänna råd om sotningsbehov, eldningsteknik, risker m.m. och sprida kunskaper om dessa genom utbildning och information.

När det gäller brandskyddskontrollen avser regeringen i förordning att låta Statens räddningsverk meddela föreskrifter om kontrollens omfattning och med vilka intervaller den skall genomföras. Sådana kontroller eller besiktningar bör ske med intervaller vars längd görs beroende av förbränningsanordningens utförande och användning. Brandskyddskontrollen bör vara mera systematisk och mer ingående än den kontroll som nu sker i samband med sotning. Den skulle exempelvis kunna omfatta mätning av rökgastemperatur, täthetsprovning av rökkanaler och kontroll av erforderligt avstånd till brännbara byggnadsdelar m.m. Hela förbränningsanordningen bör ingå i kontrollen. Förbränningsanordningen bör kontrolleras bl.a. med avseende på hur exempelvis täthet, temperatur- och tryckförhållanden påverkar anordningens brandsäkerhet samt tillhörande rök- och avgaskanaler. Vidare bör risken för överhettning och antändning av omgivande byggnadsdelar kontrolleras. Kommunen bör kunna besluta om brandskyddskontroll i särskilda fall.

Den ordning som redogjorts för ovan innebär att brandskyddskontrollerna ges ökad betydelse och högre kvalitet. Rengöringsintervallerna görs mera flexibla och anpassade till lokala förhållanden, vilket medför att det totala antalet sotningstillfällen kan bli färre per objekt. När kommunen bestämmer när sotning skall ske bör den beakta när brandskyddskontrollen skall göras, så att kontrollen blir så ändamålsenligt som möjligt.

Ytterligare ett led i målsättningen att anpassa nuvarande bestämmelser om sotningsverksamheten till lokala behov bör vara att de i RåF intagna kraven på att det i en kommun skall finnas ett eller flera sotningsdistrikt med en skorstensfejarmästare för varje distrikt inte förs in i den förordning som skall komplettera den föreslagna nya lagen.

Det står redan i dagsläget en kommun fritt att välja om sotningen skall genomföras i egen regi eller via entreprenadavtal med en privat näringsidkare. Borttagandet av kraven på distriktsindelning med en skorstensfejarmästare för varje distrikt i kommunen innebär att kommunen kan välja antalet utförare, i egen regi eller i entreprenadform, och fritt avtala med entreprenörer om hur verksamheten skall organiseras. Branschen präglas dock i dag av avtal med mycket långa avtalstider. Emellertid är även kommunala avtal om sotnings- och kontrolltjänster underställda gemenskapsrättens principer om icke-diskriminering, likabehandling (inklusive

principen om konkurrensutsättning), öppenhet, ömsesidigt erkännande och proportionalitet.

I likhet med vad som gäller enligt RåL bör en bestämmelse intas i lagen om skydd mot olyckor att kommunen får föreskriva att avgift skall betalas för sotning och brandskyddskontroll. Härvid skall självkostnadsprincipen tillämpas, 8 kap. 3 c § kommunallagen (1991:100), och likabehandlingsprincipen beaktas, 2 kap. 2 § samma lag.

I avsnitt 9 redovisar regeringen sin uppfattning i frågor om kompetens. Till följd av detta skall någon bestämmelse av motsvarande innebörd som i 17 § RåL – att sotning och kontroll av brandskyddet skall utföras av skorstensfejarmästare eller skorstensfejare som biträder skorstensfejarmästaren – inte föras in i den nya lagen.

Möjlighet för en fastighetsägare att själv utföra sotning

En kommun får i enlighet med 17 § RåL medge att annan person än skorstensfejarmästare eller skorstensfejare får utföra sotning och kontroll av speciella anläggningar och enstaka avlägset belägna bostadshus. Dessa undantag från det kommunala ansvaret kan föras tillbaka till 1962 års brandlag och behandlades i propositionen till denna (prop. 1962:12). Med speciella anläggningar avses t.ex. stora industribyggnader där ägaren eller innehavaren har resurser för att se till att åtgärderna blir sakkunnigt utförda. Avseende enstaka belägna bostadshus framförs: "... praktiska svårigheter, som kan finnas att överallt upprätthålla sotningsmonopolet vid alla tillfällen ---". De principer som här förs fram är tillämpliga även vid tolkning av bestämmelsen i nuvarande RåL.

Teknikutvecklingen på området medför dock undan för undan effektivare och säkrare uppvärmningsanordningar. Risksituationen har således förändrats och kan bedömas fortsätta att förändras över tiden. Eldning med ved och pellets är också mindre vanlig i tät bebyggelse och byggnaders brandsäkerhet har väsentligt förbättrats. Detta medför att möjligheterna för t.ex. en enskild fastighetsägare att själv kunna få utföra eller låta annan utföra sotning bör kunna öka. Enligt regeringens uppfattning bör kommunen därför i enskilda fall kunna medge att en fastighetsägare själv utför eller låta annan utföra sotning på den egna fastigheten. Detta kan enligt regeringens mening leda till ökade inslag av konkurrens och flera företag inom sotningsverksamheten. Ansvaret för sotningen ligger dock fortfarande på kommunen. Kravet på att kommunen skall kontrollera brandskyddet skall också kvarstå, i vilket för kommunen ingår att tillse att anläggningen rengörs på ett från brandskyddssynpunkt betryggande sätt.

Ett medgivande av kommunen skall ha föregåtts av ett aktivt val från den enskilde sida. Vid prövning av om sotning kan ske på ett betryggande sätt bör kommunen beakta risksituationen, förbränningsanordningens komplexitet och den enskildes kunskap samt förutsättningarna för uppgiften. Kommunen skall försäkra sig om att sotning utförs på ett kompetent och ansvarsfullt sätt.

Den som vill sota sin egen förbränningsanordning måste skaffa sig nödvändig kunskap om rengöring och om brandskydd. Det bör åligga kommunen och den centrala myndigheten på området, Statens räddningsverk, att ha ansvar för information och utbildningsmaterial som rik-

tas till den enskilde om rengöringsbehov och -tekniker, eldningsteknik, brandrisker m.m.

Skulle det vid brandskyddskontroll eller vid tillsyn visa sig att rengöring inte skett på ett betryggande sätt bör kommunen inte vidare medge att den enskilde fastighetsägaren utför sotningen.

Imkanaler

En imkanal är en del av det ventilationssystem som betjänar ett kök. I samband med matlagning avgår fettpartiklar som tillsammans med damm i inomhusluften avsätts i imkanalen. Imkanaler omfattas enligt gällande regler av kraven på sotning och brandskyddskontroll.

Behovet av sotning och kontroll av imkanaler har varit föremål för särskild forskning och bedömning i olika sammanhang. Det får numera anses klarlagt att brandriskerna i samband med imkanaler i bostadskök och liknande utrymmen är mycket begränsade och att det från brandskyddssynpunkt inte är motiverat att låta regler om sotning och brandskyddskontroll i den föreslagna lagen om skydd mot olyckor omfatta dessa (jfr prop. 1999/2000:140 s. 167 f.). Regeringen anser därför att imkanalerna i bostadskök och liknande utrymmen, som t.ex. pentry eller pausrum på en arbetsplats, skall undantas från lagens krav på sotning och kontroll. Beträffande dessa imkanaler kommer det således fortsättningsvis inte att finnas någon lagstadgad skyldighet att se till att sotning och kontroll utförs. Att vissa fastigheter inte heller omfattas av den obligatoriska ventilationskontrollen förändrar inte denna bedömning; skäl saknas att låta imkanalerna omfattas av aktuella regler om det inte finns brandskyddsskäl härför.

Med imkanaler i restaurang- och storkök förhåller det sig annorlunda. De studier som gjorts rörande imkanaler i bostadskök kan inte utan vidare tillämpas på imkanaler i större kök. Beläggningarna som bildas i dessa är av en helt annan storleksordning än vad som gäller för imkanaler i bostadskök, eftersom matlagning sker i avsevärt större omfattning. Dessutom finns en större risk för antändning till följd av den matlagningsutrustning som används (i form av fritöser, större stekbord m.m.). Mot bakgrund härav är det inte möjligt att, utan att riskera att eftersätta en tillfredsställande nivå på brandskyddet, undanta imkanaler i restaurang- och storkök från reglerna om sotning och kontroll. De bör således i detta avseende även fortsättningsvis vara underkastade samma regler som eldstäder och andra förbränningsanordningar vad avser sotning och brandskyddskontroll. Det kan anmärkas att imkanaler i restauranger och storkök vanligtvis i och för sig torde vara föremål för kontroll enligt bestämmelserna i förordningen (1991:1273) om funktionskontroll av ventilationssystem. Denna funktionskontroll har dock andra syften än kontrollen av brandskyddet. Att samordna bestämmelserna framstår därför inte som lämpligt. Ändamålsenlighet talar dock för att sotning bör ske före ventilationskontroll i de fall tidpunkten för sotning sammanfaller med den obligatoriska ventilationskontrollen.

Regeringens förslag: Innebörden av begreppet räddningstjänst skall vara detsamma som i nu gällande lag. Med räddningstjänst skall således även fortsättningsvis avses de räddningsinsatser som staten eller kommunerna skall ansvara för vid olyckor och överhängande fara för olyckor för att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljön.

Till räddningstjänst skall också hänföras vissa av de räddningsinsatser som görs av de statliga räddningstjänstmyndigheterna enligt särskilda bestämmelser i lagen utan att det har inträffat någon olycka eller föreligger överhängande fara för en olycka. Staten eller en kommun skall ansvara för en räddningsinsats endast om detta är motiverat med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Få remissinstanser har yttrat sig över förslaget. *Villaägarnas riksförbund* har anfört att lagstiftningen borde kunna tillämpas även innan det uppstår någon skada.

Skälen för regeringens förslag: Gränsdragningen mellan vad som är räddningstjänst och vad som är andra åtgärder är av avgörande betydelse för bl.a. ansvarsförhållanden, såväl i förhållandet mellan stat eller kommun och enskilda som i förhållandet mellan olika myndigheter. Endast om en räddningstjänstsituation föreligger gäller de långtgående befogenheter och skyldigheter som i dag finns i t.ex. 34 och 45 §§ RåL (skyldighet för myndighet att delta i räddningsinsats och möjlighet att göra ingrepp i annans rätt). Definitionen av vad som är räddningstjänst avgränsar också verksamhet vid räddningstjänst från andra åtgärder som statliga myndigheter, kommuner och enskilda skall eller kan vidta i samband med en olycka. Gränsdragningen är av betydelse för det allmännas ekonomiska åtagande i stort och för kommunernas rätt att enligt räddningstjänstlagstiftningen få ersättning av staten för kostnader i vissa fall.

Skyldigheten för staten och kommunerna att göra räddningsinsatser är således avhängiga definitionen av vad som är räddningstjänst. Enligt den definition som nu finns i 2 § RåL, avses med räddningstjänst i lagen de räddningsinsatser som staten eller kommunerna skall svara för vid olyckshändelser och överhängande fara för olyckshändelser för att hindra och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön. För det första måste således en olyckshändelse föreligga. Med olyckshändelser avses plötsligt inträffade händelser som har medfört eller kan befaras medföra skada (prop. 1985/86:170 s. 62 f.). Dit räknas händelser som beror på företeelser i naturen eller som inträffar utan människors handlande. Som olyckshändelser räknas också händelser som beror på människors handlande eller underlåtenhet att handla. Detta gäller oberoende om handlingen eller underlåtenheten är uppsåtlig eller ej. Kravet på att det skall vara fråga om en plötsligt inträffad händelse innebär att långsamma eller ständigt pågående skeenden inte räknas som olyckshändelser. Sådana skeenden kan emellertid orsaka något som inträffar plötsligt och som medför skada, t.ex. att en sättningsskadad byggnad rasar eller att en erosion förorsakar ett jordskred. Sådana händelser kan enligt förarbetena till RåL givetvis betraktas som olyckor. Om olyckshändelsen inte

redan har inträffat måste det föreligga en överhängande fara för att den inträffar. Detta begrepp behandlades av försvarsutskottet i dess utlåtande över propositionen med förslag till RåL (FöU 1986/87:2). Utskottet anförde då bl.a.: ”Att en fara för olyckshändelse är överhängande innebär enligt utskottets mening både hög risk för att olyckshändelsen inträffar och stor sannolikhet för att den inträffar nära i tiden.” Ett allmänt ansvar för att räddningsingripanden kommer till stånd i alla de fall då det föreligger fara för olyckshändelser skulle enligt förarbetena till RåL föra alltför långt. Det skulle bl.a. lägga ett alltför stort och svåröverblickbart ansvar på den enskilda kommunen för planering, organisation och information (se prop. 1985/68:170 s. 22 f.). Detta är alltjämt regeringens uppfattning.

När det gäller fjäll-, flyg- och sjöräddningstjänst samt efterforskning av försvunna personer i vissa fall skall insatser i form av bl.a. efterforskning, undsättning och sjuktransporter från fartyg vidtas även om det inte inträffat någon olycka eller föreligger överhängande fara för någon sådan. Även sådana insatser är att anse som räddningstjänst enligt 2 § RåL.

Skyldigheten för samhällets organ att ingripa måste vara begränsad för att inte äventyra effektiviteten hos räddningstjänstorganisationen. För att en insats med anledning av en olycka eller överhängande fara för en sådan skall företas måste det vara angeläget att så sker. Skyldighet att ingripa föreligger enligt 2 § RåL endast om det med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt är påkallat att staten eller kommun svarar för insatsen. Var och en av dessa förutsättningar måste föreligga för att staten eller en kommun skall vara skyldig att ingripa. Syftet är, liksom tidigare konstaterats (avsnitt 6.1.1), således inte att befria den enskilde från ansvar och kostnader för ingripanden och i stället föra över ansvar och kostnader till det allmänna. Lagens syfte är att det allmänna skall hålla en organisation som kan gripa in när den enskilde inte själv eller med anlitan av någon annan kan klara av en olyckssituation. Det allmänna skall ingripa när det framstår som rimligt att detta svarar för de åtgärder som behövs för att avvärja eller begränsa en skada (prop. 1985/86:170 s. 63).

Åtgärder som vidtas i samband med en räddningsinsats men där de ovan angivna förutsättningarna inte är uppfyllda kan inte betraktas som räddningstjänst. Det har visserligen förekommit att begreppet räddningstjänst tolkats alltför extensivt. Regeringen anser dock att begreppet i sig är så pass tydligt och klart att skäl för att företa några ändringar i sak rörande detta inte föreligger. Det finns emellertid skäl att påpeka att den gällande definitionen innebär att ett antal tämligen snäva förutsättningar måste vara uppfyllda för att en räddningstjänstsituation skall anses föreligga. Med hänsyn till räddningstjänstbegreppets betydelse för ansvarsfördelningen mellan olika samhällsorgan samt mellan samhällsorganen och enskilda, de ekonomiska konsekvenserna för det allmänna och de långtgående befogenheter som är förknippade med begreppet är det av stor vikt att de myndigheter som enligt lagen har att företa ingripanden gör en omsorgsfull bedömning beträffande vilka åtgärder som faller inom ramen för räddningstjänst och vilka som inte gör det.

Regeringens förslag: En räddningsinsats är avslutad när den som leder insatsen (räddningsledaren) fattar beslut om detta. Beslutet skall redovisas i skriftlig form.

Räddningsledaren skall om det är möjligt underrätta ägaren eller nyttjanderättshavaren till den egendom som räddningsinsatsen har avsett om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning. Vid statlig räddningstjänst skall underrättelse ske till ägaren eller nyttjanderättshavaren till den egendom som berörts av räddningsinsatsen. Behövs bevakning med hänsyn till risken för nya olyckor men kommer bevakningen inte till stånd får räddningsledaren utföra bevakningen på ägarens eller nyttjanderättshavarens bekostnad.

Lagen skall innehålla en skyldighet för kommunerna att se till att en olycka som föranlett en räddningsinsats undersöks för att i skälig omfattning klarlägga orsakerna till olyckan, olycksförloppet och hur insatsen har genomförts.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser att det är bra att det tas in en tydlig bestämmelse om att den som leder en räddningsinsats skall fatta beslut om när insatsen avslutats och *Sveriges försäkringsförbund* ser med tillfredsställelse att kommunerna skall vara skyldiga att dokumentera när insatsen upphör. *Laxå kommun* menar att krav beträffande dokumentation bör gälla även för tid då räddningstjänst påbörjats och upphört. Många remissinstanser är positiva till utredningens förslag om undersökning av olyckor. Den kritik som framförts rör huvudsakligen frågan om kommunerna har de resurser i form av kompetens, tid och ekonomi som krävs. Vissa kommuner anser att kommunernas skyldighet att själva klargöra hur insatserna har genomförts medför trovärdighetsproblem. *Österåkers kommun (Södra Roslagens Brandförsvarsförbund)* har anfört att det närmare bör klargöras hur undersökningarna skall utföras inom de områden där även andra aktörer utför liknande utredningar.

Skälen för regeringens förslag: En räddningsinsats pågår i dag så länge som förutsättningarna för räddningstjänst föreligger enligt 2 § RÅL. En räddningsinsats skall anses avslutad när riskerna för ytterligare skador inte kan motverkas genom fortsatta räddningsåtgärder eller när risken för ytterligare skador är så obetydlig att det inte är motiverat att fortsätta räddningsarbetet (prop. 1985/86:170 s. 91). Det är räddningsledaren som beslutar när en räddningsinsats är avslutad. Efter detta är det i princip den enskildes ansvar att vidta åtgärder för att bl.a. bevaka och ta hand om skadad egendom.

Utredningen har framhållit vikten av att det klart framgår när en räddningsinsats bedöms vara avslutad. För att ansvarsförhållandena skall bli tydliga har utredningen föreslagit att räddningsledaren skall dokumentera när en räddningsinsats bedöms ha upphört. Regeringen delar utredningens bedömning. Frågan om när en räddningsinsats skall anses avslutad har betydelse dels för den enskilde, dels för andra myndigheter som i olika sammanhang kan ha ansvar för att åtgärder vidtas efter en räddningsinsats. Av lagen bör således framgå att en räddningsinsats är avslu-

tad när den som leder insatsen (räddningsledaren) fattar beslut om detta. Beslutet skall redovisas i skriftlig form. Syftet är att det skall bli tydligt vilka åtgärder som vidtagits inom ramen för räddningsinsatsen och vilka åtgärder som därefter utförts. Vidare bör av lagen framgå att han eller hon, om det är möjligt, skall underrätta ägaren eller nyttjanderättshavaren till den egendom som räddningsinsatsen har avsett om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning. Vid statlig räddningstjänst skall detta gälla den egendom som berörts av räddningsinsatsen. Behövs bevakning med hänsyn till risken för nya olyckor men kommer bevakningen inte till stånd får räddningsledaren utföra bevakningen på ägarens eller nyttjanderättshavarens bekostnad.

Genom uppföljning och utvärdering av en räddningsinsats kan dess effektivitet bedömas. En uppföljning och utvärdering har också betydelse för viktiga bedömningar i andra avseenden, t.ex. om ekonomiska resurser har satsats och använts på rätt sätt och vilka förebyggande åtgärder som behöver vidtas. I likhet med utredningen och ett stort antal remissinstanser anser regeringen att kommunerna, liksom de statliga myndigheterna som har ansvar för räddningstjänst, bör se till så att en olycka som föranlett en räddningsinsats blir undersökt. Undersökningen skall i skälig omfattning klarlägga orsakerna till olyckan, olycksförloppet och hur insatsen har genomförts. Vissa kommuner gör redan i dag, på frivillig väg, sådana undersökningar. I lagen bör intas en bestämmelse om att detta fortsättningsvis skall bli en skyldighet för kommunerna. Såsom framgått ovan kommer undersökningarna att utgöra en del av den interna kvalitetssäkringen hos kommunerna. Dyliga undersökningar får därmed även betydelse för metodutveckling och planering inför framtida räddningsinsatser. De får också betydelse för utformningen av de mål som skall anges i de kommunala handlingsprogrammen och den riskinventering som där skall göras. Vidare kommer de att utgöra en del av det underlag som de statliga tillsynsmyndigheterna kommer att utgå från för att bedöma om kommunerna lever upp till de mål som anges i lag och i handlingsprogram.

Några remissinsatser har påpekat att skyldigheten att utföra de här diskuterade undersökningarna kan upplevas som betungande för vissa kommuner och att alla kommuner kanske inte har de resurser som krävs. Österåkers kommun (Södra Roslagens Brandförsvarsförbund) har anfört att det närmare bör klargöras hur undersökningarna skall utföras inom de områden där även andra aktörer utför liknande utredningar. En undersökning behöver emellertid, normalt sett, inte vara särskilt komplicerad. Insatsen skall dokumenteras och analyseras utifrån hur komplex den har varit. De resurser som avsätts för att genomföra undersökningen skall vidare vara rimliga. Om undersökning av en olycka kommer till stånd genom polisens försorg i samband med en brottsutredning eller av Statens haverikommission eller särskilt angiven myndighet med stöd av lagen (1990:712) om undersökning av olyckor skall, i den mån kommunen har möjlighet att ta del av denna undersökning, kommunens undersökning anpassas härtill.

Regeringens förslag: Tillsynen på lokal, regional och central nivå skall även fortsättningsvis utövas av kommunen, länsstyrelsen och Statens räddningsverk.

En kommun skall även genom rådgivning, information och på annat sätt underlätta för den enskilde att fullgöra de krav som lagen ställer.

Länsstyrelsen skall stödja kommunerna genom rådgivning och information.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen är dock av uppfattningen att själva tillsynsverksamheten i sig bör ha en bredare funktion och inkludera rådgivning, information, utvärdering och uppföljning. Vidare anser utredningen att de statliga tillsynsmyndigheterna inte skall ha tillgång till sanktioner såsom t.ex. föreläggande, förbud och vite.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser instämmer i huvudsak i eller har inget att erinra mot de förslag som utredningen redovisar. Ett antal länsstyrelser anser dock att den förändring av tillsynsverksamhetens inriktning som målstyrningen kommer att innebära ställer krav på ökade resurser hos länsstyrelserna.

Riksdagens ombudsmän (JO) påpekar att utredningens uppfattning om tillsynens omfattning delvis är oförenlig med direktiven för Tillsynsutredningen och med Tillsynsutredningens resultat (Statlig tillsyn – Granskning på medborgarnas uppdrag, SOU 2002:14). JO förordar att en samsyn eftersträvas. JO pekar vidare på att utredningen i regleringen för de statliga tillsynsmyndigheterna tagit bort sedvanliga tillsynsbefogenheter, t.ex. rätten att få tillträde till anläggningar och meddela föreläggen och förbud och anser att frågan om de statliga tillsynsorganens möjlighet att utöva direkt tillsyn över den enskilde bör övervägas vidare. *Statskontoret* menar att tillsynsbegreppet är för brett och att begreppet så långt som möjligt bör avgränsas till kontroll. Även *Statens räddningsverk* pekar på att det inte är givet hur avgränsningen mellan rådgivande verksamhet och tillsyn skall dras. *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* och *Jönköpings kommun* menar att det skall finnas effektiva möjligheter för staten att ingripa mot eller påverka en kommun om så skulle behövas.

Skälen för regeringens förslag: Såsom regeringen tidigare anfört (avsnitt 5.1) ställer modellen med nationella mål som statligt styrmedel höga krav på en utvecklad och väl fungerande tillsynsfunktion. Utredningen har också framhållit att tillsynsverksamheten är av avgörande betydelse för att möjliggöra en styrning av verksamheten i ett sådant system. Enligt utredningen bör tillsynsverksamheten ha en bredare funktion än vad som i dag är fallet. Tillsynen bör, menar utredningen, inriktas mot kontroll, råd och information (beträffande kommunens tillsyn mot den enskilde) och uppföljning, utvärdering, råd och stöd (beträffande länsstyrelsens tillsyn mot kommunerna). Flera remissinstanser ifrågasätter emellertid om inte utredningen använder begreppet tillsyn i alltför vidsträckt bemärkelse. Tillsynsutredningen konstaterade i betänkandet Statlig tillsyn – Granskning på medborgarnas uppdrag (SOU 2002:14, s. 152 f) att det blir förvillande om ordet tillsyn används alltför extensivt och att t.ex.

begreppen rådgivning, information eller utvecklingsstöd bör användas i stället om det är dessa former av insatser som avses.

Tillsynens innehåll och former på området skiljer sig väsentligen åt beroende på om den riktar sig mot enskilda eller mot kommun eller myndighet. Enligt regeringens uppfattning är emellertid – oavsett vem tillsynen riktar sig mot – rådgivning, stöd och information väsentliga medel för att se till att lagstiftningens syften uppnås. I praktiken kan det vara svårt att i det enskilda fallet skilja dessa verksamheter från själva kontrollfunktionen. Inom tillsynsverksamheten måste ju t.ex. information utbytas och en framåtsyftande dialog föras mellan parterna. Ren rådgivning kan å andra sidan falla utanför tillsynen. Regeringen anser att det för tydlighets skull är lämpligt att inte låta insatser som rådgivning, information och stöd innefattas i den föreslagna lagens definition av begreppet tillsyn utan i stället reglera dem särskilt.

Den kommunala tillsynen skall alltså riktas mot den enskilde och utövas som en kontroll av att denne uppfyller de skyldigheter som framgår av lagstiftningen och därtill kopplade föreskrifter. När det gäller den tillsyn som i dag utövas genom brandsyn, skall denna i fortsättningen i första hand utövas genom en granskning av ägarens – eller i vissa fall verksamhetsutövarens – dokumentation över brandskyddet. Vid behov kan tillsynen även utföras genom besök på platsen (se vidare avsnitt 6.1.2). För att kunna fullgöra sina uppgifter som tillsynsmyndighet bör kommunerna även framdeles ha tillgång till de styrmedel som i dag finns reglerade i RÅL, d.v.s. rätt att meddela förelägganden och förbud och rätt att i samband därmed sätta ut vite m.m. Besluten får överklagas hos länsstyrelsen, vars beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol (d.v.s. hos länsrätten). För att den enskilde skall kunna ta sitt ansvar och skydda sig, sin egendom och miljön är det nödvändigt att denne kan få stöd från kommunen. Sådant stöd kan ges i form av råd, information och andra liknande åtgärder. Dessa uppgifter faller dock, som tidigare påpekats, utanför själva tillsynsfunktionen.

I fråga om den tillsyn som kommunen skall utöva mot ägare eller utövare av verksamhet vid sådana anläggningar som omfattas av 2 kap. 4 § den föreslagna lagen bör pekas på att det vid sidan om kommunens tillsynsplikt enligt lagen om skydd mot olyckor finns bestämmelser i annan lagstiftning om tillsyn över vissa sådana anläggningar. Bland annat kan nämnas länsstyrelsens tillsynsansvar för förebyggande åtgärder enligt lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor och kommunens tillsynsansvar enligt miljöbalken. I likhet med utredningen anser regeringen att det i möjligaste mån bör ske en samordning av tillsynen enligt de olika regelverken.

Länsstyrelsernas tillsyn över kommunernas verksamhet skall nu inriktas mot att bedöma om kommunerna lever upp till de nationella mål och de verksamhetsmål som framgår av lag och som satts upp i handlingsprogrammen. Kommunerna skall genom egenkontroll följa upp och utvärdera den egna verksamheten; länsstyrelserna har därefter att granska denna uppföljning och se till att en utvärdering görs. Den statliga tillsynen kommer därmed ofrånkomligen att innehålla visst mått av uppföljning och utvärdering. Samtidigt är det viktigt att från tillsynen tydligt separera sådana bedömningar som inte har sin grund i direkta lagkrav. Länsstyrelsernas tillsyn skall bl.a. syfta till att en likvärdig utveckling

och likvärdiga förhållanden i hela landet – med beaktande av de lokala förhållandena – uppnås. Den skall vidare avse resultatet av den kommunala verksamheten och inte metoderna för att uppnå resultatet (jfr bl.a. prop. 1991/92:150 s. 91 och prop. 1994/95:100, bil. 8 s. 31). Tillsynsverksamheten skall ha sin utgångspunkt i statens övergripande ansvar för den nationella politikens genomförande men måste också bedrivas med respekt för den kommunala självstyrelsen. Kommunernas handlingsprogram skall utgöra ett av de underlag som tillsynen skall baseras på (se ovan avsnitt 5.1.3). För att bl.a. kunna bedöma om de nationella målen är uppfyllda skall länsstyrelserna kunna få stöd från Statens räddningsverk. Vidare finns en rad speciella skyldigheter i lagen som givetvis skall ingå i tillsynen. Länsstyrelsen skall även, vid sidan av tillsynsfunktionen, ha i uppgift att stödja kommunerna i deras verksamhet genom att lämna råd och information.

Statens räddningsverk skall också i framtiden ha centralt tillsynsansvar över efterlevnaden av lagen. Tillsynen över kommunernas skyldigheter skall i första hand utövas genom en kontroll av länsstyrelsernas tillsynsansvar. Räddningsverket skall även lämna länsstyrelserna tillsynsvägledning, t.ex. i form av resurstöd, samt bistå med kompetensutveckling av länsstyrelsernas tillsynspersonal. Verkets roll i dessa avseenden förändras således inte genom den nya räddningstjänstlagstiftningen. Målstyrningen och den minskade detaljregleringen ställer emellertid ökade krav på Räddningsverket. Genom föreskrifter och allmänna råd riktade såväl till enskilda som till kommuner och landsting samt genom tillsynsverksamhet skall verket tydliggöra och konkretisera lagstiftningens intentioner. Det kommer också att ställas ökade krav på att Räddningsverket skall kunna stödja länsstyrelserna i deras tillsynsverksamhet.

När det gäller statlig räddningstjänst bör, liksom i dag, regeringen ges bemyndigande att besluta om vilken myndighet som skall utöva den centrala tillsynen.

Utredningen har anfört att det inte är tänkt att staten i sin tillsyn skall använda sanktioner mot kommunerna. Juridiska fakulteten vid Lunds universitet och Jönköpings kommun menar däremot att det bör finnas effektiva möjligheter för staten att ingripa mot eller påverka en kommun om så skulle behövas. Regeringen delar emellertid utredningens uppfattning. Några sanktioner skall inte vidtas mot kommunerna när det gäller de skyldigheter som varje kommun har enligt lagen om skydd mot olyckor i sin egenskap av kommun. I likhet med vad som anförts i förarbetena till nu gällande räddningstjänstlag (prop. 1985/86:170) anser regeringen att man kan utgå från att kommunerna vill och kan organisera en effektiv räddningstjänst och ett effektivt förebyggande arbete.

JO har framhållit att frågan om t.ex. den regionala tillsynsmyndigheten skall ha befogenhet att i sin tillsynsverksamhet ingripa mot enskilda om den kommunala tillsynen i något fall inte sköts borde övervägas vidare. I utredningens förslag till reglering av den statliga tillsynsverksamheten har nämligen sådana styrmedel som möjligheten att meddela förelägganden och förbud, besluta om vite m.m. tagits bort. Åtgärder av denna typ kan framförallt bli aktuella då en statlig tillsynsmyndighet vid sin tillsyn över en kommun upptäcker att kommunen underlåtit att vidta åtgärder mot en enskild som inte fullgjort sina skyldigheter på räddningstjänstområdet. En sådan fråga måste naturligtvis som huvudregel kunna lösas ge-

nom en dialog mellan den statliga tillsynsmyndigheten och den berörda kommunen. Så sker också i dag. Skulle någon lösning inte kunna nås menar emellertid regeringen att en statlig tillsynsmyndighet bör ha en möjlighet att ingripa mot den enskilde. Dessa befogenheter bör givetvis endast användas i undantagsfall.

Den förändrade inriktningen på framförallt den statliga men även på den kommunala tillsynen ställer, som utredningen påpekat, ökade krav på kompetens hos tillsynsmyndigheterna. Speciellt länsstyrelsernas roll måste utvecklas och stärkas. Det blir även, som utredningen framhållit, allt nödvändigare att en samverkan mellan länen sker.

7 Geografisk avgränsning mellan statens och kommunernas skyldigheter

Regeringens förslag: Vid räddningstjänst i samband med flyghaverier samt vid sjöräddningstjänst och miljöräddningstjänst till sjöss skall de statliga räddningstjänstmyndigheternas ansvar även i fortsättningen omfatta olyckor till havs, i kustvattnen (utom hamnområden) och i de tre största sjöarna (Vänern, Vättern och Mälaren). Kommunernas ansvar skall (förutom landområden) omfatta räddningsinsatser i vattendrag, kanaler, hamnar samt i andra insjöar än de tre största.

Den statliga flygräddningstjänsten skall även ansvara för de insatser mot skador som behövs, när ett luftfartyg är nödställt eller när fara hotar lufttrafiken samt ansvara för efterforskning av luftfartyg som saknas. För denna verksamhet finns ingen geografisk begränsning till vissa delar av landet.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Kustbevakningen*, *Sjöfartsverket* och *Sveriges fartygsbefälsförening* anser att när en statlig myndighet har påbörjat en räddningsinsats till sjöss, så skall denna myndighet även ha ansvaret för att föra in det skadade fartyget i hamn. Sveriges fartygsbefälsförening finner det oroande, att räddningsledaren skulle kunna ta det operationella ansvaret för fartyget vid en räddningsinsats. *Göteborgs kommun (Räddningstjänsten Storgöteborg)* är av uppfattningen att kommunal räddningstjänst kan föreligga parallellt i tiden med statlig räddningstjänst vid händelser då nödställt luftfartyg håller på att landa på kommunal mark.

Länsstyrelsen i Örebro län och *Laxå kommun* menar att räddningsinsatser på sjön Hjälmararen bör omfattas av statlig räddningstjänst.

Skälen för regeringens förslag: Vid räddningstjänst i samband med flyghaverier samt vid sjöräddningstjänst och miljöräddningstjänst till sjöss omfattar de statliga räddningstjänstmyndigheternas ansvar i dag i princip räddningstjänst vid olyckshändelser till havs, i kustvattnen (utom hamnområden) och i de tre största sjöarna (Vänern, Vättern och Mälaren). Kommunernas ansvar för motsvarande typ av räddningstjänst omfattar (förutom landområden) räddningsinsatser i vattendrag, kanaler, andra insjöar än de tre största samt i hamnområden (jfr 6, 26, 27 och 27b §§ RåL). Den nuvarande geografiska gränsen för statens respektive

kommunernas ansvarsområden har bestämts med utgångspunkt från att kommunerna får anses ha de bästa förutsättningarna för att leda och utföra räddningsinsatser då det gäller olyckor som inträffar i hamnar, mindre sjöar och vattendrag. (prop. 1985/86:170 s 76 ff., SOU 1983:77 s. 324 och SOU 1998:13 s. 184). Vid olyckor till havs, i kustvattnen och i de större sjöarna har kommunernas praktiska möjligheter att ingripa ansetts mer begränsade, varför staten i stället fått ansvaret. Utredningen har inte föreslagit någon förändring av de nu gällande reglerna på området. Om ett fartyg i samband med en statlig räddningsinsats förs in på en kommuns geografiskt avgränsade ansvarsområde så skall enligt utredningens mening ansvaret för räddningsinsatsen övergå från det ifrågavarande statliga räddningstjänstorganet till den kommunala räddningstjänsten.

Kustbevakningen, Sjöfartsverket och Sveriges fartygsbefälsförening delar inte utredningens mening. De anser att ansvaret för en inledd räddningsinsats till sjöss skall ligga kvar på den myndighet som påbörjat insatsen, ända till dess den behörige räddningsledaren beslutat att avsluta insatsen. Som ovan nämnts har kommunerna i allmänhet bra resurser för räddningsinsatser i hamnområden. Om ett fartyg ligger vid kaj eller i närheten av en sådan kan t.ex. brandbekämpning ofta ske från land. Av vikt i sammanhanget måste vidare vara vem som bäst kan bedöma lämpligheten av att ett skadat eller nödställt fartyg förs in i en viss hamn. Enligt regeringens uppfattning måste kommunerna anses vara de som är bäst skickade att göra bedömningar i dessa fall. Den kommunala räddningstjänstpersonalen har god kännedom om de risker som finns i en viss hamn och om den verksamhet som bedrivs där. Den statliga räddningstjänstmyndigheten är dessutom ofta hänvisad till att använda sig av andra myndigheters resurser, och inte minst kommunala sådana för räddningsinsatser. Slutligen kan anföras att likartade regler om ansvarsfördelning i princip bör gälla för alla typer av räddningsinsatser som är av sådan art, att det objekt mot vilket insatserna skall vidtas förflyttar sig över geografiska ansvarsområden, och flera ansvariga myndigheter är inblandade. Att, som ovan angivna remissinstanser föreslår, låta den myndighet som påbörjat insatsen ha ansvaret ända fram till dess att den avslutats kan inte allmänt sägas vara lämpligt i samtliga fall. Mot bakgrund av vad som nu sagts anser regeringen, i likhet med utredningen, att det inte finns anledning att ändra reglerna på området.

I detta sammanhang bör dock påpekas att Europaparlamentet och rådet antagit direktiv 2002/59/EG av den 27 juni 2002 om inrättande av ett övervaknings- och informationssystem för sjötrafik i gemenskapen och om upphävande av rådets direktiv 93/75/EEG. Av artikel 20 i direktivet framgår att medlemsstaterna efter samråd med berörda parter och med beaktande av relevanta riktlinjer från IMO skall utarbeta planer för att i farvatten inom sina jurisdiktionsområden ta emot fartyg i nöd. Av direktivet framgår vidare att bristen på tillgängliga skyddade platser kan få svåra konsekvenser vid en olycka till sjöss. Medlemsstaterna bör därför upprätta planer för att vid behov på bästa sätt kunna ta emot fartyg som befinner sig i sjönöd i sina hamnar eller på någon annan skyddad plats. Om det är nödvändigt och genomförbart, bör planerna även omfatta tillhandahållandet av fullgoda resurser för assistans, räddning och bekämpning av föroreningar. Enligt direktivet skall bestämmelsen vara införlivad i svensk lagstiftning senast den 5 februari 2004. Transportrådet beslutade

den 6 december 2002 dock att medlemsstaterna redan den 1 juli 2003 skall ha identifierat planer för att ta emot fartyg i nöd. I övrigt gäller för direktivet de tidpunkter som anges i detta. Kommissionen inrättade den 31 januari 2003 mot bakgrund av rådets slutsatser en särskild expertgrupp med uppgift att stödja medlemsstaterna i deras arbete med att upprätta föreskrivna planer. Arbetet med att identifiera planer för fartyg i nöd är det första steget i arbetet med att genomföra direktivet i den svenska lagstiftningen.

När det gäller ansvaret för räddningsinsatser vid ett flyghaveri har utredningen påpekat att så länge flygplanet befinner sig i luften och haveriplats inte är identifierad så är det den statliga flygräddningsledaren som har ansvaret för eventuella åtgärder. Göteborgs kommun (Räddningstjänsten Storgöteborg) delar inte utredningens uppfattning utan anser att statlig och kommunal räddningstjänst kan föreligga parallellt i tiden då ett nödställt luftfartyg håller på att ta mark på kommunens ansvarsområde. Flyghaverier på land är, enligt nuvarande regler, kommunernas ansvar. Enligt 26 § RÄL skall emellertid den statliga flygräddningstjänsten svara för förebyggande räddningsinsatser mot skador, när ett luftfartyg är nödställt eller när fara hotar lufttrafiken samt för efterforskning av luftfartyg som saknas. För dessa verksamheter finns ingen geografisk begränsning till vissa delar av landet. Såsom utredningen uttalat är det alltså den statliga flygräddningsledaren som har ansvaret för eventuella åtgärder så länge som ett nödställt flygplan befinner sig i luften och haveriplatsen inte är identifierad. Detta följer även av bestämmelsen i 6 § RÄL (3 kap. 7 § i den föreslagna lagen), enligt vilken varje kommun skall svara för räddningstjänsten inom kommunen, om det inte är fråga om fall där den statliga räddningstjänsten har ansvaret.

För att arbetet vid nu diskuterade räddningsinsatser – både då det gäller räddningstjänst till sjöss och flyghaverier – skall fungera måste kommunerna och de statliga myndigheter som ansvarar för räddningstjänst naturligtvis samarbeta med varandra. Att så skall ske är i dag föreskrivet i 5 § RÄL och en bestämmelse av detta innehåll föreslås även intas i den nya lagen. Detta gäller självfallet bl.a. i en situation då fråga uppkommer om att föra in ett nödställt eller skadat fartyg i hamn. När det gäller den statliga flygräddningstjänsten bör givetvis denna så långt som möjligt bedrivas på ett sådant sätt att kommunen, när flygplanet väl tagit mark, kan utföra de räddningsinsatser som kommunen ansvarar för så effektivt som möjligt. Även när det gäller arbetet med räddningsinsatser på sjön Hjälmaran, som ett par remissinstanser tagit upp, är det viktigt att ansvariga myndigheter samarbetar med varandra. Regeringen finner inte nu skäl att ändra ansvarsförhållandena när det gäller denna sjö.

8 Vissa frågor om ledning

Regeringens förslag: Regeringen föreslår ingen förändring i sak när det gäller ansvaret för ledningen av räddningsinsatser.

Vid omfattande räddningsinsatser får regeringen föreskriva eller i särskilt fall besluta att en länsstyrelse eller någon annan statlig myndighet får ta över ansvaret för räddningstjänsten i en eller flera kommuner.

<p>Berör en räddningsinsats mer än en kommuns område, skall länsstyrelsen eller länsstyrelserna bestämma vem som skall leda insatsen, om inte räddningsledarna från de berörda kommunerna själva har bestämt det.</p>

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flera remissinsatser anser att utredningen har tydliggjort räddningschefens och räddningsledarens befogenheter. Flera delar också uppfattningen att länsstyrelsernas uppgift inte primärt bör vara att ta över kommunernas räddningstjänstverksamhet vid omfattande insatser och att det nuvarande kravet på att länsstyrelserna *skall* överta ansvaret bör ersättas med ansvaret *får* övertas.

Haninge kommun uppger att det numera i praktiken inte endast är räddningschef och räddningsledare som agerar ledning och att ett ledningssystem inom modern räddningstjänstverksamhet kan innehålla tre eller fyra ledningsnivåer. Enligt kommunen finns det behov att tilldela olika roller i systemet olika befogenheter. *Göteborgs kommun* anser att räddningschefen behöver kunna vidaredelegera rätten att utse räddningsledare. Vissa remissinstanser har efterlyst ett förtydligande av räddningschefens roll då organisationen för räddningstjänst ingår som en avdelning inom en förvaltning med en annan chef som förvaltningschef.

Skälen för regeringens förslag

Ledningen av räddningsinsatser

I förarbetena till RåL framhölls att en enkel och fast ledningsorganisation är nödvändig för att en räddningsinsats skall bli effektiv (prop. 1985/86:170 s. 43). Detta gäller fortfarande. Då en olycka inträffar eller då en överhängande fara för olycka föreligger får det inte råda någon tvekan om vem som skall leda räddningsinsatsen. Även fortsättningsvis skall varje räddningsinsats, kommunal som statlig, ledas av en räddningsledare. Räddningsledaren skall liksom i dag ha långtgående befogenheter för att han eller hon på det mest effektiva sättet skall kunna genomföra en räddningsinsats. Räddningsledaren skall t.ex., om förutsättningar föreligger, kunna anmoda en person att fullgöra tjänsteplikt eller besluta om ingrepp i annans rätt. *Haninge kommun* har anfört att det vid en omfattande räddningsinsats inte är rimligt att räddningsledaren personligen skall fatta alla beslut om ingrepp i annans rätt och att det finns behov av att tilldela olika roller i systemet olika befogenheter. Som ovan konstaterats krävs emellertid en enkel och fast ledningsorganisation i denna typ av verksamhet. Beslutordningen på en olycksplats skall vara klar redan från början och det får inte råda någon som helst osäkerhet om vem som har att fatta besluten. Om de mycket ingripande befogenheter som räddningsledaren har skulle fördelas på fler personer i organisationen skulle detta kunna leda till osäkerhet om vem som egentligen har ansvar för vad. Ett sådant system är således inte lämpligt.

Vid statlig räddningstjänst skall räddningsledaren utses av den myndighet som ansvarar för räddningstjänsten. När det är fråga om kommunal räddningstjänst skall räddningschefen vara räddningsledare. Räddningschefen skall också se till att verksamheten är ändamålsenligt ord-

nad. Räddningschefen kan utse en annan person att vara räddningsledare, men behåller då det övergripande ansvaret för verksamheten. Den utsedde räddningsledaren måste rätta sig efter de instruktioner och anvisningar som räddningschefen ger. Räddningschefen kan t.ex. i samband med att räddningsledaren får sitt uppdrag begränsa dennes befogenheter. Om räddningsledaren inte rättar sig efter givna instruktioner kan uppdraget återkallas. Pågår flera räddningsinsatser samtidigt har räddningschefen det övergripande ansvaret för alla insatserna. Räddningschefen måste då bl.a. besluta om en ändamålsenlig fördelning av resurserna.

Vissa remissinstanser har efterlyst ett förtydligande av räddningschefens roll då organisationen för räddningstjänst ingår som en avdelning inom en förvaltning med en annan chef som förvaltningschef. Som framgått ovan är de befogenheter som räddningschefen har i egenskap av ledare för en räddningsinsats exklusiva för räddningsledarfunktionen och kan givetvis inte utövas av annan förvaltningschef. Då det gäller räddningschefens övriga uppgifter – att se till så att räddningstjänsten är ändamålsenligt ordnad – utövas dessa under de mål som finns i lag och i de kommunala handlingsprogrammen. Beröring med annan förvaltningschefs ansvarsområde och uppgifter kan naturligtvis förekomma. Hur arbetsuppgifterna då rent praktiskt skall fördelas och lösas är något som varje kommun själv måste bestämma.

Ledningsansvaret vid stora olyckor

Enligt nu gällande bestämmelser i Räl och Räf skall länsstyrelsen, då det fordras omfattande räddningsinsatser i kommunal räddningstjänst, ta över ansvaret för räddningstjänsten i de kommuner som berörs av insatserna. Om räddningsinsatserna även innefattar statlig räddningstjänst skall länsstyrelsen svara för att räddningsinsatserna samordnas. Enligt Räl kan regeringen även utse annan statlig myndighet än länsstyrelsen att ta över ansvaret för omfattande räddningsinsatser. Utredningen har föreslagit att bemyndigandet i lagen om att regeringen vid omfattande räddningsinsatser får bestämma att en länsstyrelse eller annan statlig myndighet skall ta över ansvaret för räddningstjänsten skall ersättas med att ansvaret får övertas. Detta eftersom länsstyrelsernas uppgift, enligt utredningens mening, i första hand bör vara att bidra med olika åtgärder och även utföra olika uppgifter samtidigt som räddningstjänsten i kommunen i dess helhet leds av räddningschefen och den enskilda räddningsinsatsen leds av en kommunal räddningsledare.

De allra flesta remissinstanser som yttrat sig över frågan har varit positiva till utredningens förslag. Även regeringen anser att länsstyrelsen eller annan statlig myndighet inte skall vara skyldig att ta över ansvaret för kommunal räddningstjänst i dylika situationer. Länsstyrelsen kan bistå berörda kommuner med t.ex. ledningsstöd och informationsinsatser utan att ett formellt övertagande behöver ske. Möjligheten att ta över ansvaret för räddningstjänsten måste dock fortfarande finnas. Den direkta ledningen av pågående insatser bör liksom hittills alltid utövas av någon som har erforderlig kompetens för att vara räddningsledare i kommunal räddningstjänst. Om länsstyrelsen tagit över ansvaret för räddningstjänsten ankommer det på länsstyrelsen att utse räddningsledare. Länsstyrelsen kan i sin övergripande ledningsroll därutöver ansvara för prioritering

och fördelning av förstärkningsresurser, stöd till räddningsledaren med ytterligare ledningsresurser i form av personal och materiel samt för att information till allmänheten och andra myndigheter ges.

I sammanhanget bör även nämnas att det i 32 § RåL finns bestämmelser om när en räddningsinsats berör mer än en kommuns område inom samma län och det därmed finns flera räddningsledare. Tvekan kan då uppkomma vem som skall vara räddningsledare för insatsen. Enligt paragrafen så skall länsstyrelsen bestämma vem av räddningsledarna som skall leda insatsen om inte räddningsledarna själva har bestämt det. En bestämmelse av motsvarande innehåll föreslås också i lagen om skydd mot olyckor. Bestämmelsen bör dessutom utvidgas något, så att den även reglerar situationen när en räddningsinsats berör flera län.

9 Kompetensfrågor

Regeringens förslag: Den personal som för kommunens räkning har att utföra förebyggande verksamhet, att planera, leda, genomföra och följa upp räddningsinsatser samt utöva tillsyn skall genom utbildning och erfarenhet ha den kompetens som behövs.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Många remissinstanser är positiva till utredningens förslag, bl.a. ett antal *länsstyrelser* och *kommuner*, *Glesbygdverket*, *Räddningstjänstens Glesbygdsklubb* och *Svenska brandbefälets riksförbund*. *Svenska kommunalarbetsareförbundet* anser dock att det krav som i dag gäller för att få arbeta inom räddningstjänsten inte garanteras fortsättningsvis. *Sveriges Skorstensfejarmästares Riksförbund* menar att utredningen borde avstått från synpunkter vad gäller utbildningen av personalen inom sotningsväsendet och att en kommunal anpassning av utbildningsnivån inte är genomförbar beträffande denna.

Skälen för regeringens förslag: I nuvarande författningar på räddningstjänstområdet är kraven på kompetens hos den kommunala räddningstjänstpersonalen i hög grad detaljreglerade. Reglerna på detta område finns framförallt i RåF, där det bl.a. föreskrivs om särskilda kompetenskrav då det gäller räddningschef, personalen i räddningsstyrkan, brandsynerförrättare och skorstensfejarmästare. Här finns även bestämmelser om utbildning av hel- och deltidsanställd personal i en räddningsstyrka och av personalen för sotningsverksamheten. Utredningen har föreslagit att regleringen av kompetens skall begränsas för att skapa utrymme för en kontinuerlig anpassning till olika kommuners skilda behov. Därvid har utredningen bl.a. anfört att kraven på personalen måste tillåtas att variera, dels med hänsyn till de lokala förhållandena, dels med hänsyn till de förändringar i riskbilden som sker över tiden. Vidare har utredningen påpekat att den nya lagen överhuvudtaget syftar till att låta kommunerna ta ett större ansvar för räddningstjänstverksamheten inom sitt område och att detta även bör återspeglas i regleringen beträffande kompetens.

Regeringen delar de bedömningar som redovisats ovan. Kommunernas behov av kompetens varierar, bl.a. på grund av storlek, befolkningstäthet och aktuell industriell verksamhet. Dessutom skiljer sig kommunernas möjligheter att rekrytera personal för verksamhet enligt lagen åt. Kommunernas behov av kompetens kan också, på grund av förändringar i den lokala riskbilden, variera över tiden. Det nya regelsystemet på området bör därför vara mer flexibelt än det nuvarande. När det gäller den kommunala personalens kompetens bör regleringen i lag och förordning i huvudsak begränsas till generella krav. I lagen bör därvid anges att den personal som för kommunens räkning har att utföra förebyggande verksamhet, att planera, leda, genomföra och följa upp räddningsinsatser samt utöva tillsyn genom utbildning och erfarenhet skall ha den kompetens som behövs. Det blir en uppgift för tillsynsmyndigheterna att följa upp och utvärdera om den kompetens som upprätthålls i den enskilda kommunen är tillräcklig med hänsyn till de mål som lagstiftningen ställer upp. Genom detta system ges förutsättningar för en kontinuerlig anpassning av kraven på kompetens hos personalen inom räddningstjänstområdet till nya förhållanden och till olika kommuners skilda behov. I vissa fall kan dock särskilda behörighetskrav behöva uppställas. Det kan i huvudsak bli aktuellt beträffande den personal som har att ansvara för myndighetsutövning enligt lagen. Det gäller tillsynspersonalen, räddningschefen och de andra personer som skall kunna leda räddningsinsatser samt den personal som, inom ramen för sotningsverksamheten, utför brandskyddskontroll enligt 3 kap. 4 § i den föreslagna lagen. I enlighet med det bemyndigande som föreslås i 10 kap. 1 § kan regeringen överlåta på Statens räddningsverk att meddela nödvändiga föreskrifter om kraven på behörighet för sådana uppgifter.

Regeringen har tidigare efter förslag från Statens räddningsverk beslutat att införa ett nytt utbildningssystem för den kommunala räddningstjänsten (prop. 2001/02:158, bet. 2001/02:FöU10, rskr. 2001/02:261). I enlighet med två av huvuddragen i utbildningsreformen för den kommunala räddningstjänsten – att utbildningen inte skall vara knuten till en anställning i kommunen och att den skall berättiga till studiemedel – bör nuvarande krav på anställning inom sotningsverksamheten i 26 § RåF för att få genomgå kompetensutbildning tas bort. Likt vad som gäller för andra yrkesutbildningar bör i stället tillträdet till utbildning regleras genom uppställda behörighetskrav.

Statens räddningsverk har tagit fram ett förslag till reformerad sotningsutbildning. Enligt detta föreslås utbildningssystemet indelas i en grundutbildning till skorstensfejare och en vidareutbildning till skorstensfejaringenjör. Båda utbildningarna föreslås berättiga till studiemedel. Regeringen avser att vid senare tillfälle ta ställning till förslaget från Räddningsverket.

Regeringens förslag: I lagen skall, liksom i dag, finnas en bestämmelse som uttryckligen anger att lagen inte är tillämplig på hälso- och sjukvård.

Ansvar för sjuktransporter från fartyg skall även fortsättningsvis regleras särskilt i räddningstjänstlagstiftningen och vila på den statliga myndighet som har ansvar för sjöräddningstjänsten.

Utredningens förslag: Utredningen vill inte i den nya lagen ta in en sådan hänvisning till hälso- och sjukvårdslagen som nu finns i 3 § RåL. I övrigt överensstämmer utredningens förslag med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser delar utredningens uppfattning om ansvaret för sjuktransporter, däribland bl.a. *Statens räddningsverk*, *Socialstyrelsen*, *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet*, *Sjöfartsverket*, *Glesbygdverket*, *Svenska kommunförbundet* och ett antal kommuner. Socialstyrelsen avstyrker dock, i likhet med *Riksdagens ombudsmän* (JO), att hänvisningen till hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) skall utgå.

Statskontoret förordar att ansvaret för sjuktransporter utreds ytterligare. Samtliga de *landsting* som yttrat sig över betänkandet samt *Landsförbundet* har invändningar mot utredningens bedömningar.

Skälen för regeringens förslag: Liksom räddningstjänst syftar hälso- och sjukvård till att rädda liv och hindra och begränsa skador på människor. Samhällets ansvar för hälso- och sjukvård regleras i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), *HSL*. Med hälso- och sjukvård avses i lagen åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. Till hälso- och sjukvården hör även bl.a. sjuktransporter. Enligt 6 § svarar landstinget för att det inom detsamma finns en ändamålsenlig organisation för att till och från sjukhus eller läkare transportera personer vilkas tillstånd kräver att transporten utförs med transportmedel som är särskilt inrättade för ändamålet. Bestämmelsen fick sin nuvarande utformning genom ändringar som trädde i kraft under 1992. Ändringen genom SFS 1991:424 hade föregåtts av diskussioner och utredningar som syftade dels till att skapa ett för hela landet enhetligt system när det gällde ansvaret för luftburna akuta sjuktransporter, dels till att ansvaret fördes över till sjukvårdshuvudmännen. I förarbetena uttalades att ändringen innebar att sjukvårdshuvudmännen fick ett fullständigt huvudansvar för sjuktransporter inom hälso- och sjukvårdslagens bestämmelser (prop. 1990/91:102 bil 2 s 11–12). Försvarsutskottet hänvisade i samband med riksdagsbehandlingen av förslaget till det nyssnämnda uttalandet i propositionen ”avseende utvidgning av sjukvårdshuvudmännens ansvar för alla slags sjuktransporter, inkl. helikopterbundna transporter”. Utskottet förklarade vidare att utskottet delade ”föredragande statsrådets mening att huvudmannaskapsfrågan för sjuktransporter nu måste lösas” och att utskottet inte hade någon invändning mot förslaget till ändring av 6 § HSL som innebar att ”sjukvårdshuvudmännen får ett fullständigt huvudansvar för sjuktransporter inom detta lagrumms bestämmelser” (bet. 1990/91:FöU8 s. 58–59). Försvarsutskottet påpekade vidare ”att ändringen inte får förstås som en bestämmelse som ålägger landstingskommunen att inom sin organisation hålla en tillräcklig uppsättning av transportme-

del av olika slag”. Lagändringen talar enligt utskottet ”om huvudansvaret, inte om tekniska lösningar”. Påpekandet syftade på att landstinget för sjuktransporter skall kunna anlita andra myndigheters resurser t.ex. Forsvarsmaktens, Kustbevakningens eller den kommunala räddningstjänstens transportmedel.

De gränssytor som RåL har gentemot HSL vad gäller ansvaret för sjuktransporter har trots de uttalanden som beskrivits ovan ansetts oklara. Utredningen har gjort bedömningen att alla former av sjuktransporter, oavsett om de sker i samband med räddningsingripanden eller i andra fall, bör omfattas av ett samlat ansvar för landstingen för hela vård- och transportkedjan. Undantag bör dock, såsom i dag sker enligt 27 § RåL, göras för sjuktransporter från fartyg. Utredningen har därvid anfört att nu gällande 6 § HSL i sig får anses inrymma ett ansvar för landstingen för alla typer av sjuktransporter, även t.ex. i terrängen. Någon ändring i HSL behövs således inte, resonerar utredningen.

Många remissinstanser, däribland Socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet, delar utredningens bedömning. De landsting som yttrat sig över betänkandet samt Landstingsförbundet har däremot en annan uppfattning. Vissa anser att de samhällsorgan som har lämpliga resurser för svåra transporter bör åläggas en skyldighet i lag att bistå hälso- och sjukvården. Annars måste landstingen upprätta avtal med dem som har lämpliga resurser vilket troligtvis leder till onödig byråkrati och ökade kostnader. Andra menar att sjuktransportverksamheten skall åvila landstingen, men att begreppet ”farbar väg”, d.v.s. så långt ambulansen kan köra utan risk för komplikationer, skall vara gränssättande för landstingets ansvar. Vidare har framförts att landstingen i dag inte har personella eller materiella resurser att utföra sjuktransporter i oländig terräng. En allmän uppfattning är att utredningens bedömning innebär att sjukvårdshuvudmännen får nya och utökade uppgifter vilket innebär betydande kostnadsökningar.

För att undvika tolkningstvister och missförstånd bör tydliga och generella regler gälla beträffande ansvaret för sjuktransporter. Samma regler bör gälla oavsett om en transport utförs i samband med en räddningsinsats eller ej. Regeringen anser, i likhet med utredningen, att det är naturligt och mest ändamålsenligt att ansvaret för sjuktransportverksamheten är knutet till landstingen såsom huvudmän för hälso- och sjukvården. Detta oavsett var en olycksplats är belägen. Anknytningen till sjukvården är viktig för sjuktransportverksamhetens medicinska standard och målsättningen måste vara att en sjukvårdsinsats skall påbörjas redan när den skadade hämtas på en olycksplats. Som huvudregel får räddningstjänstpersonalen inte utöva hälso- och sjukvård.

Landstingen skall således ha det samlade ansvaret för sjuktransportverksamheten. I sammanhanget bör nämnas att de räddningstjänståtgärder som enligt RåL nu omfattas av polisens ansvar för fjällräddningstjänst och efterforskning av försvunna personer i och för sig kan innefatta transporter av skadade och sjuka. Vidare anses, i den hjälpande verksamhet som enligt 2 § 4 polislagen (1984:387) åligger polisen, även ingå att i vissa fall ombesörja transporter av skadade och sjuka. Bestämmelserna i RåL eller polislagen begränsar emellertid inte landstingets principiella ansvar för sjuktransporter enligt HSL. Ytterligare en annan sak är att omhändertagandet av en skadad i samband med en räddningsinsats och

ansvaret för att föra denne bort från en riskfylld skadeplats kan falla inom räddningstjänstbegreppet och därmed inom kommunernas ansvar för räddningstjänst.

Med beaktande av vad som ovan redogjorts för beträffande innehållet i HSL, är det regeringens uppfattning att landstingens ansvar för sjuktransporter redan klart framgår av nu gällande bestämmelser i denna lag. Någon ändring på denna punkt behövs således inte. Det bör dock understrykas att landstingens ansvar inte innebär att samtliga landsting måste skaffa alla de personella och materiella resurser som krävs för att driva verksamheten i egen regi. Det får i stället närmast betraktas som en förutsättning att landstingen har möjlighet att utnyttja resurser som finns hos andra organ. Sådant utnyttjande kan komma till stånd efter det att nödvändiga överenskommelser träffats mellan inblandade parter. Efter överenskommelse kan t.ex. kommunen medverka med personal eller särskild utrustning som kommunen har för räddningstjänst eller annan teknisk verksamhet. I sammanhanget kan även nämnas 3 § förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet, enligt vilken Försvarsmakten vid livshotande situationer där omedelbar transport är avgörande för behandlingen av skadade eller sjuka personer skall utföra transporter med helikopter på begäran av sjukvårdshuvudman genom flygräddningscentralen. Stödet är villkorat av att Försvarsmakten har resurser som är lämpliga för uppgiften och att det inte allvarligt hindrar dess ordinarie verksamhet eller dess medverkan enligt RåL. Försvarsmakten skall ta ut avgift för transporterna.

Kostnadsansvaret för verksamheten följer med ansvaret för transporten och åligger således landstingen. Skulle det i ett visst fall förhålla sig så att en räddningsledare inte anser sig kunna invänta att en ambulans skall komma till platsen utan i stället såsom en räddningsinsats beslutar att transportera en skadad till t.ex. ett sjukhus är kostnaden för transporten givetvis en kostnad för räddningstjänsten, d.v.s. för kommunen. I en sådan situation har räddningsledaren även möjlighet att ta annans egendom i anspråk för transporten.

När det gäller sjuktransporter från fartyg bör dock även framdeles göras ett undantag från huvudregeln om landstingens ansvar. Ansvaret för sjuktransporter från fartyg, som i dag är särskilt reglerat i 27 § RåL, tillkommer den statliga sjöräddningstjänsten. Ansvaret omfattar dessutom, enligt 43 § RåF, sjuktransporter utanför Sveriges sjöterritorium i de delar av havet där räddningstjänst enligt internationella överenskommelser åligger svenska myndigheter. I och för sig kan det tyckas att det vore naturligt om även ansvaret för dessa transporter knöts till landstingen. Ansvaret för landstingen enligt HSL är emellertid begränsat till svenskt territorium och varken landstingen eller Sjöfartsverket har framfört några invändningar mot den nuvarande ordningen. Praktiska frågor rörande val av transportmedel, landsättningsplatser m.m. får lösas i samråd med företrädare för sjukvården. Så sker också i dag.

För klarhets skull bör det i den nya lagen, liksom i RåL, finnas en bestämmelse som uttryckligen anger att lagen inte är tillämplig på hälso- och sjukvård.

Regeringens förslag: Räddningstjänstbegreppet skall, när det gäller miljöräddningstjänst till sjöss, förtydligas så att det klart framgår att det även omfattar insatser när det föreligger en överhängande fara för att olja eller andra skadliga ämnen kommer ut i vattnet.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Kustbevakningen, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Mörbylånga kommun och Malmö kommun* tillstyrker utredningens förslag. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser dock att innebörden av förberedande insatser bör definieras ytterligare. Vidare menar man att gränsen mellan räddningstjänst och icke räddningstjänst kommer att bli mycket svår att dra, med hänsyn till att det vid miljöräddningstjänst till sjöss finns krav på ett mycket tidigt ingripande för att kunna förhindra skador på miljön.

Skälen för regeringens förslag: Miljöräddningstjänst till sjöss innebär enligt gällande bestämmelser att ansvara för räddningstjänsten när olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i vattnet inom Sveriges sjöterritorium, med undantag för vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Väner, Vättern och Mälaren, samt inom Sveriges ekonomiska zon. Det är i dag Kustbevakningen som ansvarar för miljöräddningstjänsten till sjöss. Enligt bestämmelser i RåF skall Kustbevakningen även ansvara för miljöräddningstjänst till sjöss utanför Sveriges sjöterritorium, i de delar av havet där räddningstjänsten enligt internationella överenskommelser ankommer på svenska myndigheter. Om olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i svenska vattendrag, kanaler, hamnar eller andra insjöar än Väner, Vättern och Mälaren är det i stället en uppgift för berörd kommun att ansvara för räddningsinsatserna.

Vid miljöräddning till sjöss är tidsfaktorn av stor betydelse. En situation kan ändras mycket snabbt på grund av de yttre förhållandena. En händelse som inledningsvis inte verkar utgöra någon fara för miljön kan plötsligt utvecklas till en olycka med utflöde av olja eller andra skadliga ämnen. Svenska och internationella erfarenheter visar att kostnaderna för att rengöra stränderna från olja som flutit i land är avsevärt högre än för att ta upp oljan till sjöss. Kommer oljan ut i vattnet har miljöräddningstjänsten ofta ett långdraget förlopp. Förebyggande åtgärder, tidig upptäckt och tidig bekämpning är därför direkt avgörande faktorer för att skydda den marina miljön och hålla nere kostnaderna för bekämpning och sanering. Speciellt för miljöräddningstjänst till sjöss är vidare de ibland långa transportsträckorna och miljöskyddsfartygens relativt sett låga fart.

Det som sagts ovan innebär att det är viktigt att lämpliga åtgärder kan vidtas så snart som det är möjligt. För att möjliggöra tidiga insatser för miljöräddning till sjöss efter en grundstötning, kollision eller annan händelse har utredningen föreslagit att räddningstjänstbegreppet i vad det avser miljöräddningstjänst till sjöss skall utvidgas till att omfatta även insatser när olja eller andra skadliga ämnen riskerar att komma ut i vattnet. Regeringen instämmer i vad utredningen har föreslagit. Med en snäv tolkning av begreppet miljöräddningstjänst till sjöss i 27 b § RåL förelig-

ger räddningstjänst först när skadliga ämnen faktiskt har kommit ut i vattnet. Mot en sådan tolkning talar dock den inledande definitionen av räddningstjänst i 2 § RåL, enligt vilken med räddningstjänst avses både räddningsinsatser som skall vidtas vid olyckshändelser och vid överhängande fara för olyckshändelser för att hindra och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön. Vad som gäller i dag kan således uppfattas som otydligt. Utredningens förslag innebär att i den lagtext som reglerar miljöräddningstjänst till sjöss skall intas att åtgärder fortsättningsvis kan vidtas redan när det föreligger uppenbar risk för att skadliga ämnen kan komma ut i vattnet. För att uppnå samstämmighet med det räddningstjänstbegrepp som i dag finns i 2 § RåL och som även fortsättningsvis i sak föreslås gälla, och för att undvika oklarheter, anser dock regeringen att bestämmelsen skall utformas så att begreppet ”överhängande fara” skall användas istället för ”uppenbar risk”. Härigenom klargörs att åtgärder kan företas redan i detta skede.

Länsstyrelsen i Stockholms län har anfört att det med den föreslagna bestämmelsen kan bli svårt att dra gränsen mellan räddningstjänst och icke-räddningstjänst med hänsyn till att det vid miljöräddningstjänst till sjöss finns krav på ett mycket tidigt ingripande för att kunna förhindra skador på miljön. Gemensamt för alla typer av räddningsinsatser är dock att det i dag, liksom fortsättningsvis, är nödvändigt att i varje enskilt fall ta ställning till om de i lagen uppställda kriterierna för om räddningstjänst föreligger är uppfyllda. Detta kan man givetvis inte heller komma ifrån vid miljöräddningstjänst till sjöss. I likhet med utredningen vill regeringen dock framhålla att det inte är tillräckligt att fartygets last är av farlig art för att inleda en miljöräddningsoperation till sjöss. Det måste röra sig om en reell risk och en överhängande fara för en olycka. Bedömningen skall ske på sakliga grunder och bygga på en sammanvägning av olika faktiska omständigheter kring händelsen som t.ex. fartygets eller fartygens skick, deras mer eller mindre utsatta läge, trafikbilden, strandformationen, bottenförhållandena på en grundstötningsplats, strömmar samt väder- och vindförhållandena. De insatser som avses kan t.ex. vara att förbereda eller lägga ut länsor kring en haverist, att förbereda läktring av olja eller andra skadliga ämnen till ett annat fartyg eller andra insatser till skydd för den marina miljön i början av ett förlopp, där en räddningsledare behöver kunna agera med stöd av räddningstjänstlagstiftningen.

Vid miljöräddningstjänst till sjöss är det, liksom vid annan räddningstjänstverksamhet, viktigt att berörda myndigheter och kommuner samarbetar. Vid olyckor som innebär risk för skador i miljön kan det ofta vara svårt att bedöma hur omfattande skadorna kan bli och vilka krav på räddningsåtgärder som de kan föranleda. Regeringen vill i sammanhanget påpeka att bedömningen av ett ingripande härvidlag bör göras i samråd med de myndigheter som har ansvar för miljöskyddet. Vidare är ett nära samarbete med kustkommunerna nödvändigt om en insats behöver göras nära stranden.

Slutligen bör nämnas något om räddningstjänstlagstiftningens förhållande till lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg. I 7 kap. 5 § sistnämnda lag finns regler om förbud och förelägganden som är nödvändiga för att förebygga eller begränsa att föroreningar av olja eller något annat skadligt ämne släpps ut från ett fartyg. Som exempel på sådana förbud och förelägganden nämns i paragrafen bl.a. förbud mot att

påbörja eller fortsätta lastning, lossning, läktring eller bunkring och föreläggande att läktra olja eller annat skadligt ämne. Sådana förbud och förelägganden meddelas av Sjöfartsverket eller annan myndighet som regeringen utser. Enligt 45 § tredje stycket RåL får räddningsledaren endast fatta beslut som rör ingrepp i annans rätt och som avses i 7 kap. 5 § lagen om åtgärder mot förorening från fartyg om Sjöfartsverkets beslut enligt samma lag inte kan avvaktas. Vissa ingrepp vid miljöräddningstjänst till sjöss enligt räddningstjänstlagstiftningen är således i denna mening subsidiära i förhållande till lagen om åtgärder mot förorening från fartyg. Det föreslagna förtydligandet av räddningstjänstbegreppet när det gäller miljöräddningstjänst till sjöss innebär ingen förändring av detta förhållande (se 6 kap. 2 § lagen om skydd mot olyckor).

12 Övriga frågor

12.1 Nya regler om rätt att överklaga m.m.

Regeringens förslag: I lagen skall förtydligas att kommunernas rätt till ersättning av staten då en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst medfört betydande kostnader endast gäller sådana kostnader som är direkt hänförliga till räddningsinsatsen.

Staten skall ges rätt att överklaga domstols avgörande beträffande en kommuns rätt till ersättning av staten

1. när utflöde i vatten av olja eller andra skadliga ämnen föranleder insatser i kommunal räddningstjänst, om utflödet har skett utanför Sveriges sjöterritorium eller inom den del av sjöterritoriet där räddningsinsatser skall göras enligt 4 kap. 5 § eller inom Göta älv, Trollhätte kanal eller Södertälje kanal,

2. om en kommun har haft kostnader för sanering med anledning av sådant utflöde som avses i p 1 och

3. om en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst har medfört betydande kostnader.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I utredningens förslag ingår dock inte något förtydligande av rätten till ersättning.

Remissinstanserna: *Statens räddningsverk*, *Riksrevisionsverket* och *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* tillstyrker utredningens förslag om talerätt för staten i vissa fall. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* är däremot tveksam till detta förslag. Vissa remissinstanser, däribland *Statens räddningsverk* och *Svenska kommunförbundet*, förordar att frågor om ersättning till kommunerna vid större olyckor och störningar skall ses över i ett särskilt sammanhang.

Skälen för regeringens förslag: De räddningsinsatser som en kommun företar skall i princip bekostas av kommunen själv. I gällande räddningstjänstlagstiftning finns emellertid vissa undantag från denna princip. Enligt 35 § RåL har en kommun som medverkat i en annan kommuns räddningstjänst rätt till skälig ersättning av den andra kommunen. Vidare har kommunen rätt till ersättning av staten i vissa fall. Sådant rätt förelig-

ger om en kommun har medverkat i statlig räddningstjänst eller vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen eller vid övningar i sådan räddningstjänst eller sådan sanering (35 § RåL). Kommunen har då rätt till skälig ersättning av staten. Rätt till statlig ersättning föreligger också vid kommunal räddningstjänst med anledning av utflöde i vatten av olja eller andra skadliga ämnen, om utflödet har inträffat utanför Sveriges sjöterritorium eller inom en del av sjöterritoriet där räddningsinsatser skall göras av statlig myndighet såsom miljöräddningstjänst till sjöss eller inom Göta älv, Trollhätte kanal eller Södertälje kanal (36 § RåL). Ersättning utgår i sådant fall för den del av räddningstjänstkostnaderna som överstiger ett av regeringen fastställt belopp. Slutligen har kommunen rätt till ersättning av staten om en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst har medfört betydande kostnader (37 § RåL). Kommunen har då rätt till ersättning för den del av räddningstjänstkostnaderna som överstiger en självrisk. Självriskens beräknas enligt grunder som regeringen fastställt i RåF. Nu redovisade bestämmelser reglerar som framgått kommunernas rätt till ersättning av varann och av staten. Bestämmelser av liknande innebörd bör även finnas i den nya lag som nu föreslås. I likhet med vad som uttalats i förarbetena till RåL (prop. 1985/86:170 s. 35) anser dock regeringen att staten däremot inte bör ställa några krav på ersättning, om staten på anmodan av en räddningsledare deltar i kommunal räddningstjänst.

Frågor om ersättning enligt 36 och 37 §§ prövas enligt RåF av Statens räddningsverk. Kommunen kan överklaga Räddningsverkets beslut till länsrätten. Under årens lopp har kommunernas rätt till ersättning av staten enligt 37 § RåL varit föremål för ett antal tvister vid domstol. Som ovan framgått är kommunernas rätt till ersättning av staten enligt 37 § knuten till kostnader för åtgärder vid en räddningsinsats. Tvisterna har haft sin grund i tolkningen av begreppet räddningstjänst och vilka åtgärder i samband med en räddningsinsats som skall anses innefattas i detta begrepp. Ett par fall som prövats av länsrätt och som rört större ersättningsbelopp är jordskredet i Vagnhärad 1997, då kommunen yrkade ersättning av staten med över 3 500 000 kr, och snöovädret i Gävle 1998, då kommunen yrkade ersättning med över 20 000 000 kr. Länsrätten har i båda dessa fall gjort en vidare tolkning av begreppet räddningstjänst än Statens räddningsverk och länsrättens beslut har inneburit en väsentligt högre ersättning till kommunerna än den som Räddningsverket bestämt. Enligt regeringens mening skall ersättning endast utgå för sådana kostnader som är direkt hänförliga till själva räddningsinsatsen. Kostnader för åtgärder som t.ex. vidtas efter det att förutsättningarna för räddningstjänst inte längre föreligger skall inte ersättas enligt bestämmelsen. Detta bör klargöras i lagtexten.

Enligt nuvarande regler saknar staten möjlighet att överklaga ett avgörande av länsrätt genom vilket Statens räddningsverks beslut om ersättning har ändrats. Enligt fast praxis saknar nämligen statlig myndighet rätt att utan särskild föreskrift överklaga ett beslut genom vilket myndighetens eget beslut har ändrats (jfr RÅ 1989 ref. 47 och Regeringsrättens beslut den 18 oktober 2000 i mål nr. 7782-1999). Visserligen kan bestämmelsen i 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) i och för sig medföra att en statlig myndighet blir motpart till den som överklagar myndighetens beslut och att myndigheten därmed får rätt att överklaga

ett domstolsavgörande som går myndigheten emot. Bestämmelsen är emellertid endast tillämplig då det är en enskild som har överklagat myndighetens beslut. Med hänsyn till kopplingen till räddningstjänstbegreppet (jfr avsnitt 6.2) och den betydelse som domstolarnas prövning fått i nu diskuterade fall anser regeringen – liksom utredningen – att en bestämmelse skall införas i den nya lagen som ger Statens räddningsverk rätt att överklaga för det fall att verkets beslut om statlig ersättning till en kommun ändras av domstol efter överklagande av en kommun. I likhet med utredningen anser regeringen att möjligheterna för Räddningsverket att överklaga bör omfatta kommunens krav på ersättning enligt de bestämmelser som i dag finns i 36 och 37 §§ RåL (se ovan), vilka båda är förknippade med räddningstjänstbegreppet. Utredningen har också föreslagit att bestämmelsen i 65 § RåF förs över till den nya lagen och att även den omfattas av Räddningsverkets föreslagna rätt att överklaga. Enligt 65 § RåF har en kommun rätt till viss ersättning av staten då den haft kostnader för sanering med anledning av sådant utflöde i vatten av olja eller andra skadliga ämnen som avses i 36 § RåL. Regeringen delar utredningens bedömning.

Försvarsutskottet behandlade i betänkandet 2001/02FöU5 Naturkatastrofer m.m. frågor om ersättning. Utskottet uttalade bl.a. följande. "Som utskottet ser det har regeringen på olika sätt uppmärksammat frågor om ekonomisk ersättning till drabbade för skador som uppstår i samband med inträffade naturkatastrofer. Utskottet ser mycket positivt på detta och bedömer att de utredningsinitiativ m.m. som regeringen nu tagit kommer att behandla frågeställningar av det slag som aktualiserats i motionerna. Utskottet utgår från – där behov om ekonomisk kompensation bedöms föreligga – att regeringen vidtar nödvändiga åtgärder. Några särskilda uttalanden därutöver anser utskottet inte vara påkallat".

Genom de förslag som regeringen lämnar i denna proposition har ett viktigt steg tagits för att uppnå en större grad av konsekvens vid bedömningen av statens ersättningsansvar. Inom Regeringskansliet övervägs vilka ytterligare åtgärder som kan behöva vidtas. Regeringen återkommer till riksdagen i frågan om så är befogat.

12.2 Ikraftträdande, övergångsbestämmelser och följdändringar

Regeringens förslag: Lagen om skydd mot olyckor skall träda i kraft den 1 januari 2004. Kommuner och enskilda bör dock få ytterligare tid att förbereda sig för vissa av skyldigheterna som föreskrivs i lagen.

Kommunerna skall ha antagit handlingsprogram enligt 3 kap. 3 och 8 §§ senast då ett år förflutit från det att lagen trätt i kraft. Befintliga räddningstjänstplaner skall gälla fram till dess. Kommunernas skyldighet att se till att olyckor som föranlett räddningsinsatser blir undersökta skall gälla från det att ett halvår förflutit från lagens ikraftträdande.

Enskilda skall senast då ett år förflutit från det att lagen trätt i kraft ha upprättat och till kommunerna lämnat in den skriftliga redogörelse för brandskyddet som föreskrivs i 2 kap. 3 §. Bestämmelserna om brandsyn i nuvarande räddningstjänstlag skall gälla fram till dess att redogörelsen lämnats in till kommunen.

Med anledning av att räddningstjänstlagen ersätts av lagen om skydd mot olyckor skall vissa följdändringar göras i annan lagstiftning.

Prop. 2002/03:119

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att de kommunala handlingsprogrammen skall ha antagits ett år efter ikraftträdandet av den nya lagen. Utredningen har inte berört frågan om övergångsbestämmelser i övrigt.

Remissinstanserna: *Statens räddningsverk* har föreslagit att handlingsprogrammen skall ha antagits senast två år efter lagens ikraftträdande. *Länsstyrelsen i Skåne län* har påpekat att en enskild som skall upprätta dokumentation måste få tillräcklig tid på sig att utarbeta ett väl genomarbetat dokument. Enligt länsstyrelsen kan det under en övergångstid vara lämpligt att nuvarande system med brandsyneverksamhet och föreslaget tillsynssystem löper parallellt.

Skälen för regeringens förslag: Den nya lagen bör träda i kraft under 2004. Vissa av de bestämmelser som innebär nya skyldigheter för kommuner och enskilda bör emellertid gälla först från ett senare datum.

För kommunernas del innebär detta att handlingsprogram enligt 3 kap. 3 och 8 §§ skall ha antagits senast då ett år förflutit från det att lagen trätt i kraft. Intill dess handlingsprogrammen har antagits skall befintlig räddningstjänstplan gälla. Skyldigheten för kommunerna att se till så att olyckor som föranlett räddningsinsatser blir undersökta skall gälla först ett halvår från det att lagen trätt i kraft.

När det gäller enskildas skyldighet enligt 2 kap. 3 § att i skriftlig form lämna en redogörelse för brandskyddet vid byggnader eller andra anläggningar, där det med hänsyn till risken för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet, så skall sådana redogörelser ha upprättats och lämnats in till kommunen senast då ett år förflutit från det att lagen trätt i kraft. Bestämmelserna om brandsyn i nuvarande räddningstjänstlag skall gälla fram till dess att redogörelsen lämnats in till kommunen.

Eftersom RåL ersätts av den föreslagna lagen om skydd mot olyckor måste det göras följdändringar i annan lagstiftning som hänvisar till RåL. Följdändringarna bör träda i kraft samtidigt som den nya lagen.

12.3 Förbud mot bisysslor för arbetstagare hos kommuner m.fl.

Regeringens bedömning: Någon särreglering i lagen om skydd mot olyckor rörande bisysslor för arbetstagare hos kommunerna är inte nödvändig.

Utredningens förslag: Utredningen har bl.a. föreslagit ett bemyndigande liknande det som finns i 62 § RåL som ger regeringen rätt att meddela föreskrifter om begränsningar i rätten för den som för kommunens räkning utövar tillsyn att ta befattning med viss näringsverksamhet.

Remissinstanserna: *Statens räddningsverk* har anfört att bemyndigandet bör utvidgas till att omfatta begränsningar i ytterligare näringsverksamhet.

Skälen för regeringens bedömning: I 62 § RåL finns ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om begränsning i rätten för den som anlitas som brandsyneförrättare att driva eller annars ta befattning med näringsverksamhet som gäller handel med brand- eller livräddningsredskap eller meddelande av försäkringar som har samband med brand. Sådana föreskrifter har meddelats i 20 § RåF.

Regeringen har nu föreslagit att brandsyneinstitutet skall utmönstras ur lagstiftningen och ersättas med ett system som innebär att den enskildes ansvar betonas genom att denne i vissa fall skall dokumentera sitt brandskydd (se avsnitt 6.1.2). Kommunerna skall bedriva tillsyn över efterlevnaden av den föreslagna lagen om skydd mot olyckor och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

Sedan den 1 januari 2002 gäller bestämmelserna om bisysslor i lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA) även för arbetstagare hos kommuner, landsting och kommunalförbund. Enligt 7 § LOA får en arbetstagare inte ha någon anställning eller något uppdrag eller utöva någon verksamhet som kan rubba förtroendet för hans eller någon annan arbetstagares opartiskhet i arbetet eller som kan skada myndighetens anseende. Med bisyssla förstås i princip varje syssla eller verksamhet som en arbetstagare har vid sidan av sin anställning och som inte är hänförlig till privatlivet (prop. 2000/01:147 s. 8). Bestämmelsen i 7 § har till syfte att upprätthålla allmänhetens förtroende för myndigheternas opartiskhet. Bestämmelsen skall tillgodose det allmänna intresset av saklighet och opartiskhet i utövande av offentlig verksamhet (prop. 2000/01:147 s. 10). Till bestämmelsen är ett kontrollsystem kopplat.

Bestämmelsen i 7 § LOA om förbud mot förtroenderubbande bisysslor omfattar således numera även arbetstagare hos kommunerna, bl.a. arbetstagare som utövar den tillsyn över enskilda som det åligger kommunen att utöva enligt lagen om skydd mot olyckor. Någon särreglering avseende bisysslor för dessa i lagen om skydd mot olyckor är därför inte nödvändig.

12.4 Vissa frågor om sekretess

Regeringens förslag: För att skydda uppgifter om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden skall en ny bestämmelse införas i 9 kap. sekretesslagen (1980:100). Enligt bestämmelsen skall sekretess gälla hos kommuner och statliga myndigheter i verksamhet enligt lagen om skydd mot olyckor som avser utförande av räddningsinsatser, undersökningar av olyckor eller tillsyn, för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år. Meddelarfriheten begränsas dock inte.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att sekretess skall gälla i kommunens räddningstjänstverksamhet enligt den nya lagen för uppgifter om enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. Utredningens förslag omfattar inte personalen inom statlig räddningstjänst.

Vidare har utredningen inte berört frågan om undantag från principen om meddelarfrihet.

Remissinstanserna: Förslaget har fått ett mycket positivt bemötande. Flera remissinstanser, däribland *Försvarsmakten*, *Statens räddningsverk*, *Sjöfartsverket*, *Luftfartsverket* och *SOS Alarmering AB* har dock framfört att bestämmelsen om sekretess även bör omfatta de statliga myndigheters verksamhet på området.

Riksdagens ombudsmän (JO) är av uppfattningen att ordet ”räddningstjänstverksamhet” inte utan olägenheter i lagtexten kan ges annat innehåll än ”räddningstjänst”. Det senare begreppet har ett bestämt och begränsat innehåll och täcker enligt JO inte all den verksamhet, t.ex. tillsyn, som måste omfattas av sekretessbestämmelsen. JO menar även att behovet av undantag från meddelarfriheten bör övervägas samt påpekar att utredningen inte berört behovet av sekretess i annat än kommunal verksamhet. Statens räddningsverk framhåller att det även är angeläget att de som för kommunens räkning utför undersökning av olyckor enligt den nya lagen omfattas av den föreslagna bestämmelsen.

Vissa remissinstanser har anfört att personalen inom räddningstjänsten bör omfattas av samma regler om sekretess som personalen inom hälso- och sjukvården. Ett par remissinstanser har framhållit att regler om sekretess även bör införas för den personal inom kommunen som, enligt avtal med landstingen och utan att det är räddningstjänst, genomför ett första omhändertagande på en olycksplats.

Skälen för regeringens förslag: Den personal, som arbetar med verksamhet inom räddningstjänstlagstiftningens område, kommer ofta i kontakt med information eller uppgifter om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden eller förhållanden av ekonomisk natur som kan innebära skada eller men för den enskilde om uppgifterna röjs. För såväl den kommunala som den statliga personalen sker detta vanligen i samband med räddningsinsatser. Personalen kan därvid komma i kontakt med bl.a. skadade personers hälsotillstånd och deras personliga förhållanden. Även vid tillsynsverksamhet kan uppgifter av känslig natur om enskilda erhållas, t.ex. vid tillsyn över offentliga inrättningar såsom sjukhus och kriminalvårdsanstalter. I vissa fall kan tillsynspersonalen också få kännedom om förhållandena i enskildas hem vid tillsyn över t.ex. gruppboenden och servicehus och, i undantagsfall, vid tillsyn över hyresfastigheter. När tillsyn utövas över en enskild som bedriver näringsverksamhet kan personalen vidare få kännedom om processer och annat som kan vara känslig information ur affärs- och konkurrenssynpunkt för den enskilde näringsidkaren.

Sekretess vid statlig och kommunal tillsyn med avseende på näringslivet regleras i 8 kap. 6 § och 7 § sekretesslagen (1980:100). Enligt bestämmelserna gäller sekretess i sådan verksamhet för uppgift om enskilda affärs- eller driftförhållanden, uppfinningar eller forskningsresultat, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. Dessutom gäller sekretess för uppgift om andra ekonomiska eller personliga förhållanden för den som trätt i affärsförbindelse eller liknande förbindelse med den som är föremål för myndighetens verksamhet. Beträffande statlig tillsyn gäller emellertid sekretess endast i den utsträckning som regeringen föreskrivit det. Regeringen har i 2 § sekretessförordningen (1980:657) och dess bilaga föreskrivit att sekretess skall föreligga för

statlig myndighets verksamhet som består av tillsyn enligt RåL eller motsvarande äldre bestämmelser.

När det gäller annan verksamhet inom räddningstjänstområdet än tillsyn över näringslivet, t.ex. räddningsinsatser och tillsyn över offentliga inrättningar, saknas således regler om sekretess. Några bestämmelser som tillgodoser den enskildes behov av skydd mot att känsliga uppgifter om hans eller hennes personliga eller ekonomiska omständigheter lämnas ut i dessa verksamheter finns således inte. Regeringen anser – i likhet med utredningen och ett stort antal remissinstanser – att detta är en brist. Det bör därför införas en ny regel i sekretesslagstiftningen som tar sikte på dessa förhållanden. Genom bestämmelsen skall såväl tystnadsplikt för personalen som handlingssekretess åstadkommas. Enligt utredningens förslag bör en sådan bestämmelse omfatta personalen inom den kommunala räddningstjänstverksamheten. Flera remissinstanser har emellertid framhållit att även personal inom den del av räddningstjänstområdet som statliga myndigheter har ansvar för bör omfattas av bestämmelsen. Som framgått ovan kommer också de i kontakt med känslig information i sin verksamhet. Regeringen anser därför att bestämmelsen även bör gälla för det statliga räddningstjänstområdet.

Utredningen har föreslagit att sekretess skall gälla i räddningstjänstverksamheten enligt den nya lagen. JO är dock av uppfattningen att ordet ”räddningstjänstverksamhet” inte utan olägenheter i lagtexten kan ges annat innehåll än ”räddningstjänst”. Det senare begreppet har ett bestämt och begränsat innehåll och täcker enligt JO inte all den verksamhet, t.ex. tillsyn, som måste omfattas av sekretessbestämmelsen. Ett sätt att ändra förslaget i nödvändig riktning menar JO kan vara att exempelvis utforma bestämmelsen så, att sekretess gäller i verksamhet enligt den nya lagen. Enligt regeringens uppfattning bör bestämmelserna om sekretess emellertid inskränkas till de delar av verksamheten enligt lagen där det är nödvändigt. Dessa delar kan identifieras som själva räddningsinsatserna, tillsynen och den undersökning av olyckor som skall ske enligt 3 kap. 10 §. Regeringen anser dock att det inte behövs några regler om sekretess vid förebyggande åtgärder (vilket inkluderar rådgivning och information enligt 3 kap. 2 § i den föreslagna lagen). Regler om sekretess för uppgifter om den enskildes förhållanden av såväl personlig som ekonomisk natur finns i 9 kap. sekretesslagen. Den nya bestämmelsen bör därför tas in där.

Vissa remissinstanser har anfört att personalen inom räddningstjänsten bör omfattas av samma regler om sekretess som personalen inom hälso- och sjukvård. Det bör inledningsvis betonas att den föreslagna lagen enligt bestämmelsen i 1 kap. 4 § inte gäller hälso- och sjukvård som avses i hälso- och sjukvårdslagen. De uppgifter om enskildas förhållanden som räddningstjänstpersonalen kommer i kontakt med är vidare typiskt sett inte alls lika omfattande som inom hälso- och sjukvården. En annan skillnad är att uppgifter inom hälso- och sjukvården ofta lämnas i en förtroendesituation. Slutligen måste hänsyn tas till det insynsintresse som finns i verksamhet enligt lagen om skydd mot olyckor: olycksrapporter, tillsynsutredningar m.m. kan ha ett stort allmänintresse. Sekretessen till skydd för enskildas intressen bör därför inte vara så omfattande att insynen inskränks onödigt mycket. Regeringen finner med hänsyn till vad som nu sagts att sekretesskyddet för de uppgifter som räddningstjänstpersonalen kommer i kontakt med inte behöver vara lika starkt som för upp-

gifter inom hälso- och sjukvården. Avvägningen mellan intresset av insyn och intresset av skyddet för den personliga integriteten bör därför, i motsats till vad som gäller för sekretessen inom hälso- och sjukvården, resultera i ett rakt skaderekvisit. Sekretess bör således råda för uppgifter om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till den enskilde lider skada eller men om uppgifterna röjs. Sekretesstiden för uppgifter i allmänna handlingar bör vara högst 20 år. Regeringen anser inte att det finns tillräckligt starka skäl att låta den tystnadsplikt som följer av den föreslagna bestämmelsen få företräde framför meddelarfriheten. 16 kap. 1 § sekretesslagen bör därför inte ändras.

Ovan har diskuterats de uppgifter om enskilds förhållanden som räddningstjänstpersonalen kan komma i kontakt med vid utövandet av sådan verksamhet som regleras i lagen om skydd mot olyckor. Mellan vissa kommuner och landsting har emellertid inletts ett samarbete som innebär att räddningstjänstpersonalen skall kunna "larmas ut" för att även medverka vid andra olycksfall och vid akuta sjukdomsfall. De åtgärder som vidtas i detta sammanhang sker inom ramen för landstingens ansvar och berörs inte av räddningstjänstlagstiftningen. Den ovan föreslagna sekretessbestämmelsen omfattar inte uppgifter som räddningstjänstpersonalen kan komma i kontakt med i denna verksamhet. Ett par remissinstanser har framhållit att regler om sekretess även bör införas för den personal inom kommunen som, enligt avtal med landstingen och utan att det är räddningstjänst, genomför ett första omhändertagande på en olycksplats. Denna fråga är dock av komplex natur och många aspekter måste beaktas. Ytterligare överväganden, i andra sammanhang, är därför nödvändiga att göra innan en eventuell reglering i sekretesslagen eller annan därtill knuten lagstiftning sker.

13 Konsekvenser av förslagen

Regeringens bedömning: Den reformering av räddningstjänstlagstiftningen som föreslås leder inte till några väsentliga förändringar i de ekonomiska åtagandena för stat respektive kommun inom räddningstjänstområdet. Det är för närvarande inte möjligt att närmare precisera det samlade kostnadsutfallet. Regeringen avser att genomföra en uppföljning av reformen 2007.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Vissa remissinstanser bl.a. *Riksrevisionsverket* och *Statskontoret* efterfrågar mer preciserade kostnadsberäkningar och några kommuner bl.a. *Åtvidabergs kommun* och *Malmö kommun* anser att kommunerna bör kompenseras för ökade kostnader.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringens förslag vad avser nationella mål, verksamhetsmål samt statliga och kommunala handlingsprogram avser att skapa större handlingsfrihet och flexibilitet för den kommunala räddningstjänsten och minska den statliga styrningen och

därigenom minska de statliga krav som ställs på verksamheten. Detta skall inte uppfattas som en ambitionssänkning utan i stället som en ökad anpassning till de förhållanden som råder lokalt. Det är inget som talar för att den föreslagna lagstiftningen per automatik kommer att kräva ytterligare resurser i den kommunala eller statliga räddningstjänsten. Den kommer snarare att möjliggöra för resurseffektivisering och ökade samarbetsmöjligheter. Regeringens förslag bör kunna medföra möjligheter att förbättra samordningen av det olycksförebyggande arbetet, öka kommunernas möjlighet till självbestämmande och ge dem en större frihet att besluta om resurser. Det ger även möjlighet till lokal anpassning efter genomförda riskanalyser. Den föreslagna lagen medför inga förändringar i kommunernas och de statliga räddningstjänstmyndigheternas kostnadsansvar.

Det kommer att krävas kompetensutveckling av personalen vilket den nya utbildningen i skydd mot olyckor vid Räddningsverkets Centrum för risk- och säkerhetsutbildning skall bidra till. Arbetet med handlingsprogrammen bedöms kunna samordnas med annan kommunal planläggning såsom exempelvis planeringen för hantering av extraordinära händelser. Även den kompetens som erfordras för planeringsarbetet och riskanalyserna bedöms kunna nyttjas inom flera kommunala ansvarsområden.

Den enskilde

Den föreslagna lagen lyfter fram den enskildes ansvar, bl.a. genom den nya ordning som ersätter brandsyn. Ägaren av byggnader eller andra anläggningar, där det med hänsyn till risker för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet, skall i skriftlig form lämna en redogörelse för brandskyddet. I vissa fall skall dokumentationsskyldigheten i stället fullgöras av den som utövar verksamhet vid anläggningen. Enligt regeringens uppfattning medför detta att tillsynen kan göras mer behovsstyrd och att kommunernas resurser kan utnyttjas bättre.

För ägare eller nyttjanderättsinnehavare av byggnader kommer de nya reglerna att innebära vissa tillkommande kostnader men samtidigt minskar kostnaderna för tillsynen som kommer att bli mindre omfattande och genomförs vid färre tillfällen. Totalt sett bedöms förslaget för samhället medföra ett bättre brandskydd till lägre kostnader.

När det gäller sotningsverksamheten ges den enskilde en ökad möjlighet att genom ett aktivt val själv utföra rengöringen av den egna fasta förbränningsanordningen.

Kommunerna

Den kommunala räddningstjänsten ges med den nya lagstiftningen nya förutsättningar för att bedriva en målstyrd verksamhet anpassad till lokala förhållanden. Arbetet med handlingsprogrammen skall ses som en process med kontinuerlig uppföljning, utvärdering och förbättring. Inledningsvis kommer detta delvis att kräva ett nytt arbetssätt i kommunerna då räddningstjänstplanerna avskaffas och handlingsprogrammen med säkerhetsmål och prestationsmål skall utformas utifrån den lokala risk-

analysen. Handlingsprogrammen ger även goda möjligheter att återspegla den politiska viljan när det gäller att förebygga olyckor och att bedriva effektiv räddningstjänst. Arbetet med handlingsprogrammen förutsätter en bred samverkan inom kommunen som organisation men även med såväl statliga myndigheter som organisationer och näringsliv på det lokala planet. Det är enligt regeringen angeläget att kommunerna tydliggör ansvarsfördelningen mellan den enskilde och det offentliga och anpassar sitt arbetssätt när det gäller information, utbildning och tillsyn på ett sådant sätt att egenansvaret lyfts fram. Detta ställer främst krav på en förändring av arbetsmetoder.

Förändringen bedöms enligt regeringen leda till att resurserna inom kommunen kan nyttjas på ett mer effektivt sätt och att arbetet med handlingsprogrammen kan bidra till en ökad samverkan utan ökade kostnader.

Genomförandet av nuvarande brandsyn kan innebära en otydlighet avseende ansvarsfördelningen mellan den enskilde och det offentliga. Tillsynen kommer enligt regeringens förslag att få ett nytt innehåll då brandsynen till vissa delar ersätts av granskning av brandskyddsdokumentation. För kommunerna kommer tillsynen över de objekt som i dag är föremål för brandsyn även fortsättningsvis att innebära kostnader bl.a. för kontroll av den enskildes brandskyddsdokumentation. Förslaget innebär emellertid, som ovan nämnts, att antalet tillsynsbesök kan komma att minska och att den kommunala personalen inom räddningstjänstområdet kan utnyttjas för annan verksamhet. Kommunernas intäkter för tillsynsverksamhet kan komma att minska men också kostnaderna för tillsynen torde komma att minska. Kostnader för granskningen av brandskyddsdokumentationen tillkommer. Regeringen bedömer emellertid att den målstyrda lagstiftningen skapar utrymme för en omfördelning av befintliga resurser och delar därför inte några av remissinstansernas bl.a. *Åkersbergas* och *Malmö kommuns* uppfattning att de nya reglerna kommer att innebära ökade kostnader för kommunerna.

Några av remissinstanserna bl.a. *Västerås kommun* och *Kommunförbundet* har angett oro för att kravet på undersökning av olyckor kommer att medföra ökade kostnader för kommunerna. Det är viktigt att notera att genom uppföljning och utvärdering av en räddningsinsats kan dess effektivitet bedömas vilket är viktigt för en kommuns planering och resursanvändning. Vidare anser regeringen att de resurser som avsätts för att genomföra de aktuella undersökningarna skall vara rimliga vilket innebär att insatsen skall dokumenteras och analyseras utifrån hur komplex den varit. I den mån kommunen kan ta del av andra undersökningar kan kommunens arbete på detta sätt underlättas och samordnas med andra utredningar.

Regleringen i lag och förordning av räddningstjänstpersonalens kompetens och utbildning kommer med den föreslagna lagstiftningen att begränsas till generella krav på grundläggande kompetens och utbildning. Genom att statens detaljreglering upphör ges kommunerna möjlighet att anpassa kompetens och utbildning till riskbilderna i kommunerna och förutsättningar skapas för enklare och snabbare anpassning till nya förhållanden inom räddningstjänstområdet. Det från och med 2003 vid Räddningsverket inrättade Centrum för risk- och säkerhetsutbildning, kommer att bedriva en tvåårig studiemedelsberättigande utbildning i skydd mot olyckor med en inriktning som kommer att följa den nya lag-

stiftningens intentioner. Denna utbildningsreform frigör resurser hos den kommunala räddningstjänsten som inte längre behöver bära utbildningskostnaderna för denna yrkeskategori. Då studenterna under utbildningen genomför praktikperioder i kommunerna kommer kommunerna att erbjudas goda rekryteringsmöjligheter. Räddningsverket har den 1 februari 2003 i en rapport till Försvarsdepartementet lämnat förslag om hur den kommunala räddningstjänstens behov av deltidsanställda brandmän skall kunna tillgodoses. Rapporten bereds f.n. inom Regeringskansliet.

Sammantaget anser regeringen att den nya lagstiftningen kommer att medföra en väsentligt ökad effektivitet i det förebyggande arbetet i kommunerna. Att genomföra undersökningar av olyckor kan medföra vissa nya kostnaderna. Å andra sidan uppnås en ökad flexibilitet i planering och användning av resurser bl.a. genom en mer behovsanpassad tillsynsverksamhet. Det är f.n. inte möjligt att närmare precisera det samlade kostnadsutfallet. Regeringen avser därför att genomföra en uppföljning av reformen 2007.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsernas uppgifter inom räddningstjänstområdet kan delas in i räddningstjänstansvar, tillsynsansvar samt övriga uppgifter inom sakområdet räddningstjänst. Vad avser länsstyrelsernas räddningstjänstansvar förändras inte uppgifterna i sak.

Tillsynsansvaret omfattar länsstyrelsernas tillsyn över tillämpningen av lagstiftningen inom länet. Länsstyrelserna skall bedöma om målen i handlingsprogrammen uppfylls och om målen når upp till det nationella målet. Vidare skall bedömningen omfatta om kommunerna har en sådan planering och organisation för räddningstjänstverksamheten att räddningsinsatserna kan genomföras på ett effektivt sätt enligt de mål som föreslås.

Tillsynsuppgiften innebär att granska en målstyrd verksamhet vilket medför krav på en förändrad kompetens. Det krävs kunskaper i uppföljning och utvärdering för att kunna bedöma kommunens egen uppföljning och utvärdering. Räddningsverkets stöd och annan tillsynsvägledning i form av kontinuerlig utbildning skall bidra till denna kompetensförändring.

Länsstyrelserna har även en uppgift att stödja och lämna råd till kommunerna i fråga om bl.a. det riskhanteringsarbete som skall vara ett underlag för handlingsprogrammen. Detta arbete bör kunna samordnas med övrigt risk- och krishanteringsarbete som föranleds av utvecklingen av kraven på kommunernas förmåga att kunna hantera extraordinära händelser.

I och med att detaljregleringen av utbildning av personal för den kommunala räddningstjänsten föreslås utgå blir länsstyrelsernas uppgift att se till att kommunen samlat förfogar över den kompetens och erfarenhet som behövs inom räddningstjänstområdet för att allmänheten skall tillförsäkras en rimlig säkerhetsnivå med hänsyn till den lokala riskbilden. Räddningsverkets uppgift som central tillsynsmyndighet blir att följa upp och värdera på en nationell bas vilket också skall komma länsstyrelsernas tillsynsverksamhet till del.

En tillkommande uppgift för länsstyrelserna är enligt förslaget att efter samråd med kommunerna besluta om vilka anläggningar som skall vara underkastade skyldigheter enligt nuvarande 43 § RåL (2 kap. 4 § i den föreslagna lagen).

När det gäller samordning av räddningstjänsten verkar i dag länsstyrelsen bl.a. genom de regionala råden för att samordning skall ske och att en effektiv räddningstjänst kommer till stånd.

Enligt förslaget skall räddningstjänstansvariga myndigheter undersöka inträffade olyckor som medfört räddningsinsatser. Undersökningarna bör också vara ett hjälpmedel i länsstyrelsernas bedömning i tillsynen över om den enskilda kommunen lever upp till de nationella målen.

De uppgifter som följer av riksdagens beslut om ett nytt krishanteringssystem med bl.a. områdesansvar för att hantera andra allvarliga kris-situationer än höjd beredskap samt de resurser som tillförs via Krisberedskapsmyndigheten i enlighet med proposition 2001/02:158 bör rimligen medföra att resurserna för dessa uppgifter förstärks inom länsstyrelserna. Dessa resurser bör så långt det är möjligt samordnas med uppgifterna enligt den föreslagna lagstiftningen. Regeringen bedömer att länsstyrelserna bör förstärka sin förmåga inom räddningstjänstområdet mot bakgrund av de uppgifter som åvilar länsstyrelserna men regeringen bedömer inte att den föreslagna lagen föranleder några behov av nya resursförstärkningar.

Sammanfattning

Den föreslagna lagen kommer att i vissa delar förändra arbetsuppgifterna och kompetensbehovet vid kommunernas verksamhet enligt lagen vilket initialt kan innebära en förändrad kostnadsbild.

Den statliga räddningstjänsten kommer att påverkas marginellt av den föreslagna lagstiftningen vad avser ett ökat planeringsansvar. Länsstyrelsernas behov av kompetensutveckling bedöms öka och regeringen avser att skapa förutsättningar för denna genom att erforderliga utbildningar inrättas vid Centrum för risk- och säkerhetsutbildning, Räddningsverket.

Miljökonsekvenser

Den föreslagna lagen bedöms bidra till att uppfylla de angivna miljökvalitetsmålen. Inom ramen för de nationella målen skall förutsättningarna för en ekologisk hållbar utveckling beaktas. Med detta avses, förutom skyddet av miljön, en hållbar försörjning och en effektiv användning av resurser i räddningstjänstverksamheten. Hänsynstagande till detta skall även ske såväl i samband med det förebyggande arbetet som vid räddningsinsatsen och vid åtgärder efter insatsen. Exempel på sådant som bör beaktas är val av släckmedel, val av medel vid miljöräddningstjänst till sjöss och omhändertagandet av kontaminerat släckvatten.

Särskilt kan noteras att räddningstjänstbegreppet när det gäller miljöräddningstjänst till sjöss förtydligas så att det klart framgår att det även omfattar insatser när det föreligger en överhängande fara för att olja eller andra skadliga ämnen kommer ut i vattnet.

Den föreslagna lagen lyfter fram den enskildes ansvar, bl.a. genom den nya ordning som ersätter brandsyn. Ägaren av sådana byggnader eller andra anläggningar, för vilka det med hänsyn till risker för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet, skall i skriftlig form lämna en redogörelse för brandskyddet. I vissa fall skall dokumentationsskyldighet i stället fullgöras av den som utövar verksamhet vid anläggningen. Enligt regeringens uppfattning medför detta att tillsynen kan göras mer behovsstyrd och att kommunernas resurser kan utnyttjas bättre.

Regeringen anser att den här föreslagna ordningen innebär viktiga fördelar jämfört med ett bibehållande eller en skärpning av nuvarande system för brandsyn. Avgörande är bl.a. brister i dagens system när det gäller incitament för den enskilde att själv analysera och skaffa sig en uppfattning om brandskyddet i den egna byggnaden eller anläggningen och om de åtgärder som behövs för att åstadkomma en tillräcklig säkerhetsnivå.

Att upprätta brandskyddsdocumentation innebär en ny administrativ uppgift för de företag som kommer att omfattas av kravet. Dock har det bedömts som motiverat att införa en sådan skyldighet för objekt i en högre riskkategori. För objekt som i dag klassas som brandsyneobjekt med långa frister bedöms andra alternativa lösningar, i form av informationsinsatser och mer ändamålsenliga tillsynsintervaller, vara lämpligare. En stor del av de mindre företagen kommer således inte att omfattas av kravet på dokumentation av brandskyddet.

De åtgärder företagen måste vidta rent praktisk är att upprätta brandskyddsdocumentation med innehåll i enlighet med Räddningsverkets föreskrifter eller allmänna råd. Av avsnitt 6.1.2 framgår närmare vad en sådan dokumentation kan innehålla. Denna dokumentation skall sedan kontinuerligt underhållas, revideras och även skickas in till kommunen. Tidsåtgången för detta är svår att uppskatta och kommer helt att bero av de krav på omfattning som ställs i genomförandeföreskrifterna eller vad som framgår av de allmänna råden. Av avsnitt 6.1.2 framgår dock regeringens överväganden när det gäller denna omfattning, att innehållet skall begränsas till de för brandskyddet mest väsentliga. Vad gäller de kostnader som uppstår för företagen är de i dagsläget också svåra att uppskatta eftersom de beror av omfattningen på dokumentationen men, som framgår av avsnitt 6.1.2, bedömer regeringen att de administrativa kostnaderna för berörda företag att dokumentera brandskydd totalt sett inte kommer att öka jämfört med nuvarande system för brandsyn. Detta har sin grund i att den ökade administrativa börda som läggs på vissa objekt i normala fall kompenseras genom färre antal tillsynsbesök och därmed sammanhängande kostnader som företaget måste betala för tillsynen.

Utöver denna generella bedömning av kostnadskonsekvenserna för de företag som berörs av dokumentationskravet kan då det gäller de mindre företagen framhållas att en mycket stor andel av dem överhuvudtaget inte kommer att omfattas av detta krav. I dag berörs t.ex. 30 000–40 000 av de 50 000–60 000 företagen inom tillverkningsindustrin inte av brandsyn och dessa företag kommer generellt inte heller att omfattas av krav på

dokumentation. När det gäller de ca 60 000 detaljhandelsföretagen utgör ca 6 000 brandsyneobjekt.

En stor del av de mindre företagen kommer således inte att omfattas av kravet på dokumentation av brandskydd. När det gäller de administrativa åtgärder som sådana mindre företag som kommer att omfattas av dokumentationskravet skall genomföra kan konstateras att många av dem redan genomfört till vissa delar likartad dokumentation till följd av bestämmelser i annan lagstiftning. I dessa fall blir det endast frågan om en komplettering med vad som krävs för brandskyddsaspekten. Regeringen vill vidare framhålla betydelsen för särskilt de mindre företagen av vad som i avsnitt 6.1.2 nämnts om det angelägna i att Räddningsverkets föreskrifter eller allmänna råd kompletteras med praktiska verktyg för att uppfylla dokumentationskravet, t.ex. genom att checklistor anpassade till olika slag av objekt finns tillgängliga på Internet.

Bestämmelserna om brandskyddsdocumentation bedöms enligt regeringen inte snedvrída konkurrensförhållandena till nackdel för småföretagen. Generellt kommer högre krav att ställas på större än på mindre företag. Bestämmelserna bedöms inte heller i andra avseenden komma att påverka de mindre företagen.

När det gäller frågan om att särskilt för småföretag tidsbegränsa reglerna vill regeringen betona att det generellt, med hänsyn till det övergripande syftet med lagstiftningen att rädda liv och minska mänskligt lidande, är av största vikt att bestämmelserna inte tidsbegränsas. Dock ser regeringen ett behov av en utvärdering på sikt av hur systemet fungerar just för att bl. a. bedöma på hur administrativt betungande företagen upplever systemet. Dessutom tas hänsyn till företagens behov av att få tid på sig att upprätta dokumentationen på så sätt att en övergångsregel föreslås införas om att dokumentationen skall vara upprättad och inskickad inom ett år efter det att lagen träder i kraft.

I fråga om genomfört samråd kan nämnas att, som framgår av avsnitt 6.1.2, SABO har lämnat remissynpunkter bl. a. när det gäller kravet på dokumentation.

När det gäller förändringarna av sotningsverksamheten kommer andra företag än dagens entreprenadföretag att ha möjlighet att etablera sig på sotningsmarknaden, åtminstone på sikt. Utrymme för nya företag öppnar sig både vad gäller sotning och kontroll på uppdrag av kommunen samt sotning på uppdrag av fastighetsägare som beviljats dispens att sköta sotningen själv. Avskaffandet av kravet på anställning för att kunna genomgå utbildning samt knytningen till sotningsdistrikt bidrar även de till flexibla etableringsmöjligheter för företagen. Dagens sotningsföretag kan dock, förutom visst lokalt bortfall av imkanalsrelaterade intäkter, på längre sikt komma att få minskade intäkter på grund av ökad konkurrens vid upphandling. Detta förväntas påverka företagen i glesbygd förhållandevis mindre än i större orter och i storstäder. Skälet är att andelen sotningsobjekt som utgörs av imkanaler av detta slag är betydligt lägre i glesbygden.

14.1 Förslag till lag om skydd mot olyckor

1 kap. Inledande bestämmelser**1 §**

I paragrafen anges syftet med lagens bestämmelser och således även målet för den verksamhet som bedrivs enligt lagen. Bakgrunden har beskrivits i de allmänna övervägandena (avsnitt 5.1). Målet skall vara riktninggivande för det allmännas ansvar. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i RåL.

Befolkningen skall genom åtgärder från det allmännas sida tillförsäkras en, med hänsyn till de lokala förhållandena, tillfredsställande och likvärdig säkerhetsnivå då det gäller skydd mot olyckor. All den verksamhet som det allmänna skall bedriva enligt lagen t.ex. förebyggande verksamhet, räddningsinsatser och tillsynsverksamhet skall samverka till att nå målet. Att människors liv och hälsa samt egendom och miljö skall beredas ett tillfredsställande och likvärdigt skydd innebär att ett betryggande skydd skall finnas oavsett var i landet man befinner sig. Riskbildningen ser emellertid olika ut i olika kommuner. På vissa håll kan det exempelvis vara långa avstånd mellan byggnader och andra anläggningar, på andra tät trähusbebyggelse och på åter andra en koncentration av högriskverksamhet. En anpassning av det allmännas verksamhet enligt lagen får ske till de lokala förhållandena, och kommunerna får vidta olika typer av åtgärder och olika kombinationer av åtgärder för att nå upp till målet.

Ytterligare ett övergripande mål anges i 1 kap. 3 § nedan. De nationella målen skall av kommunerna kompletteras med lokalt anpassade verksamhetsmål (jfr 3 kap. 3 och 8 §§).

Samtidigt som det allmänna enligt denna lag genom olika åtgärder skall se till så att målet i bestämmelsen uppnås, är det en viktig utgångspunkt att den enskilde har ett primärt ansvar för att vidta åtgärder till skydd för liv och egendom och miljö. Detta framgår av räddningstjänstbegreppets konstruktion, se nedan 1 kap. 2 §, berörs i avsnitt 6.1 samt framgår av de bestämmelser i lagen som ålägger den enskilde att vidta vissa förebyggande åtgärder.

2 §

Paragrafen definierar begreppet räddningstjänst. Den motsvarar 2 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 62–64 och prop. 1991/92:70). Någon ändring av definitionens innebörd har inte gjorts, endast språkliga och redaktionella justeringar har skett. Begreppet har behandlats i avsnitt 6.2.

Räddningstjänst är den verksamhet som staten och kommunerna skall bedriva för att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljön vid olyckor eller överhängande fara för sådana. Vad som avses med olycka och överhängande fara för olycka har redogjorts för i avsnitt 6.2; se även prop. 1985/86:170 s. 62. Exempel på olyckor som anges i propositionen är bränder, explosioner, skred, ras, översvämningar, övänder och utflöden av skadliga ämnen.

I 4 kap 1–4 §§ behandlas fjällräddningstjänst, flygräddningstjänst, sjöräddningstjänst och efterforskning av försvunna personer i andra fall. Där finns bl.a. bestämmelser om efterforskning, undsättning och sjuktransporter från fartyg som skall äga rum även om det inte inträffat någon olycka eller föreligger överhängande fara för en sådan. Av *andra stycket* framgår att även dessa åtgärder skall anses som räddningstjänst.

I *tredje stycket*, som justerats med anledning av *Lagrådets* yttrande, anges under vilka förutsättningar skyldigheten för stat och kommuner att ansvara för en räddningsinsats föreligger. Dessa skall ses mot bakgrund av att räddningstjänsten inte skall förlora i effektivitet på grund av att räddningsorganen överhoppas med framställningar om hjälp i bagatellartade situationer. Att syftet med lagen alltså är att det allmänna skall hålla en organisation som kan ingripa när den enskilde inte själv eller med hjälp av någon annan kan klara av en olyckssituation framgår av avsnitt 6.2. Staten och kommunerna är således endast skyldiga att ansvara för en räddningsinsats, om detta är motiverat med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt. Var och en av de nu angivna förutsättningarna måste föreligga, se vidare prop. 1985/86:170 s. 63. Trots att det framgår av propositionen bör emellertid även här påpekas, att när det gäller fara för människors liv eller hälsa är ett ingripande alltid motiverat. Kostnadsaspekten har därvid en underordnad betydelse. Avvägningen mellan skadornas betydelse och kostnaderna för ingripandet får i praktiken störst betydelse i de fall då endast materiella värden står på spel. Vidare bör framhållas att skyldighet att ingripa givetvis inte föreligger om någon annan redan har hunnit vidta nödvändiga åtgärder för att hindra eller begränsa skadorna eller om sådana åtgärder ännu inte vidtagits men man kan räkna med att den vars intressen är hotade tillräckligt snabbt kan vidta åtgärder.

Med anledning av *Lagrådets* yttrande har ett nytt *sista stycke* införts i paragrafen. Genom detta klarläggs att lagen endast behandlar sådana räddningsinsatser som avses i paragrafen.

3 §

Paragrafen motsvarar 4 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 64). Den innehåller ett nationellt mål för räddningstjänsten, som gäller både för kommuner och för de statliga myndigheter som har ansvar för räddningstjänst. Verksamheten skall planeras och organiseras så att målet uppfylls, nämligen att räddningsinsatserna skall kunna påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt. Varje kommun avgör själv vilka medel som bör väljas för att nå upp till den nivå för räddningstjänsten som står i överensstämmelse med målet. Se även avsnitt 5.1.1.

4 §

Paragrafen motsvarar 3 § RåL. Genom den undantas hälso- och sjukvården från lagens tillämpningsområde. Samhällets ansvar för hälso- och sjukvård regleras i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), *HSL*. Med hälso- och sjukvård avses i *HSL* åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. Till hälso- och sjukvården hör även bl.a. sjuktransporter. Enligt 6 § *HSL* svarar landstinget för att det inom detsamma finns en ändamålsenlig organisation för att till och från

sjukhus eller läkare transportera personer vilkas tillstånd kräver att transporten utförs med transportmedel som är särskilt inrättade för ändamålet. I förarbetena till den ändring som 1991 gjordes av bestämmelsen uttalades att ändringen innebar att sjukvårdshuvudmännen fick ett fullständigt huvudansvar för sjuktransporter inom HSL:s bestämmelser (prop. 1990/91:102 bil 2 s 11–12). Sjuktransporterna är således landstingens ansvar. Undantag skall dock, såsom i dag sker enligt 27 § RåL, göras för sjuktransporter från fartyg (se nedan 4 kap. 3 §).

5 §

Paragrafen har ingen motsvarighet i RåL. Enligt bestämmelsen skall länsstyrelserna ha i uppgift att stödja kommunerna i deras verksamhet genom att lämna råd och information. Se avsnitt 6.4.

6 §

Paragrafen motsvarar 5 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 64 f.). Den innehåller bestämmelser om att kommuner och statliga myndigheter som har ansvar för olika delar av den verksamhet som regleras i lagen skall samordna sitt arbete, vilket är en förutsättning för att verksamheten skall kunna vara effektiv. Samarbete och samordning mellan kommunerna och de statliga myndigheter som har ansvar för räddningstjänst skall ske såväl i planering och förberedelser som operativt. Resurser i kommunal och statlig räddningstjänst skall utnyttjas gemensamt. Samarbete skall även ske med andra som har uppgifter som berör räddningstjänstområdet, t.ex. Boverket, Arbetsmiljöverket, Miljö- och hälsoskyddsnämnden samt landstingen.

7 §

Paragrafens första mening innehåller en bestämmelse om att kommunerna och de statliga myndigheter som ansvarar för räddningstjänst skall se till att allmänheten informeras om vilken förmåga att göra räddningsinsatser som finns. Detta kan t.ex. ske genom att handlingsprogrammen för räddningstjänst (se 3 kap. 8 §) tillkännages. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i RåL. Paragrafens andra mening motsvarar 21 § första stycket 7 samt 22 § fjärde stycket RåL. Till skillnad från bestämmelserna i RåL gäller skyldigheten både kommuner och de statliga myndigheter som ansvarar för räddningstjänst.

Skyldigheten att informera kan fullgöras på olika sätt. Upplysningar kan t.ex. lämnas på en kommuns eller en statlig myndighets hemsida på Internet, genom annonser i dagspress, genom informationsblad eller genom anslag på kommunernas anslagstavlor.

2 kap. Enskildas skyldigheter

Skyldighet att varna och tillkalla hjälp

1 §

Paragrafen motsvarar 39 § RåL. Av förarbetena till 39 § RåL (prop. 1986/86:170 s. 83) framgår att skyldigheten att tillkalla hjälp bara föreligger om situationen inte kan bemästras av dem som är på olycksplatsen, vilket uttrycks genom orden ”vid behov”. Vidare framgår att i uttrycket

”vid behov” också ligger att det inte finns någon skyldighet att tillkalla hjälp om polisen eller räddningstjänsten har kommit till platsen. Slutligen sägs att skyldigheten att varna dem som är i fara bara gäller om det är praktiskt möjligt att vidta åtgärden och att särskilt stora krav inte kan ställas på den enskilde.

Skyldigheter för ägare eller nyttjanderättshavare till byggnader och andra anläggningar

2 §

Paragrafen motsvarar i princip 41 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 84). Begreppet ”innehavare”, med vilket i RåL avses arrendator, hyresgäst eller någon annan som innehar egendomen med nyttjanderätt har dock bytts ut mot det juridiskt mer tydliga begreppet ”nyttjanderättshavare”. Se även avsnitt 6.1.1.

3 §

Paragrafen är en del av det system som föreslås ersätta bestämmelserna om brandsyn i 15, 16 och 18–20 §§ RåL. Enligt bestämmelsen skall ägare av vissa byggnader eller andra anläggningar i skriftlig form lämna en redogörelse för brandskyddet. Är det fråga om anläggningar enligt 4 § (dvs. anläggningar där verksamheten innebär fara för att en olycka skall orsaka allvarliga skador på människor eller miljön) skall i stället den som utövar verksamheten på anläggningen se till att en skriftlig redogörelse för brandskyddet upprättas.

De objekt som omfattas av kravet på skriftlig redogörelse – dvs. dokumentation – är byggnader eller andra anläggningar, där det med hänsyn till risken för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet. Vilka dessa är bör anges i förordning och därtill knutna myndighetsföreskrifter (bemyndigande ges i 10 kap. 1 §). Bestämmelsen syftar i första hand till att tillgodose allmänhetens behov av säkerhet mot brand.

I dokumentationen skall de brandskyddslösningar som valts redovisas. Det gäller såväl byggnadstekniska lösningar som hur brandskyddet upprätthålls i den verksamhet som bedrivs. Redovisningen kan t.ex. avse organisation, verksamhet, tekniska lösningar samt planer för underhåll och kontroll. Den dokumentation som upprättas vid nybyggnad i enlighet med Boverkets föreskrifter kan ligga till grund för den dokumentation som här diskuteras (se avsnitt 6.1.2).

Dokumentationsskyldigheten skall som huvudregel åvila ägaren av en byggnad eller annan anläggning. Med hänsyn till de skyldigheter som nyttjanderättshavaren har enligt 2 § och med hänsyn till att det ofta är nyttjanderättshavaren som har den närmare kännedomen om vissa av de förhållanden som skall dokumenteras skall denne emellertid vara skyldig att ge ägaren de uppgifter som denne behöver för att fullgöra sin dokumentationsskyldighet.

Rör det sig om en sådan anläggning med farlig verksamhet som avses i 4 § skall dokumentationsskyldigheten i stället åvila den som utövar verksamheten på anläggningen. Det kan givetvis förekomma att denne är synonym med ägaren av anläggningen. Om så inte är fallet skall ägaren vara skyldig att ge den som utövar verksamheten de uppgifter som be-

hövs för att denne skall kunna fullgöra sin dokumentationsskyldighet. Det kan t.ex. vara fråga om uppgifter om byggnadstekniska lösningar.

I 10 kap. 3 § finns bestämmelser om straffansvar vid vissa överträdelser av lagens bestämmelser. Den enskildes skyldighet att lämna en skriftlig redogörelse för brandskyddet omfattas av dessa bestämmelser om denne i samband med tillsyn vägrar att lämna ut dokumentationen då kommunen begär det enligt 5 kap. 2 §. Straffansvar kan också utkrävas om den enskilde inte fullgör sin skyldighet att ge de upplysningar som behövs för tillsynen eller om denne lämnar oriktig uppgift om förhållande av betydelse vid fullgörande av uppgiftsskyldigheten. I övrigt omfattas inte dokumentationsskyldigheten av 10 kap. 3 §. Vidare kan de sanktionsmöjligheter som finns inom ramen för tillsynsverksamheten utnyttjas (se 5 kap. 2 §). Den som överträtt ett vitesföreläggande eller ett vitesförbud skall dock inte dömas till ansvar enligt bestämmelserna i 10 kap. 3 § för den gärning som omfattats av föreläggandet eller förbudet.

Skyldigheter vid farlig verksamhet

4 §

Paragrafens *första stycke* motsvarar delvis 43 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 85 f.). Dock har de skyldigheter som enligt 43 § RåL åligger innehavaren i stället preciserats till att gälla den som utövar verksamheten i fråga på anläggningen. Det är verksamheten, inte anläggningen, som är farlig till sin natur och som innebär att den enskilde måste vidta ytterligare åtgärder utöver dem som framgår av 2 kap. 2 § ovan (tidigare 41 § RåL). Därför är det naturligt att skyldigheterna att i skäligen omfattning hålla eller bekosta beredskap med personal och egendom och i övrigt vidta nödvändiga åtgärder för att hindra eller begränsa skador, förutom för anläggningens ägare också bör gälla för den som utövar den farliga verksamheten. Med ”den som utövar verksamheten” avses varje fysisk eller juridisk person som driver eller innehar en verksamhet som innebär fara för att en olycka skall orsaka allvarliga skador på människor eller miljön. Ansvaret skall således ligga på anläggningens ägare eller den som utövar verksamheten. Hur ansvaret fördelas dem emellan diskuteras i avsnitt 6.1.1. Givetvis kan ett föreläggande från det allmänna att vidta en åtgärd endast riktas mot den som har rättslig möjlighet att vidta den ifrågavarande åtgärden. *Lagrådet* har haft vissa synpunkter på denna bestämmelse, se 6.1.1.

I *andra stycket* har, jämfört med 43 § RåL, lagts till en skyldighet för den som utövar verksamhet på anläggningen att utföra en riskanalys. Denna skall hållas aktuell och på begäran kunna redovisas till kommunen. Riskanalysen bör innehålla en beskrivning av möjliga scenarier för sådana olyckor som skulle kunna medföra allvarliga skador på människor eller miljön. Sannolikheten för att olyckor av det slaget skulle kunna inträffa eller omständigheter under vilka det kan ske bör anges. En sammanställning bör göras av sådana händelser som skulle kunna bidra till uppkomsten av scenarierna. Även händelser som kan inträffa utanför verksamheten bör beaktas. Vidare bör riskanalysen innehålla en bedömning av hur omfattande och svåra konsekvenserna skulle kunna bli för människor eller miljön av de olyckor som beskrivits. Analysen skall i första hand kunna tjäna som underlag för bedömningen av vilken bered-

skap för effektiva räddningsinsatser som behöver upprätthållas vid anläggningen för att komplettera den kommunala insatsberedskapen. Det handlar vanligtvis om personal med särskild kompetens och kännedom om verksamheten samt om specialutrustning av olika slag, beroende på verksamhetens art.

I paragrafens *tredje stycke* har justeringar företagits på grund av ändringarna som skett i andra stycket.

5 §

Paragrafen motsvarar i princip 38 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 83). Med kommunen avses här den kommunala organisationen för räddningstjänst. Vidare har, till följd av ändringarna i 2 kap. 4 §, begreppet ”innehavare” bytts ut mot ”den som utövar verksamheten”.

3 kap. Kommunens skyldigheter

Förebyggande verksamhet

1 §

I paragrafen anges vissa för kommunen grundläggande verksamhetsmål. Bestämmelsen har formulerats med utgångspunkt i 7–8 §§ RåL. Den skall läsas mot bakgrund av det nationella mål som satts upp i 1 kap. 1 §.

I *första stycket*, som justerats med anledning av *Lagrådets* yttrande, anges den övergripande målsättningen för kommunens olycks- och skadeförebyggande verksamhet. Där sägs att kommunen, för att skydda människors liv och hälsa samt egendom och miljön, skall se till att åtgärder vidtas för att förebygga bränder och skador till följd av bränder samt, utan att andras ansvar inskränks, verka för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder. Kommunen har således ett ansvar för att se till så att åtgärder vidtas så att bränder och skador till följd av bränder förebyggs. Detta görs bl.a. inom ramen för den tillsyn som bedrivs över att den enskilde fullgör sina skyldigheter enligt 2 kap. 2–4 §§ och genom sotningsverksamheten. Kommunen skall också verka för skyddet mot bränder genom information till allmänheten, se 2 §. Vidare skall kommunen vara verksam för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder. Kommunerna skall verka för en säker omgivning i kommunen och för att riskerna för olyckor och skador minskar eller undviks genom förebyggande åtgärder. Avsikten är emellertid inte att kommunen skall ta över ett ansvar som någon annan myndighet eller någon enskild har. Däremot är tanken att kommunen i större utsträckning än i dag skall ta initiativet till en samordning av olycksförebyggande och skadebegränsande verksamheter inom kommunen. Det kan gälla samverkan med aktörer med ansvar inom t.ex. trafiksäkerhetsområdet, plan- och byggsektorn, miljöförvaltningen, folkhälsoverksamheten och civilt försvar, där verksamheten bl.a. styrs av speciallagstiftning. Syftet är att uppnå en samsyn mellan de olika inblandade aktörerna beträffande vilka åtgärder för säkerheten i kommunen som skall vidtas. Denna samsyn skall sedan kunna ligga till grund för kommunens planering för förebyggande verksamhet. Det ligger i sakens natur att kommunens ansvar för den förebyggande verksamheten är inskränkt till den egna kommunen.

Paragrafens *andra stycke* har sin motsvarighet i 8 § RåL. Här anges att kommunerna skall ta till vara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för förebyggande verksamhet. Formerna för ett sådant samarbete bestäms av kommunerna själva. Särskilt för mindre kommuner kan det vara en fördel att söka samarbete för att utveckla verksamheten. Det kan t.ex. råda svårighet att anställa personal med särskild kompetens. Samarbete kan ske genom särskilda avtal men också i kommunalförbund eller gemensam nämnd, se 12 § nedan. Att kommunerna även bör samarbeta ifråga om resurserna för räddningstjänst anges i 7 §.

2 §

Paragrafen har ingen motsvarighet i RåL. För att den enskilde själv skall kunna bidra till sin egen säkerhet och kunna fullgöra sina skyldigheter enligt lagen är det viktigt att kommunen ger det stöd som kan behövas. Sådant stöd kan t.ex. ges i form av rådgivning, mer allmänt riktad information eller utbildningsverksamhet.

3 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i RåL, ålägger kommunerna att upprätta handlingsprogram för den förebyggande verksamheten. Inget hindrar att programmet upprättas gemensamt med det handlingsprogram som kommunerna skall ha för räddningstjänst (se 8 §).

I *första stycket*, som justerats något med anledning av *Lagrådets* yttrande, anges att kommunen skall ha ett handlingsprogram som bl.a. redovisar det mål för verksamheten som kommunen mot bakgrund av de lokala förhållandena ställer upp för att uppfylla de i lagen angivna nationella målen (se 1 kap. 1 §). Det skall även anges hur den förebyggande verksamheten är ordnad och hur den planeras; bl.a. bör framgå hur samverkan skall ske med andra kommuner och övriga som berörs av verksamheten. Vidare bör den organisation och de resurser som kommunen har eller planerar för verksamheten beskrivas. Av handlingsprogrammet bör även exempelvis framgå hur allmänheten kan larma räddningsorganen vid avbrott och störningar på t.ex. telenätet (jfr 6 kap. 10 §). En förutsättning för att kommunen skall kunna planera för hur säkerhetsarbetet skall ordnas är att kommunen skapar sig en bild av de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser. Detta får göras med utgångspunkt i en inventering av de risker för olyckor som finns inom kommunen mot bakgrund av bl.a. naturförhållanden, bebyggelsekaraktär, transportväsen och industriell verksamhet. Riskbilden skall kunna utgöra grunden för den förebyggande verksamhetens inriktning och genomförande.

I *andra stycket* anges att handlingsprogrammet skall antas av kommunfullmäktige för varje ny mandatperiod. Förändringar av programmet under en löpande mandatperiod bör dock också göras om så krävs. En nämnd kan emellertid ges befogenhet att under perioden anta närmare riktlinjer för hur handlingsprogrammet skall tillämpas utifrån fullmäktiges övergripande riktlinjer. Innan handlingsprogrammet antas skall samråd ha skett med de myndigheter som kan ha ett väsentligt intresse i saken. En sådan myndighet är t.ex. berörd länsstyrelse. Andra myndigheter med vilka samråd kan bli aktuellt är exempelvis Vägverket (i fråga om trafiksäkerhetsfrågor) och Arbetsmiljöverket. Eftersom kommunernas

uppgifter enligt lagen kan handhas av ett kommunalförbund har sist i andra stycket, på inrådan av *Lagrådet*, tillagts en mening som klargör att ett handlingsprogram i sådant fall skall antas av den beslutande församlingen i ett kommunalförbund.

Tredje stycket ger regeringen en möjlighet att besluta om ändring av ett handlingsprogram efter framställan av den myndighet som regeringen bestämmer. Avsikten är att Statens räddningsverk, som har den nationella överblicken över verksamheten enligt lagen, skall vara denna myndighet. Eftersom det är länsstyrelsen som bedriver den regionala tillsynen och med vilken samråd skall ske innan ett program antas, är det emellertid denna som får uppmärksamma Statens räddningsverk på om allvarliga brister föreligger.

Det ligger i sakens natur att ett sådant ingripande inte bör komma i fråga utan att det föreligger starka skäl. Befogenheten skall ses som en yttersta utväg. Möjligheten att ändra i ett program får endast användas om det finns synnerliga skäl. En grundläggande förutsättning för att rekvisitet synnerliga skäl skall vara uppfyllt, är att kommunen inte rättat sig efter ett påpekande från länsstyrelsen. Vidare skall handlingsprogrammet i fråga vara behäftat med mycket allvarliga brister, t.ex. om någon organisation för de åtgärder av förebyggande natur som kommunen skall vidta enligt lagen inte anges i programmet. Se även avsnitt 5.1.3.

4 §

Paragrafen motsvarar till del de bestämmelser om sotning m.m. som finns i 15 och 17 §§ RåL. I *första stycket* slås fast att kommunen i brandförebyggande syfte ansvarar för att rengöring (sotning) utförs. När kommunen bestämmer vem som för kommunens räkning skall utföra sotning skall bestämmelserna i 14 § beaktas. Det innebär att denne genom utbildning och erfarenhet skall ha nödvändig kompetens.

I första stycket anges vidare vad som omfattas av sotning. Sotningsplikten omfattar fasta förbränningsanordningar som inte är inrättade för eldning uteslutande med gas, t.ex. eldstäder och värmepannor, och därtill hörande rökkanaler. Vidare skall sotning ske av imkanaler i restauranger och storkök och därmed jämförbara utrymmen. Härmed avses imkanaler i sådana kök där matlagning sker i större omfattning än för enskilda hushåll. Förutom restauranger och storkök omfattas t.ex. gatukök, pizzaugnar och bageriugnar. Imkanalerna i bostäder och liknande utrymmen behöver däremot, till skillnad från vad som gäller enligt 17 § RåL, fortsättningsvis inte rengöras enligt bestämmelserna i lagen om skydd mot olyckor, se även avsnitt 6.1.3.

Enligt *andra stycket* ges möjlighet för kommunen att i vissa fall överlåta åt en fastighetsägare att utföra sotningen, antingen personligen eller genom anlåtande av någon annan. Så kan ske om kommunen bedömer att sotningen kan ske på ett från brandskyddssynpunkt betryggande sätt. Kommunen måste i varje enskilt fall ta ställning till om så är fallet. Härvid måste kommunen försäkra sig om att sotningen görs på ett kompetent och ansvarsfullt sätt, se vidare avsnitt 6.1.3.

Av *tredje stycket* framgår att samtliga de objekt som skall sotas samt skorstenar, tak och anslutande byggnadsdelar i brandförebyggande syfte skall kontrolleras från brandskyddssynpunkt (brandskyddskontroll). Kommunen ansvarar för att sådan kontroll sker. Vad som ovan sagts om

vad kommunen skall beakta vid bestämmande av vem som för kommunens räkning skall utföra sotning gäller även här. Dessutom kan särskilda behörighetskrav uppställas på den som skall utföra kontroll, se vidare kommentaren till 14 §. Kontroll skall även ske av sådana objekt där kommunen enligt andra stycket överlätit åt en enskild fastighetsägare att utföra sotningen. Kontrollen kan inte överlåtas åt fastighetsägaren att utföra. Även fasta förbränningsanordningar som är inrättade för eldning uteslutande med gas och därtill hörande avgaskanaler omfattas av kravet på kontroll. Ansvaret för eventuell rengöring av sådana anordningar med tillhörande avgaskanaler ligger dock på fastighetsägaren.

Med stöd av bemyndigandet i 10 kap. 1 § kan regeringen bl.a. föreskriva mer detaljerat om vilka objekt som skall omfattas av kraven på sotning och kontroll samt i vilka intervaller som sotning och kontroll skall ske. Regeringen kan också överlåta åt en myndighet eller kommun att meddela sådana föreskrifter samt att besluta att brandskyddskontroll även skall ske vid andra tillfällen än vid de sålunda föreskrivna intervallerna.

5 §

Paragrafen motsvarar del av 19 § RåL. Vissa språkliga ändringar har skett.

6 §

Paragrafen motsvarar 11 § och del av 18 §§ RåL. Vissa språkliga ändringar har gjorts. I *första stycket* ges ett bemyndigande till kommunen att meddela föreskrifter om vissa avgifter. Enligt *andra stycket* har kommunen möjlighet att delegera befogenheten att på kommunens vägnar meddela förelägganden och förbud till den som, utan att vara tjänsteman hos kommunen, utför brandskyddskontroll. Det är dock inte tillåtet att delegera befogenheten att besluta vitesförelägganden.

Räddningstjänst

7 §

Paragrafens *första stycke* motsvarar 6 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 65 f.). Där anges att kommunen svarar för räddningstjänst inom kommunen i alla fall då det inte är fråga om statlig räddningstjänst. Att staten i dessa fall har det primära ansvaret behöver inte innebära att kommunen kan förhålla sig passiv. Av 1 kap. 6 § framgår att kommunerna och de statliga myndigheterna som ansvarar för räddningstjänst skall se till att verksamheterna samordnas. Vidare är kommunen enligt bestämmelserna i 6 kap. 7 § skyldig att med personal och egendom delta i en räddningsinsats på anmodan av räddningsledaren.

Paragrafens *andra stycke* har sin motsvarighet i 8 § RåL. Bestämmelsen är en uppmaning till kommunerna att samverka med varandra i fråga om räddningstjänst. Formerna för ett samarbete bestäms av kommunerna själva, se 12 § nedan. Att kommunerna även bör samarbeta ifråga om den förebyggande verksamheten framgår av 1 § ovan.

8 §

I paragrafen åläggs kommunerna att upprätta handlingsprogram för räddningstjänst. Inget hindrar att programmet upprättas gemensamt med det handlingsprogram som kommunerna skall ha för den förebyggande verksamheten (se 3 §). I RåL finns inga bestämmelser om handlingsprogram för räddningstjänsten. Däremot finns i 21–42 §§ RåL detaljerade bestämmelser om kommunal räddningstjänstplan.

I *första stycket*, som justerats något med anledning av *Lagrådets* förslag, anges att kommunen skall ha ett handlingsprogram som bl.a. redovisar de mål för räddningstjänsten som kommunen mot bakgrund av de lokala förhållandena ställer upp för att uppfylla de i lagen angivna nationella målen (se 1 kap. 1 och 3 §§). Vidare skall de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser redovisas (se kommentaren till 3 § ovan). Dessutom skall anges vilken förmåga kommunen har och avser att skaffa sig för att göra sådana insatser. Som en del av förmågan skall anges vilka resurser kommunen har och avser att skaffa sig. Förmågan att göra räddningsinsatser skall redovisas såväl med avseende på förhållandena i fred som under höjd beredskap.

Av *andra stycket* framgår bl.a. att handlingsprogrammet skall antas av kommunfullmäktige för varje ny mandatperiod, se kommentaren till 3 § ovan. Innan handlingsprogrammet antas skall samråd ha skett med de myndigheter som kan ha ett väsentligt intresse i saken. Sådana myndigheter är t.ex. berörd länsstyrelse och de statliga myndigheter som har ansvar för räddningstjänst. Eftersom en för kommuner gemensam räddningstjänst kan handhas av ett kommunalförbund har sist i andra stycket, på inrådan av *Lagrådet*, tillagts en mening som klargör att ett handlingsprogram i sådant fall skall antas av den beslutande församlingen i ett kommunalförbund.

Tredje stycket ger regeringen en möjlighet att besluta om ändring av ett handlingsprogram efter framställan av den myndighet som regeringen bestämmer. Avsikten är att Statens räddningsverk, som har den nationella överblicken över verksamheten enligt lagen, skall vara denna myndighet. Eftersom det är länsstyrelsen som bedriver den regionala tillsynen och med vilken samråd skall ske innan ett program antas, är det emellertid denna som får uppmärksamma Statens räddningsverk på om allvarliga brister föreligger. Det ligger i sakens natur att ett sådant ingripande inte bör komma i fråga utan att det finns starka skäl. Befogenheten skall ses som en yttersta utväg. Möjligheten att ändra i ett program får endast användas om det finns synnerliga skäl. En grundläggande förutsättning för att rekvisitet synnerliga skäl skall vara uppfyllt, är att kommunen inte rättat sig efter ett påpekande från länsstyrelsen. Vidare skall handlingsprogrammet i fråga vara behäftat med mycket allvarliga brister, t.ex. om de resurser som kommunen säger sig ha eller avser att skaffa sig på ett uppenbart sätt inte räcker till för att uppfylla de mål som anges.

Efterföljande åtgärder**9 §**

Om kriterierna för räddningstjänst enligt 1 kap. 2 § inte längre föreligger skall insatsen bedömas som avslutad. En räddningsinsats kan avslutas när riskerna för ytterligare skada inte kan motverkas genom ytterligare rädd-

ningsåtgärder eller när risken för ytterligare skada är så obetydlig att det inte är motiverat att fortsätta räddningsarbetet (prop. 1985/86:170 s. 91). En räddningsinsats kan också avslutas när den enskilde själv eller någon han anlitar har möjlighet att vidta de åtgärder som fortsättningsvis behövs för att motverka skada. I det *första stycket* slås inledningsvis fast att en räddningsinsats är avslutad när den som leder insatsen (räddningsledaren) fattar beslut om detta. Beslutet skall redovisas i skriftlig form. Syftet är att gränsdragningen mellan kommunens ansvar för räddningstjänst och den enskildes eller andra samhällsorgans ansvar för att vidta de åtgärder som kan vara nödvändiga efter en räddningsinsats skall bli klar och tydlig. Beslutet har också betydelse för att klargöra att de fortsatta åtgärder som eventuellt vidtas av räddningstjänstpersonalen inte längre faller under begreppet räddningstjänst, t.ex. då en kommun finner det lämpligt att använda räddningstjänstresurser för åtgärder som egentligen kan utföras av andra kommunala organ. När det gäller skyldighet för räddningsledaren att redovisa vissa beslut i skriftlig form, se även 6 kap. 6 §.

Resterande del av första stycket samt det andra och tredje stycket motsvarar 53 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 90 f.). Begreppet ”innehavare”, har dock bytts ut mot ”nyttjanderättshavare” (se 2 kap. 2 § ovan).

10 §

Genom bestämmelsen införs en skyldighet för kommunen att se till så att en olycka som föranlett en räddningsinsats blir undersökt. Undersökningarna syftar bl.a. till att ge kommunerna och de statliga tillsynsmyndigheterna underlag för att kunna bedöma hur effektiv en viss räddningsinsats har varit, se avsnitt 6.3. Bestämmelsen saknar motsvarighet i RåL.

Undersökningen i fråga skall i skäligen omfattning klarlägga orsaken till olyckan, olycksförloppet och hur insatsen har genomförts. Uttrycket ”i skäligen omfattning” innebär att undersökningen skall genomföras med rimliga insatser. Den behöver normalt sett inte vara särskilt komplicerad. Insatsen skall dokumenteras och analyseras allt efter hur svår eller omfattande den har varit, och i de enklaste fallen kan en anteckning i en rapport från insatsen vara tillräcklig. Om undersökning av en olycka kommer till stånd genom polisens försorg i samband med en brottsutredning eller av Statens haverikommission eller särskilt angiven myndighet med stöd av lagen (1990:712) om undersökning av olyckor skall, i den mån kommunen har möjlighet att ta del av denna undersökning, kommunens undersökning anpassas härtill.

Den som skall utföra en undersökning enligt första stycket behöver få rätt att besöka olycksplatsen. Detta regleras i paragrafens *andra stycke*, där det också föreskrivs att polisen skall lämna den hjälp som behövs.

Organisation

11 §

I paragrafen, som till del motsvarar 10 § RåL, hänvisas till den kommunala nämndorganisationen. Paragrafen har justerats med anledning av *Lagrådets* yttrande. Enligt 3 kap. 3 § kommunallagen (1991:900) skall fullmäktige tillsätta de nämnder som utöver styrelsen behövs för att fullgöra kommunens uppgifter enligt särskilda författningar och för verksamheten i övrigt. Det är således en uppgift för fullmäktige att ta ställ-

ning till vilka nämnder som skall finnas och uppgiftsfördelningen mellan dem. Ingen del av den specialreglerade verksamheten får falla utanför styrelsens eller annan nämnds ansvar. Det ankommer på fullmäktige att se till att det blir ett sådant heltäckande ansvar och att uppgifterna finns noga angivna i reglementet för respektive nämnd. Uppgifterna inom ett visst specialreglerat område kan fördelas på flera nämnder. Vissa uppgifter kräver emellertid ett kommunövergripande synsätt som bäst tillgodoses på central nivå. Detta gäller bl.a. inom räddningstjänsten. Avgörande för bedömningen är bl.a. kommunstrukturen och tillgängliga personella och ekonomiska resurser (prop. 1990/91:117 s. 155). Den eller de nämnder som handhar uppgifter enligt lagen om skydd mot olyckor kan givetvis även handha andra kommunala uppgifter.

12 §

Paragrafen motsvarar delvis 9 § andra stycket RÄL. Begreppet ”räddningskår” har dock utmönstrats ur lagstiftningen. Paragrafen skall bl.a. läsas mot bakgrund av 1 kap. 6 § och mot 1 och 7 §§ ovan, där kommunerna uppmanas att samverka med varandra då det gäller förebyggande åtgärder och räddningstjänst.

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att en kommun helt eller delvis kan överlåta skötseln av sina uppgifter enligt denna lag till en annan kommun. Kommunens ansvar för verksamheten kan givetvis inte överlåtas, utan endast själva utförandet. Bestämmelsen utgör även ett undantag från den kommunala lokaliseringsprincipen som annars begränsar en kommuns möjligheter att engagera sig utanför den egna kommunens gränser.

I *andra stycket* föreskrivs att kommunen, efter överenskommelse med annan kommun, får överlåta beslutanderätt till en person som är anställd i den andra kommunen. Bestämmelsen innebär en utvidgning av personkretsen i förhållande till den generella delegationsbestämmelsen i 6 kap. 33 § kommunallagen (1991:900). Delegation av beslutanderätten till en person i den andra kommunen kan däremot inte ske till någon i dennes egenskap av förtroendevald eller till en person som är anställd i ett företag som ägs av kommunen. Bestämmelsen innebär vidare inte att ansvaret för verksamheten förskjuts. Ansvaret ligger alltjämt kvar på den ansvariga nämnden i den delegerande kommunen i enlighet med 6 kap. 7 § kommunallagen.

Av *andra stycket* framgår också de begränsningar som råder i rätten att delegera genom att en hänvisning görs till 6 kap. 34 § kommunallagen. Enligt denna bestämmelse kan beslutanderätten i vissa ärenden inte delegeras, nämligen i följande slag av ärenden: ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet (p 1), framställningar eller yttranden till fullmäktige liksom yttranden med anledning av att beslut av nämnden i dess helhet eller av fullmäktige har överklagats (p 2), ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om de är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt (p 3) och vissa ärenden som anges i särskilda föreskrifter (p 4). Slutligen föreskrivs i *andra stycket* att kommunallagens bestämmelser om jäv och om anmälan till nämnden av de beslut delegaten fattat även gäller vid delegation till en anställd i en annan kommun.

Det *tredje stycket* innehåller en upplysning om att en kommun har rätt att komma överens med en eller flera andra kommuner om att ha en gemensam organisation för uppgifterna enligt lagen. Eftersom kommunernas verksamhet i stor utsträckning innefattar uppgifter som innebär myndighetsutövning är de aktuella formerna för gemensam räddningstjänst antingen gemensam nämnd, 3 kap. 3 a § kommunallagen, eller kommunalförbund, 3 kap. 20 § samma lag.

13 §

Paragrafen motsvarar 11 § första stycket RåL. Den har placerats efter 12 § i enlighet med *Lagrådets* synpunkter, eftersom bestämmelsen tar sikte både på fall då en anställd i den egna kommunen får i uppdrag att besluta på kommunens vägnar och på det i 12 § andra stycket behandlade fallet att ett sådant uppdrag ges till en anställd i en annan kommun.

14 §

Paragrafen innehåller övergripande bestämmelser om kraven på kompetens hos den personal som skall utföra de uppgifter som kommunen har enligt lagen. Viss motsvarighet finns i 14 § första stycket RåL.

Innebörden av bestämmelsen är att kommunen skall se till så att det i den organisation, som kommunen förfogar över för att utföra uppgifter enligt lagen, finns personal som har sådan utbildning och erfarenhet att allmänheten tillförsäkras en tillfredsställande säkerhetsnivå med hänsyn till den lokala riskbilden (jfr 1 kap. 1 §). Bedömningen av om så är fallet skall göras med hänsyn till kommunens samlade kompetens och hur denna utnyttjas, bl.a. i relation till de risker för olyckor som finns i kommunen.

Som huvudregel skall det således i författning inte ställas upp några specifika behörighetskrav för de personer som för kommunens räkning skall utföra uppgifter enligt lagen. I stället är det en uppgift för länsstyrelserna och ytterst för Statens räddningsverk att, i samband med tillsynen över kommunerna, följa upp att kommunerna för sin verksamhet har den kompetens som behövs. I vissa fall kan dock särskilda behörighetskrav behöva uppställas. Det kan i huvudsak bli aktuellt beträffande den personal som har att ansvara för myndighetsutövning enligt lagen. Det gäller tillsynspersonalen, räddningschefen och de andra personer som skall kunna leda räddningsinsatser (jfr 16 §) samt den personal som, inom ramen för sotningsverksamheten, utför brandskyddskontroll enligt 4 §. I enlighet med bemyndigandet i 10 kap. 1 § kan regeringen överlåta på Statens räddningsverk att meddela nödvändiga föreskrifter om kraven på behörighet för sådana uppgifter.

15 §

Paragrafens *första stycke* har justerats med anledning av *Lagrådets* yttrande. Enligt dess första mening, som delvis motsvarar 14 § första stycket RåL, skall den personal som ingår i kommunens organisation för räddningstjänst vara anställd i egen eller annan kommun eller i ett kommunalförbund. Av andra meningen, som motsvarar 12 § andra stycket RåL, framgår att kommunen får överlåta åt någon annan att göra räddningsinsatser som kräver särskild kompetens. Det kan t.ex. vara fråga om bekämpning av olja eller andra skadliga ämnen. Det är inte tillåtet för en

kommun att överlåta hela ansvaret för räddningstjänsten på ett enskilt organ, och kommunen har ansvaret för ett räddningsingripande även om det utförs av någon annan på grund av avtal enligt andra meningen (se prop. 1985/86:170 s. 69 f.).

I *andra stycket* föreskrivs att även ett räddningsvärn kan ingå i kommunens organisation för räddningstjänst och att sådant består av personal som tas ut med tjänsteplikt. Bestämmelsen motsvarar 13 § första stycket andra meningen samt 14 § andra stycket RåL. Uttagning med tjänsteplikt sker enligt 6 kap. 1 §.

Det *tredje stycket* motsvarar 13 § andra stycket RåL. Begreppet ”innehavare” har dock bytts ut mot ”nyttjanderättshavare” (se kommentaren till 2 kap. 2 §). Den kommunala räddningstjänsten skall som huvudregel skötas av den kommunala räddningstjänstorganisationen. Vid vissa anläggningar kan det emellertid bedrivas verksamhet som kräver särskilda räddningsresurser i form av personal och utrustning, t.ex. vid vissa industrier och större trafikflygplatser (jfr 2 kap. 4 §). Enligt tredje stycket kan en kommun träffa avtal med ägaren eller nyttjanderättshavaren till en sådan anläggning om att den särskilda enheten skall ingå i den kommunala organisationen för räddningstjänst. Detta gäller bara ägare eller nyttjanderättshavare till sådana anläggningar där räddningsresurserna främst har skapats för att möta olyckshändelser i anläggningen. Förutom i fall som avses i första stycket skall det således inte vara möjligt att lämna över räddningstjänsten till entreprenörer. Se prop. 1985/86:170 s. 70–71.

Att enheten ingår i kommunens organisation för räddningstjänst innebär att räddningsinsatser utanför den egna anläggningen är kommunal räddningstjänst. Vid olyckshändelser inom en anläggning vid vilken det finns en räddningsenhet är kommunen i princip bara skyldig att ingripa om enheten inte kan bemästra situationen. Ingår enheten på grund av avtal i kommunens organisation för räddningstjänst kan det uppstå tvekan om vem som har ansvar för insatsen, den som ansvarar för anläggningen eller kommunen. För att det inte skall föreligga någon oklarhet härvidlag föreskrivs därför i tredje styckets sista mening att enhetens insatser skall anses som kommunal räddningstjänst även när insatserna görs inom den egna anläggningen (se prop. 1985/86:170 s. 70–71).

Ledning

16 §

Paragrafens *första stycke* motsvarar delvis 13 § första stycket RåL. I det slås fast att det i varje kommun skall finnas en räddningschef, som skall ansvara för att räddningstjänsten är ändamålsenligt ordnad.

I *andra stycket*, som delvis motsvarar 32 § första stycket 1 RåL, föreskrivs att räddningschefen är räddningsledare. Han eller hon kan dock utse annan att vara räddningsledare. Normalt sett utses behöriga personer i den egna kommunens räddningstjänstorganisation. Inget hindrar dock att räddningschefen utser behörig person som tjänstgör i annan kommuns räddningstjänstorganisation att vara räddningsledare i kommunen. Det kan vara lämpligt om det där finns någon med en särskild kompetens som saknas i den egna kommunen. Räddningsledare kan utses såväl i förväg som i en akut situation. Vanligtvis är det givetvis lämpligast att frågan om vem som skall vara räddningsledare är avklarad före en rädd-

ningsinsats. Se även avsnitt 8. Att räddningsledaren är den som leder en räddningsinsats framgår av 3 kap. 9 §.

Paragrafens *tredje stycke* motsvarar delvis 32 § andra stycket RåL. Bestämmelsen reglerar situationen då en räddningsinsats berör mer än en kommuns område. Tvekan kan då uppstå vem som skall vara räddningsledare för insatsen. Det förutsätts att räddningsledarna själva kommer överens om detta. Kan de inte det skall berörd länsstyrelse avgöra frågan, om kommunerna tillhör samma län. Berör motsvarande situation kommuner i flera län skall de inblandade länsstyrelserna bestämma.

I *sista stycket* hänvisas till bestämmelserna i 4 kap. 10 § som reglerar ledning av omfattande räddningsinsatser. Se även avsnitt 8.

4 kap. Statens skyldigheter

Räddningstjänst

Fjällräddningstjänst

1 §

Paragrafen motsvarar i princip 25 § RåL (prop. 1985/86:170 s. 75 f. samt prop. 1991/92:70). Vissa språkliga ändringar har gjorts. Regeringen bestämmer vilken eller vilka myndigheter som skall ha ansvaret för fjällräddningstjänsten.

Flygräddningstjänst

2 §

Paragrafen motsvarar i princip 26 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 76 samt prop. 1992/93:54). Vissa språkliga ändringar har gjorts. Regeringen bestämmer vilken myndighet som skall ha ansvaret för flygräddningstjänsten.

Sjöräddningstjänst

3 §

Paragrafen motsvarar i princip 27 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 76 ff. samt prop. 1992/93:54). Vissa språkliga ändringar har gjorts. Sjöräddningstjänsten omfattar enligt paragrafen även sjuktransporter från fartyg (jfr kommentaren till 1 kap. 4 §). Regeringen bestämmer vilken myndighet som skall ha ansvaret för sjöräddningstjänsten.

Efterforskning av försvunna personer i andra fall

4 §

Paragrafen motsvarar i princip 27 a § RåL (se prop. 1991/92:70). Regeringen bestämmer vilken eller vilka myndighet som skall ha ansvaret för efterforskning av försvunna personer enligt bestämmelsen.

5 §

Paragrafen motsvarar delvis 27 b § RåL (prop. 1985/86:170 s. 76 ff., 1991/92:70 samt prop. 1992/93:54). Vissa språkliga ändringar har gjorts. Bestämmelsen har vidare kompletterats på ett sådant sätt att det klart framgår att miljöräddningstjänst till sjöss även föreligger då det finns en överhängande fara för att olja eller andra skadliga ämnen kommer ut i vattnet. Frågan har behandlats i avsnitt 11.

När det gäller rekvisitet ”överhängande fara” bör här framhållas att det inte kan anses tillräckligt för att inleda en miljöräddningsoperation till sjöss att fartygets last i sig är av farlig art. Som påpekats i avsnitt 11 måste det röra sig om en reell risk som bygger på en sammanvägd bedömning av olika faktiska omständigheter kring händelsen. Som exempel kan nämnas fartygets eller fartygens skick, deras mer eller mindre utsatta läge, trafikbilden, strandformationen, bottenförhållandena på eventuell grundstötningsplats, strömmar samt väder- och vindförhållanden.

De åtgärder som kan komma ifråga vid en miljöräddningsoperation som inleds då det föreligger överhängande fara för att olja eller andra skadliga ämnen kommer ut i vattnet kan bestå i att förbereda och lägga ut länsor kring ett havererat fartyg, förbereda läktring av olja eller andra skadliga ämnen till ett annat fartyg eller andra insatser till skydd för den marina miljön i början av ett räddningsförlopp.

När olja eller skadliga ämnen har flutit i land upphör miljöräddningstjänsten till sjöss. Akuta åtgärder som då kan behöva vidtas faller inom ramen för den kommunala räddningstjänsten (se prop. 1985/86:170 s. 78). I övrigt kan det bli fråga om sanering som inte är räddningstjänst men som i allmänhet utförs av kommunen. Har en kommun haft kostnader för sanering kan den under vissa förutsättningar ha rätt till ersättning av staten. Se avsnitt 12.1 samt 7 kap. 2 §. Enligt 10 kap. sjölagen (1994:1009) gäller vidare särskilda regler om skadeståndsskyldighet för ett fartygs ägare vid s.k. oljeskador. Regeringen bestämmer vilken myndighet som skall ha ansvaret för miljöräddningstjänst till sjöss.

*Räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen***6 §**

Första stycket motsvarar 28 § första stycket RåL (se prop. 1985/86:170 s. 78 f.). Regeringen bestämmer vilken myndighet som skall ha ansvar för räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen.

Det andra stycket motsvarar 28 a § RåL.

Efterföljande åtgärder**7 §**

Om kriterierna för räddningstjänst enligt 1 kap. 2 § inte längre är uppfyllda skall en insats bedömas som avslutad. Se ytterligare härom i kommentaren till 3 kap. 9 §. I det *första stycket* slås inledningsvis fast att en räddningsinsats är avslutad när den som leder insatsen (räddningsledaren) fattar beslut om detta. Beslutet skall redovisas i skriftlig form. Syftet är att gränsdragningen mellan den statliga räddningstjänstmyndighetens

ansvar för räddningstjänst och den enskildes eller andra samhällsorgans ansvar för att vidta de åtgärder som kan vara nödvändiga efter en räddningsinsats skall bli klar och tydlig. Beslutet har också betydelse för att klargöra att de fortsatta åtgärder som eventuellt vidtas av räddningstjänstpersonalen inte längre faller under begreppet räddningstjänst. När det gäller skyldighet för räddningsledaren att redovisa vissa beslut i skriftlig form, se även 6 kap. 6 §.

I första stycket föreskrivs vidare att ägaren eller nyttjanderättshavaren av egendom som berörts av räddningsinsatsen om det är möjligt skall underrättas om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning. Denna bestämmelse motsvarar i princip 53 § första stycket RÅL. Behov av sådan underrättelse torde vanligtvis inte föreligga vid statlig räddningstjänst. Det kan dock även här bli aktuellt, t.ex. kan efter det att en miljöräddningsinsats till sjöss avslutats ett skadat fartyg behöva bevakas så ytterligare utsläpp inte sker.

Paragrafens *andra* och *tredje stycke* motsvarar 53 § andra och tredje styckena RÅL. Begreppet ”innehavare” har dock bytts ut mot ”nyttjanderättshavare”, se kommentaren till 2 kap. 2 § ovan.

8 §

Paragrafens *första* och *andra stycke* motsvarar 28 § andra och tredje stycket RÅL (se prop. 1991/92:41 s. 30). Regeringen bestämmer vilken myndighet som skall ansvara för sanering då utsläpp skett från en kärnteknisk anläggning. För sanering efter utsläpp som inte skett från en kärnteknisk anläggning ansvarar den myndighet som regeringen föreskriver eller i särskilda fall beslutar.

Det *tredje stycket*, som justerats med anledning av *Lagrådets* yttrande, motsvarar innehållet i 2 a § RÅL. Det innehåller dels en definition av vad som avses med sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen enligt lagen, dels de kriterier som skall vara uppfyllda för att det skall föreligga skyldighet för den av regeringen bestämda myndigheten att ingripa. Var och en av de angivna förutsättningarna måste föreligga för att staten skall vara skyldig att göra en saneringsinsats. Se prop. 1991/92:41 s. 29 f.

Ledning

9 §

Paragrafen motsvarar i princip 32 § första stycket 2–3 RÅL. Att räddningsledaren är den som leder en räddningsinsats framgår av 4 kap. 7 §.

10 §

I paragrafens *första stycke* regleras möjligheten att låta en statlig myndighet ta ansvaret för omfattande kommunala räddningsinsatser. Det motsvarar i huvudsak 33 § första stycket RÅL. Bestämmelsen innebär att regeringen – om det fordras omfattande räddningsinsatser – får föreskriva eller i ett särskilt fall besluta att en länsstyrelse eller annan statlig myndighet får ta över ansvaret för räddningstjänsten inom en eller flera kommuner. Länsstyrelsen kan bistå berörda kommuner med t.ex. ledningsstöd och informationsinsatser utan att ett formellt övertagande behövs ske. Möjligheten att ta över ansvaret för räddningstjänsten måste

dock finnas kvar. Den direkta ledningen av pågående insatser bör liksom hittills alltid utövas av någon som har erforderlig kompetens för att vara räddningsledare i kommunal räddningstjänst. Om länsstyrelsen har tagit över ansvaret för räddningstjänsten ankommer det på länsstyrelsen att utse räddningsledare. Länsstyrelsen kan i sin övergripande ledningsroll därutöver ansvara för prioriteringar och fördelning av förstärkningsresurser, stöd till räddningsledaren med ytterligare ledningsresurser i form av personal och materiel samt ansvara för att information till allmänheten och till andra myndigheter ges. Om ett formellt övertagande sker skall länsstyrelsen ansvara för all räddningstjänst i den eller de berörda kommunerna, inte bara den eller de insatser som föranlett att ansvaret har övertagits. Den länsstyrelsen skall även se till att räddningsinsatserna samordnas med statliga räddningstjänstinsatser när så behövs enligt 1 kap. 6 §.

Bestämmelsens *andra stycke* motsvarar 33 § andra stycket RÄL (se prop. 1991/92:41 s. 31).

5 kap. Tillsyn

1 §

Paragrafen motsvarar 54 § RÄL. I bestämmelsen regleras den kommunala, regionala och centrala tillsynen. Den kommunala tillsynen riktar sig mot enskilda (fysiska och juridiska personer) och tar sikte på att kontrollera deras efterlevnad av lagen och av de föreskrifter som meddelats med stöd av denna. Tillsynen berör i första hand ägare och nyttjanderättshavare till byggnader eller andra anläggningar samt den som vid en anläggning utövar sådan verksamhet, som innebär fara för att en olycka skall orsaka allvarliga skador på människor eller miljön (jfr 2 kap. 2–4 §§). Tillsynen utgör vidare en del av det system som ersätter brandsynen (se avsnitt 6.1.2). Den regionala tillsynen skall utövas av länsstyrelserna. I länsstyrelsernas tillsyn över kommunernas verksamhet ingår att bedöma om kommunerna lever upp till de nationella målen i 1 kap. 1 och 3 §§ samt de verksamhetsmål som framgår av lagen och som satts upp i handlingsprogrammen enligt 3 kap. 3 och 8 §§. Se vidare avsnitt 6.4. När det gäller den centrala tillsynen skall denna utövas av Statens räddningsverk. Då det gäller statlig räddningstjänst skall emellertid tillsynen utövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

2 §

Paragrafens *första stycke* motsvarar 55 § RÄL. Det innehåller bestämmelser om rätt till tillträde, rätt till upplysningar och rätt till att få del av handlingar i tillsynsverksamheten. Tillträdesrätten gäller för alla typer av byggnader eller andra anläggningar. Den som vägrar sådant tillträde som en förrättningsman har rätt att kräva kan dömas till böter för hindrande av förrättning enligt 17 kap. 13 § andra stycket brottsbalken. Och den som låter bli att efter begäran fullgöra sin skyldighet att lämna upplysningar eller handlingar eller lämnar oriktiga uppgifter vid fullgörandet av uppgiftsskyldigheten kan dömas till böter enligt ansvarsbestämmelserna i 10 kap. denna lag.

I *andra stycket*, som motsvarar 56 § första stycket RåL, ges tillsynsmyndigheterna befogenhet att meddela de föreläggande och förbud som behövs i enskilda fall för att lagen och de föreskrifter som meddelats med stöd av lagen skall efterlevas. Liksom påpekas i förarbetena till 56 § RåL (prop. 1985/86:170 s. 92) bör givetvis myndigheten försöka uppnå det eftersträlvade resultatet genom råd och uppmaningar innan den använder sig av tvångsmedel. Innan myndigheten beslutar om föreläggande eller förbud måste den göra en avvägning av olika intressen så att de föreskrivna åtgärderna inte medför oskäligen kostnader eller svåra förluster för den som beslutet riktar sig till. Intresset att bereda skydd mot olika skador skall dock komma i första hand.

Beslut om föreläggande och förbud får enligt *tredje stycket* förenas med vite. Om någon låter bli att vidta en åtgärd som åligger denne enligt tillsynsmyndighetens föreläggande, får tillsynsmyndigheten vidta åtgärden på dennes bekostnad. Bestämmelsen motsvarar 56 § andra och tredje styckena RåL. Vissa språkliga ändringar har skett. Allmänna bestämmelser om vite finns i lagen (1985:206) om viten. Såsom framhållits i prop. 1985/86:170 s. 92 bör ett beslut om tvångsåtgärd på den försumliges bekostnad givetvis bara komma i fråga vid allvarliga missförhållanden eller om ett föreläggande visat sig vara verkningslöst.

När det gäller en statlig tillsynsmyndighets verksamhet kan åtgärder enligt andra och tredje stycket endast bli aktuella i fall då en myndigheten vid sin tillsyn över en kommun upptäcker att kommunen underlåtit att vidta åtgärder mot en enskild som inte fullgjort sina skyldigheter. En sådan fråga måste naturligtvis som huvudregel kunna lösas genom en dialog mellan den statliga tillsynsmyndigheten och den berörda kommunen. Så sker också i dag. Skulle någon lösning inte kunna komma till stånd har dock den statliga tillsynsmyndigheten möjlighet att ingripa mot den enskilde.

3 §

Paragrafen motsvarar 57 § RåL. Viss språklig ändring har gjorts.

4 §

Enligt paragrafen får kommunen föreskriva att avgift skall tas ut för vissa tillsynsbesök. Avgiften skall tas ut av den som är föremål för tillsynen och utgöra vederlag för kommunens kostnader i samband med tillsynsbesöket.

6 kap. Särskilda skyldigheter för enskilda, kommuner och statliga myndigheter

Tjänsteplikt

1 §

Paragrafen motsvarar 44 § RåL. Bestämmelser om ersättning med anledning av beslut om tjänsteplikt enligt paragrafen finns i 7 kap. 4 och 8 §§.

Ingrepp i annans rätt**2 §**

Paragrafen motsvarar 45 § första till tredje styckena RåL (se prop. 1985/86:170 s. 87 f. och prop. 1991/92:41 s. 32. Jfr även prop. 1993/94:117 s. 13 ff. och s 48 ff.). Vissa språkliga ändringar har gjorts. Bestämmelser om ersättning för ingrepp enligt paragrafen finns i 7 kap. 6 och 8 §§.

3 §

Paragrafen motsvarar 45 § fjärde stycket RåL. Viss språklig ändring har gjorts.

4 §

Paragrafen motsvarar i princip 46 § RåL. Viss språklig ändring har skett. Bestämmelsen innebär en anmaning att hjälpa till, inte att staten eller kommunen inom ramen för räddningstjänsten har ett eget ansvar för att ordna uppehålle.

5 §

Paragrafen motsvarar 47 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 88). Frågan om ersättning i anledning av att egendom tas i anspråk enligt bestämmelsen finns i 7 kap. 7 och 8 §§.

Redovisning av beslut om tjänsteplikt och om ingrepp i annans rätt**6 §**

Beslut om tjänsteplikt enligt 1 § och ingrepp i annans rätt enligt 2 § grundar rätt till ersättning enligt 7 kap. 4 och 6 §§ och kan överklagas enligt 10 kap. För att undvika oklarheter skall ett sådant beslut redovisas i skriftlig form. Kravet på redovisning i skriftlig form är vidare ägnat att bidra till att en noggrann bedömning görs av att de enligt lagen nödvändiga förutsättningarna för beslutet är uppfyllda.

Skyldighet att medverka i räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen**7 §**

Paragrafen motsvarar 34 § RåL. I förarbetena till 34 § RåL (prop. 1985/86:170 s. 81 f. och prop. 1991/92:41 s. 31) påpekades bl.a. följande, som också bör framhållas här. Genom att ansvaret för de olika delarna av räddningstjänsten är uppdelat på olika myndigheter kan räddningsåtgärderna i vissa fall brista i effektivitet. Avsikten med paragrafen är att göra det möjligt att använda räddningsresurserna på ett effektivare sätt. Många statliga och kommunala myndigheter som inte ansvarar för räddningstjänst eller sanering efter radioaktiva ämnen har betydelsefulla resurser som de använder i sin verksamhet och som kan vara av betydelsefulla vid en räddningsinsats eller vid sanering. Paragrafen gör det möjligt att ta dessa resurser i anspråk. Skyldigheten att delta i ett ingripande med personal och egendom gäller dock inte om ett deltagande allvarligt hind-

rar myndighetens vanliga verksamhet. Det är inte möjligt att i en allmän regel närmare precisera detta. Det får bli en avvägning i det enskilda fallet mellan en statlig myndighets eller kommuns behov av resurser för den egna verksamheten och möjligheten att bidra med resurser vid räddningsinsatsen eller vid saneringen.

En kommun som medverkat i annan kommuns räddningstjänst, i statlig räddningstjänst eller vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen har rätt till skälig ersättning av den andra kommunen eller av staten enligt 7 kap. 1 §. När statlig myndighet deltar i kommunal räddningstjänst kan emellertid staten inte ställa några krav på ersättning.

8 §

Paragrafen motsvarar 40 § RåL. Den knyter an till bestämmelserna i 7 § om skyldighet för statliga myndigheter och kommuner att på anmodan av räddningsledaren delta i en räddningsinsats samt till bestämmelserna om tjänsteplikt i 1 § och ingrepp i annans rätt i 2 §. Av prop. 1985/86:170 s. 83 f. framgår följande. Uppgiftsskyldigheten för det allmänna avser att göra det möjligt för räddningsledaren att få kännedom om vilka resurser som finns tillgängliga. Det är givetvis viktigt att räddningsorganen på förhand införskaffar uppgifterna. Uppgiftsskyldigheten för enskilda är avsedd att underlätta räddningsorganens verksamhet att genom avtal knyta till sig lämpliga resurser hos enskilda. De uppgifter som kommer fram på detta sätt kan också ligga till grund för räddningsledarens beslut att vid en räddningsinsats förfoga över egendom och besluta om fullgörande av tjänstplikt.

9 §

Paragrafen motsvarar 29 § RåL.

Alarmering

10 §

Paragrafen motsvarar 30 § RåL. Den gäller såväl kommunal som statlig räddningstjänst och innehåller föreskrifter om alarmeringsanordningar och om underrättelseskyldighet (se prop. 1985/86:170 s. 79 och prop. 1998/99:64 s. 53 f. och 67).

Med alarmering av räddningsorgan avses möjligheten för allmänheten att larma räddningsorganen (ingående alarmering) och möjligheten att kalla räddningsorganen till utryckning (utgående alarmering). Med anordningar för alarmering avses inte bara alarmeringscentraler utan också t.ex. hjälptelefoner för omgående alarmering som kan behöva sättas upp på speciella platser där möjligheter till alarmering bedöms vara otillfredsställande.

En förutsättning för effektiva räddningsinsatser är att räddningsorganen kan larmas så tidigt som möjligt. För den som är i behov av hjälp är den normala larmvägen vid ett nödläge att nå samhällets räddningsorgan genom nödnumret 112 (SOS Alarm AB:s larmcentraler). En myndighet som ansvarar för räddningstjänst måste också kunna ta emot larm från allmänheten. Vidare är det angeläget att det finns tillgång till anordningar för alarmering även vid avbrott i ordinarie larmförbindelser. Av kommunernas handlingsprogram rörande förebyggande åtgärder (3 kap. 3 §) bör

7 kap. Bestämmelser om ersättning

Ersättning till kommun

1 §

Paragrafen motsvarar 35 § RåL.

2 §

Paragrafens *första stycke* motsvarar 36 § RåL. Endast språkliga ändringar har gjorts.

Det *andra stycket* reglerar kommunernas rätt till ersättning av staten för saneringsarbete efter ett sådant utflöde som avses i första stycket. Dessa åtgärder faller utanför begreppet räddningstjänst. Bestämmelsen har sin motsvarighet i 65 § RåF.

3 §

Paragrafen motsvarar i princip 37 § RåL. Ett förtydligande har dock skett av vilka kostnader som kan ersättas enligt paragrafen.

Enligt bestämmelsen har en kommun rätt till ersättning av staten då en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst medfört betydande kostnader för kommunen. Rätten till ersättning knyter an till begreppet räddningstjänst. När det gäller innebörden av detta begrepp, se kommentaren till 1 kap. 2 § ovan samt avsnitt 6.2. Av avsnitt 6.2 framgår att ett antal förutsättningar måste vara uppfyllda innan en räddningsinsats skall företas. Bland annat måste vart och ett av de fyra kriterierna i 1 kap. 2 § tredje stycket vara uppfyllda; staten eller en kommun skall ansvara för en räddningsinsats endast om detta är motiverat med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt.

En första förutsättning är således att en räddningstjänstsituation är för handen. Kommunernas rätt till ersättning föreligger vidare endast för kostnader som är direkt hänförliga till åtgärder som är att anse som räddningsinsatser vid den rådande situationen. En räddningsinsats pågår endast så länge som förutsättningarna för räddningstjänst enligt 1 kap. 2 § föreligger och omfattar bara de åtgärder som behövs för att hindra och begränsa skador under dessa förhållanden. Parallellt med eller efter en räddningsinsats kan kommunen behöva vidta andra åtgärder, t.ex. inom ramen för miljö- och hälsoskyddet eller socialtjänsten (det kan exempelvis gälla att ordna uppehälle för evakuerade personer). Kostnader för sådana åtgärder skall därmed inte ersättas enligt paragrafen. Vidare kan fasta kostnader inte betraktas som ersättningsgilla, utan får i stället ses som kostnader för att upprätthålla en räddningsberedskap.

Ersättning till enskilda

4 §

Paragrafen, som justerats med anledning av *Lagrådets* yttrande, motsvarar 48 § första och andra stycket RåL (jfr prop. 1985/86:170 s. 89). Vissa språkliga ändringar har gjorts. I 8 § regleras vem som beslutar om och betalar ut ersättning enligt bestämmelsen.

5 §

Paragrafen motsvarar 49 § RåL.

6 §

Paragrafen motsvarar 50 § RåL. Vissa språkliga ändringar har gjorts. Den gäller såväl statlig som kommunal räddningstjänst och innehåller bestämmelser om ersättning då utrustning tagits i anspråk genom ingrepp i annans rätt enligt 6 kap. 2 § för att användas vid en räddningsinsats eller vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen. Bestämmelserna gäller också när utrustningen tillhandahållits frivilligt. Frågan om ersättning vid ingrepp i annans rätt har behandlats i förarbetena till RåL, se prop. 1985/86:170 s. 54 f. och s. 89 f. I 8 § nedan regleras vem som beslutar om och betalar ut ersättning enligt bestämmelsen.

7 §

Bestämmelsen motsvarar 51 § RåL. Begreppet ”innehavare” har dock bytts ut mot ”nyttjanderättshavare”(se kommentaren till 2 kap. 2 §). I 8 § nedan regleras vem som beslutar om och betalar ut ersättning enligt bestämmelsen.

8 §

Paragrafen motsvarar 48 § tredje stycket och 52 § RåL samt 85 § RåF.

8 kap. Räddningstjänst under höjd beredskap

1 §

Paragrafen motsvarar 64 § RåL. Vissa språkliga ändringar har gjorts i anledning av att begreppet ”räddningskår” har utmönstrats ur lagstiftningen. I paragrafen klargörs att även den totalförsvarspliktiga personal som inskrivits för civilplikt och som inkallats till krigstjänstgöring ingår i den kommunala organisationen för räddningstjänst.

2 §

Paragrafen motsvarar 65 § RåL (prop. 1994/95:7 s. 121). Vissa språkliga ändringar har gjorts.

3 §

Paragrafen motsvarar delvis 66 § RåL. I bestämmelsen ges med stöd av 13 kap. 6 § regeringsformen regeringen möjlighet att utfärda föreskrifter

med avvikelser från lagen under krig och liknande förhållanden som i nödvändig utsträckning tar över de bestämmelser på området som gäller i fredstid. Det kan t.ex. bli aktuellt att omfördela ansvaret enligt lagen mellan stat och kommun och mellan kommunerna. Vidare kan behovet av de uppgifter som det allmänna ålagts enligt lagen förändras i krig eller liknande förhållanden.

4 §

Paragrafen motsvarar i princip 67 § RåL (prop. 1994/95:7 s. 121). Vissa språkliga ändringar har gjorts.

9 kap. Utländskt bistånd

1 §

Paragrafen motsvarar 69 § RåL. *Första stycket* reglerar hur bistånd begärs och lämnas enligt den överenskommelse som träffats mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge genom det nordiska ramavtalet om räddningstjänst, se prop. 1990/91:180 s. 17 ff. och s. 32 f.

Andra stycket klarlägger kompetensen att begära och lämna bistånd då det är fråga om internationella överenskommelser i andra fall. Behörigheten gäller endast åtgärder för att hindra eller begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön av sådan art som faller inom ramen för lagen om skydd mot olyckor. Se prop. 1990/91:180 s. 33.

2 §

Paragrafen motsvarar 70 § RåL. Se prop. 1990/91:180 s. 33 f.

3 §

Paragrafen motsvarar 71 § RåL. Se prop. 1990/91:180 s. 34 f.

4 §

Paragrafen motsvarar 72 § RåL. Se prop. 1990/91:180 s. 35.

10 kap. Bemyndiganden, ansvar och överklagande

Bemyndiganden

1 §

Paragrafen motsvarar i huvudsak 61 § RåL och del av 20 § RåL.

Det *första stycket* innehåller ett bemyndigande enligt 8 kap. 7 § första stycket p 1, 4 och 6 regeringsformen för regeringen att meddela ytterligare föreskrifter när det gäller skydd för liv och hälsa, miljö samt utbildning.

Paragrafens *andra stycke* motsvarar del av 20 § RåL. Den innehåller en särskild bestämmelse rörande eldningsförbud utomhus. Till bestämmelsen är en särskild ansvarsbestämmelse i 3 § knuten.

I det *tredje stycket* finns ett bemyndigande enligt 8 kap. 11 § regeringsformen för regeringen att överlåta åt en förvaltningsmyndighet eller en kommun att meddela föreskrifter enligt första och andra styckena. Ett bemyndigande från regeringen till myndighet eller kommun att meddela

föreskrifter enligt bestämmelsen kan bli aktuellt i flera fall. Regeringen kan exempelvis överlåta åt Statens räddningsverk eller kommunerna att meddela föreskrifter beträffande vilka objekt som från brandskyddssynpunkt skall omfattas av sotning och kontroll enligt 3 kap. 4 § samt rörande de intervaller inom vilka sotning och kontroll skall ske. Åt Räddningsverket kan också bl.a. överlåtas att föreskriva om utbildning för personalen i såväl räddningstjänst som i verksamhet för sotning och kontroll. Dessutom kan verket av regeringen t.ex. bemyndigas att meddela närmare föreskrifter rörande kravet på skriftlig redogörelse för brandskyddet enligt 2 kap. 3 §. Åt kommunerna kan t.ex. överlåtas att fastställa frister för när redogörelsen för brandskyddet enligt 2 kap. 3 § skall lämnas in till kommunen för olika typer av byggnader eller andra anläggningar.

Vidare kan regeringen med stöd av bestämmelsen t.ex. föreskriva att länsstyrelserna skall fastställa vilka anläggningar som omfattas av bestämmelserna i 2 kap. 4 §.

2 §

Bestämmelsen motsvarar 63 § RåL (se prop. 1994/95:7 s. 120). Vissa språkliga ändringar har skett.

Ansvar

3 §

Paragrafen motsvarar i princip 58 § RåL (se prop. 1985/86:170 s. 93). Dock skall straffbudet enligt sjätte punkten gälla då någon uppsåtligen hindrar eller försöker hindra ingrepp i annans rätt som beslutats såväl vid en räddningsinsats (6 kap. 2 § första stycket) som vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen (6 kap. 2 § andra stycket). Även språkliga ändringar har gjorts.

Ansvarsbestämmelsen i *första stycket första punkten* straffbelägger då någon uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot eldningsförbud som meddelats med stöd av 1 §.

I *andra punkten* straffbeläggs den som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte fullgör sin skyldighet att ge upplysningar eller lämna ut handlingar i samband med sotning och brandskyddskontroll (3 kap. 5 §) eller tillsyn (5 kap. 2 §). Dessutom straffsanktioneras underlåtenhet att lämna upplysningar om personal och egendom som kan användas i räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen (6 kap. 8 §).

Tredje punkten anknyter till andra punkten. Enligt denna straffbeläggs oriktiga uppgifter i samband med sådan uppgiftsplikt som avses i andra punkten.

Enligt *fjärde punkten* straffbeläggs den som låter bli att varna och tillkalla hjälp samt underrätta länsstyrelsen m.fl. vid utsläpp av giftiga eller skadliga ämnen (2 kap. 1 och 5 §§).

Enligt *femte punkten* skall den som, utan att ha giltigt skäl, uppsåtligen eller av oaktsamhet låter bli att fullgöra tjänsteplikt enligt 6 kap. 1 § straffas. I motsvarande straffbestämmelse i RåL, 58 § första stycket 5, används uttrycket "laga förfall" i stället för "giltigt skäl". *Lagrådet* förordar att uttrycket "laga förfall" behålls, eftersom en ändrad terminologi kan innebära osäkerhet om regleringens avsedda innebörd. Uttrycket

”giltigt skäl” används dock i stället för ”laga förfall” i modern lagstiftning, t.ex. i 10 kap. 6 § lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och i 24 § lagen (1999:116) om skiljeförfarande. Regeringen kan inte se att någon betydelskillnad mellan de båda uttrycken föreligger.

Slutligen avses i *sjätte punkten* det fall då någon uppsåtligen hindrar eller försöker hindra en åtgärd som räddningsledaren eller annan beslutat om enligt 6 kap. 2 § eller annars utan giltig ursäkt åsidosätter en sådan åtgärd (se även ovan).

Enligt *andra stycket* skall ansvar inte utdömas, om gärningen är att bedöma som ringa. Ansvar enligt lagen skall inte heller utdömas, om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken. Detta innebär att bestämmelserna i brottsbalken om t.ex. allmänfarlig vårdslöshet och osant intygande (13 kap. 6 § och 15 kap. 11 §) har företräde framför bestämmelserna om ansvar i denna lag.

Enligt *tredje stycket* skall ansvar enligt lagen inte dömas ut för gärning som omfattats av vitespåföljd.

Överklagande

4 §

Paragrafen motsvarar 59 § RåL. Liksom i förarbetena till RåL finns skäl att nämna att möjligheten i andra stycket för en tillsynsmyndighet att bestämma att dess beslut skall gälla även om det överklagas givetvis endast bör användas i undantagsfall. Ett fall kan vara att saken är så brådsakande att ett lagakraftvinnande eller en prövning av ett överklagande inte kan avvaktas. Andra fall kan vara att det finns anledning att misstänka att den beslutet gäller avsiktligt kommer att förhålla verkställigheten genom att överklaga eller att denne kommer att överlåta sin egendom för att kringgå beslutet (prop. 1985/86:170 s. 94).

5 §

Paragrafen motsvarar del av 60 § RåL. I enlighet med *Lagrådets* yttrande har i lagtextens andra stycke förtydligats att länsstyrelsen är överinstans både då ett beslut enligt lagen eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen fattats av kommunal nämnd och av någon som handlat på en kommuns vägnar.

6 §

Innehållet i bestämmelserna i paragrafens *första stycke* fanns tidigare intagna i 60 § RåL och 86 § RåF. Vissa språkliga ändringar har gjorts.

Genom *andra stycket* ges staten genom Statens räddningsverk rätt att överklaga i de fall ett beslut om ersättning från staten till en kommun enligt 7 kap. 2 eller 3 § ändras av en förvaltningsdomstol efter överklagande av kommunen. Se avsnitt 12.1.

7 §

Paragrafen motsvarar 68 § RåL och del av 86 § RåF.

8 §

Motsvarande bestämmelse finns i 60 § RåL beträffande beslut som överklagas enligt denna lag samt i 22 a § andra stycket förvaltningslagen (1986:223) beträffande beslut som överklagas med stöd av den lagen.

Övergångsbestämmelser

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2004. Särskilda regler om ikraftträdande föreslås dock gälla för kommunernas skyldighet att anta handlingsprogram och se till att olyckor som föranlett räddningsinsatser blir undersökta samt för den enskildes skyldighet att i skriftlig form lämna en redogörelse för brandskyddet. Enligt 2 skall Statens räddningsverks möjlighet att överklaga beslut enligt 10 kap. 6 § andra stycket inte gälla sådana beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

En särskild övergångsbestämmelse behövs vidare rörande 15 § atomansvarighetslagen (1968:45). I paragrafen hänvisas till räddningstjänstlagen (1986:1102). Hänvisningen bör fortsättningsvis avse lagen om skydd mot olyckor. Nämda paragraf ändrades emellertid senast genom lagen (2002:1131) om ändring i atomansvarighetslagen. Ändringen, som grundar sig på en EG-förordning, träder i kraft den dag regeringen bestämmer. När detta kan komma att ske kan ännu inte med säkerhet sägas. Eftersom en hänvisning i atomansvarighetslagen till lagen om skydd mot olyckor bör träda i kraft samtidigt som lagen om skydd mot olyckor är det av författningstekniska skäl inte lämpligt att nu göra en ändring av denna innebörd i atomansvarighetslagen eller i dess ändringsförfattning. En övergångsbestämmelse som tar sikte på detta förhållande föreslås därför i lagen om skydd mot olyckor. Hänvisningen i atomansvarighetslagen bör emellertid ändras så snart det blir klarlagt vid vilken tid ändringsförfattningen träder i kraft.

14.2 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

9 kap.**30 §**

Paragrafen är ny. Syftet är att skydda uppgifter om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden som räddningstjänstpersonalen kan komma i kontakt med vid vissa åtgärder som företas enligt den nya lagen. Bestämmelsen omfattar personal i både den kommunala och den statliga räddningstjänstorganisationen och gäller vid följande typer av åtgärder enligt den nya lagen: räddningsinsatser, undersökning av olyckor enligt 3 kap. 10 § samt tillsyn. För åtgärder vid kommunens förebyggande verksamhet enligt 3 kap. 1–6 §§ samt vid övriga åtgärder som kan vidtas enligt lagen (t.ex. beslut om ersättningar till enskilda enligt 7 kap.) är några regler om sekretess inte nödvändiga. Begreppet räddningsinsatser omfattar här inte sådant bistånd som kan lämnas till utländska myndigheter med stöd av bestämmelserna i 9 kap. 1 § lagen om skydd mot olyckor. Ett rakt skaderekvisit skall tillämpas vid sekretessprövningen. Det innebär en presumtion för att uppgiften får lämnas ut.

Uppgifter rörande den enskilde som kan vara känsliga och som därför torde omfattas av sekretess är t.ex. konkreta uppgifter om skador på person. Vidare kan det vara fråga om förhållandena på en olycksplats, t.ex. i hemmet, som avspeglar sociala och ekonomiska förhållanden.

14.3 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

16 kap.

15 §

Första och andra styckena ändras inte.

I paragrafens *tredje stycke* har ordet "räddningskår" bytts ut mot "kommunal organisation för räddningstjänst". Ändringen är en följd av att begreppet "räddningskår" inte förekommer i lagen om skydd mot olyckor. Se även författningskommentar till 3 kap. 12 § lagen om skydd mot olyckor. Ändringen medför inte någon förändring i sak.

14.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

1 §

I paragrafens *första stycke* har ordet "räddningskår" bytts ut mot "kommunal organisation för räddningstjänst". Ändringen är en följd av att begreppet "räddningskår" inte förekommer i lagen om skydd mot olyckor. Se även författningskommentar till 3 kap. 12 § lagen om skydd mot olyckor. Vidare görs en hänvisning till lagen om skydd mot olyckor i stället för till RåL. Ändringarna medför inte någon förändring i sak.

Andra stycket ändras inte.

14.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1981:1104) om verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler

2 §

I *första stycket* har uttrycket "brandkår", som förekom i brandlagen (1974:80), bytts ut mot "kommunal organisation för räddningstjänst". Vidare har uttrycket "allmänt tillgängligt telenät" bytts ut mot "allmänt telefonnät". Ändringen är föranledd av den delvis nya begreppsterminologi som regeringen föreslagit i propositionen lag om elektronisk kommunikation, m.m (prop. 2002/03:110) vilken lag bl.a. ersätter telelagen (1993:597). Ändringarna medför inte att bestämmelsens innebörd förändras i sak.

Andra stycket ändras inte.

14.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om
brandfarliga och explosiva varor

Prop. 2002/03:119

4 §

Första stycket ändras inte.

I *andra stycket* erinras om de skyldigheter för att förebygga brand och för att hindra och begränsa skador till följd av brand som enskilda har enligt lagen om skydd mot olyckor. Ändringen medför inte någon förändring i sak.

Tredje stycket ändras inte.

Sammanfattning av betänkandet Reformerad räddningstjänstlagstiftning (SOU 2002:10)

Prop. 2002/03:119
Bilaga 1

Inledning (avsnitt 1)

Utredningsuppdraget har syftat till att förslag skall lämnas till en reformerad räddningstjänstlagstiftning. I uppdraget har ingått att modernisera den nuvarande lagstiftningen och att minska detaljregleringen av den kommunala räddningstjänsten. I utredningsuppdraget har vidare ingått att precisera skyldigheter för stat, kommun och enskilda inom räddningstjänstområdet och att tydliggöra förhållandet mellan räddningstjänstlagstiftningens bestämmelser och annan lagstiftning, som reglerar olycks- och skadeförebyggande verksamhet. I uppdraget har också ingått att ge förslag till hur kommunernas olycks- och skadeförebyggande verksamhet skall kunna bedrivas på ett effektivt sätt och att se över vissa frågor som rör sjuktransporter, kompetens hos och utbildning av kommunal räddningstjänstpersonal samt miljöräddningstjänst till sjöss.

Den nuvarande räddningstjänstlagstiftningen – en bakgrund (avsnitt 2)

Den nuvarande räddningstjänstlagstiftningen tar sikte på hur samhällets räddningstjänst skall organiseras och bedrivas. Räddningstjänsten delas in i kommunal räddningstjänst och statlig räddningstjänst. Statlig räddningstjänst avser endast åtgärder i vissa speciella fall och omfattar fjäll-, flyg- och sjöräddningstjänsterna, efterforskning av försvunna personer i vissa fall samt miljöräddningstjänst till sjöss och räddningstjänst i samband med utsläpp av radioaktiva ämnen. Staten svarar också för sanering efter sådana utsläpp. Staten har genom polisen, Luftfartsverket, Sjöfartsverket och Kustbevakningen samt länsstyrelserna ansvaret för dessa slag av räddningstjänst. Den kommunala räddningstjänsten är mer allmän och omfattar all offentlig räddningstjänst som inte är statlig sådan, t.ex. vid bränder, explosioner, skred, ras översvämningar, oväder och utflöde av skadliga ämnen.

Såväl statlig som kommunal räddningstjänst definieras såsom den verksamhet som staten eller kommunerna skall svara för vid olyckor och överhängande fara för olyckor för att hindra och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön. Begreppet räddningstjänst innefattar således inte åtgärder för att förebygga olyckor eller skador. Enligt räddningstjänstlagstiftningen skall kommunen svara för att åtgärder vidtas för att förebygga bränder och skador till följd av bränder. I övrigt gäller att det läggs en skyldighet på kommunen att, utan eget ansvar, främja olycks- och skadeförebyggande verksamhet i kommunen.

Målsättningen för samhällets räddningstjänst, såsom det är formulerat i lagstiftningen, är att de skilda räddningstjänstinsatserna - statliga som kommunala - skall kunna påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt. Det innebär ett allmänt krav på att verksamheten skall planeras och organiseras så att målsättningen uppfylls. Kommunerna och de statliga myndigheter, som svarar för räddningstjänst, har att samarbeta med varandra och med andra som berörs av denna. Alla i samhället tillgängliga resurser skall kunna utnyttjas.

För varje räddningsinsats skall det finnas en räddningsledare, som har att leda insatsen och bestämma hur den skall bedrivas och vilka räddningsåtgärder som skall vidtas. Syftet med att en räddningsledare skall utses är att räddningsinsatsen skall bli så effektiv som möjligt och att det inte får råda någon tvekan om vem som har den absoluta ledningen av insatsen. Räddningsledaren har i detta syfte givits särskilda befogenheter i sin ledning av räddningsinsatsen. Det är bl.a. fråga om åtgärder som innefattar myndighetsutövning.

Generellt kan sägas att ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan staten och kommunerna när det gäller räddningstjänst innebär att staten genom lagstiftning formulerar krav på hur räddningstjänsten skall organiseras och bedrivas samt fördelar ansvar, uppgifter och befogenheter samt resurser mellan stat och kommun. Staten ansvarar för räddningstjänståtgärder som fordrar särskilda resurser eller speciellt kunnande. Staten ger ersättning till kommunerna för stora och kostnadskrävande räddningsinsatser eller saneringsåtgärder. Staten svarar också för utbildning av personal inom det kommunala räddningstjänstområdet.

Kommunerna har generellt sett ett allmänt ansvar för räddningsinsatser och skall utföra de åtgärder som bäst kan skötas på lokal nivå. Kommunen har också att svara för att skadeförebyggande åtgärder vidtas inom kommunen. Principen om kommunal självstyrelse skall emellertid ligga till grund för de åtgärder som statsmakterna ålägger kommunerna inom räddningstjänstområdet.

Utgångspunkter för en reformerad räddningstjänstlagstiftning (avsnitt 3)

Förutom behovet av en modernisering och en minskad detaljreglering har det framhållits att räddningstjänstlagstiftningen behöver förtydligas i olika hänseenden. Det gäller bl.a. målsättningen för räddningstjänstverksamheten. En rådande uppfattning är att den nuvarande lagstiftningen inte på ett adekvat sätt återspeglar de uppgifter eller de principer med avseende på bl.a. den inriktning, som bör vara grundläggande för räddningstjänstverksamheten. Inte heller återspeglas den fördelning av ansvaret för skydd mot olyckor som bör gälla mellan enskilda och det offentliga.

Den enskildes ansvar för sitt liv, sin egendom och för hur miljön påverkas bör tydliggöras. Kraven har också ökat på att offentliga åtgärder vidtas för att genom förebyggande åtgärder förhindra olyckor och begränsa skador. Dessa åtgärder har kommit att spela en helt annan roll i räddningstjänstverksamheten än tidigare. De inriktas på i princip alla slag av olyckor som kan drabba människor, egendom eller miljön och berör på olika sätt räddningstjänstområdet utan att det på ett adekvat sätt återspeglas i den nuvarande lagstiftningen.

Modernisering och minskad detaljreglering (avsnitt 4)

Nationella mål

Frågan om att ange nationella mål eller effektmål för verksamheten inom räddningstjänstområdet har diskuterats i olika sammanhang. Utredningen har funnit att övergripande nationella mål bör anges för verksamheten.

Dessa bör vara den politiska styrning och utgöra de riktmärken som staten ger för att åtgärder skall vidtas till skydd mot olyckor. Skyddet skall innefatta inte bara räddningsinsatser utan även olycksförebyggande åtgärder.

Genom att i lagstiftningen ange nationella mål för den kommunala räddningstjänstverksamheten ges enligt Utredningens mening kommunerna i enlighet med principen om kommunal självstyrelse ökade möjligheter till en lokal anpassning av organisation och dimensionering av räddningstjänstverksamheten. Utredningen har noterat att den nuvarande starka styrningen av den kommunala räddningstjänstverksamheten genom en detaljerad lagstiftning med inriktning på räddningstjänstens organisation och genomförande begränsar de kommunala politikernas möjligheter att själva utveckla en funktionell kommunal räddningstjänst med utgångspunkt i de lokala förhållandena. Detaljregleringen minskar enligt Utredningens mening förutsättningarna för flexibilitet i verksamheten och låser möjligheterna till önskvärda förändringar med hänsyn till utvecklingen i samhället.

Målsättningen för samhällets räddningstjänst bör enligt Utredningens mening såsom ett övergripande och nationellt mål anges med att i hela landet skall upprätthållas ett, med hänsyn till de lokala förhållandena, tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor med avseende på människors liv och hälsa samt på egendom och miljön. Vidare bör det anges att den enskilda människans och de olika samhällsverksamheternas förmåga att själva bidra till sin egen säkerhet skall stödjas genom åtgärder från samhällets sida.

Som komplement till det övergripande nationella målet krävs enligt Utredningens mening att det både för den statliga och kommunala verksamheten eller grenar av verksamheten formuleras särskilda lokalt anpassade verksamhetsmål i form av säkerhetsmål och prestationsmål, som ansvariga statliga myndigheter och kommunerna har att leva upp till.

Användningen av nationella mål som ett statligt styrmedel inom räddningstjänstområdet ställer krav på en tillsynsfunktion som har karaktär av uppföljning, utvärdering och information. Utredningen vill i dessa sammanhang också betona betydelsen av att tillsynen syftar till att ge råd och information och inspirera till en fortlöpande positiv förändringsprocess inom räddningstjänstområdet.

Verksamhetsmål och handlingsprogram

Som komplement till det uppställda nationella målet bör enligt Utredningen i princip formuleras handlingsplaner eller -program som redovisar hur målet för verksamheten eller målen för verksamhetsgrenarna inom räddningstjänstområdet skall uppfyllas. Programmen skall kunna följas upp och ligga till grund för en utvärdering av verksamheten. Programmen bör utformas mot bakgrund av en inventering och analys av de risker för olyckshändelser som föreligger och ange hur riskerna skall hanteras. Sålunda utgör en riskbedömning enligt Utredningens mening en nödvändig grund för planeringen såväl av en olycks- och skadeförebyggande verksamhet som av räddningstjänst. En klargjord riskbild är också en förutsättning för en ändamålsenlig och effektiv samverkan mellan

kommuner och mellan kommuner och statliga myndigheter inom räddningstjänstområdet.

Statliga myndigheters verksamhet inom räddningstjänstområdet omfattas av den statliga mål- och resultatstyrningen, som anger syftena med verksamheten och som omfattar en uppföljning och utvärdering av effekterna. Det finns därför inte enligt Utredningens mening anledning att utöver bestämmelser om samverkan, samordning och planering ge några särskilda föreskrifter om verksamhetsmål och handlingsprogram i lagstiftningen eller i tillämpningsföreskrifter inom räddningstjänstområdet.

För kommunernas del gäller enligt Utredningens förslag att varje kommun skall ha ett, eventuellt flera, av kommunfullmäktige antaget handlingsprogram för skydd mot olyckor. Programmet skall redovisa den lokala målsättningen och planerna för verksamheten samt de risker som finns i kommunen för olyckshändelser och hur kommunens säkerhetsarbete är ordnat. Programmet bör enligt Utredningens mening ange de krav på prestationsförmåga som lokalt bör ställas men även innehålla beslut om strategiska investeringar i materiel, brandstationer m.m.

Genom handlingsprogram skall kommunen således visa vilka säkerhetsmål och prestationsmål som kommunen mot bakgrund av de lokala förhållandena ställer upp för att uppfylla det i lag angivna övergripande målet. Det är fråga om vad kommunen avser att uppnå dels i sin olycks- och skadeförebyggande verksamhet, dels i sin räddningstjänst. Det skall framgå hur verksamheten skall bedrivas inom kommunen eller i samverkan med en annan kommun eller med andra som berörs av verksamheten. Av kommunen formulerade lokala mål och program skall också kunna ligga till grund för en uppföljning och utvärdering av verksamheten i form av såväl internrevision som en kontroll och tillsyn från statsmakternas sida.

Det skall enligt Utredningen i enlighet med principen om kommunal självstyrelse ankomma på varje enskild kommun att själv välja organisation och medel för att nå upp till den nivå för räddningstjänsten som står i överensstämmelse med målsättningen i lagstiftningen. Kommunerna har således att själva göra avvägningar mellan olika alternativa lösningar för att uppfylla ställda säkerhetsmål och prestationsmål i verksamheten. Detta innebär att ett flertal detaljregler i den nuvarande lagstiftningen kan mönstras ut.

Ledning av räddningstjänstverksamhet

Utredningen har tydliggjort ledningsfunktionen i första hand med avseende på den kommunala räddningstjänsten. Sålunda skall det i varje kommun finnas en räddningschef som inför kommunen ansvarar för att räddningstjänstverksamheten är ändamålsenligt ordnad och som leder varje räddningsinsats. Räddningschefen får utse annan som har behörighet att för uppgiften att leda räddningsinsatser. Enligt Utredningens mening har räddningschefen såväl enligt RåL som enligt det av Utredningen lämnade förslaget till reformerad lagstiftning ett övergripande ansvar för alla de räddningsinsatser som behöver göras i kommunen.

En räddningsledare har stora befogenheter. Det är fråga om myndighetsutövning som bl.a. innebär rätt att göra ingrepp i annans rätt, förordna om fullgörande av tjänsteplikt och att anmoda statliga och kommunala

myndigheter att, om ett deltagande inte allvarligt hindrar myndighetens ordinarie verksamhet, delta i en räddningsinsats med personal och utrustning.

Att räddningsledarens befogenheter anges i särskilda bestämmelser innebär enligt Utredningens mening inte att räddningschefen fråntagits befogenhet med avseende på dessa bestämmelser. Den som räddningschefen har utsett som räddningsledare handlar enligt Utredningens mening på räddningschefens uppdrag och måste rätta sig efter de instruktioner som räddningschefen med sitt övergripande ansvar har givit.

Enligt Utredningens förslag bör länsstyrelsens uppgift inte primärt vara att ta över ansvaret för kommunens räddningstjänstverksamhet vid omfattande räddningsinsatser. Länsstyrelsen skall i stället stödja insatserna genom att gå in med olika åtgärder och svara för vissa uppgifter samtidigt som räddningstjänsten fortfarande är ett ansvar för kommunen. En möjlighet för staten, genom länsstyrelsen, att ta över ansvaret för räddningstjänstverksamheten i en eller flera kommuner skall emellertid enligt Utredningens förslag finnas i särskilda fall. Länsstyrelsen skall i dessa fall utse någon som har behörighet att leda insatsen. I de fall räddningsinsatserna också omfattar statlig räddningstjänst skall länsstyrelsen svara för att insatserna samordnas.

Sotningsverksamheten

Utredningens förslag rörande sotningsverksamheten innebär att detaljregleringen minskar och att målsättningen för verksamheten, att vara olycks- och skadeförebyggande, tydliggörs. Den rengöring och kontroll av brandskyddet som avses med verksamheten skall såsom ett statligt åläggande för kommunen endast utföras under förutsättning att det är påkallat från brandskyddssynpunkt.

Preciserade skyldigheter för stat, kommun och enskilda (avsnitt 5)

Olycks- och skadeförebyggande åtgärder

Utredningens förslag syftar bl.a. till att klargöra den enskildes ansvar och skyldigheter i förhållande till det offentliga åtagandet på räddningstjänstområdet. I förslaget slås fast att den enskilde har det primära ansvaret eller skyldigheten att skydda sitt liv och sin egendom och att inte förorsaka olyckor. Det åligger enligt förslaget var och en att vidta skäliga åtgärder till skydd mot olyckor. Särskilda krav ställs på ägare och innehavare av byggnader och andra anläggningar att hålla utrustning för brandskydd, utrymning vid brand och andra olyckor och i vissa fall dokumentera sitt brandskydd.

Kommunen skall enligt Utredningsförslaget främja trygghet och säkerhet för dem som vistas i kommunen. Därvid skall kommunen svara för att förebyggande åtgärder vidtas så att bränder och skador till följd av bränder undviks. Kommunen skall också vara verksam för skydd mot andra olyckshändelser än bränder, utan att det påverkar det ansvar som åvilar någon annan.

I Utredningens förslag anges att först om den enskilde (fysiska eller juridiska personer) inte själv eller med hjälp av annan kan ingripa med en räddningsinsats vid olyckshändelser eller överhängande fara för en olyckshändelse inträder skyldighet för det allmänna att ingripa genom räddningstjänst. För att betraktas som räddningstjänst måste ett ingripande bedömas som en i hög grad angelägen och försvarlig samt tidsmässig nödgärd för att hindra eller begränsa direkta och preciserade skador.

Andras agerande skall inte kunna avvaktas utan risk. Konsekvenserna av en olycka skall inte lämpligen kunna avvärjas och behovet av att hindra eller begränsa skador skall inte kunna tillgodoses på annat sätt än genom samhällets räddningstjänst. Skyldigheterna att ingripa från samhällets sida föreligger dessutom endast om det med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatserna och omständigheterna i övrigt är påkallat att staten eller kommunerna svarar för insatserna.

Om en olycka inte redan har inträffat har samhället enligt Utredningens mening skyldighet att ingripa först om olyckan är identifierbar. Den måste vara konkret och någorlunda bestämd till tid och rum. En olycka måste enligt Utredningens mening kunna uppfattas som mer eller mindre omedelbart förestående och befarade skador måste framstå som mer eller mindre direkta och preciserade.

Efterföljande åtgärder

När en räddningsinsats är avslutad faller ansvaret eller skyldigheten att vidta åtgärder för att bl.a. bevaka eller ta hand om skadad egendom i princip på den enskilde. Det är därför enligt Utredningens mening en viktig uppgift för räddningsledaren att klargöra och dokumentera när det bedöms att en räddningsinsats är avslutad. Ägaren eller innehavaren av egendom som har berörts av räddningsinsatsen skall underrättas, liksom myndigheter vars ansvarsområden har berörts av räddningsinsatsen. Det är också Utredningens uppfattning att kommunerna liksom de statliga myndigheter som har ansvar för räddningstjänst bör ha skyldighet att utreda olycksorsaker och olycksförlopp samt att analysera hur en räddningsinsats har genomförts. En sådan uppföljning och utvärdering, s.k. olycksförloppsutredning, har enligt Utredningens mening stor betydelse för bedömningen av en räddningsinsats effektivitet och för bedömningen av om ekonomiska resurser har satsats och använts på rätt sätt liksom för metodutveckling och planering inför framtida räddningsinsatser. Utredningen föreslår att olycksförloppsutredningar blir obligatoriska i kommunal räddningstjänstverksamhet.

Brandsyn – brandskyddstillsyn

Utredningens förslag innebär att ägare och innehavare av byggnader eller andra anläggningar, där det med hänsyn till risken för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet, skall se till att brandskyddet dokumenteras. Genom förslaget tydliggörs den enskildes ansvar för brandskyddet. Kommunens nuvaran-

de ansvar för brandsyn blir med förslaget en ren tillsynsfunktion och den enskilde får ”bevisbördan” för att brandskyddet är skäligt och tillfredsställande ordnat.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 1

Fördelningen av tillsynsansvaret mellan kommunen, länsstyrelsen och Räddningsverket

Utredningens förslag innebär att den principiella fördelningen av tillsynsfunktionen och inriktningen i fråga om de uppgifter som bör åvila kommunen, länsstyrelsen och Räddningsverket såsom tillsynsorgan klargörs. Enligt Utredningens uppfattning måste det i lagstiftningen skiljas på om det är fråga om kommunal tillsyn över enskilda eller statlig tillsyn över den kommunala verksamheten.

Enligt Utredningens mening bör kommunens tillsyn över den enskilde även fortsättningsvis innefatta en kontroll av efterlevnaden av lagstiftningen och meddelade föreskrifter. Utredningen anser emellertid att det är angeläget att tillsynen även präglas av att den enskilde ges stöd för att själv kunna vidta åtgärder till skydd mot olyckor. Det bör ske genom råd och information och andra liknande åtgärder.

Länsstyrelsernas tillsyn över kommunernas verksamhet inom räddningstjänstområdet skall med Utredningens förslag avse en bedömning av om kommunerna i sin förebyggande verksamhet och i räddningstjänsten lever upp till målsättningen att tillförsäkra allmänheten en tillfredsställande och likvärdig säkerhet i fråga om skydd mot olyckor. Det innebär även en granskning av kommunens tillsynsfunktion. Tillsynen skall ha karaktär av uppföljning, utvärdering och information men bedrivs med respekt för den kommunala självstyrelsen. Tillsynen skall även syfta till att ge råd till kommunen och inspirera till en positiv utvecklingsprocess inom räddningstjänstområdet.

Räddningsverket skall enligt Utredningens förslag ha ett centralt tillsynsansvar med avseende på den kommunala verksamheten inom räddningstjänstområdet. Tillsynen skall bl.a. utövas såsom en bevakning av länsstyrelsens ansvar för tillsynen över kommunerna och en uppföljning och utvärdering av denna. Räddningsverket skall lämna länsstyrelserna resurstöd bl.a. i form av särskild kompetens i länsstyrelsernas tillsynsverksamhet och svara för en kontinuerlig utbildning av länsstyrelsens tillsynspersonal. I samverkan med länsstyrelserna skall Räddningsverket utveckla metoder och modeller för länsstyrelsens tillsyn och lämna förslag till inriktning av tillsynsverksamheten.

Geografisk avgränsning mellan statens och kommunernas skyldigheter

Utredningen föreslår inte någon förändring i fråga om de nuvarande reglerna för den geografiska avgränsningen mellan statens och kommunernas ansvar och skyldigheter i fråga om räddningstjänst. Om ett fartyg i samband med en statlig räddningsinsats förs in på kommunens geografiskt avgränsade ansvarsområde så skall enligt Utredningens mening ansvaret för räddningstjänst övergå från statlig till kommunal räddningstjänst.

Som en principiell utgångspunkt när det gäller den enskildes ansvar inom räddningstjänstområdet skall enligt Utredningens mening gälla att de åtgärder som den enskilde är skyldig att vidta enligt lagstiftningen skall bekostas av denne. Samhällets åtagande att hålla en organisation för räddningstjänst skall emellertid ses som en viktig del i samhällsservicen. Den princip som gäller och enligt Utredningens mening bör gälla i fråga om kostnader för samhällets räddningstjänst är att den enskilde inte betalar ersättning för denna service.

Den principiella utgångspunkten när det gäller de ekonomiska konsekvenserna för staten och kommunerna av det offentliga åtagandet inom räddningstjänstområdet skall enligt Utredningens mening vara att den som har räddningstjänstansvaret också har finansieringsansvaret. Kommunerna har emellertid enligt nuvarande regler rätt till ersättning av staten dels för medverkan i statlig räddningstjänst, dels om en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst har medfört betydande kostnader. Kommunens rätt till ersättning kan bli föremål för domstolsprövning. Enligt nuvarande regler saknar staten möjligheter att överklaga ett ersättningsärende. Utredningen föreslår att staten ges sådan möjlighet.

Kommunens förebyggande verksamhet (avsnitt 6)

Kommunens förebyggande verksamhet består dels i verksamhet där kommunen har ett ansvar för att aktivt vidta förebyggande åtgärder i kombination med ett tillsynsansvar, dels i ren tillsynsverksamhet, dels och i skyldighet att, utan eget ansvar, mer allmänt främja förebyggande åtgärder inom kommunen.

Utredningens förslag när det gäller kommunens ansvar i förstnämnda hänseende tar i första hand sikte på en reformering av brandsyneinstitutet och en minskad detaljreglering av sotningsverksamheten samt på den enskildes ansvar för anläggningar med farlig verksamhet. Förslaget innebär ett tydliggörande av ansvaret och en precisering av de skyldigheter som åvilar den enskilde respektive kommunen. I övrigt innebär förslaget härvidlag en modernisering av och minskad detaljreglering i lagstiftningen.

Utredningens förslag i fråga om att kommunen allmänt skall främja förebyggande åtgärder innebär att kommunen aktivt skall medverka till ett samarbete mellan olika ansvariga myndigheter för att åstadkomma en samsyn i fråga om tryggheten och säkerheten i kommunen. Det skall enligt Utredningens mening vara en målsättning inom räddningstjänstområdet för kommunen att genom samordning av den olycks- och skadeförebyggande verksamheten åstadkomma en samsyn i fråga om tryggheten och säkerheten. Denna samsyn skall också ligga till grund för kommunens planering för räddningsinsatser.

Förtydligt ansvar för sjuktransporter m.m. (avsnitt 7)

Utredningens förslag innefattar ett förtydligande av ansvaret för sjuktransporter. Enligt Utredningens mening bör alla former av sjuktransporter

ter, oavsett om de sker i samband med räddningsinsatser eller rör sjukdomsfall, omfattas av ett samlat sjuktransportbegrepp under ett samlat ansvar för hela sjuktransportverksamheten. Dock bör undantag göras för sjuktransporter från fartyg. Genom en sådan ordning undviks att det råder osäkerhet om gränser för ansvaret som ytterst kan leda till men för skadade eller sjuka som snabbt behöver komma under medicinsk vård.

Enligt Utredningens mening är det således naturligt och mest ändamålsenligt att ansvaret för sjuktransportverksamheten i samband med en räddningsinsats knyts till landstingen såsom huvudmän för hälso- och sjukvården. Anknytningen till sjukvården är enligt Utredningens mening viktig för sjuktransportverksamhetens medicinska standard. Målsättningen måste också vara att sjukvårdsinsatser skall påbörjas redan när den skadade hämtas på en olycksplats. Sjukvårdsansvaret bör enligt Utredningens mening gälla oavsett var en olycksplats är belägen.

Den kommunala räddningstjänstpersonalens kompetens och utbildning (avsnitt 8)

Ett generellt eller övergripande krav som bör ställas på kompetens och utbildning för kommunens personal inom räddningstjänstområdet kan enligt Utredningens mening i lagstiftningen formuleras på följande sätt.

Den personal, som för kommunens räkning har att utföra olycks- och skadeförebyggande uppgifter, att planera, leda, genomföra och följa upp räddningsinsatser samt att utöva tillsyn, skall genom erfarenhet och utbildning ha förvärvat den kompetens som behövs i kommunen för att tillförsäkra allmänheten en rimlig säkerhetsnivå i förhållande till de risker för olyckshändelser som finns inom kommunen.

Regleringen i lag och förordning bör enligt Utredningens mening i huvudsak begränsas till generella krav på grundläggande kompetens och utbildning för personalen inom räddningstjänstområdet och i övrigt riktas till Räddningsverket som skall ha att inrätta de utbildningslinjer som behövs för att leda fram till examen.

Detsamma bör gälla i fråga om kompetens och utbildning för personal för rengöring och brandskyddskontroll (sotningsverksamheten). Räddningsverket bör vidare ha att ange utbildningens innehåll i utbildningsplaner som skall bestämmas i samråd med kommunerna och de arbetsgi- var- och arbetstagarorganisationer som utbildningen berör.

Enligt utredningens mening bör Räddningsverket ges uppgifter att föreskriva om de särskilda krav som bör ställas för behörighet som räddningschef, för att kontrollera brandskydd samt för att utöva tillsyn och leda räddningsinsatser. Särskilda krav bör ställas mot bakgrund av de befogenheter som är knutna till dessa funktioner. Det är fråga om myndighetsutövning som berör enskilda och som bl.a. innebär beslut om tjänsteplikt och ingrepp i annans rätt.

Den reglering av personalens kompetens och utbildning som föreslås är avsedd att ge förutsättningar och utrymme för en kontinuerlig anpassning av kraven på kompetens och utbildning hos personalen inom räddningstjänstområdet till olika kommuners olika behov. Genom att begränsa regleringen och i stället i allmänna råd och genom en utvecklad tillsyn ge vägledning för kompetens och utbildning med avseende på riskbilder i

kommunerna ges enligt Utredningen möjligheter till enklare och snabbare anpassning till nya förhållanden inom räddningstjänstområdet.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 1

Miljöräddningstjänst till sjöss (avsnitt 9)

För att möjliggöra tidiga insatser för miljöräddningstjänst till sjöss efter en fartygskollision, grundstötning eller annan händelse föreslår Utredningen att räddningstjänstbegreppet i vad det avser miljöräddningstjänst till sjöss utvidgas till att omfatta även förberedande insatser när olja eller andra skadliga ämnen riskerar att komma ut i vattnet.

Den föreslagna lagens disposition och benämning (avsnitt 10)

Utredningens förslag till en reformerad räddningstjänstlagstiftning innebär att den enskildes ansvar för att vidta åtgärder till skydd mot olyckor klargörs och betonas. Kommunernas vida och allmänna ansvar för samhällets räddningstjänst och statens mer begränsade ansvar för räddningstjänst i speciella fall tydliggörs också genom förslaget. Kommunernas ansvar för och skyldigheter att medverka till förebyggande åtgärder betonas i Utredningens förslag samtidigt som kommunerna, mot bakgrund av principen om kommunal självstyrelse, ges frihet att själva organisera och bestämma hur räddningstjänstverksamheten skall bedrivas. Med utgångspunkt i att nationella mål i fortsättningen skall styra räddningstjänstverksamheten föreslår Utredningen att lagen disponeras mot nu angiven bakgrund.

Det namn på lagen som föreslås är avsett att knyta an till att en reformerad räddningstjänstlagstiftning ges en vidare inriktning och bl.a. betonar vikten av ett olycks- och skadeförebyggande arbete. Utredningen föreslår att lagen benämns lag om skydd mot olyckor som kan föranleda räddningsinsatser.

Ekonomiska frågor (avsnitt 11)

Den reformering av räddningstjänstlagstiftningen som Utredningen föreslår leder inte till några förändringar i de ekonomiska åtagandena för stat respektive kommunen inom räddningstjänstområdet. Utredningens förslag till en framtida utformning av den nuvarande brandsynefunktionen kommer att innebära vissa förändringar när det gäller statens och kommunernas kostnader för tillsyn. Initialt kommer kostnaderna att öka något.

Utredningens förslag ställer framför allt ökade krav på länsstyrelserna såsom tillsynsorgan när det gäller den kommunala räddningstjänstverksamheten. Även i övrigt ställs genom förslaget, både när det gäller den statliga och kommunala tillsynsverksamheten, ökade krav på kompetens och resurser hos tillsynsmyndigheterna för uppföljning och utvärdering men också för rådgivning och information. Detta innebär vissa ökade kostnader för tillsynsfunktionen. Totalt sett bedöms förslaget för samhället medföra ett bättre skydd mot olyckor till lägre kostnader.

I kommunal räddningstjänstverksamhet kommer personalen ofta i kontakt med information eller uppgifter om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden eller förhållanden av ekonomisk natur. Detta kan innebära men eller skada för den enskilde om uppgifterna röjs. Utredningen anser att bestämmelser om sekretess bör införas till skydd mot detta. Skaderekvisitet bör vara utformat som ett rakt rekvisit.

1 Förslag till lag om skydd mot olyckor som kan föranleda räddningsinsatser

Häri genom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Bestämmelserna i denna lag syftar till att det i hela landet upprätthålls ett, med hänsyn till de lokala förhållandena, tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor med avseende på människors liv och hälsa samt egendom och miljön.

Den enskildes och de olika samhällsverksamheternas förmåga att själva vidta åtgärder till skydd mot olyckor skall stödjas.

2 § I lagen finns föreskrifter om skyldighet för enskilda, kommuner och staten att vidta åtgärder till skydd mot olyckor. Skyldigheterna skall gälla utan att det påverkar det ansvar som var och en har för sin egen säkerhet eller den skyldighet att vidta åtgärder till skydd mot olyckor som eljest är föreskriven i annan lag.

3 § I denna lag används följande uttryck med angiven betydelse.

Åtgärder till skydd mot olyckor: Åtgärder som syftar till att förebygga olyckor samt åtgärder för att förhindra eller begränsa skador till följd av olyckor.

Räddningstjänst: De räddningsinsatser som staten eller kommunerna skall svara för vid olyckor och överhängande fara för olyckor för att hindra och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön. Till räddningstjänst hänförs också räddningsinsatser som görs enligt 4 kap. 2–6 §§ utan att det har inträffat någon olycka eller föreligger överhängande fara för en olycka.

Skyldighet för staten eller kommun att göra en räddningsinsats föreligger endast, om det med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt är påkallat att staten eller kommunen svarar för insatsen.

4 § Kommunerna och de statliga myndigheter som svarar för verksamhet enligt denna lag skall se till att verksamheterna samordnas. De skall också samarbeta med andra som berörs.

5 § Kommunen och de statliga myndigheter, som svarar för räddningstjänst, skall se till att allmänheten upplyses om vilken beredskap för räddningsinsatser som upprätthålls. Vidare skall upplysning lämnas i erforderlig utsträckning om hur varning och information till allmänheten sker vid allvarliga olyckor.

Allmänna skyldigheter för den enskilde

1 § Det åligger var och en att vidta skäliga åtgärder till skydd mot olyckor.

I fråga om att vidta åtgärder till skydd mot olyckor finns det utöver denna lag även bestämmelser i annan lag.

2 § Den som upptäcker eller på annat sätt får kännedom om en brand eller om en olycka som innebär fara för någons liv eller allvarlig risk för någons hälsa eller för miljön skall, om det är möjligt, varna dem som är i fara och vid behov tillkalla hjälp. Detsamma skall gälla den som får kännedom om att det föreligger en överhängande fara för en brand eller en sådan olycka.

Skyldigheter för ägare och innehavare av byggnader och andra anläggningar

3 § Ägare och innehavare av byggnader eller andra anläggningar skall i skälig omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olycka och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand.

4 § Ägare och innehavare av byggnader eller andra anläggningar, där det med hänsyn till risken för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet, skall se till att brandskyddet dokumenteras.

Skyldigheter för ägare och innehavare av anläggningar med farlig verksamhet

5 § Vid en anläggning, där verksamheten innebär fara för att en olycka skall orsaka allvarliga skador på människor eller i miljön, är anläggningens ägare och innehavare skyldiga att analysera riskerna för sådana olyckor samt att i skälig omfattning hålla eller bekosta beredskap med personal och egendom och i övrigt vidta erforderliga åtgärder för att hindra eller begränsa sådana skador.

Vad som sägs i första stycket skall även gälla flygplatser som har godkänts enligt 6 kap. 9 § första stycket luftfartslagen (1957:297)

6 § Vid utsläpp av giftiga eller skadliga ämnen från en anläggning som avses i 5 § skall anläggningens innehavare underrätta länsstyrelsen, polismyndigheten och kommunen, om utsläppet påkallar särskilda åtgärder till skydd för allmänheten. Underrättelse skall också lämnas, om det föreligger överhängande fara för ett sådant utsläpp.

Förebyggande åtgärder

1 § Kommunen skall främja trygghet och säkerhet för dem som vistas i kommunen. Därvid skall kommunen svara för att förebyggande åtgärder vidtas så att bränder och skador till följd av bränder undviks. Kommunen skall också vara verksam för skydd mot andra olyckor än bränder, utan att det påverkar det ansvar som åvilar någon annan.

Kommunerna skall ta tillvara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för förebyggande verksamhet.

2 § Varje kommun skall ha ett handlingsprogram för förebyggande åtgärder. Programmet skall redovisa kommunens målsättning för sådana åtgärder samt de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser. Programmet skall också redovisa hur kommunens förebyggande verksamhet är planerad och hur säkerhetsarbetet är ordnat.

Handlingsprogrammet skall antas av kommunen för en viss tidsperiod och i den omfattning som behövs efter samråd med de myndigheter som kan ha ett väsentligt intresse i saken. Kommunfullmäktige får oavsett vad som sägs i kommunallagen (1991:900) uppdra åt en kommunal nämnd att under perioden anta ändringar eller tillägg till handlingsprogrammet.

3 § Kommunen skall i brandförebyggande syfte svara för att fasta förbränningsanordningar med rökanaler samt imkanaler rengörs regelbundet och tillsammans med tillhörande byggnadsdelar kontrolleras, när det är påkallat från brandskyddssynpunkt. Rengöring och kontroll skall utföras av en skorstensfejarmästare eller ett biträde till denne. Kommunen får i fråga om speciella anläggningar och enstaka avlägset belägna bostadshus medge att någon annan utför rengöringen och kontrollen.

Den som utför rengöring och kontroll av brandskyddet får av kommunen ges befogenhet att i verksamheten meddela erforderliga förelägganden och förbud enligt 4 § och har rätt att få tillträde till den anläggning som berörs. Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs.

Kommunen får föreskriva att avgift skall erläggas för rengöring och kontroll av brandskyddet.

4 § Kommunen utövar i förebyggande syfte tillsyn inom kommunen över efterlevnaden av denna lag och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

För tillsynen har kommunen rätt att få tillträde till byggnader, lokaler och andra anläggningar. Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs för tillträdet. Kommunen har också rätt att få de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen.

Kommunen får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas. Beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite. Underlåter någon att vidta en åtgärd som åligger honom eller henne enligt kommunens föreläggande, får kommunen vidta åtgärden på dennes bekostnad.

Kommunen får föreskriva att avgift skall erläggas för tillsynsbesök som föranleds av bestämmelserna i 2 kap. 3–5 §§.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 2

Räddningstjänst

5 § Varje kommun skall ansvara för räddningstjänst inom kommunen, om inte annat följer av 4 kap. 2–7 §§.

Kommunerna skall ta tillvara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för räddningstjänst.

6 § Räddningstjänsten skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan genomföras på ett effektivt sätt.

7 § Varje kommun skall ha ett handlingsprogram för räddningstjänstverksamheten. Programmet skall redovisa målsättningen för verksamheten och de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser samt vilken förmåga kommunen har att göra sådana insatser. Förmågan skall redovisas med avseende på förhållandena såväl i fred som under höjd beredskap.

Handlingsprogrammet skall antas av kommunen för en viss tidsperiod och i den omfattning som behövs efter samråd med de myndigheter som kan ha ett väsentligt intresse i saken. Kommunfullmäktige får oavsett vad som sägs i kommunallagen (1991:900) uppdra åt en kommunal nämnd att under perioden anta ändringar eller tillägg till handlingsprogrammet.

Efterföljande åtgärder

8 § Den som leder en räddningsinsats skall fatta beslut om när insatsen avslutas och, om det är möjligt, underrätta ägaren eller innehavaren av den egendom som räddningsåtgärderna har avsett om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning.

Behövs bevakning med hänsyn till risken för nya olyckor men kommer bevakningen inte till stånd, får räddningsledaren utföra bevakningen på ägarens eller innehavarens bekostnad.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs.

9 § När en räddningsinsats är avslutad skall kommunen se till att den olycka som har föranlett insatsen blir undersökt. Syftet med undersökningen skall vara att i skäligen omfattning klarlägga orsaken till olyckan, olycksförloppet och hur insatserna har genomförts.

Den som utför undersökning enligt första stycket har rätt att få tillträde till olycksplatsen.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs.

Organisation

10 § I varje kommun skall det finnas en eller flera nämnder för räddningstjänsten. För en sådan nämnd gäller vad som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (1991:900).

11 § Av kommunallagen (1991:900) framgår att flera kommuner kan ha en gemensam organisation för räddningstjänsten.

En kommun får också träffa avtal med en annan kommun om att de uppgifter kommunen har enligt denna lag skall skötas helt eller delvis av den andra kommunen. Genom ett sådant avtal får en kommun tillhandahålla tjänster åt en annan kommun.

Kommunen får även efter överenskommelse med annan kommun uppdra åt anställd i den kommunen att besluta på kommunens vägnar i visst ärende eller viss grupp av ärenden, dock inte i de fall som avses i 6 kap. 34 § kommunallagen. Föreskrifterna i 6 kap. 24–27 och 35 §§ kommunallagen om jäv och anmälan av beslut till nämnd skall tillämpas på den som fattar sådana beslut.

12 § Den personal, som för kommunens räkning har att utföra olycks- och skadeförebyggande uppgifter, att planera, leda, genomföra och följa upp räddningsinsatser, samt att utöva tillsyn, skall genom erfarenhet och utbildning ha förvärvat den kompetens som behövs i kommunen för att tillförsäkra allmänheten en rimlig säkerhetsnivå i förhållande till de risker för olyckor som finns inom kommunen.

13 § Den personal som ingår i kommunens organisation för räddningstjänst skall vara anställd. Kommunen får överlåta åt någon annan att göra räddningsinsatser som kräver särskild kompetens.

I organisationen för räddningstjänst kan också ingå räddningstjänstsvärn. Ett räddningstjänstsvärn skall bestå av personal som har uttagits på grund av tjänsteplikt.

Om det vid en anläggning inom kommunen har organiserats en särskild enhet för räddningsinsatser vid anläggningen, får kommunen träffa avtal med ägaren eller innehavaren av anläggningen om att enheten skall ingå i kommunens organisation för räddningstjänstverksamhet. En sådan enhets räddningsinsatser är att anse som kommunal räddningstjänst enligt denna lag också när insatserna görs inom den egna anläggningen.

Ledning

14 § Inom varje kommun skall det finnas en räddningschef som ansvarar för att räddningstjänstverksamheten är ändamålsenligt ordnad och som leder varje räddningsinsats. Räddningschefen får utse annan som uppfyller de behörighetskrav som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att leda räddningsinsatser (räddningsledare).

Berör en räddningsinsats mer än en kommuns område inom samma län och finns därmed flera räddningsledare för insatsen, skall länsstyrelsen bestämma vem av räddningsledarna som skall leda insatsen, om inte räddningsledarna själva har bestämt det. Berör räddningsinsatsen flera län, skall länsstyrelserna i motsvarande situation bestämma vem av räddningsledarna som skall leda insatsen.

Om ledning och samordning av omfattande räddningsinsatser finns bestämmelser i 4 kap. 10 §.

Räddningstjänst

1 § Den statliga räddningstjänsten enligt bestämmelserna i 2–7 §§ skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan genomföras på ett effektivt sätt.

2 § Inom fjällområden skall den myndighet som regeringen bestämmer svara för räddningstjänst (fjällräddningstjänst) som innefattar att

1. efterforska och rädda den som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan befaras att det föreligger fara för dennes liv eller allvarlig risk för dennes hälsa,

2. rädda den som har råkat ut för en olycka eller drabbats av en sjukdom och som snabbt behöver komma under vård eller få annan hjälp.

3 § Vid flyghaverier inom Sveriges sjöterritorium, med undantag för vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Väneren, Vättern och Mälaren, samt inom Sveriges ekonomiska zon skall den myndighet som regeringen bestämmer svara för räddningstjänst (flygräddningstjänst).

Myndigheten skall, såsom flygräddningstjänst, svara för förebyggande räddningsinsatser mot skador, när ett luftfartyg är nödställt eller när fara hotar lufttrafiken. Myndigheten skall också, såsom flygräddningstjänst, svara för efterforskning av bemannade luftfartyg som saknas.

4 § Inom Sveriges sjöterritorium, med undantag för vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Väneren, Vättern och Mälaren, samt inom Sveriges ekonomiska zon skall den myndighet som regeringen bestämmer svara för efterforskning och räddning av människor, som är eller kan befaras vara i sjönöd, och för sjuktransporter från fartyg (sjöräddningstjänst).

5 § I andra fall än som avses i 2–4 §§ skall den myndighet som regeringen bestämmer, såsom räddningstjänst, efterforska personer som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan befaras att det föreligger fara för deras liv eller allvarlig risk för deras hälsa.

6 § Inom Sveriges sjöterritorium, med undantag för vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Väneren, Vättern och Mälaren, samt inom Sveriges ekonomiska zon skall den myndighet som regeringen bestämmer svara för räddningstjänst, när olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i vattnet eller det föreligger en uppenbar risk för detta (miljöräddningstjänst till sjöss).

7 § Vid utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning i sådan omfattning att särskilda åtgärder krävs för att skydda allmänheten eller vid överhängande fara för ett sådant utsläpp skall den myndighet som regeringen bestämmer svara för räddningstjänst.

I 10 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet finns bestämmelser om skyldighet för innehavare av kärnteknisk anläggning att vidta de åtgärder som behövs för att upprätthålla säkerheten vid anläggningen.

Efterföljande åtgärder

8 § Den som leder en räddningsinsats skall fatta beslut om när insatsen avslutas och, om det är möjligt, underrätta ägaren eller innehavaren av den egendom som räddningsåtgärderna har avsett om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning.

Behövs bevakning med hänsyn till risken för nya olyckor men kommer bevakningen inte till stånd, får räddningsledaren utföra bevakningen på ägarens eller innehavarens bekostnad.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs.

9 § Den myndighet som regeringen bestämmer skall svara för saneringen efter sådana utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning som avses i 7 § första stycket.

Med sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen enligt första stycket avses sådana åtgärder som staten skall vidta för att göra det möjligt att åter använda mark, vatten, anläggningar och annan egendom som förorenats genom utsläpp av radioaktiva ämnen. Skyldighet för staten att vidta sådana åtgärder föreligger endast i den utsträckning det med hänsyn till följderna av utsläppet, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt är påkallat att staten svarar för åtgärderna.

Ledning

10 § Vid varje statlig räddningsinsats skall det finnas en räddningsledare. Räddningsledaren utses av den myndighet som svarar för räddningstjänsten.

I fråga om räddningsinsatser som är omfattande får regeringen föreskriva eller i särskilt fall bestämma, att en länsstyrelse får ta över ansvaret för räddningstjänsten inom en eller flera kommuner.

I sådana fall utses räddningsledare av den länsstyrelse som har fått ansvaret.

I fråga om sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning får regeringen föreskriva eller i särskilda fall besluta, att en länsstyrelse skall ta över ansvaret för saneringen inom flera län eller att någon annan statlig myndighet skall ta över detta ansvar inom ett eller flera län.

Tillsyn

11 § Inom länet utövar länsstyrelsen tillsyn över efterlevnaden av denna lag och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Den centrala tillsynen utövas av Statens räddningsverk. I fråga om statlig räddningstjänst utövas den centrala tillsynen av den myndighet som regeringen bestämmer.

Tjänsteplikt

1 § När det behövs, är var och en som under kalenderåret fyller lägst arton och högst sextiofem år skyldig att medverka i räddningstjänst, i den mån hans eller hennes kunskaper, hälsa och kropps krafter tillåter det.

Tjänsteplikten fullgörs på anmodan av räddningsledaren.

Bland dem som är tjänstepliktiga enligt första stycket och som är bosatta i kommunen får en sådan nämnd som avses i 3 kap. 10 § ta ut lämpliga personer för att ingå i kommunens räddningsvärn. I första hand skall frivilliga tas ut.

Ingrepp i annans rätt

2 § Om fara för liv, hälsa eller egendom eller för skada i miljön inte lämpligen kan hindras på något annat sätt, får räddningsledaren vid en räddningsinsats bereda sig och medverkande personal tillträde till annans fastighet, avspärria eller utrymma områden, använda, föra bort eller förstöra egendom samt företa andra ingrepp i annans rätt, i den mån ingreppet är försvarligt med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som vållas genom ingreppet och omständigheterna i övrigt. Sådana ingrepp får också företas av den kommunala nämnden eller, i fråga om statlig räddningstjänst, av den myndighet som svarar för räddningstjänsten. Om länsstyrelsen enligt vad som sägs i 4 kap. 10 § andra stycket har tagit över ansvaret för den kommunala räddningstjänsten, får ingrepp företas av länsstyrelsen i stället för av den kommunala nämnden.

Vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen får, under de förutsättningar som anges i första stycket eller om det är nödvändigt för att göra det möjligt att åter använda den förorenade egendomen, den myndighet som ansvarar för saneringen företa sådana ingrepp i annans rätt som anges i första stycket.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs.

3 § Den som med stöd av 2 § har beslutat om avspärria eller utrymning, skall hjälpa till med att ordna uppehälle för dem som till följd av åtgärden är i behov därav.

4 § Anordning som varaktigt behövs för räddningstjänsten får placeras på annans mark eller byggnad, om det inte medför inverkan av någon betydelse på markens eller byggnadens användningssätt.

Beslut om en sådan åtgärd meddelas av en sådan nämnd som avses i 3 kap. 10 § eller, i fråga om statlig räddningstjänst, av den myndighet som svarar för räddningstjänsten.

Dokumentation av beslut om tjänsteplikt och om ingrepp i annans rätt

5 § Den som med stöd av 1 § har beslutat om tjänsteplikt eller med stöd av 2 § har beslutat om ingrepp i annans rätt skall dokumentera beslutet genom protokoll varav framgår vem som har fattat beslutet, skäl för be-

slutet, tidpunkt för beslutet samt mot vem eller mot vad som beslutet har fattats.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 2

Skyldighet att medverka i räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen

6 § En statlig eller kommunal myndighet är skyldig att med personal och egendom delta i en räddningsinsats på anmodan av räddningsledaren och vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen på anmodan av den myndighet som svarar för saneringen. En sådan skyldighet föreligger dock endast om myndigheten har lämpliga resurser och ett deltagande inte allvarligt hindrar myndighetens vanliga verksamhet.

Uppgiftsskyldighet

7 § Myndigheter och enskilda skall på begäran av en myndighet som svarar för räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen lämna upplysningar om personal och egendom som kan användas i räddningstjänsten eller vid saneringen.

Medverkan i planering av och vid övningar i räddningstjänst och för sanering vid utsläpp av radioaktiva ämnen

8 § Kommunen är skyldig att delta i planeringen av räddningstjänsten vid utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar i landet och att medverka vid övningar i sådan räddningstjänst. Kommunen är vidare skyldig att medverka i planering och övningar för sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar.

Alarmering

9 § Kommunen och den statliga myndighet som svarar för räddningstjänst skall se till att det finns anordningar för alarmering av räddningsorganen.

När ett räddningsorgan gör en räddningsinsats, skall polismyndigheten underrättas om insatsen.

Om effekterna av en olycka kan kräva särskilda åtgärder till skydd för befolkningen eller miljön i ett annat land än Sverige, skall det räddningsorgan som gör räddningsinsatsen omedelbart underrätta berörd myndighet i det andra landet.

6 kap. Bestämmelser om ersättning

Ersättning till kommun för medverkan i räddningstjänst m.m.

1 § Om en kommun har medverkat i en annan kommuns räddningstjänst, har kommunen rätt till skälig ersättning av den andra kommunen.

Om en kommun har medverkat i statlig räddningstjänst eller vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen eller vid övningar i sådan räddningstjänst eller sådan sanering, har kommunen rätt till skälig ersättning av staten.

2 § Vid kommunal räddningstjänst med anledning av utflöde i vatten av olja eller andra skadliga ämnen har kommunen rätt till ersättning av staten för den del av räddningstjänstkostnaderna som överstiger ett av regeringen fastställt belopp, om utflödet har inträffat utanför Sveriges sjöterritorium eller inom en del av sjöterritorier där räddningsinsatser skall göras enligt 4 kap. 6 § eller inom Göta älv, Trollhätte kanal eller Södertälje kanal.

Om en kommun har haft kostnader för sanering med anledning av sådant utflöde i vatten av olja eller andra skadliga ämnen som avses i första stycket har kommunen rätt till ersättning av staten för den del av saneringskostnaderna som överstiger ett av regeringen fastställt belopp.

3 § Om en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst har medfört betydande kostnader, har kommunen rätt till ersättning av staten för den del av räddningstjänstkostnaderna som överstiger en självrisk. Självriskens beräknas enligt grunder som regeringen fastställer.

Ersättning till enskilda

4 § Den som på grund av tjänsteplikt eller frivilligt efter anmodan av räddningsledaren har medverkat i räddningstjänst enligt denna lag eller i övning i sådan tjänst har rätt till skälig ersättning för kostnader för resa och uppehälle samt för arbete och tidspillan enligt bestämmelser som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Denne har också rätt till ersättning för skada på kläder och andra personliga tillhörigheter.

Första stycket gäller inte den som har erhållit ersättning av någon annan eller på grund av tjänst eller annars genom avtal har rätt till ersättning för medverkan i räddningstjänst.

Ersättning enligt första stycket skall betalas av kommunen till den som har medverkat i kommunal räddningstjänst eller i övning i sådan tjänst och av staten till den som har medverkat i statlig räddningstjänst eller i övning i sådan tjänst.

5 § I lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. finns bestämmelser om ersättning vid personskada till den som har medverkat i räddningstjänst enligt denna lag eller i övning i sådan tjänst.

6 § Har utrustning för räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen tillhandahållits frivilligt eller tagits i anspråk med stöd av 5 kap. 2 §, har egendomens ägare eller innehavare rätt till ersättning för skada på eller försämring av egendomen, förlorad avkastning eller nytta av egendomen och kostnad med anledning av att egendomen har tillhandahållits.

Första stycket gäller inte den som har erhållit ersättning av någon annan eller på grund av tjänst eller annars genom avtal har rätt till ersättning för att tillhandahålla egendom för räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen. Första stycket gäller inte heller den som har tillhandahållit egendom för räddningstjänst, om räddningsinsat-

sen har avsett att hindra eller begränsa skada på dennes egendom eller har föranletts av olycka i dennes verksamhet.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 2

7 § Om egendom tas i anspråk genom åtgärd enligt 5 kap. 4 §, är ägaren eller innehavaren berättigad till ersättning för förlorad avkastning eller nytta.

8 § Ersättning enligt 6 och 7 §§ skall betalas av kommunen eller, i fråga om statlig räddningstjänst och sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen, av staten.

7 kap. Bestämmelser om bemyndiganden, ansvar och överklagande

Bemyndiganden

1 § Regeringen får i de avseenden som behandlas i denna lag meddela ytterligare föreskrifter som rör skydd för liv, hälsa och miljön samt utbildning. Regeringen får överlåta åt förvaltningsmyndighet eller kommun att meddela sådana föreskrifter.

Regeringen får meddela föreskrifter om förbud helt eller delvis mot eldning utomhus och om liknande förebyggande åtgärder mot brand. Regeringen får överlåta åt en myndighet eller åt kommun att meddela sådana föreskrifter.

2 § Regeringen får meddela föreskrifter om begränsning i rätten för den som utför rengöring och kontroll enligt 3 kap. 3 § eller tillsyn enligt 3 kap. 4 § att driva eller annars ta befattning med näringsverksamhet som gäller handel med brand- eller livräddningsredskap eller meddelande av försäkringar som har samband med brand.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta om att enskilda, företag, organisationer eller andra sammanlutningar skall medverka vid övningar av betydelse för befolkningskyddet eller den räddningstjänst som skall bedrivas under höjd beredskap.

Ansvarsbestämmelser

4 § Till böter skall den dömas som

1. uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot förbud mot eldning utomhus som har meddelats med stöd av 1 § andra stycket,
2. uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att ge upplysningar eller lämna ut handlingar enligt 3 kap. 4 § eller 5 kap. 6 §,
3. uppsåtligen eller av oaktsamhet lämnar oriktig uppgift om förhållande av betydelse vid fullgörande av uppgiftsskyldighet som följer av 3 kap. 4 § eller 5 kap. 6 §,
4. uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 2 kap. 2 eller 6 §,
5. utan att ha laga förfall uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra tjänsteplikt som åligger honom enligt 5 kap. 1 §,

6. uppsåtligen hindrar eller försöker hindra en åtgärd som beslutats enligt 5 kap. 2 § första stycket eller annars utan giltig ursäkt åsidosätter sådan åtgärd.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar.

Till ansvar enligt första stycket skall inte dömas, om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken.

Den som har överträtt ett vitesföreläggande eller ett vitesförbud skall inte dömas till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

Bestämmelser om överklagande

5 § Ett beslut om fullgörande av tjänsteplikt enligt 5 kap. 1 § eller om ingrepp i annans rätt enligt 5 kap. 2 § gäller även om det överklagas.

Om det föreligger särskilda skäl, får en tillsynsmyndighet bestämma att dess beslut skall gälla även om det överklagas.

6 § Ett beslut av en räddningsledare om fullgörande av tjänsteplikt enligt 5 kap. 1 § eller om ingrepp i annans rätt enligt 5 kap. 2 § får överklagas hos länsstyrelsen. I övrigt får räddningsledarens beslut med stöd av denna lag eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen inte överklagas. En kommunal nämnds beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen får överklagas hos länsstyrelsen.

Länsstyrelsens och andra tillsynsmyndigheters beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Detsamma gäller en statlig myndighets beslut enligt 5 kap. 2 och 4 §§. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

7 § Frågor om ersättning enligt 6 kap. 4, 6 och 7 §§ prövas i fråga om kommunal räddningstjänst eller övning i sådan tjänst av den eller de kommunala nämnder som ansvarar för räddningstjänsten, eller i fråga om statlig räddningstjänst och sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen, av den myndighet som svarar för räddningstjänsten eller saneringen.

8 § I 22 a § förvaltningslagen (1986:223) finns bestämmelser om överklagande hos allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut av statlig myndighet än beslut enligt 6 kap. 2–4, 6 och 7 §§ får dock inte överklagas.

Om en kommun överklagar ett beslut enligt 6 kap. 2 eller 3 §, skall Statens räddningsverk vara kommunens motpart sedan handlingarna i ärendet har överlämnats till domstolen.

8 kap. Övriga bestämmelser

Räddningstjänst under höjd beredskap m.m.

1 § När den totalförsvarspliktiga personal som är inskriven för civilplikt enligt 5 kap. 1 § inkallats för tjänstgöring enligt 4 kap. 7 § lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt ingår även denna personal i kommunens organisation för räddningstjänst.

2 § I syfte att skydda och rädda befolkningen och civil egendom från krigets verkningar skall kommunens organisation för räddningstjänst under höjd beredskap, utöver vad som i övrigt framgår av denna lag, ansvara för

1. upptäckande, utmärkning och röjning av farliga områden,
2. indikering, sanering och andra åtgärder för skydd mot kärnvapen och kemiska stridsmedel,
3. kompletterande åtgärder som är nödvändiga för att verksamhet enligt denna paragraf skall kunna fullgöras.

Personal inom kommunens organisation för räddningstjänst skall under samma tid vidare delta i åtgärder för första hjälp åt och transport av skadade samt för befolkningsskydd.

Vad som gäller vid kommunal räddningstjänst skall gälla även när personalen inom kommunens organisation för räddningstjänst utför uppgifter enligt första och andra styckena.

3 § Är Sverige i krig eller krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela sådana från denna lag avvikande föreskrifter som är av betydelse för totalförsvaret eller som behövs för att nödvändig räddningstjänst i övrigt eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen skall kunna genomföras.

4 § Under höjd beredskap får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta att personal inom kommunens organisation för räddningstjänst får tas i anspråk för uppgifter som inte rör den egna kommunen.

Om personal enligt första stycket har tagits i anspråk enligt första stycket, har kommunen rätt till ersättning av staten för skäligen kostnader.

5 § Beslut som meddelats med stöd av 4 § första stycket får inte överklagas.

Utländskt bistånd

6 § Regeringen, en kommun eller en statlig myndighet som svarar för räddningstjänst får i den utsträckning som följer av överenskommelser som Sverige ingått med Danmark, Finland, Island eller Norge begära bistånd från eller lämna bistånd till utländska myndigheter vid räddningsinsatser. I andra fall får regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer begära eller lämna internationellt bistånd vid räddningsinsatser enligt internationella överenskommelser som Sverige ingått.

7 § Om en utländsk fysisk eller juridisk person som saknar hemvist här i landet medverkar i en räddningsinsats i Sverige på begäran av regeringen, en kommun eller en statlig myndighet enligt 6 § skall staten i stället för den utländska personen ersätta skada som uppkommer i samband med räddningsinsatsen för vilken den utländska personen annars skulle ha varit skadeståndsskyldig enligt svensk lag.

Staten skall även ersätta en utländsk fysisk eller juridisk person som saknar hemvist i Sverige och som handlar för biståndsgivarens räkning för personskada och skada på utrustning eller material som används vid biståndsgivningen, om skadan har uppkommit i Sverige i samband med räddningsinsatsen.

8 § Staten får kräva tillbaka ersättning som betalats enligt 7 § första stycket av den som har vållat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. För den som är att anse som arbetstagare skall dock ansvaret vara begränsat på det sätt som sägs i 4 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207).

Om rätt till återkrav för ersättning som har betalats för atomskada finns särskilda bestämmelser i atomansvarighetslagen (1968:45).

Om utländskt bistånd har begärts av en kommun, får staten av denna kräva tillbaka vad staten har betalat enligt 7 § eller enligt åtagande i internationella överenskommelser om sådant bistånd i den mån kostnaden jämte kommunens egna kostnader för räddningsinsatsen inte överstiger självriskens enligt 6 kap. 3 §.

9 § Biståndspersonal från Danmark, Finland, Island eller Norge tjänstgör i samband med en räddningsinsats i Sverige i enlighet med de tjänstgöringsbestämmelser som gäller i det egna landet. Även fordon, räddningsmateriel och annan utrustning från något av de nämnda länderna får utan särskilt tillstånd användas i samband med räddningsinsatser i enlighet med de bestämmelser som gäller i det egna landet.

Bestämmelser om immunitet och privilegier i vissa fall i samband med utländskt bistånd vid räddningsinsatser i enlighet med internationella överenskommelser finns i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall.

Övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den _____, då räddningstjänstlagen (1986:1102) skall upphöra att gälla.

Handlingsprogram enligt 3 kap. 2 och 7 §§ skall ha antagits ett år efter ikraftträdandet av denna lag.

2 Förslag till lag (0000:0000) om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att i 9 kap. sekretesslagen (1980:100) skall införas en ny bestämmelse, (00) §, av följande lydelse.

9 kap.

00 §

Sekretess gäller i kommunens räddningstjänstverksamhet enligt lagen (0000:0000) om skydd mot olyckor som kan föranleda räddningsinsatser för uppgift om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men om uppgiften röjs.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Efter remiss har yttranden över betänkandet Reformerad räddningstjänstlagstiftning (SOU 2002:10) inkommit från följande remissinstanser: Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Mölndals tingsrätt, Kammarrätten i Jönköping, Justitiekanslern, Rikspolisstyrelsen, Statskontoret, Konsumentverket, Försvarsmakten, Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB), Statens räddningsverk, Kustbevakningen, Socialstyrelsen, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Riksrevisionsverket, Karlstads universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen, Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska institut (SMHI), Statens Strålskyddsinstitut (SSI), Statens Kärnkraftinspektion (SKI), Boverket, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Statens haverikommission, Arbetsmiljöverket, Konkurrensverket, Glesbygdsverket, Affärsverket Svenska kraftnät, Haninge kommun, Salems kommun, Österåkers kommun (Södra Roslagens brandförsvarsförbund), Finspångs kommun, Åtvidabergs kommun, Älmhults kommun, Mörbylånga kommun (Ölands kommunalförbund), Gotlands kommun, Bromölla kommun, Helsingborgs kommun, Malmö kommun, Alingsås kommun, Falköpings kommun, Göteborgs kommun, (Räddningstjänsten Storgöteborg), Lidköpings kommun, Orust kommun, Arvika kommun, Forshaga kommun (Karlstadregionens Räddningstjänstförbund), Sunne kommun, Laxå kommun (Nerikes Brandkår), Västerås kommun, Hedemora kommun (Södra Dalarnas Räddningstjänstförbund), Ovanåkers kommun, Sandvikens kommun, Sundsvalls kommun, Ånge kommun, Östersunds kommun, Robertsfors kommun, Sorsele kommun, Arjeplogs kommun, Kiruna kommun, Piteå kommun, Stockholms läns landsting, Landstinget i Uppsala, Landstinget i Blekinge, Region Skåne, Västra Götalands läns landsting, Norrbottens läns landsting, Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet, Brandmännens riksförbund, Civilingenjörsförbundet, Funktionskontrollanterna i Sverige (FUNKIS), Föreningen Sveriges Energirådgivare, Hyresgästernas Riksförbund, Kemikontoret, NNR-Näringslivets Nämnd för Regelgranskning, SACO:s tjänstemannaförbund, Sjöräddningssällskapet, SOS Alarmering AB, Statstjänstemannaförbundet (avdelning ST-Luftfart), Svenska brandbefälens riksförbund, Svenska brandförsvarsföreningen, Svenska Gasföreningen, Svenska Kommunalarbetareförbundet, Svenska Polisförbundet, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), Sveriges Bostadsrättsföreningars centralorganisation, Sveriges Fastighetsägareförbund, Sveriges Försäkringsförbund, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund (SKTF), Sveriges Skorstensfejarmästares Riksförbund och Villaägarnas Riksförbund.

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att yttra sig men avstått: Länsrätten i Västerbottens län, Stockholms kommun, Nybro kommun, Kungälv-Ale kommun, Munkedals kommun, Hagfors kommun, Karlskoga kommun, Vansbro kommun, Landstinget i Värmland, Företagarnas Riksorganisation, Ledarna, Landsorganisationen i Sverige, Länsför-

säkringar, Riksförbundet för Sveriges Ventilationsrengörare (RSVR) och Tjänstemännens Centralorganisation.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 3

Dessutom har, på eget initiativ, följande inkommit med synpunkter: Lunds tekniska högskola, Länsstyrelsen i Örebro län, Öckerö kommun, Eda kommun, Karlstads kommun, Jönköpings kommun, Räddningstjänsten Östra Skaraborg, Räddningstjänstens Glesbygdsklubb, Landstinget Jönköping, Landstinget Gävleborg, Landstinget i Kalmar län och Svenska Fartygsbefälsföreningen.

Sammanfattning av den i Försvarsdepartementet den 21 februari 2003 upprättade promemorian med vissa förslag avseende bestämmelserna om sotning och kontroll i räddningstjänstlagstiftning

I promemorian återges vissa förslag avseende bestämmelserna om sotning och kontroll i räddningstjänstlagstiftningen som inte tidigare, förutom vad avser frågan om imkanaler, varit föremål för remissbehandling i den form de nu föreligger. Vidare ges en översiktligt konsekvensbeskrivning av förslagen.

Förslagen

Det kommunala ansvaret

Det kommunala ansvaret för att rengöring (sotning) och brandskyddskontroll utförs i brandförebyggande syfte skall bestå. Dagens system bedöms ha en hög genomförandegrad och ger därmed en stor säkerhet från brandskyddssynpunkt. Statens normgivning och det kommunala ansvaret för utförandet säkerställer en enhetlig tillämpning och täckning över landet. Därmed är även glesbygden garanterad att rengöring och kontroll utförs.

Det bör i större utsträckning än i dag ankomma på kommunen att bestämma hur sotning och brandskyddskontroll skall organiseras. Det i 24 § RåF intagna kravet på att det i en kommun skall finnas ett eller flera sotningsdistrikt med en skorstensfejarmästare för varje distrikt liksom kravet på att register skall föras genom en s.k. kontrollbok bör därför inte föras in i en ny förordning. Det står redan i dagsläget en kommun fritt att välja om sotningen skall genomföras i egen regi eller via entreprenadavtal med en privat näringsidkare. Borttagandet av kraven på distriktsindelning med en skorstensfejarmästare för varje distrikt i kommunen kommer att innebära att kommunen kan välja antalet utförare, i egen regi eller i entreprenadform, och fritt avtala med entreprenörer om hur verksamheten skall organiseras.

På samma sätt bör 23 § RåF som innebär att kravet på att kommunen skall hålla ett register (s.k. kontrollbok) med uppgifter om de byggnader eller anläggningar där sotning skall ske, är ett exempel på detaljreglering som tas bort. Det ligger i sakens natur att varje kommun måste ha möjlighet att få utforma sin verksamhet på det för kommunen mest ändamålsenliga sättet.

Behovet av sotning och kontroll

Rengöring (sotning) och kontroll av brandskyddet i eldstäder och rökkanaler har en brandförebyggande effekt. Detsamma gäller för imkanaler i restaurang- och storkök. Brandrisken i imkanaler från bostadskök och liknande utrymmen är så begränsad att det inte motiverar lagfäst reglering. Behovet av rengöring och kontroll av imkanaler har varit föremål för särskild forskning och bedömning i olika sammanhang. Det får anses

klarat att brandriskerna i samband med användning av imkanaler i bostadskök och liknande utrymmen är mycket begränsade. Det är därför från brandskyddssynpunkt inte motiverat att låta räddningstjänstlagens regler om sotning och brandskyddskontroll omfatta dessa (jfr prop. 1999/2000:140 s. 167 f.). Dessa sotningsobjekt skall därför undantas från kravet på rengöring och brandskyddskontroll.

Rengöring och brandskyddskontroll av sotningsobjekt bör ske med behovsanpassad regelbundenhet och utföras med föreskrivna intervaller. Det bör således gå att separera dessa aktiviteter från varandra. Statliga föreskrifter skall finnas som reglerar vilka objekt som skall omfattas av rengöring och brandskyddskontroll, vad brandskyddskontrollen minst skall omfatta samt hur ofta brandskyddskontrollen skall ske för olika objekt. Kommunen skall föreskriva om hur ofta rengöring av olika sotningsobjekt skall ske med hänsyn till behoven från brandskyddssynpunkt. Det är stora variationer i behovet av sotning av brandskyddsskäl, beroende på bl.a. anläggningstyp, utförande, inställning och användning. Rengöring av detta skäl bör därför ske med behovsanpassad regelbundenhet som baseras på rådande lokala förhållanden, och således *inte* regleras i centralt för landet föreskrivna sotningsfrister. Förslagets innebörd är att de särskilda brandskyddskontrollerna ges ökad betydelse och högre kvalitet inom sotningsverksamheten. Kontrollintervallen bör prövas och föreskrivas av den ansvariga centrala myndigheten. Kontrollen bör också vara mera systematisk och ingående än den kontroll som nu sker i samband med sotning. Hela systemet bör ingå i kontrollen eller besiktningen. Anläggningen bör kontrolleras med avseende på hur exempelvis täthet, temperatur- och tryckförhållanden påverkar anläggningens brandsäkerhet. Den sammantagna effekten bedöms bli ett bättre brandskydd.

Möjligheten för den enskilde att själv sotning av den egna eldstaden skall öka. I dag får kommunen i enlighet med 17 § i RÄL medge att annan person än skorstensfejarmästare eller skorstensfejare får utföra sotning och kontroll av speciella anläggningar eller enstaka avlägset belägna bostadshus. Teknikutvecklingen på området medför dock undan för undan effektivare och säkrare uppvärmningsanordningar. Risksituationen har således förändrats och fortsätter att förändras över tiden. Eldning med ved och pellets är också mindre vanlig i tät bebyggelse och byggnaders brandsäkerhet har väsentligt förbättrats. Detta medför att möjligheterna att medges dispens när det gäller sotning i form av rengöring av *en enskild fast förbränningsanläggning* bör öka. En fastighetsägare bör, efter kommunens beslut, t.ex. kunna ges möjlighet att svara för rengöringen av den egna anläggningen förutsatt att denna kan utföras på ett betryggande sätt. Den utökade möjligheten till dispens för rengöring av en enskild anläggning kommer att medföra att vissa anläggningar endast skall kontrolleras från brandskyddssynpunkt av kommunen. Denna möjlighet måste dock vara föremål för ett aktivt val från den enskildes sida. Huvudregeln skall dock vara att kommunen skall svara för att objekten både rengörs och kontrolleras från brandskyddssynpunkt. Kravet på kontroll av brandskyddet kommer dock att kvarstå, i vilket för kommunen ingår att tillse att anläggningen rengörs på ett betryggande sätt.

Kompetens och kvalitetssäkring

Nuvarande krav på anställning inom sotningsverksamheten för att få genomgå kompetensutbildning liksom bestämmelsen i 17 § räddningstjänstlagen om att sotning och kontroll av brandskyddet skall utföras av skorstensfejarmästare eller skorstensfejare som biträder skorstensfejarmästaren skall inte föras in i den nya lagen. Regeringen har tidigare på förslag från Statens räddningsverk tagit ställning för att införa ett nytt utbildningssystem för den kommunala räddningstjänsten (prop. 2001/02:158, bet. 2001/02:FöU10, rskr. 2001/02:261). Statens räddningsverk har också tagit fram ett förslag till reformerad sotningsutbildning. Utbildningen föreslås bli eftergymnasial och skall berättiga till studiemedel.

Statens räddningsverk skall anordna grund- och vidareutbildning samt fortbildning för den personal som för kommunens räkning utför rengöring och brandskyddskontroll. Med hänsyn bl.a. till de risker från brandskyddssynpunkt som i dessa sammanhang kan drabba tredje man är det väsentligt att framförallt kontroll från brandskyddssynpunkt även fortsatt utförs på ett betryggande sätt. Behörighetskraven på den som utför brandskyddskontroll bör föreskrivas av regeringen eller den myndighet regeringen föreskriver.

Den som vill rengöra sin egen anläggning måste skaffa sig nödvändig kunskap om rengöring och om brandskydd.

I enlighet med huvuddragen i utbildningsreformen bör nuvarande krav på anställning för att få genomgå kompetensutbildning tas bort. Likt vad som gäller för andra yrkesutbildningar, inte minst vad som kommer att gälla för det nya utbildningssystemet för den kommunala räddningstjänsten, bör istället tillträdet till utbildning regleras genom uppställda behörighetskrav. Utformningen av behörighetskraven medför också att bestämmelsen om att sotning och kontroll av brandskyddet skall utföras av skorstensfejarmästare eller skorstensfejare som biträder skorstensfejarmästaren bör tas bort.

Konsekvensbeskrivning

Konsekvenserna av de föreslagna förändringarna förväntas, med betoningen av brandskyddskontrollens, för den enskilda betydelse medföra en högre säkerhet ur brandskyddssynpunkt. Den enskilde ges också en ökad möjlighet att genom ett aktivt val själv svara för rengöring av den egna fasta förbränningsanordning.

För småföretagen öppnas marknaden för sotningstjänster för fler aktörer. När det gäller kostnaderna för samhället och den enskilde kan de i stort förväntas ligga kvar på dagens nivå. För den enskilde bör kostnaderna minska i snitt, inte minst beroende på minskat antal förrättningar, särskilt för imkanaler. Det är dock fullt möjligt att kostnaderna kan komma att variera mellan olika kommuner, beroende på underlag (bortfall av imkanaler m.m.). Kostnaderna för nyetablering av företag förväntas endast bli de kostnader som följer av att man etablerar sig på en marknad. Förutom visst lokalt bortfallet av imkanalsrelaterade intäkter kan dagens sotningsföretag komma att få minskade intäkter på grund av

ökad konkurrens vid upphandling. De föreslagna förändringarna bedöms inte i sig ge upphov till ökade kostnader för kommunerna. Flertalet kommuner har långa entreprenadavtal med sina skorstensfejarmästare. Först när dessa avtal löper ut kan kommunerna välja nya lösningar. Då kan de kommuner som så önskar välja en annan ansvarsfördelning, t ex att de själva ansvarar för register och kontroll av sotningen. Sådana lösningar kan ge upphov till ökade kostnader. Genom att samordna denna verksamhet med övrigt förebyggande arbete kan kommunernas kostnader begränsas. Det är inte möjligt att på förhand överblicka i vilken takt och i vilken utsträckning kommunerna väljer att ändra ansvarsfördelningen för sotningen. Därmed är det inte heller möjligt att göra någon kostnadsuppskattning. Statens kostnaderna för utbildnings- och informationsinsatser kan förväntas öka, åtminstone initialt. Skulle ett nytt studiemedelsberättigande utbildningssystem införas kan detta även komma att medföra ökade kostnader.

Remissinstanser till promemorian om sotning och kontroll

Prop. 2002/03:119
Bilaga 5

Statens räddningsverk, Konsumentverket, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Glesbygdsverket, Konkurrensverket, Boverket, Haninge kommun, Stockholms kommun, Österåkers kommun, Jönköpings kommun, Nybro kommun, Svalövs kommun, Falcköpings kommun, Munkedals kommun, Orust kommun, Hagfors kommun, Karlskoga kommun, Hedemora kommun, Vansbro kommun, Sandvikens kommun, Östersunds kommun, Robertsfors kommun, Sorsele kommun, Piteå kommun, Svenska Kommunförbundet, Svenskt Näringsliv, Företagarnas Riksorganisation, Länsförsäkringar, NNR-Näringslivets Nämnd för Regelgranskning, Riksförbundet för Sveriges Ventilationsrengörare (RSVR), Svenska brandförsvarsföreningen, Svenska Kommunalarbetsförbundet, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), Sveriges Fastighetsägareförbund, Sveriges Försäkringsförbund, Sveriges Skorstensfejarmästares Riksförbund, Villaägarnas Riksförbund, Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac), Närings- och teknikutvecklingsverket, Sveriges Byggindustrier och Svenska Brandredskapsföreningen, SVEBRA.

Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

1 Förslag till lag om skydd mot olyckor

Häri genom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Den verksamhet som skall bedrivas enligt denna lag syftar till att det i hela landet upprätthålls ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor för människors liv och hälsa och för egendom och miljö.

2 § Med räddningstjänst avses i lagen de räddningsinsatser som staten eller kommunerna skall ansvara för vid olyckor och överhängande fara för olyckor för att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller i miljön.

Till räddningstjänst hänförs också räddningsinsatser som görs enligt 4 kap. 1–4 §§ utan att det har inträffat någon olycka eller föreligger överhängande fara för en olycka.

Skyldighet för staten eller en kommun att göra en räddningsinsats föreligger endast, om det med hänsyn till behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt är nödvändigt att staten eller kommunen ansvarar för insatsen.

3 § Räddningstjänsten skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt.

4 § Lagen gäller inte hälso- och sjukvård som avses i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

5 § Länsstyrelserna skall genom rådgivning och information stödja kommunerna i deras verksamhet enligt denna lag.

6 § Kommunerna och de statliga myndigheter som ansvarar för verksamhet enligt denna lag skall se till att verksamheterna samordnas. De skall också samarbeta med andra som berörs.

7 § Kommunerna och de statliga myndigheter som ansvarar för räddningstjänst skall se till att allmänheten informeras om vilken förmåga att göra räddningsinsatser som finns.

Dessutom skall upplysning lämnas om hur varning och information till allmänheten sker vid allvarliga olyckor.

Skyldighet att varna och tillkalla hjälp

1 § Den som upptäcker eller på annat sätt får kännedom om en brand eller om en olycka som innebär fara för någons liv eller allvarlig risk för någons hälsa eller för miljön skall, om det är möjligt, varna dem som är i fara och vid behov tillkalla hjälp. Detsamma gäller den som får kännedom om att det föreligger en överhängande fara för en brand eller en sådan olycka.

Skyldigheter för ägare eller nyttjanderättshavare av byggnader och andra anläggningar

2 § Ägare eller nyttjanderättshavare av byggnader eller andra anläggningar skall i skäligen omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olycka och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand.

3 § Ägare av byggnader eller andra anläggningar, där det med hänsyn till risken för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet, skall se till att brandskyddet dokumenteras. En nyttjanderättshavare skall ge ägaren de uppgifter som behövs för att denne skall kunna fullgöra sin skyldighet.

Är det fråga om sådana anläggningar som avses i 4 § skall i stället den som utövar verksamheten på anläggningen se till att dokumentation enligt första stycket upprättas. Ägaren av anläggningen skall ge den som utövar verksamheten de uppgifter som behövs för att denne skall kunna fullgöra sin skyldighet.

Dokumentationen skall lämnas in till kommunen.

Skyldigheter vid farlig verksamhet

4 § Vid en anläggning där verksamheten innebär fara för att en olycka skall orsaka allvarliga skador på människor eller i miljön, är anläggningens ägare eller den som utövar verksamheten på anläggningen skyldig att i skäligen omfattning hålla eller bekosta beredskap med personal och egendom och i övrigt vidta nödvändiga åtgärder för att hindra eller begränsa sådana skador.

Den som utövar verksamheten är skyldig att analysera riskerna för sådana olyckor som anges i första stycket.

Första och andra stycket gäller även flygplatser som har godkänts enligt 6 kap. 9 § första stycket luftfartslagen (1957:297).

5 § Vid utsläpp av giftiga eller skadliga ämnen från en anläggning som avses i 4 § skall den som utövar verksamheten underrätta länsstyrelsen, polismyndigheten och kommunen om utsläppet påkallar särskilda åtgärder till skydd för allmänheten. Underrättelse skall också lämnas om det föreligger överhängande fara för ett sådant utsläpp.

Förebyggande verksamhet

1 § Kommunen skall främja säkerheten för dem som vistas i kommunen. Därvid skall kommunen se till att åtgärder vidtas så att bränder och skador till följd av bränder förebyggs. Kommunen skall också vara verksam för skydd mot andra olyckor än bränder. Detta skall dock inte innebära någon inskränkning i det ansvar som någon annan har.

Kommunerna skall ta tillvara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för förebyggande verksamhet.

2 § Kommunen skall genom rådgivning, information och annan verksamhet stödja den enskildes förmåga att fullgöra sina skyldigheter enligt denna lag.

3 § Varje kommun skall ha ett handlingsprogram för förebyggande verksamhet. I programmet skall anges kommunens mål för verksamheten samt de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser. I programmet skall också anges hur kommunens förebyggande verksamhet är ordnad och hur den planeras.

Handlingsprogrammet skall antas av kommunfullmäktige för varje ny mandatperiod. Innan programmet antas skall samråd ha skett med de myndigheter som kan ha ett väsentligt intresse i saken. Kommunfullmäktige kan uppdra åt kommunal nämnd att under perioden anta närmare riktlinjer.

Regeringen får, om det finns synnerliga skäl, på framställning av den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ändring av ett handlingsprogram för förebyggande verksamhet.

4 § Kommunen skall i brandförebyggande syfte ansvara för att rengöring (sotning) sker av fasta förbränningsanordningar, som inte är inrättade för eldning uteslutande med gas, och därtill hörande rökkanaler. Sotning skall även ske av imkanaler i restauranger, storkök och därmed jämförbara utrymmen.

Kommunen får medge att en fastighetsägare utför eller låter annan utföra sotning på den egna fastigheten. Ett sådant medgivande får endast ges om sotningen kan ske på ett från brandskyddssynpunkt betryggande sätt.

Kommunen skall i brandförebyggande syfte även ansvara för att det som skall rengöras enligt första stycket samt skorstenar, tak och anslutande byggnadsdelar kontrolleras från brandskyddssynpunkt (brandskyddskontroll). Sådan kontroll skall också ske av fasta förbränningsanordningar inrättade för eldning uteslutande med gas och därtill hörande avgaskanaler.

5 § Den som utför sotning eller brandskyddskontroll enligt 4 § har rätt att få tillträde till den anläggning som berörs och att få de upplysningar och handlingar som behövs.

Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs.

6 § Kommunen får föreskriva att avgift skall betalas för sotning och brandskyddskontroll enligt 4 §.

Kommunen får ge den som enligt 4 § tredje stycket utför brandskyddskontroll utan att vara tjänsteman hos kommunen befogenhet att på kommunens vägnar meddela nödvändiga förelägganden och förbud enligt 5 kap. 2 § andra stycket.

Räddningstjänst

7 § Varje kommun skall ansvara för räddningstjänst inom kommunen, om inte annat följer av 4 kap. 1–6 §§.

Kommunerna skall ta tillvara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för räddningstjänst.

8 § Varje kommun skall ha ett handlingsprogram för räddningstjänst. I programmet skall anges kommunens mål för verksamheten samt de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser. I programmet skall också anges vilken förmåga kommunen har och avser att skaffa sig för att göra sådana insatser. Som en del av förmågan skall anges vilka resurser kommunen har och avser att skaffa sig. Förmågan skall redovisas såväl med avseende på förhållandena i fred som under höjd beredskap.

Handlingsprogrammet skall antas av kommunfullmäktige för varje ny mandatperiod. Innan programmet antas skall samråd ha skett med de myndigheter som kan ha ett väsentligt intresse i saken. Kommunfullmäktige kan uppdra åt kommunal nämnd att under perioden anta närmare riktlinjer.

Regeringen får, om den finns synnerliga skäl, på framställning av den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ändring av ett handlingsprogram för räddningstjänst.

Efterföljande åtgärder

9 § Den som leder en räddningsinsats skall fatta beslut om när insatsen avslutas. Beslutet skall dokumenteras. När en räddningsinsats är avslutad skall den som har utövat ledningen av denna, om det är möjligt, underrätta ägaren eller nyttjanderättshavaren av den egendom som räddningsåtgärderna har avsett om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning.

Behövs bevakning med hänsyn till risken för nya olyckor men kommer bevakningen inte till stånd, får den som utövat ledningen av räddningsinsatsen utföra bevakningen på ägarens eller nyttjanderättshavarens bekostnad.

Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs.

10 § När en räddningsinsats är avslutad skall kommunen se till att olyckan undersöks. Undersökningen skall i skälig omfattning klarlägga orsakerna till olyckan, olycksförloppet och hur insatsen har genomförts.

Den som utför en undersökning enligt första stycket har rätt att få tillträde till olycksplatsen. Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 6

Organisation

11 § I varje kommun skall det finnas en eller flera nämnder för kommunens uppgifter enligt denna lag. För en sådan nämnd gäller vad som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (1991:900).

12 § Uppdrag att besluta på kommunens vägnar får inte omfatta förelägganden eller förbud vid vite eller verkställande av åtgärd på den försumliges bekostnad.

13 § Av kommunallagen (1991:900) följer att kommuner kan ha en gemensam organisation för uppgifter enligt denna lag.

En kommun får också träffa avtal med en annan kommun om att de uppgifter kommunen har enligt denna lag helt eller delvis skall skötas av den andra kommunen. Genom ett sådant avtal får en kommun tillhandahålla tjänster åt en annan kommun.

En kommun får även efter överenskommelse med en annan kommun uppdra åt en anställd i den andra kommunen att besluta på kommunens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden, dock inte i sådana fall som avses i 6 kap. 34 § kommunallagen eller i 3 kap. 12 § denna lag. Bestämmelserna i 6 kap. 24–27 §§ och 35 § kommunallagen om jäv och anmälan av beslut till nämnd skall tillämpas på den som fattar sådana beslut.

14 § Den personal som för kommunens räkning har att utföra förebyggande verksamhet, att planera, leda, genomföra och följa upp räddningsinsatser samt utöva tillsyn skall genom utbildning och erfarenhet ha förvärvat den kompetens som behövs för att en tillfredsställande säkerhetsnivå skall uppnås i förhållande till de risker för olyckor som finns i kommunen.

15 § Den personal som ingår i kommunens organisation för räddningstjänst skall vara anställd i kommun. Kommunen får överlåta åt någon annan att göra räddningsinsatser som kräver särskild kompetens.

I organisationen för räddningstjänst kan också räddningsvärn ingå. Ett räddningsvärn består av personal som uttagits med tjänsteplikt.

Om det vid en anläggning i kommunen har organiserats en särskild enhet för räddningsinsatser vid anläggningen får kommunen träffa avtal med ägaren eller nyttjanderättshavaren av anläggningen om att enheten skall ingå i kommunens organisation för räddningstjänst. En sådan enhets räddningsinsatser är att anse som kommunal räddningstjänst enligt denna lag också när insatserna görs inom den egna anläggningen.

Ledning

16 § I varje kommun skall det finnas en räddningschef. Räddningschefen ansvarar för att räddningstjänsten är ändamålsenligt ordnad. Räddningschefen leder också varje räddningsinsats (räddningsledare).

Räddningschefen får utse någon annan som uppfyller de behörighetskrav som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att vara räddningsledare.

Berör en räddningsinsats mer än en kommuns område inom samma län och finns därmed flera räddningsledare för insatsen, skall länsstyrelsen bestämma vem av räddningsledarna som skall leda insatsen, om inte räddningsledarna själva har bestämt det. Berör räddningsinsatsen flera län, skall länsstyrelserna i motsvarande situation bestämma vem av räddningsledarna som skall leda insatsen. Om ledning av omfattande räddningsinsatser finns bestämmelser i 4 kap. 10 §.

4 kap. Statens ansvar och skyldigheter

Räddningstjänst

Fjällräddningstjänst

1 § I fjällområden skall den myndighet som regeringen bestämmer ansvara för den räddningstjänst som innefattar att

1. efterforska och rädda den som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan befaras att det föreligger fara för dennes liv eller allvarlig risk för dennes hälsa,
2. rädda den som råkat ut för en olycka eller drabbats av en sjukdom och som snabbt behöver komma under vård eller få annan hjälp.

Flygräddningstjänst

2 § Vid flyghaverier inom Sveriges sjöterritorium och inom Sveriges ekonomiska zon skall den myndighet som regeringen bestämmer ansvara för räddningstjänst. Vad som nu sagts gäller inte vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren.

Myndigheten skall också ansvara för de insatser mot skador som behövs, när ett luftfartyg är nödställt eller när fara hotar lufttrafiken, samt ansvara för efterforskning av luftfartyg som saknas.

Sjöräddningstjänst

3 § Inom Sveriges sjöterritorium och inom Sveriges ekonomiska zon skall den myndighet som regeringen bestämmer ansvara för efterforskning och räddning av människor som är eller kan befaras vara i sjönöd och för sjuktransporter från fartyg. Vad som nu sagts gäller inte vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren.

4 § I andra fall än som avses i 1–3 §§ skall den myndighet som regeringen bestämmer efterforska personer som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan befaras att det föreligger fara för deras liv eller allvarlig risk för deras hälsa.

Miljöräddningstjänst till sjöss

5 § Inom Sveriges sjöterritorium och inom Sveriges ekonomiska zon skall den myndighet som regeringen bestämmer ansvara för räddningstjänst, när olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i vattnet eller det föreligger en överhängande fara för detta. Vad som nu sagts gäller inte vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren.

Räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen

6 § Vid utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning i sådan omfattning att särskilda åtgärder krävs för att skydda allmänheten eller då överhängande fara för ett sådant utsläpp föreligger skall den myndighet som regeringen bestämmer ansvara för räddningstjänst.

I 10 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet finns bestämmelser om skyldighet för innehavare av kärnteknisk anläggning att vidta de åtgärder som behövs för att upprätthålla säkerheten vid anläggningen.

Efterföljande åtgärder

7 § Den som leder en räddningsinsats skall fatta beslut om när insatsen avslutas. Beslutet skall dokumenteras. När en räddningsinsats är avslutad skall den som utövat ledningen av denna, om det är möjligt, underrätta ägaren eller nyttjanderättshavaren av den egendom som berörts av räddningsåtgärderna om behovet av bevakning, restvärdeskydd, sanering och återställning.

Behövs bevakning med hänsyn till risken för nya olyckor men kommer bevakningen inte till stånd, får den som utövat ledningen av räddningsinsatsen utföra bevakningen på ägarens eller nyttjanderättshavarens bekostnad.

Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs.

8 § Den myndighet som regeringen bestämmer skall ansvara för saneringen efter utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning.

För sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen i andra fall än som sägs i första stycket skall den statliga myndighet ansvara, som regeringen föreskriver eller i särskilda fall beslutar.

Med sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen avses sådana åtgärder som staten skall vidta för att göra det möjligt att åter använda mark, vatten, anläggningar och annan egendom som förorenats genom utsläpp av radioaktiva ämnen. Skyldighet för staten att vidta sådana åtgärder före-

ligger endast i den utsträckning det med hänsyn till följderna av utsläppet, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt är nödvändigt att staten ansvarar för åtgärderna.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 6

Ledning

9 § Varje statlig räddningsinsats skall ledas av en räddningsledare. Räddningsledaren utses av den myndighet som ansvarar för räddningstjänsten.

10 § I fråga om omfattande räddningsinsatser får regeringen föreskriva eller i ett särskilt fall besluta att en länsstyrelse eller annan statlig myndighet får ta över ansvaret för räddningstjänsten i en eller flera kommuner. I sådant fall utses räddningsledaren av den myndighet som har tagit över ansvaret.

I fråga om sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning får regeringen föreskriva eller i särskilda fall besluta att en länsstyrelse skall ta över ansvaret för saneringen inom flera län eller att någon annan statlig myndighet skall ta över ansvaret inom ett eller flera län.

5 kap. Tillsyn

1 § Kommunen utövar tillsyn inom kommunen över efterlevnaden av denna lag och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

Länsstyrelsen utövar tillsyn inom länet.

Statens räddningsverk eller, i fråga om statlig räddningstjänst, den myndighet som regeringen bestämmer utövar den centrala tillsynen.

2 § För tillsynen har tillsynsmyndigheten rätt att få tillträde till byggnader, lokaler och andra anläggningar. Tillsynsmyndigheten har också rätt att få de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen.

Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

Beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite. Om någon inte vidtar en åtgärd som denne är skyldig att vidta enligt tillsynsmyndighetens föreläggande, får myndigheten vidta åtgärden på dennes bekostnad.

3 § Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs för tillsynen.

4 § Kommunen får föreskriva att en avgift skall betalas för tillsynsbesök som föranletts av bestämmelserna i 2 kap. 2 §.

Tjänsteplikt

1 § När det behövs, är var och en som under kalenderåret fyller lägst arton och högst sextiofem år skyldig att medverka i räddningstjänst, i den mån hans eller hennes kunskaper, hälsa och kroppskrafter tillåter det.

Tjänsteplikten fullgörs på anmodan av räddningsledaren.

Bland dem som är tjänstepliktiga enligt första stycket och som är bosatta i kommunen får en sådan nämnd som avses i 3 kap. 11 § ta ut lämpliga personer för att ingå i kommunens räddningsvärn. I första hand skall frivilliga tas ut. Den som tagits ut är skyldig att delta i övning med räddningsvärnets under högst tjugo timmar årligen.

Ingrepp i annans rätt

2 § Om fara för liv, hälsa eller egendom eller för skada i miljön inte lämpligen kan hindras på något annat sätt, får räddningsledaren vid en räddningsinsats bereda sig och medverkande personal tillträde till annans fastighet, avspärra eller utrymma områden, använda, föra bort eller förstöra egendom samt göra andra ingrepp i annans rätt, i den mån ingreppet är försvarligt med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som vållas genom ingreppet och omständigheterna i övrigt. Sådana ingrepp får också göras av en sådan nämnd som avses i 3 kap. 11 § eller, i fråga om statlig räddningstjänst, av den myndighet som ansvarar för räddningstjänsten. Om länsstyrelsen eller annan statlig myndighet i enlighet med vad som sägs i 4 kap. 10 § första stycket har tagit över ansvaret för den kommunala räddningstjänsten, får ingrepp göras av den myndigheten i stället för av den kommunala nämnden.

Vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen får, under de förutsättningar som anges i första stycket eller om det är nödvändigt för att göra det möjligt att åter använda den förorenade egendomen, den myndighet som ansvarar för saneringen göra sådana ingrepp i annans rätt som anges i första stycket.

Förbud eller föreläggande som avses i 7 kap. 5 § lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg får meddelas med stöd av denna paragraf bara om Sjöfartsverkets beslut inte kan avvaktas.

3 § Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs vid ingrepp enligt 2 §.

4 § Den som med stöd av 2 § har beslutat om avspärrning eller utrymning, skall vara behjälplig med att ordna uppehälle för dem som till följd av åtgärden är i behov av det.

5 § Anordning som varaktigt behövs för räddningstjänsten får placeras på annans mark eller byggnad, om det inte medför inverkan av någon betydelse på markens eller byggnadens användningssätt.

Beslut om åtgärd enligt första stycket meddelas av en sådan nämnd som avses i 3 kap. 11 § eller, i fråga om statlig räddningstjänst, av den myndighet som ansvarar för räddningstjänsten.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 6

Dokumentation av beslut om tjänsteplikt och om ingrepp i annans rätt

6 § Den som med stöd av 1 eller 2 §§ har beslutat om tjänsteplikt eller ingrepp i annans rätt skall dokumentera beslutet. Av detta skall framgå vad som har beslutats, tidpunkten för beslutet, vem som har fattat beslutet, skälen för beslutet samt mot vem beslutet har fattats.

Skyldighet att medverka i räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen

7 § En statlig eller kommunal myndighet är skyldig att med personal och egendom delta i en räddningsinsats på anmodan av räddningsledaren och vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen på anmodan av den myndighet som ansvarar för saneringen. En sådan skyldighet föreligger dock endast om myndigheten har lämpliga resurser och ett deltagande inte allvarligt hindrar myndighetens vanliga verksamhet.

8 § Myndigheter och enskilda skall på begäran av en myndighet som ansvarar för räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen lämna upplysningar om personal och egendom som kan användas i räddningstjänsten eller vid saneringen.

9 § Kommunerna är skyldiga att delta i planeringen av räddningstjänsten vid utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar och att medverka vid övningar i sådan räddningstjänst.

Kommunerna är även skyldiga att medverka i planering och övningar för sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar.

Alarmering

10 § Kommunerna och de statliga myndigheter som ansvarar för räddningstjänst skall se till att det finns anordningar för alarmering av räddningsorganen.

När ett räddningsorgan gör en räddningsinsats skall polismyndigheten underrättas om insatsen.

Om effekterna av en olycka kan kräva särskilda åtgärder till skydd för befolkningen eller miljön i ett annat land än Sverige, skall det räddningsorgan som gör räddningsinsatsen omedelbart underrätta berörd myndighet i det andra landet.

Ersättning till kommun

1 § Om en kommun har medverkat i en annan kommuns räddningstjänst, har kommunen rätt till skälig ersättning av den andra kommunen.

Om en kommun har medverkat i statlig räddningstjänst eller vid sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen eller vid övningar i sådan räddningstjänst eller sådan sanering, har kommunen rätt till skälig ersättning av staten.

2 § Då utflöde i vatten av olja eller andra skadliga ämnen föranleder insatser av kommunal räddningstjänst har kommunen rätt till ersättning av staten för den del av räddningstjänstkostnaderna som överstiger ett av regeringen fastställt belopp. Ersättningen betalas dock endast om utflödet har skett utanför Sveriges sjöterritorium eller inom den del av sjöterritoriet där räddningsinsatser skall göras enligt 4 kap. 5 § eller inom Göta älv, Trollhätte kanal eller Södertälje kanal.

Om en kommun haft kostnader för sanering med anledning av sådant utflöde som avses i första stycket har kommunen rätt till ersättning av staten för den del av saneringskostnaderna som överstiger ett av regeringen fastställt belopp.

3 § Om en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst har medfört betydande kostnader, har kommunen rätt till ersättning av staten för den del av kostnaderna som överstiger en självrisk. En förutsättning för rätt till ersättning är att kostnaderna är direkt hänförliga till räddningsinsatsen. Självriskan beräknas enligt grunder som regeringen fastställer.

Ersättning till enskilda

4 § Den som på grund av tjänsteplikt eller frivilligt efter anmodan av räddningsledaren har medverkat i räddningstjänst enligt denna lag eller i övning i sådan tjänst har rätt till skälig ersättning för kostnader för resa och uppehälle samt för arbete och tidspillan enligt bestämmelser som meddelas av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer. Denne har också rätt till ersättning för skada på kläder och andra personliga tillhörigheter.

Första stycket gäller inte den som har fått ersättning av någon annan eller på grund av tjänst eller annars genom avtal har rätt till ersättning för medverkan i räddningstjänst.

5 § I lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. finns bestämmelser om ersättning vid personskada till den som har medverkat i räddningstjänst enligt denna lag eller i övning i sådan tjänst.

6 § Har utrustning för räddningstjänst eller sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen tillhandahållits frivilligt eller tagits i anspråk med stöd av 6 kap. 2 §, har egendomens ägare eller nyttjanderättshavare rätt till ersättning för skada på eller försämring av egendomen, förlorad avkast-

ning eller nytta av egendomen och kostnad med anledning av att egendomen har tillhandahållits.

Första stycket gäller inte den som har fått ersättning av någon annan eller som på grund av tjänst eller annars genom avtal har rätt till ersättning för att tillhandahålla egendom för räddningstjänst eller för sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen. Det gäller inte heller den som har tillhandahållit egendom för räddningstjänst, om räddningsinsatsen har avsett att hindra eller begränsa skada på dennes egendom eller har föranletts av olycka i dennes verksamhet.

7 § Om egendom tas i anspråk genom en åtgärd enligt 6 kap. 5 § är ägaren eller nyttjanderättshavaren berättigad till ersättning för förlorad avkastning eller nytta.

8 § Frågor om ersättning enligt 4, 6 och 7 §§ prövas i fråga om kommunal räddningstjänst eller övning i sådan tjänst av den eller de kommunala nämnder som enligt 3 kap. 11 § ansvarar för räddningstjänsten eller, i fråga om statlig räddningstjänst och sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen, av den myndighet som ansvarar för räddningstjänsten eller saneringen.

Ersättningen skall betalas av kommunen eller, ifråga om statlig räddningstjänst och sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen, av staten.

8 kap. Bemyndiganden, ansvar och överklagande

Bemyndiganden

1 § Regeringen får i de avseenden som behandlas i denna lag meddela ytterligare föreskrifter som rör skydd för liv och hälsa, miljö samt utbildning. Regeringen får överlåta åt en förvaltningsmyndighet eller en kommun att meddela sådana föreskrifter.

Regeringen får meddela föreskrifter om förbud helt eller delvis mot eldning utomhus och liknande förebyggande åtgärder mot brand. Regeringen får överlåta åt en förvaltningsmyndighet eller en kommun att meddela sådana föreskrifter.

2 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta om att enskilda, företag, organisationer eller andra sammanslutningar skall medverka vid övningar av betydelse för befolkningsskyddet eller den räddningstjänst som skall bedrivas under höjd beredskap.

Ansvar

3 § Till böter skall dömas den som

1. uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot förbud mot eldning utomhus som har meddelats med stöd av 1 § andra stycket,
2. uppsåtligen eller av oaktsamhet låter bli att ge upplysningar eller lämna ut handlingar enligt 3 kap. 5 §, 5 kap. 2 § eller 6 kap. 8 §,

3. uppsåtligen eller av oaktsamhet lämnar oriktig uppgift om förhållande av betydelse vid fullgörande av uppgiftsskyldighet som följer av 3 kap. 5 §, 5 kap. 2 § eller 6 kap. 8 §,

4. uppsåtligen eller av oaktsamhet inte fullgör vad som åligger honom eller henne enligt 2 kap. 1 eller 5 §§,

5. uppsåtligen eller av oaktsamhet, utan att ha giltigt skäl, låter bli att fullgöra den tjänsteplikt som han eller hon är skyldig att fullgöra enligt 6 kap. 1 §,

6. uppsåtligen hindrar eller försöker hindra en åtgärd som beslutats enligt 6 kap. 2 § eller annars utan giltig ursäkt åsidosätter en sådan åtgärd.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar. Till ansvar enligt denna lag skall inte heller dömas, om ansvar för gärningen kan dömas ut enligt brottsbalken.

Den som har överträtt ett vitesföreläggande eller ett vitesförbud skall inte dömas till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet.

Överklagande

4 § Ett beslut om fullgörande av tjänsteplikt enligt 6 kap. 1 § eller om ingrepp i annans rätt enligt 6 kap. 2 § gäller även om det överklagas.

Om det finns särskilda skäl får en tillsynsmyndighet bestämma att dess beslut skall gälla även om det överklagas.

5 § Ett beslut av en räddningsledare om fullgörande av tjänsteplikt enligt 6 kap. 1 § eller om ingrepp i annans rätt enligt 6 kap. 2 § får överklagas hos länsstyrelsen. I övrigt får räddningsledarens beslut enligt denna lag eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen inte överklagas.

En kommunal nämnds beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen får överklagas hos länsstyrelsen.

Länsstyrelsens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

6 § En statlig tillsynsmyndighets beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Detsamma gäller en statlig myndighets beslut enligt 6 kap. 2 och 5 §§ och 7 kap. Beslut av statlig myndighet enligt 7 kap. 1 § får dock inte överklagas.

Om en kommun överklagar ett beslut enligt 7 kap. 2 eller 3 §§ skall Statens räddningsverk vara kommunens motpart sedan handlingarna i ärendet har överlämnats till domstolen.

7 § Beslut enligt 9 kap. 4 § får inte överklagas.

8 § Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av beslut enligt denna lag.

9 kap. Övriga bestämmelser

Räddningstjänst under höjd beredskap

1 § När den totalförsvarspliktiga personal som är inskriven för civilplikt vid en kommunal organisation för räddningstjänst inkallats för tjänstgöring enligt 4 kap. 7 § lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt ingår även denna personal i kommunens organisation för räddningstjänst.

2 § I syfte att skydda och rädda befolkningen och civil egendom från krigets verkningar skall kommunens organisation för räddningstjänst under höjd beredskap, utöver vad som i övrigt framgår av denna lag, ansvara för

1. upptäckande, utmärkning och röjning av farliga områden,
2. indikering, sanering och andra åtgärder för skydd mot kärnvapen och kemiska stridsmedel,
3. kompletterande åtgärder som är nödvändiga för att verksamhet enligt denna paragraf skall kunna fullgöras.

Personal inom kommunens organisation för räddningstjänst skall under samma tid delta i åtgärder för första hjälp åt och transport av skadade samt för befolkningsskydd.

Vad som gäller vid kommunal räddningstjänst skall gälla även när personalen inom kommunens organisation för räddningstjänst utför uppgifter enligt första och andra styckena.

3 § Är Sverige i krig eller krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen meddela sådana föreskrifter som avviker från denna lag om det är av betydelse för totalförsvaret eller om det behövs för räddningstjänsten i övrigt eller för att sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen skall kunna genomföras.

4 § Under höjd beredskap får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta att personal inom kommunens organisation för räddningstjänst får tas i anspråk för uppgifter som inte rör den egna kommunen.

Om personal har tagits i anspråk enligt första stycket, har kommunen rätt till ersättning av staten för skäliga kostnader.

Utländskt bistånd

5 § Regeringen, en kommun eller en statlig myndighet som ansvarar för räddningstjänst får i den utsträckning som följer av överenskommelser som Sverige ingått med Danmark, Finland, Island eller Norge begära bistånd från eller lämna bistånd till utländska myndigheter vid räddningsinsatser.

I andra fall får regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer begära eller lämna internationellt bistånd vid räddningsinsatser enligt internationella överenskommelser som Sverige ingått.

6 § Om en utländsk fysisk eller juridisk person som saknar hemvist här i landet medverkar i en räddningsinsats i Sverige på begäran av regeringen, en kommun eller en statlig myndighet enligt 5 § skall staten i stället för den utländska personen ersätta skada som uppkommer i samband med räddningsinsatsen för vilken den utländska personen annars skulle ha varit skadeståndsskyldig enligt svensk lag.

Staten skall även ersätta en utländsk fysisk eller juridisk person som saknar hemvist i Sverige och som handlar för biståndsgivarens räkning för personskada och skada på utrustning eller material som används vid biståndsgivningen, om skadan uppkommit i Sverige i samband med räddningsinsatsen.

7 § Staten får kräva tillbaka ersättning som betalats enligt 6 § första stycket av den som vållat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. För den som är att anse som arbetstagare skall dock ansvaret vara begränsat på det sätt som sägs i 4 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207).

Om rätt till återkrav för ersättning som har betalats för atomskada finns särskilda bestämmelser i atomansvarighetslagen (1968:45).

Om utländskt bistånd har begärts av en kommun, får staten av denna kräva tillbaka vad staten har betalat enligt 6 § eller enligt åtagande i internationella överenskommelser om sådant bistånd i den mån kostnaden tillsammans med kommunens egna kostnader för räddningsinsatsen inte överstiger självriskan enligt 7 kap. 3 §.

8 § Biståndspersonal från Danmark, Finland, Island eller Norge tjänstgör i samband med en räddningsinsats i Sverige i enlighet med de tjänstgöringsbestämmelser som gäller i det egna landet. Även fordon, räddningsmateriel och annan utrustning från något av de nämnda länderna får utan särskilt tillstånd användas i samband med räddningsinsatser i enlighet med de bestämmelser som gäller i det egna landet.

Bestämmelser om immunitet och privilegier i vissa fall i samband med utländskt bistånd vid räddningsinsatser i enlighet med internationella överenskommelser finns i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall.

1. Denna lag träder såvitt avser 3 kap. 10 § i kraft den 1 juli 2004 och i övrigt den 1 januari 2004, då räddningstjänstlagen (1986:1102) skall upphöra att gälla.

2. I fråga om överklagande av beslut som meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

3. Ett förbud eller föreläggande enligt den gamla lagen skall ses som ett förbud eller föreläggande enligt denna lag.

4. Dokumentation enligt 2 kap. 3 § skall ha upprättats och lämnats in till kommunen senast den 1 januari 2005. Reglerna om brandsyn i räddningstjänstlagen skall gälla fram till dess att dokumentationen lämnats in till kommunen, dock längst till den 1 januari 2005.

5. Kommunerna skall senast den 1 januari 2005 för första gången ha antagit handlingsprogram enligt 3 kap. 3 och 8 §§. Till dess handlingsprogrammen har antagits skall den kommunala räddningstjänstplanen gälla.

6. När det i 15 § atomansvarighetslagen (1968:45) hänvisas till räddningstjänstlagen (1986:1102) skall hänvisningen i stället avse lagen (0000:000) om skydd mot olyckor. Prop. 2002/03:119 Bilaga 6

2 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att det i sekretesslagen (1980:100)² skall införas en ny paragraf, 9 kap. 29 §, av följande lydelse.

9 kap.

29 § Sekretess gäller hos kommuner och statliga myndigheter i verksamhet enligt lagen (0000:000) om skydd mot olyckor som avser

1. utförande av räddningsinsatser,
2. undersökningar av olyckor, eller
3. tillsyn

för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

² Lagen omtryckt 1992:1474.

3 Förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 15 § brottsbalken (1962:700) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

15 §¹

Den som genom oriktig uppgift att det föreligger fara för en eller flera människors liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom föranleder onödig säkerhetsåtgärd, döms för falskt larm till böter eller fängelse i högst ett år.

Är brott som avses i första stycket grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Den som genom missbruk av larm, nödsignal eller annan liknande anordning föranleder onödig uttryckning av polis, räddningskår, ambulans, militär, sjöräddning eller annat organ för allmän bevakningstjänst, döms för missbruk av larmanordning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som genom missbruk av larm, nödsignal eller annan liknande anordning föranleder onödig uttryckning av polis, *kommunal organisation för räddningstjänst*, ambulans, militär, sjöräddning eller annat organ för allmän bevakningstjänst, döms för missbruk av larmanordning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Senaste lydelse 1993:207.

4 Förslag till lag om ändring i miljöbalken (1998:808)

Härigenom föreskrivs att 33 kap. 3 § miljöbalken (1998:808) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 kap.

3 §

Från saneringsförsäkringen betalas, enligt vad som närmare anges i försäkringsvillkoren, ersättning för saneringskostnader som har uppkommit med anledning av att en tillsynsmyndighet har begärt verkställighet enligt 26 kap. 17 § eller meddelat förordnande om rättelse enligt 26 kap. 18 §, om den som är ansvarig enligt denna balk inte kan betala. Ersättning som nu sagts skall dock inte betalas för kostnader som har uppkommit med anledning av räddningsinsatser enligt *räddningstjänstlagen (1986:1102)*.

Från saneringsförsäkringen betalas, enligt vad som närmare anges i försäkringsvillkoren, ersättning för saneringskostnader som har uppkommit med anledning av att en tillsynsmyndighet har begärt verkställighet enligt 26 kap. 17 § eller meddelat förordnande om rättelse enligt 26 kap. 18 §, om den som är ansvarig enligt denna balk inte kan betala. Ersättning som nu sagts skall dock inte betalas för kostnader som har uppkommit med anledning av räddningsinsatser enligt *lagen (0000:000) om skydd mot olyckor*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

5 Förslag till lag om ändring luftfartslagen (1957:297)

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 1 § luftfartslagen (1957:297)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

1 §²

Bestämmelser om flygräddningstjänst finns i *räddningstjänstlagen (1986:1102)*.

Bestämmelser om flygräddningstjänst finns i *lagen (0000:000) om skydd mot olyckor*.

Ett luftfartygs ägare eller innehavare och de som tjänstgör på luftfartyg eller vid flygplatser eller andra anläggningar för luftfarten är skyldiga att delta i flygräddningstjänsten. Regeringen meddelar bestämmelser om ersättning av allmänna medel för deltagandet. I fråga om ersättning vid personskador gäller lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m. m.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Lagen omtryckt 1986:166.

² Senaste lydelse 1991:472.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen eller till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med *räddningskår* enligt *räddningstjänstlagen* (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med *en kommunal organisation för räddningstjänst* enligt *lagen* (0000:000) om skydd mot olyckor eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken,

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som i annat fall än som avses i första stycket frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Senaste lydelse 1998:613.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (1981:1104) om verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1981:1104) om verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Den som svarar för alarmeringscentraler som anges i 1 § får inte utan tillstånd av regeringen spela in telefonsamtal, varigenom någon avser att tillkalla eller annars komma i förbindelse med polis, *brandkår*, ambulans eller något annat hjälporgan och som befordras via ett allmänt *tillgängligt tele-
nät* till eller från en sådan central.

Den som svarar för alarmeringscentraler som anges i 1 § får inte utan tillstånd av regeringen spela in telefonsamtal, varigenom någon avser att tillkalla eller annars komma i förbindelse med polis, *kommunal organisation för räddningstjänst*, ambulans eller något annat hjälporgan och som befordras via ett allmänt *telefonnät* till eller från en sådan central.

Tillstånd får även i den utsträckning som krävs för snabba och effektiva hjälpinsatser innefatta rätt att

1. avlyssna och spela in sådana telefonsamtal som avses i första stycket och som har kopplats vidare av en alarmeringscentral till ett hjälporgan,

2. avbryta pågående telefonsamtal för att samtal skall kunna kopplas vidare från en alarmeringscentral till ett hjälporgan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Senaste lydelse 1993:610.

8 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

Lagen gäller inte sådan transport av brandfarliga eller explosiva varor som omfattas av lagen (1982:821) om transport av farligt gods.

I miljöbalken finns bestämmelser avsedda att förebygga andra skador än sådana som kan uppkomma genom brand eller explosion vid hantering av brandfarliga eller explosiva varor. Bestämmelser om skyldighet för arbetsgivare och arbetstagare att vidta skyddsåtgärder mot skador som kan uppkomma genom brand eller explosion vid hantering av brandfarliga eller explosiva varor finns i arbetsmiljölagen (1977:1160). I räddningstjänstlagen (1986:1102) finns bestämmelser om skyldighet för ägare eller innehavare av byggnad eller andra anläggningar att vidta olycks- och skadeförebyggande åtgärder vid brand.

I fråga om sprängning och användning av pyrotekniska varor finns bestämmelser i 2 kap. 20 § och 3 kap. 6 och 7 §§ ordningslagen (1993:1617).

I miljöbalken finns bestämmelser avsedda att förebygga andra skador än sådana som kan uppkomma genom brand eller explosion vid hantering av brandfarliga eller explosiva varor. Bestämmelser om skyldighet för arbetsgivare och arbetstagare att vidta skyddsåtgärder mot skador som kan uppkomma genom brand eller explosion vid hantering av brandfarliga eller explosiva varor finns i arbetsmiljölagen (1977:1160). I lagen (0000:000) om skydd mot olyckor finns bestämmelser om skyldighet för enskilda att vidta åtgärder för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Senaste lydelse 1998:842.

9 Förslag till lag om ändring i prisregleringslagen (1989:978)

Härigenom föreskrivs att 8 § prisregleringslagen (1989:978) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §¹

Om det av någon annan orsak än krig eller krigsfara finns risk för en allvarlig prisstegring inom landet på en eller flera viktiga varor eller tjänster, får regeringen föreskriva att en eller flera av

1. bestämmelserna i 13, 14, 19, 22–26, 28 och 29 §§ skall tillämpas på varor och tjänster som tillhandahålls i näringsverksamhet,

2. bestämmelserna i 13, 14 och 19 §§ skall tillämpas på avgifter som tas ut i annan verksamhet hos staten än näringsverksamhet,

3. bestämmelserna i 13, 14 och 19 §§ skall tillämpas på avgifter som tas ut i annan verksamhet hos kommunerna än näringsverksamhet enligt föreskrifter i

– lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,

– 27 kap. 4–7 §§ miljöbalken,

– lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem,

– räddningstjänstlagen (1986:1102),

– plan- och bygglagen (1987:10).

3. bestämmelserna i 13, 14 och 19 §§ skall tillämpas på avgifter som tas ut i annan verksamhet hos kommunerna än näringsverksamhet enligt föreskrifter i

– lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,

– 27 kap. 4–7 §§ miljöbalken,

– lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem,

– lagen (0000:000) om skydd mot olyckor,

– plan- och bygglagen (1987:10).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

¹ Senaste lydelse 1998:823.

10 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1720) om civilt försvar

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 4 § lagen (1994:1720) om civilt försvar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

4 §

En räddningsledare enligt 31 § räddningstjänstlagen (1986:1102) får under höjd beredskap ta i anspråk verkskydd inom kommunen för räddningstjänstuppgifter som rör annat än den anläggning där verkskyddet organiserats.

En räddningsledare enligt 3 kap. 16 § eller 4 kap. 9 § lagen (0000:000) om skydd mot olyckor får under höjd beredskap ta i anspråk verkskydd inom kommunen för räddningstjänstuppgifter som rör annat än den anläggning där verkskyddet organiserats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

11 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

En polismyndighet eller den som är räddningsledare enligt *räddningstjänstlagen (1986:1102)* får bedriva allmän kameraövervakning utan tillstånd, om övervakningen är av vikt för att avvärja en hotande olyckshändelse eller för att begränsa verkningarna av en inträffad olyckshändelse.

Föreslagen lydelse

8 §

En polismyndighet eller den som är räddningsledare enligt *lagen (0000:000) om skydd mot olyckor* får bedriva allmän kameraövervakning utan tillstånd, om övervakningen är av vikt för att avvärja en hotande olyckshändelse eller för att begränsa verkningarna av en inträffad olyckshändelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2003-04-23

Närvarande: f.d. justitierådet Hans Danelius, regeringsrådet Gustaf Sandström, justitierådet Dag Victor.

Enligt en lagrådsremiss den 27 mars 2003 (Försvarsdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om skydd mot olyckor,
2. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i miljöbalken,
5. lag om ändring i luftfartslagen (1957:297),
6. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
7. lag om ändring i lagen (1981:1104) om verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler,
8. lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor,
9. lag om ändring i prisregleringslagen (1989:978),
10. lag om ändring i lagen (1994:1720) om civilt försvar,
11. lag om ändring i lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Maria Diamant.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om skydd mot olyckor

Allmänt

Remissen innehåller ett förslag till en ny lag om skydd mot olyckor, avsedd att ersätta den nu gällande räddningstjänstlagen (1986:1102). Många av de föreslagna bestämmelserna är till innehållet identiska med – eller i vart fall innehållsmässigt lika – motsvarande bestämmelser i räddningstjänstlagen. Lagrådet har, när det gäller sådana i sak oförändrade bestämmelser, inskränkt sig till att göra en mera översiktlig granskning, vilket också har motiverats av att remissen i allmänhet inte innehåller några närmare förklaringar till de sedan tidigare gällande bestämmelserna. Lagrådets granskning har alltså koncentrerats till de bestämmelser som innebär förändringar av gällande rätt.

1 kap. 2 §

Av författningskommentaren (s. 98) framgår att paragrafen är avsedd att till innehållet överensstämma med 2 § räddningstjänstlagen. I tredje stycket har emellertid statens och kommunernas skyldighet att göra en arbetsinsats gjorts beroende av att det är ”nödvändigt” att staten eller en kommun svarar för insatsen, medan det i 2 § räddningstjänstlagen krävs

att detta är ”påkallat”. Enligt Lagrådets mening är ”nödvändigt” i detta sammanhang ett starkare ord än ”påkallat”, varför ändringen av terminologi kan anses medföra en viss inskränkning av statens och kommunernas ansvar. Lagrådet föreslår att ordet ”påkallat” kvarstår och att tredje stycket efter en viss redaktionell justering får följande lydelse:

”Staten eller en kommun skall ansvara för en räddningsinsats endast om detta är påkallat av behovet av ett snabbt ingripande, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt.”

Eftersom det i andra bestämmelser i den föreslagna lagen talas om räddningsinsatser utan närmare precisering, finns det ett behov av att klarlägga att lagen endast gäller sådana arbetsinsatser som är definierade i nu förevarande paragraf. Detta kan lämpligen ske genom att det i paragrafen tillfogas ett sista stycke av följande lydelse:

”I denna lag behandlas endast sådana räddningsinsatser som avses i denna paragraf.”

2 kap. 4 §

I första stycket regleras skyldigheten att svara för särskilda skyddsåtgärder vid farlig verksamhet. Enligt förslaget skall ansvaret för skyddsåtgärderna ankomma på ”ägare eller den som utövar verksamheten”. Enligt vad som anförts vid föredragningen är avsikten med det på detta sätt delade ansvaret att, i de fall då ägaren och den som utövar verksamheten inte är samma person, ägaren skall ansvara för åtgärder som rör den fasta egendomen, medan den som utövar verksamheten skall ansvara för övriga behövliga åtgärder. Den angivna avsikten kan dock inte anses framgå av den föreslagna lagtexten. Uppdelningen är också oklar på ett sätt som kan medföra problem i praktiken vid exempelvis förelägganden. Att ägaren av en anläggning skall bära ett primärt ansvar i förhållande till det allmänna för en verksamhet som han inte själv svarar för framstår inte heller som naturligt.

Enligt Lagrådet talar starka skäl för att den som utövar verksamheten bör i förhållande till det allmänna ensam bära ansvaret för behövliga skyddsåtgärder. Enligt Lagrådets bedömning synes också avsikten med den nuvarande regeln om ansvar för ”ägare eller innehavare” vara att peka ut den som faktiskt bedriver en verksamhet. Lagrådet förordar därför att ansvaret enligt första stycket läggs på ägaren eller annan som utövar verksamheten.

3 kap.

1 §

I första stycket anges, som en övergripande regel, att kommunen skall främja säkerheten för dem som vistas i kommunen. Det är oklart om formuleringen också inbegriper skydd av egendom och av miljön. Att kommunernas ansvar skall omfatta även dessa skyddsintressen får emel-

lertid anses framgå av andra bestämmelser. Ett förtydligande på denna punkt synes påkallat.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 7

Därtill kommer att förhållandet mellan de fyra meningarna i första stycket delvis är oklart. Lagrådet föreslår att stycket får följande lydelse:

”För att skydda människors liv och hälsa samt egendom och miljön skall kommunen se till att åtgärder vidtas för att förebygga bränder och skador till följd av bränder samt, utan att andras ansvar inskränks, verka för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder.”

3 och 8 §§

I 21-24 §§ räddningstjänstlagen finns bestämmelser om räddningstjänstplaner. I 21 § anges i punktform vad en sådan plan skall innehålla. Det ställs krav på att en rad faktiska förhållanden skall redovisas som sammantagna ger en bild av bl.a. kommunens resurser och beredskap på området. Enligt 24 § kan regeringen på framställning av den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ändring av en räddningstjänstplan.

Enligt den föreslagna nya lagen skall kommunen inte ha någon räddningstjänstplan men däremot ett handlingsprogram för förebyggande verksamhet (3 §) och ett handlingsprogram för räddningstjänst (8 §). I handlingsprogrammen – som kan redovisas i samma dokument – skall anges kommunens mål för verksamheterna och de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser. Därtill skall i handlingsprogrammet för förebyggande verksamhet anges hur denna verksamhet är ordnad och hur den planeras och i handlingsprogrammet för räddningstjänst vilka resurser kommunen har och avser att skaffa sig. Detaljeringsgraden i de nya bestämmelserna är betydligt lägre än i 21 § räddningstjänstlagen.

För båda slagen av handlingsprogram gäller att programmet skall antas av kommunfullmäktige och att regeringen på framställning av den myndighet som regeringen bestämmer får besluta om ändring av programmet. Regeringen förutsätts besluta om en sådan ändring bara i undantagsfall, något som i den föreslagna lagtexten markeras med att det krävs synnerliga skäl. I författningskommentaren (s. 104 och 106) nämns som exempel att någon organisation för förebyggande verksamhet inte redovisats eller att de resurser som kommunen säger sig ha eller avser att skaffa sig uppenbart inte räcker till för att uppfylla angivna mål.

I ett tidigare skede förekom i en rad författningar bestämmelser om underställning av kommunala beslut. Regeln i 24 § räddningstjänstlagen ersatte sålunda en tidigare bestämmelse om underställning (prop. 1985/86:170 s. 58) och är nu ett av ganska få exempel på att ingrepp i det kommunala beslutsfattandet kan ske på annat sätt än genom prövning av överklaganden. Regler av liknande slag finns i 15 kap. 5 § skollagen (1985:1100), 12 kap. plan- och bygglagen (1987:10) och 13 kap. 3 § ordningslagen (1993:1617). Ytterligare några sådana regler har tillkommit under senare år, och Lagrådet har yttrat sig över dessa reglers förenlighet

med principerna för den kommunala självstyrelsen (se prop. 2001/02:58, bilaga 11).

Prop. 2002/03:119
Bilaga 7

I propositionen med förslag till räddningstjänstlag framhölls att räddningstjänsten till skillnad från andra kommunala verksamheter har en speciell karaktär genom dess stora betydelse för tryggheten i samhället och att regeringen borde ha en möjlighet att besluta om ändring av en plan med allvarliga brister (prop. 1985/86:170 s. 58). De nu föreslagna bestämmelserna har motiverats på motsvarande sätt. I förhållande till räddningstjänstlagen är det dock fråga om en viss utvidgning av regeringens möjligheter att ingripa med ändringar av kommunala beslut, vilket kan kritiserats utifrån principiella synpunkter. Lagrådet anser sig trots detta, med hänsyn särskilt till de föreslagna bestämmelsernas begränsade tillämpningsområde, inte ha grund för att hävda att regleringen är oförenlig med principen om kommunal självstyrelse. Det hade emellertid varit önskvärt att principiella och praktiska aspekter på förslaget i denna del hade belysts närmare i lagrådsremissen, särskilt som någon motsvarande reglering inte ingick i det bakomliggande utredningsförslaget och regleringen därför inte har varit föremål för normal remissbehandling.

I remissen har förutsatts att beslut av regeringen skall komma i fråga bara om kommunen inte rättat sig efter ett påpekande från länsstyrelsen och planen är behäftad med mycket allvarliga brister. Bristerna kan avse såväl att det angivna målet är för lågt satt i förhållande till de övergripande mål som kommer till uttryck i 1 kap. 1 och 3 §§ som att de avsatta resurserna är otillräckliga i förhållande till det angivna målet. Eftersom det i det första fallet inte längre är kommunen själv som bestämmer, är det lämpligt att ersätta det i den föreslagna lagtexten använda uttrycket "kommunens mål för verksamheten" med förslagsvis "målet för kommunens verksamhet".

En för kommuner gemensam räddningstjänst kan handhas av ett kommunalförbund (3 kap. 13 §). Som Lagrådet uppfattar det kan handlingsplaner komma att antas av förbundets beslutande församling. Det finns anledning att göra klart att den beslutande församlingen kan fatta ett sådant beslut. Lämpligen kan därför i en ny avslutande mening i andra stycket i de båda paragraferna anges att "I ett kommunalförbund skall handlingsplanerna antas av den beslutande församlingen".

6 §

I andra stycket finns bestämmelser om delegation av viss beslutanderätt till andra än tjänstemän hos en kommun. Delegationen anges avse befogenhet att "på kommunens vägnar" meddela vissa beslut. Liknande bestämmelser finns också i 12 och 13 §§. Bestämmelserna avviker från 11 § räddningstjänstlagen som, mot bakgrund av innehållet i 10 § (2 kap. 11 § i förslaget), gäller beslut "på nämndens vägnar". Den nuvarande terminologin är mer konkret och beskrivande. Lagrådet har dock förståelse för att det kan anses mindre tilltalande att före bestämmelsen i 11 § introducera nämnderna i lagtexten. Lagrådet vill därför inte motsätta sig försla-

get i denna del men noterar att det i praktiken kommer att vara kommunala nämnder som delegerar sin beslutanderätt.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 7

11 §

Förslaget, som anknyter till 10 § räddningstjänstlagen, har en utformning som kan ge intrycket att den nämnd eller de nämnder som handhar uppgifter enligt lagen inte skulle kunna handha andra kommunala uppgifter. Vid föredragningen har bekräftats att detta inte varit avsett. Avsikten torde framgå tydligare om första meningen formulerades på exempelvis följande sätt:

”En kommuns uppgifter enligt denna lag skall fullgöras av en eller flera nämnder.”

Den föreslagna andra meningen innebär endast en erinran om att bestämmelserna i kommunallagen gäller för kommunala nämnder och kan med fördel utgå.

12 och 13 §§

I 12 § anges att uppdrag att besluta på en kommuns vägnar inte får omfatta förelägganden eller förbud vid vite eller verkställande av åtgärd på den försumliges bekostnad. Bestämmelsen tar sikte både på fall då en anställd i den egna kommunen får i uppdrag att besluta på kommunens vägnar och på det i 13 § tredje stycket behandlade fallet att ett sådant uppdrag ges till en anställd i en annan kommun. Lagrådet finner det lämpligt att bestämmelsen i 12 § – som utgör en undantagsbestämmelse och bl.a. gäller en i 13 § behandlad situation – placeras efter 13 § och att de båda paragraferna således får byta plats.

15 §

I första stycket anges att den personal som ingår i en kommuns organisation för räddningstjänst skall vara anställd i kommun. Det finns anledning att förtydliga bestämmelsen så att det framgår att det kan vara fråga om anställning antingen i den egna kommunen eller i annan kommun. Det kan också vara motiverat att i detta sammanhang särskilt ange att anställning i ett kommunalförbund är att likställa med anställning i en kommun. Första stycket bör därför formuleras på följande sätt:

”Den personal som ingår i en kommuns organisation för räddningstjänst skall vara anställd i egen eller annan kommun eller i ett kommunalförbund. Kommunen får - - - särskild kompetens.”

4 kap. 8 §

I tredje styckets andra mening finns en bestämmelse om statens ansvar för saneringsåtgärder. Bestämmelsen är avsedd att innehållsmässigt motsvara 2 a § räddningstjänstlagen. Liksom i 1 kap. 2 § tredje stycket har

emellertid ordet ”påkallat” utbytt mot ”nödvändigt”, vilket kan anses vara en saklig ändring. Lagrådet hänvisar till vad som anförts i anslutning till 1 kap. 2 §.

Prop. 2002/03:119
Bilaga 7

7 kap. 4 §

Enligt första stycket skall bl.a. den som ”frivilligt efter anmodan av räddningsledaren” har medverkat i räddningstjänst ha rätt till viss ersättning. Lagrådet, som finner orden ”frivilligt” och ”efter anmodan” svår-förenliga och i viss mån motsägelsefulla, föreslår att orden ”efter anmodan av räddningsledaren” ersätts med formuleringen ”med räddningsledarens samtycke”.

8 och 9 kap.

I 8 kap. finns bestämmelser om bemyndiganden, ansvar och överklagande. Det avslutande 9 kap. innehåller sinsemellan disparata bestämmelser om räddningstjänst och utländskt bistånd, samlade under den gemensamma rubriken Övriga bestämmelser. Lagrådet föreslår att sistnämnda bestämmelser fördelas på två kapitel (8 kap. och 9 kap.) och att bestämmelserna om bemyndiganden, ansvar och överklagande tas in i ett avslutande kapitel (10 kap.).

8 kap.

3 §

I paragrafen finns straffbestämmelser som utformats i nära anknytning till straffbestämmelserna i 58 § räddningstjänstlagen. Punkt 5 avser ansvar för den som utan ”giltigt skäl” inte fullgör en tjänsteplikt. Uttrycket ”giltigt skäl” motsvaras i räddningstjänstlagen av ”laga förfall”. Någon ändring i sak har enligt vad som upplysts vid föredragningen inte varit avsedd. Lagrådet vill erinra om att uttrycket ”laga förfall” har en speciell juridisk innebörd (jfr 32 kap. 8 § rättegångsbalken). En ändrad terminologi kan därför innebära osäkerhet om regleringens avsedda innebörd. Lagrådet förordar med hänsyn härtill att uttrycket ”laga förfall” behålls.

5 §

Enligt andra stycket får en kommunal nämnds beslut överklagas hos länsstyrelsen. Vid föredragningen har upplysts att bestämmelsen är avsedd att omfatta de fall då en kommunal tjänsteman efter bemyndigande fattar beslut på en kommuns vägnar och även det i 3 kap. 6 § andra stycket behandlade fallet då beslut fattas på kommunens vägnar av någon som inte är kommunal tjänsteman. Detta kan emellertid knappast anses på ett klart sätt framgå av ordalydelsen. Lagrådet föreslår att andra stycket i förtydligande syfte formuleras på följande sätt:

”Ett beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen får, om det har fattats av en kommunal nämnd eller av någon som handlat på en kommuns vägnar, överklagas hos länsstyrelsen.”

Prop. 2002/03:119

Bilaga 7

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 maj 2003

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Winberg, Ulvskog, Lindh, Sahlin, Östros, Messing, Engqvist, Lövdén, Ringholm, Bodström, Karlsson J. O., Karlsson H., Nykvist, Lund, Nuder, Johansson, Hallengren, Björklund

Föredragande: Leni Björklund

Regeringen beslutar proposition 2002/03:119 Reformerad räddnings-
tjänstlagstiftning

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EG-regler
Lag (0000:000) om skydd mot olyckor	3 kap. 6 §, 4 kap. 10 §, 5 kap. 4 §, 10 kap. 1 §	
Förslag till lag om ändring i prisregleringslagen (1989:978)	8 §	
